

Mahatab Golden Jubilee

Abhinandan Grantha

JAYANTI WEEK

The 26 th November 1949 to the 2nd December 1949

EDITORIAL BOARD

1. Sri Chintamani Acharyya, M. A., LL.B., Vice-Chancellor, Utkal University—Chief Editor
2. Rai Bahadur Arttaballav Mahanty, M. A.
3. Sree Brajananda Mahanty M. A., Principal, Christian College.
4. Pandit Anasuyaprasad Pathak, Organiser, Utkal Pantiya Rastrabhasa Prachar Sabha.
5. Sree Lal Nagendra Kumar Ray
6. Maulavi Md. Yusuf B. A., B.T., M. L. A.

Printed at
The Rastrabhasa Prachar Co-operative Press
and
Publishing Socceity Ltd.

Cover page designed by Sree Abhay Behari Chowdhury, teacher,
Bhikta Madhu Vidyapitha Cuttack

Photographs taken by Sree Magan Lal Dwivedi, Photographer,
Cuttack

Blocks prepared and printed under the supervision of
Sree Ayodhya Prasad Singh, Proprietor Visal Bharat Book Depot, Calcutta

Publisher
The Secretary,
Utkal Prantiya Rashtrabhasa Prachar Sabha

Printer
Anasuya Prasad Pathak

LIST OF MAPS AND PHOTOGRAPHS

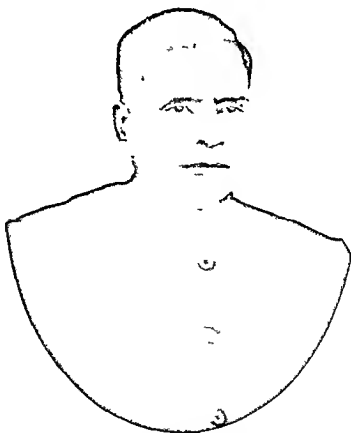
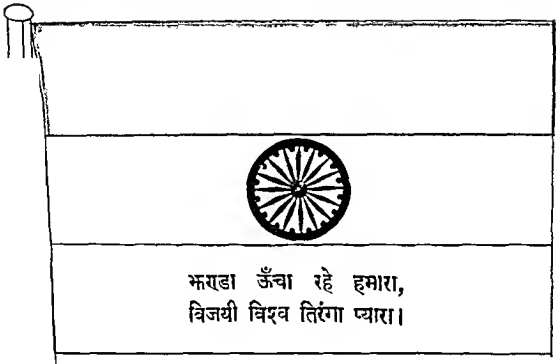
- 1 Bapuji
- 2 Map of Orissa
- 2 (a) Late Mr. Mudhusudan Das, C.I.E.
- 3 Sree Mahatab with flag
- 4 Bapuji's blessing to Sri Mahatab
- 5 With Lord and Lady Mountbatten, and His Excellency Dr. K. N. Katju, Governor of West Bengal
- 6 His Excellency the Governor-General of India
- 7 With the Prime Minister of India and his party
- 8 With Sardar Vallabhbhai Patel
- 9 With Dr Shyama Prasad Mukherji, Minister of Commerce and Industries, Government of India, in conference
- 10 His Excellency the Governor of Orissa and Mahatab busy with files
- 11 Receiving Thakkar Bapu and discussion with Adibasi leaders
- 12 Sri Krishna Chandan Das (Father of Sri Mahatab)
- 13 Mahatab in 1942
- 14 Ravenshaw College where Mahatab read and Mahatab with the Vice-Chancellor
- 15 Utkalmani Pandit Gopabandhu Das
- 16 Mahatab and his wife
- 17 Palacial gateway of Mahatab's residence
- 18 During college career and after release from Jail
- 19 With Sri Gopabandhu Choudhury as a Congress worker with Rev. Dinabandhu Andrews and Utkalmani Gopabandhu Das
- 20 As a Congress Leader-1937
- 21 With Mahatmaji at Gandhi Sera Sangha, Delang in Orissa. With Gurudev Poet Rabindranath Tagore
- 22 Bapu and Ba
- 23 Tree planting and inspecting the Guard of Honour
- 24 Laying the foundation stone of Sudeo Memorial Hall. Srimati Subdhra Devi planting trees
- 25 Hoisting the National Flag. With members of the working committee of Indian National Congress

- 26 Putting wreath on Mahatmaji's Asthi and Spinning at Swaraj Asram
- 27 Chief of the Volunteer corps
- 28 With Frontier Gandhi and with moulana Abul Kalam Azad
- 29 With His Excellency the Governor General of India and Dr. K. N. Katju and receiving the Prime Minister of India on his visit to Orissa
- 30 Showing the Prime Minister of India the carvings of the famous Raja Rani Temple at Bhubaneswar
- 31 With Sri N. V. Gadgil, minister, works, mines and powers, Mahatma scavenging in a Harijan colony
- 32 First visit to Mayurabhanj after the merger
- 33 The old ministry with Dr K. N. Katju. Dinner at Motilal Pandit's house
- 34 Ministers of Orissa-1949
- 35 Laying the foundation Stone of the Rastrabhas Electric Press and Rastrabhas Bhawan
- 36 With the President of the Mahatma Suvarna Jayanti Samitee. The house in which Mahatma was born
- 37 With some of the members of the Suvarna Jayanti Samitee
- 38 Office bearers of the Mahatma Suvarna Jayante Samitee

यापूजी

(गांधीजीके भक्त-शिष्य नन्दलाल बोस द्वारा निर्मित नमक-आन्दोलनके समयका चित्र)

Late Mr. Madhusudan Das, C.I.E.

Messages of good wishes and blessings received from eminent persons

on the occasion of

THE GOLDEN JUBILEE

of

SREE HAREKRUSHNA MAHATAB.

श्री महात्माजीको बापूजीका आशोर्षांद

राजकोट ४ ३. १२३६

मे केवल यही परामर्श देता हू कि तुम अधिष्ठ द्यायके साथ काम करते रहो, हमलोग झीघ्र ही लक्ष्यस्थलपर पहुच जायेंगे ।

बापू

Abhinandan by the People of Utkal

Address by Sree Chintamani Acharyya Vice President, Mahatab
Golden Jubilee.

Messages received from—

1. Sreemati Rama Devi
2. Lady Mountbatten
3. His Excellency Sree C. Rajagopalachari Governor-General of India
4. Dr. B. Pattabhi Sitaramayya
5. Pandit Jawaharlal Nehru, Prime Minister of India
6. Sri G. V. Mavalankar
7. Miss Agatha Harison
8. Horace Alexander
9. Dr. Shyamprasad Mukherjee
10. Sree Govindballav Pant
11. Sree B. C. Roy
12. Sreemati Lilabati Munshi
13. His Excellency Mr. Asaf Ali
14. Sree Lal Mohan Pattanayak
15. Maharaja of Jeypur (Orissa)
16. Sree Chintamani Acharyya, Vice Chancellor, Utkal University
17. Sree A. V. Thakar
18. Sardar Ballabhbhai Patel
19. Sri Santi Prasad Jain
20. Mr. Ganga Prasad Birla
21. Sree J. J. Ghandi
22. Chief Justice Mr. B. K. Ray
23. Justice Mr. Jagannath Das
24. Raja Sri K. C. Deo of Athmallik
25. Maharaja Kalahandi
26. Mr. B. K. Birla
27. Sri D. K. Jhunjhunwala
28. Dr. Amarnath Jha
29. Sri Kisorilal Masruwala

30. Sri Basantlal Murarka
31. Sri Muljee Kanjee Chawda
32. Sri Bajranglal Choukhani
33. Sri Prabhudayal Kyal
34. Sri Nandakishore Das
35. Kumari Nihar Patra , , ,
36. „ Jaya Kumari Chowda
37. Sri Arttaballabh Mohnty
38. Sri Sachidananda Routrai

Messages of good wishes were received from the following gentlemen, but not printed as the printing of the souvenir volume was already complete—

- 1 Sri Rudhanath Rath, Editor Samaj
- 2 Pandit W. V. Ramlingam, Chatrapur
- 3 Rai Bahadur Madan Gopal Rungta
- 4 Mr. Thirani
- 5 Sri Nilamoni Dhal, Cuttack
- 6 Sreemati Reba Devi, Cuttack
- 7 Sri Gopinath Misra, Berhampur
- 8 Sri Jayanta Ghosh, Balasore
- 9 The People of Jajpur
- 10 The People of Taleher
- 11 Md. Hanif, Balasore
- 12 Mr. Gajanan Naik, Bhowanipatna
- 13 Mr. Pratap Singh, Chowdar
- 14 Mr. Apariti Charan Naik, On behalf of the Oriyas of Calcutta
- 15 Mahants of Jamshedpur
- 16 Sri Mahendra Patnaik, Bhowanipatna
- 17 Station Club, Balasore
- 18 Mr. Brajanandan Choud, Gunpur
- 19 Mr. Keshab Samal
- 20 Sri Baikuli Mohapatra Jyotishi Bisharad Berhampur
- 21 Sri Baidhar Padhi, Bhadrak
- 22 Rupa Bharati, Cuttack
- 23 Chuirman Baripada Municipality
- 24 Sri Jadumoni Mangaraj
- 25 Sri Ananta Tripathi, Berhampur
- 26 Kumar Udayanath Birbar, Nilgiri
- 27 Mr. Ghanashyam Diliwala, Calcutta
- 28 Zamindar Badakhemdi
- 29 Sri Nanji mulji
- 30 Chhot Rai, Keonjhar

श्री युक्त हरे कृष्ण जी महता व के

श्रीकर कमलों में

सदर अभिनन्दन

महामाग !

आज आप की ५१ वीं वर्षगांठ के उपलक्ष में हम सभी उत्कलवासी प्रेमके साथ आपका आन्तरिक स्वागत करते हैं । आपने उत्कलमाता की जो अमूल्य सेवा की है, उसकेलिये उत्कलमाता अपने वरपुत्रों पाकर गर्व अनुभव करती है । आपकी राजनीतिज्ञता चूद्धिमत्ता, शासन कार्य चलाने की कुशलता को देखकर प्रधान प्रधान राजनीतिज्ञ भी आश्चर्य करते हैं । हिन्दू मुस्लिमों में भेदभाव की जो विभक्ति आपका विकट रूप समूचे भारतमें विस्तार कर रही थी, उत्कलमें उसका प्रवेश रोक देना आपकी उदारता, चतुरता और विनयता का निदर्शन है । इसीसे आपपर सारे भारतको निगाहें केन्द्रीभूत हो गई हैं ।

महोदय !

आपके सभी समालोचक भी यह महसूस करते हैं कि वर्तमान कालमें आपके बिना हमारा कोई भी ऐसा व्यक्ति नहीं जो बिना किसी भेदभाव के बिना किसी पक्षपातके समदृष्टिसे शासन चला सके । इसी कुशलता को लक्ष्य करके आज दिल्ली राजधानी भी यह सोचती है कि आप जैसे व्यक्तिको, जिसके दिनमें प्रादेशिकता का नाम नहीं, आदर्श का चिह्न नहीं, विलामिता की गन्ध नहीं—उनका किमी एक प्रांतमें रहना उनकी उदारता और महानता को किमी एक सीमामें बन्द रखना है, अतः आपको केन्द्रीय शासनमें लेनेके लिये खींचातानी लगी है ।

महाशय !

आज उत्कल की जनता आपकी वर्षगांठ का सप्ताह पालन कर रही है । उसकी इच्छा है कि भिन्न उत्कलमें ही क्यों तमाम भारतमें आपके नाम की सौरभमय सुमन फैलुडिया उड़ाई जाय ।

महानुभाव !

इसमें तनिक भी सन्देह नहीं कि आपके द्वारा उत्कलखण्ड का नाम सारे भारतमें सम्मानके साथ लिखा जाने लगा है। जो उत्कल आज़तक भारतके सभी प्रान्तोंसे पिछड़ा गिना जाता था, वह आज उन्नत-कलामें निष्ठुर समझा जाने लगा है, इसका ही यह परिणाम है कि आज भारत सरकार अनुकूल भावसे प्राचीन कीर्तियों का जीर्णोद्धार, उत्कलके भविष्य वैपयिक उन्नतिके लिये हीराकूद बाँध तथा भुवनेश्वर की राजधानी-प्रतिष्ठा आदिमें पूर्ण प्राणसे तत्पर है।

जननायक !

आज़तक आपने मातृभूमि, उत्कलको वृद्धाने समृद्धिदात्री करने और उसकी सजानेमें अनेक काम किये हैं। लेकिन उसमें, २४ देशी राज्यों में बिखरे हुए उत्कलको एक घर के भारतसे सामन्तवाद तोष करनेका जो सहजमार्ग आपने प्रदर्शन किया है और साथही भारतसरकारको भी इस एकीकरणके काममें अग्रसर होनेके-लिये अलम्बन मिला है—यह उद्यम सरसे मदतपूर्ण और जननाधारणके कल्पनातीत है। उसेतो ऐतिहासिक स्वर्णचरोमें लिखेंगे ही। उत्कल बामियों की तो यह आन्तरिक कामना है कि आप मदा सुस्थ रहें और दीर्घजीवी हों जिनसे, जिन लगनके साथ आपने उत्कल माताकी गौरवमण्डित किया है, उससे और भी अधिक करते रहें और उत्कलवासी आपपर सदैव अपनी प्रेम-पुष्पाञ्जलि भेंट करते रहें।

आपके

गुणमग्न

उत्कलवासी

Address of Shree Chintamani Acharyya

Vice President of the Golden Jubilee Celebration Committee

YOUR EXCELLENCY,

On behalf of the people of Orissa I offer your Excellency a hearty, sincere and humble welcome. It is a happy coincidence that during the celebration of the Golden Jubilee of Shree Hare Krishna Mahatib that your Excellency visited Orissa. On behalf of the Committee constituted to celebrate the Golden Jubilee of our friend and leader Shree Hare Krishna Mahatib on the occasion of his 50th birthday, I express my gratitude for your Excellency's kindly agreeing to present the Abhinandan Grantha on our behalf. We have not celebrated the Svarna Jyanti of the Premier of Orissa, but of Shree Hare Krishna Mahatib, our friend, philosopher and guide, for his manifold virtues, and the qualities of his head and heart. We are grateful to your Excellency for the message you sent and I am glad to announce that it was the first message received in response to my request to eminent persons of India and abroad. With all humility, I beg to submit that it is not with a view to remind him of his age, but to remind him of his growing responsibilities with his growing age that we have celebrated the Golden Jubilee. He has made good deal of sacrifices in the past, but we pray to the Almighty to give him health and long life to do more for his country and the people.

I won't take more of your Excellency's time, but I may be excused only to mention that on this occasion we have planned to publish a volume to be called "Orissan Culture" containing various aspects of Orissa in the past at present and its future within one year by the 26th November, 1950. May God bless our efforts with success!

With these words I place the Abhinandan Grantha before your Excellency for presentation to Shree Mahatib.

ମହତାବ ବାବୁ,

ଅଜ ଅପଣଙ୍କର ଶୁଭ ଜନ୍ମଦିନରେ ମୁଁ ମୋର ନମସ୍କାର ସହୃଦ ଶୁଭ କାମନା ଜଣାଉଛି ।
ପ୍ରାର୍ଥନା କରୁଛି ତାତର ସେବା କରକାମାର୍ବ ଉତ୍ତରାନ ଅପଣଙ୍କୁ ଉତ୍ତରର ଶକ୍ତି ଦିଅନ୍ତୁ ଓ
ଦୀର୍ଘାୟୁ କରନ୍ତୁ ।

ବିଶ୍ୱମ୍ବର

ରମା ଦେବୀ

With Lord and Lady Mountbatten and Dr K N Katju (Governor of Bengal)

Edwina Lady Mountbatten of Burma

I am so interested to hear of the plans you have to celebrate the fifty-first birthday anniversary of the Hon'ble Sri Birendra Kumar Mahapatra, Premier of Orissa. Few men in India have better deserved the highest recognition from friends and admirers more than your Prime Minister whose contribution, not only to progress in Orissa but to the freedom and progress of the whole of India is so well known and widely recognised. It was the highest privilege to my husband and myself to come to Orissa during our time in India and we deemed it an honour to enjoy his friendship. Our warmest wishes go out to him on the occasion of his anniversary and for many more years of devoted public service.

EDWINA MOUNTBATTEN

His Excellency Sri C. Rajgopalachari

Governor-General of India

Hare Krishna Mahatab is good enough for another 50 years and I do not see why he should be reminded of his age so early in life by his good friends and admirers. There is no doubt that Utkal is a lucky Province. Otherwise how could it secure so easily the services of such a capable and in every way good Premier, as my friend and colleague Mahatab, particularly dear to me, because he is a man of sound judgment, and unfailing good humour and approaches differences with broadmindedness. That I like him very much is not important, but these qualities have made him a good servant of the State and a safe guide for his people. I am sure there are many others in Orissa who in time will show their talents and their character when the occasion calls.

Governor General of India.

Dr. Pattabhi Sitaramayya

President, All India Congress Committee

There are land-marks in one's life as in history. They mark the milestones in the march of our progress. The completion of 50 years in a man's life is one such important land-mark. The first 25 years of Brahmacharya is the period when youth prepares himself for the battle of life. In the second 25 years, he battles with life and wins his victories. Sri Hare Krishna Mahatab can now look back upon fifty years of his life with a clean conscience and a clear record. He is not only a politician who was prepared to face the music of non-cooperation and all its vicissitudes but he has taken equal, if not greater, interest in the constructive aspect of Indian Nationalism, and in addition he is a Poet, Novelist and Historian. Few people may know that he is able to spin 650 yards per hour, of fine yarn running between 24 and 30 counts. This is an achievement of which he may well be proud. He writes with speed and grace in Oriya although it is but 200 years since his forefathers entered this sacred land of the Mahanadi. He loves peace and concord. He can bring dispassionate judgment to bear upon the problems of life and the period of his premiership of Orissa will itself constitute a land-mark in the history of Orissa which has been brought under one rule during his time.

Hon'ble Pandit Jawaharlal Nehru

Prime Minister of India

The Prime Minister wishes to send his good wishes and to say that he has great regard for Sri Harekrishna Mahatab

Sri G V Mavalankar

President, Legislative Assembly, India

Sera Kutir 16, Maharashtra Society, Ellis Bridge, Ahmedabad

I wish Shri Mahatab a long and healthy life of service of the Motherland

At Jharsuguda Aerodrome with the Prime Minister of India and his party

Mr. Horace Alexander, Delhi

I am very happy to join in the congratulations to Sri Harekrishna Mahatab on the occasion of his jubilee. Although my meetings with Sri Mahatab have been few and far between, they have been sufficient to indicate that he is a man in a million. He first helped to interpret Orissa to me when I came, as a raw visitor to India, in 1927. During the few days that I spent in Orissa then, he opened my eyes to the sufferings of the semi-starved millions, as Gandhiji used to call them. It was a lesson I have never forgotten,

Happy is the Province which has such a single-minded man of independent judgment to guide its steps. If he is not snatched away from Orissa to serve in any larger sphere, the Province may yet become, under the guidance of Sri Mahatab and his colleagues, one of the happiest in all India, instead of being one of the most backward and poverty-stricken. Sri Mahatab seems to have the happy knack of winning opponents to become supporters of his policies, and I do not think any one would accuse him of having any selfish or partisan motive. He is a true servant of the people, who cares for all alike.

May his noble efforts to lift the people of Orissa out of their poverty be richly blessed.

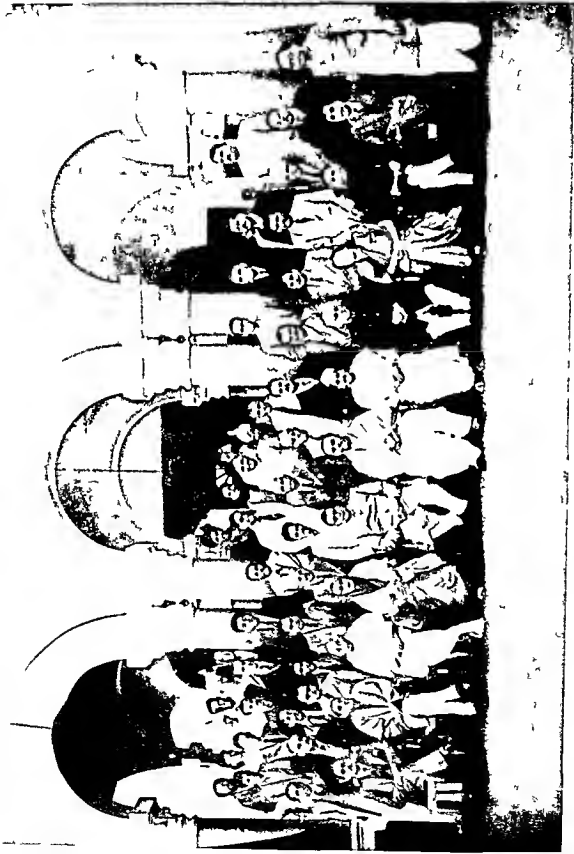
With Sardar Vallabhbhai Patel Deputy Premier Govt of India

Miss Agatha Harrison

2, Cranbourne Court, Albert Bridge Road, London, S W 11

Dated the 29th October 1949

I came to know the Premier of Orissa, the Hon'ble Sri Harekrishna Mahatab during the troublous days in 1939, when the agitation in the States in the area was at its height. The late Rev C F Andrews had already visited this area, and urged me to go there to see for myself, before I returned to England the situation at first hand. I knew none in Orissa but C F Andrews told me that Sri Harekrishna Mahatab would meet me in Calcutta and go with me to Orissa. He met me on arrival in Calcutta and later took me to Cuttack and on to visit several States. His help and deep understanding of the issues that were at stake I shall never forget.

With Hon ble Dr Shyama Prasad Mukherjee Minister of Commerce and Industries and the members of the
All India Cottage Industries Board

The Hon'ble Dr. Shyama Prasad Mukerjee

Minister of Industries, Government of India

I send my hearty greetings to my esteemed friend Shri Harekrishna Mahatab on the Golden Jubilee Celebration of his life. It is indeed a worthy celebration, for whatever he has touched in his life has become golden. He is a poet, a journalist and an intrepid fighter in the cause of freedom. The zeal with which he is carrying out the development of Orissa and has inspired the people of his Province must draw everybody's admiration. His immense work in the cause of establishing fraternal relations with the neighbouring Provinces is also well known. His simple habits and gentility of outlook have endeared him to all who came into contact with him.

May Shri Harekrishna Mahatab live long to continue his great work in the cause of Orissa and India. If the present generation of the people of Orissa can imbibe the varied lessons of their Premier's life, then indeed the future of the Province is safe and secure.

His Excellency Mr. Asaf Ali

Governor of Orissa

I have very great pleasure in offering to Shri Hare Krushna Mahat the popular Premier of Orissa, my heartiest congratulations on the attainment of his 50th birthday. I sincerely wish him a long and happy life dedicated to the service of the people who hold him in warmest esteem and affection for what he has so far done to seek and advance their best interests. His realistic approach to the problems of life is a valuable asset. His past record is one of which any one may be legitimately proud, and I have not the slightest doubt that the qualities of leadership he has shown hold a bright promise of vital significance for the people of this Province.

Although I had heard of Mahat long before I first met him in 1914, I found a continuous opportunity of seeing him at close quarters in Wardha, Allahabad, Poona, Bombay, Calcutta, Delhi, and Simla in connection with the business of the Working Committee of the Congress. From the very start of our association as colleagues I recognised in him a man of robust common sense, free from traditional prejudicial and wishful illusions, and gifted with a keen eye for the unvarnished realities of life. His contribution to the discussion of some of the fundamental problems which the Working Committee of those fateful years had to face always proceeded from his study of the practical side of things and therefore, it always proved of much assistance.

Our longest association was during our incarceration in Ahmednagar Fort from the 9th of August 1942 till about some time in April 1943, when we were dispersed to other prisons for a while. During this period each one of the 12 internees of the Working Committee, including Pandit Jawaharlal Nehru, Sardar Vallabhbhai Patel, Mr. Azad, Pandit Govind Vallabh Pant, Dr. Pattabhi Sitaramayya, Sri S. S. Rao Deo, Acharya Kripalani, Mr. Mahanand, Acharya Narayan Deo, Dr. P. C. Ghosh, Shri Hare Krushna Mahat and myself held

Addressing the children on the Children Welfare Day

Busy with files

opportunities of seeing much of one another and assessing the qualities of each one's head and heart at the closest quarters in almost every aspect of life. Nothing is more revealing of one's personality than living together in a prison for a long time, because there is no escape from one another's company in a prison and therefore, one sees both the strong and the weak points of his associates personality. During this period all of us found in Hare Krushna Mahatab a man of distinct personality and settled convictions. He spent most of his time during that period in compiling the history of Orissa, which took him through a wide field of study. Orissa has now the advantage of his leadership, and I most earnestly wish him a long life of service to the people.

¶

¶

¶

The Hon'ble Sri Lalmohan Patnaik, B.A., B.L.

Speaker, Orissa Legislative Assembly

It was in 1941, I said in my book "RESURRECTED ORISSA" that Sri H. K. Mahatap is 'an aristocrat by birth and a democrat by culture and one of the tallest Congress figures in Orissa' That has come true now. His abundant energy, breadth of imagination and strong commonsense coupled with quick grasp of things have elevated him to the position of the premier in our province, I hope that God will bless him and use him more and more in the years to come for the good of the province

Kalaprapurna Sree Vikramdeo Varma, D. Litt

Maharaja of Jeypore, Fort Jeypore, (Orissa)

To make an attempt to tell the public about this unique person, Sri Harekrishna Mahatab would be carrying coal to New castle, for, there hardly any person in Orissa, nay even in the whole of India who does not know about him. To write in a narrow compass like this all about this wonderful man is rather humanly impossible, but nevertheless, I would like to recount here on the occasion of his 51st birth-day some of the features and facts about him as I can claim of not only knowing about him but knowing him as well.

The one preponderatingly prominent feature that first strikes any one coming into contact with him is his patriotism, the type of which, we rarely see in many. Zamindar as he is, he renounced everything at the call of the Nation and plunged headlong in the freedom-struggle. This hero of several battles was one of the prominent pet disciples of the Father of the Nation. A great patriot, a sublime literature, a historian and on the top of all a practical statesman as he is, he is, certainly the pride boy of Orissa. His political foresight and statesmanship have been acknowledged and appreciated by no less a person than that Statesman-Philosopher Sir Strafford Cripps as he is the precursor of the States' movement in India and the pioneer in bringing about the merger of the States in Orissa setting an example to others to follow suit, thus elevating the status of India in the galaxy of Nations. Let alone his other achievements, the Hirakud Dam and the Capital at Bhubaneswar are standing monuments of his work and as the first Premier of Greater Orissa in Free India his name will ever glitter in letters gold in the history of the country.

I only pray the Omnipotent Almighty Paramatman to endow him with the longest span of life for the benefit of the Country, Nation and Humanity at large.

Sri Chintamani Acharyya M.A., B.L.

Vice-Chancellor, Utkal University

On the occasion of the celebration of the Golden Jubilee of Shri Harekrishna Mahatab, Premier of Orissa, on behalf of the Utkal University I offer my sincere felicitations and good wishes for his long, happy and prosperous life. This University feels glorified at the recognition of the noble deeds of an illustrious son of a college affiliated to it, by his countrymen and prays to the Almighty for pouring His choicest blessings on him to give him health and energy to utilise the same for the glory of his motherland

JAI HIND

A. V. Thakkar

Camp Seragam, Wardha

The 10th November 1949

At my old age I cannot remember when I came into first contact with Shri Mahatab but I can safely say that it should have been not later than the year 1930. My visits to the province of Utkal date from the year 1919 but before 1930 my acquaintance with Mahatabji was very casual.

I remember when Shri Mahatab once took me to his village Agarpara and asked me to preside over a function of his middle English school that he was running in his village. I then knew he was taking very great interest in the educational progress of Orissa and that he was devotedly attached to the uplift of the rural population. At the time of Gandhiji's Harijan tour in 1934 I came in close contact with him as with almost all the public workers of Orissa.

Shri Mahatabji has his own peculiar characteristics—physical as well as mental. He is a tall and robust man and as such he is very active in whatever work he undertakes being of Punjabi origin and though several generations have passed since Mahatabji's forefathers migrated to Orissa, the usual energy, resourcefulness and capacity for hard work of Punjabis are very active in him. Since he became the Premier of Orissa in 1916 his grasp of administration in all its branches has been very perfect and also impressive. He has his eyes not only on the departments directly under him, but also on the departments managed by all his fellow ministers. Government with a scheme for the uplift of backward classes meaning thereby Harijans and Tribal people, and it was at his instance that the services of a seasoned worker of the Bhil Seva Mandal in Gujarat has been lent to him for a few years service in Orissa. Whenever I write anything to him concerning the welfare work of Harijans and Adivasis, it receives his intensive attention and consideration. Now that a large part of Orissa as at present constituted consists of a large number of backward States containing tribal population in a larger

majority, I am coming into greater contact with him and whenever I make representation to him about any matter, it receives his immediate attention, I am glad to say, inspite of meagre resources of Orissa province.

May his administration of the whole province continue long and may backward classes of Utkal receive greater attention !

While writing this, I was forgetting to mention his study of the question of the floods in Orissa and which is a great problem. Due to his intense study of this, he has been devoting very great attention to Hirakud project of daming the river Mahanadi near Sambalpur and has been successful in making very good beginning with the scheme in actual execution with the approval and finances of the Government of India. This multi-purpose scheme of irrigation, navigation and generation of electric energy will greatly benefit the coastal districts of Orissa when it is brought into full operation in a course of few years. Two more big works in addition to Hirakud Dam are yet to be commenced and it is hoped that Shri Mahatabji with his usual energy and power of negotiation will bring them into existence in not a distant future.

I call Mahatabji a young man yet of 50 or 60 ? I wish and pray to God that he will live long and be a source of strength to Utkal which by his political work has been made into greater Utkal and may still be greater in future.

Sardar Vallabhbhai Patel

My best wishes on your fiftyfirst birthday. It is impossible to recount in brief your manifold services and achievements in the cause of your province and country. You have worked devotedly unflinchingly and loyally for both and while history will always remember you as maker of modern Orissa, country will cherish you as one of its brave and dutiful sons. May you continue to serve your province and country with added success and glory.

Santiprasad Jain

New Delhi

Convey my hearty congratulations to Honourable Mahatma. Under his inspiring Leadership Orissa's progress and fame will excel ancient Utkal's glory. May he live several long years.

Mr. Ganga Prasad Biralā

My best wishes on the happy occasion. May you live long to serve country.

J. J. Ghandi

I on behalf of myself and the steel company offer our warmest felicitation on your birthday and wholeheartedly associate ourselves with your Golden Jubilee celebration. May you enjoy the best of health and happiness and continue to serve the country for many more years.

Chief Justice B. K. Ray

My dear Mahatbaji,

I have the great pleasure to convey on behalf of myself and my wife best wishes on the occasion of your fifty-first birthday. While still saying you have already established your reputation as a leader of men and a brilliant administrator throughout the length and breadth of Bharat. I wish you many more such happy returns during which under your leadership our Province, I hope, will march forward step by step to occupy foremost place among the sister Provinces economically, educationally and culturally. Jai Hind.

Justice B. Jagannath Das,

Dear Sri Mahantaji,

Please accept my hearty good wishes on the occasion of your birthday celebrations. I join in the chorus of good wishes not because you have completed 50 years which is quite normal in itself—but because this is the occasion for your complete and devoted dedication to the service of the country for the entire future—let us pray and hope another fifty years that dedication is a matter for rejoicing because your past inspires hope and confidence that you have a substantial part to play in the service of the province and the country, and that you will play that part nobly and well.

God Almighty will bless you as one of His instruments in the shaping of this country's future

Raja Sri K. C. Deo of Athmallik

You have hit upon an excellent idea to celebrate the Golden Jayantee of Hon'ble Mahatab, one of the champions of national cause, and do justice to the feelings of the Oriyas who know how great had been the sacrifice of the hero and how intense and sincere are his thoughts and actions for his countrymen. I wish the celebration all cheers and luck. I am proud of having the privilege of contributing my mite to his noble cause.

Maharaja Kalahandi

My many happy returns on mahatab's birth day.

Mr. B. K. Birla

Wish many happy returns of day.

Sree Deokaran Jhunjhunwala

Baranga Glass Factory, Orissa; President, Orissa Chamber of Commerce

- I consider it my sacred duty to offer my sincere felicitations and good wishes to Shree Hare-Krushna Mahatab, the Premier of Orissa, on the occasion of the celebration of his Golden Jubilee on his attaining his fifty-first year in life. I am quite sure his friends and admirers celebrate the occasion in appreciation of his great qualities of head and heart. He has endeared himself to country men by his amiable personality, sound judgment, and strong mind. I pray for his long life and excellent health to render more useful services to Orissa in particular and India in general.

प्रयाग

दिनांक २० अगस्त, १९४९

श्रीमान्,

यह जान कर मुझे बड़ी प्रसन्नता हुई कि माननीय श्री हरेकृष्ण जी महताब की वर्षगांठ के अवसर पर उनका अभिनन्दन किया जायगा और एक अभिनन्दन-ग्रन्थ उनको समर्पित किया जायगा। माननीय प्रधान मंत्री से मैं जब कभी मिला हूँ उनके व्यक्ति-परसे मैं बहुत प्रभावित हुआ हूँ। उनकी कार्यपद्धति, उनका शील स्वभाव और उनकी भाषणशैली की निरनी प्रशंसा की जाय कम है। ओड़िसा प्रांत उसे योग्य और सच्चरित्र प्रधान मंत्री को पाकर भाग्यवान है। मेरी शुभकामना है कि वे बहुत दिनों तक अपने प्रांत और देश की सेवा करते रहें।

भारतीय,

अमरनाथ झा

बजाजवाड़ी, वर्धा
ता० २०. ८. ४९

प्रिय भाद्यों,

आपका पत्र मिला । श्री हरेकृष्णजी महताव अभी ५० सालके नहीं हुए हैं, यह जानकर मुझे सानन्दाश्चर्य हुआ । मैं तो मानता था कि वे साठके करीब जा रहे होंगे । तब तो उन्होंने छोटी उम्र में अच्छा यश मिलाया है । और ईश्वर की कृपासे भविष्यमें बहुत लम्बा समय सेवा करनेके लिये खुल पड़ा है । मैं आशा करता हूँ कि वे दीर्घायु होंगे और जनताकी सच्ची सेवा करते रहेंगे ।

परन्तु मुझे कहना चाहिये कि मुझे यह जयंती मनानेका कार्यक्रम अच्छा नहीं मालूम होता । पचास वर्षकी जयंती मनाना बहुत जल्दी का कार्यक्रम है । किसी महापुरुष ने कहा है कि 'मनुष्य का पूरा विकास चालीस के बाद होने लगता है । इस दृष्टि से महतावजी अभी दस सालके बालक हैं और होनहार बालक हैं । इस चाल्पावस्थामें कुछ प्रोत्साहन देना और बढ़काना अच्छा तो है, परन्तु बड़ा उत्सव मनाना तथा अभिनन्दन-प्रर्थ तथा काव्य-प्रशस्ति गाना उन्हें नीचे गिरानेका भी काम कर सकता है । साठ या सत्तर के पहले हम किसी की जयंती मनानेका विचार न करें तो अच्छा होगा ।

संभव है कि इस निमित्त को लेकर आपने इक्यावन हजार की पैली किसी सार्वजनिक कामके लिये इकट्ठा करना सोचा हो परन्तु इस तरह का निमित्त लेने की बजाय किसी सार्वजनिक निमित्त को ही लेकर फण्ड मागना ज्यादा अच्छा है ।

आशा करता हूँ कि आप मेरे इन निखालस विचारों को गलत मानी में न लेंगे । श्री हरेकृष्णजी महताव मेरे लिये परिवार के स्वजन जैसे हैं । इसलिये उनके निमित्त इस तरह कहने में मुझे संकोच नहीं मालूम होता ।

आपका

किशोर लाल ध० मशरूवाला

ओड़िशा प्रात अपने सर्वप्रिय नेता श्री हरेकृष्ण जी महताब की स्वर्ण जयन्ती मनाने जा रहा है। मेरा महताब जी के साथ बीस वर्ष से सम्पर्क चला आ रहा है। महताबजी प्रात के उन महापुरुषोंमेंसे हैं जिन्होंने कि राष्ट्र के नवनिर्माण में पूरा पूरा भाग लिया है। स्वर्गीय गोपबन्धु दास और श्री गोपबन्धु जी चाधुरी ने ओड़िशा प्रात का नवनिर्माण करने में सारी शक्ति लगाई है, उसी तरह महताब जी ने भी अपने जीवन का अधिकांश भाग प्रात की सेवा में बिताया है। इतने विद्वान, इतने बुद्धिमान, इतने प्रतिभाशाली, और इतने बड़े देश-सेवक को प्रधान मंत्री के रूपमें पारर आज ओड़िशा धन्य है। ओड़िशा की जनता के आप सर्वप्रिय नेता हैं। आपकी सरल प्रकृति बड़ी ही सुन्दर है। बापूजीके राष्ट्राध्यक्षरूपना को कार्यरूप देने के लिये आप अपना सुदूर शासन चला रहे हैं। यही कारण है कि ओड़िशा आज भावनकी निगाहोंमें अति प्रशस्तनीय और प्रिय बन गया है।

मैं इसर से प्रार्थना करता हूँ कि आप दीर्घायु हों जिससे देश में स्वार्थन्ता की रक्षा और पूर्ण समराय की स्थापना हो।

— बसन्तलाल मुरारका

उ। राज बड़े सबेरे ही मेरी नींद टूट गई थी। विजली वत्ता की खींच दबाई, सामने नजर पड़ी एक फोटो पर, जिसमें गांधीजी और महताब जी थे—चल रहे थे। महताब जी शायद उरकल की समस्या, जो खास का उस समय देशी राज्यों की होगी—का बयान का रहे होंगे। मैंने एक अवकन कहिये, प्रेरणा कहिये, आराज निकली। अरे, महताब जी ५० वर्ष के हो गये हैं। जिसका अर्थ होता है, जीवनभर का समय के मकगारमें आ गई है। महताबजीसे तो व घनिष्टता रखता है। तेरे दिलमें अटूट सम्मान है। इस जननायक की वर्षगाठ क्यों न बड़े धूमधामके साथ बनाई जाय। प्रातःस्मरणके प्रथम इस बातका आविर्भाव होना मुझे यह किसी अशक्त पुरुष की प्रेरणासी लगी। अन्तरमें नाना प्रकारके तोफानी भावोंका आरोहाराह होता रहा। इस भावनाके इतना बल हो गया था कि घरे किसीसे कुछ भी बोल न सका। स्नान किया, आकर हिन्दी समाचार पत्र पढ़ने लगा। लेकिन मन उड़ा था। इसी समय सदाकी भाँति हंसते हुए पाठकजी आ पहुँचे। उनसे मैंने जो सर्वप्रथम सवाल किया—बढ़ यही है कि क्यों न महताबजीकी ५०वीं वर्षगाठ बड़े समारोहके साथ बनाई जाय ?

उत्तर मिला—इससे बड़ कर उत्तम सृष्णिक कार्य नहीं है।^१ वी।पूजा कागना हम भारतीयोंका धर्म है।

X X X X

५१ हजारकी पैली और एक अभिनन्दन ग्रन्थ देने की बात १५ मिनट में तय हो गई। इस कार्यके प्रति तमाम उरकलसे सहायुभूति मिली, जिसका यह फल है।

क्या, कैसा और कितना हुआ है; सुन्दर हुआ है या असुन्दर—यह विवेचन करनेकी सामर्थ्य मुझमें नहीं है। जो हुआ है, उसे मैं अतरकी अद्वाञ्जलि के सिवा कुछ भी नहीं समझता। मेरी यह कामना है कि श्री महताबजी दीर्घायु हों जिससे दूसरी शताब्दी मनाने केलिये लगे तैयारी करें।

जयहिंद

मूलजी कानजी चावड़ा

"मुहताबजी" शतायुर् हा और उनकी रहनी प्रणीतपस्य से तथा उनके ही भूयोदर्शन से पुण्य-
 भूमे उत्कल वास्तर भारतेवर्धमे परिणत हो" यही मेरी "जयन्ती तिथि" की कामना होगी ।

श्री लक्ष्मीनारायण मिश्र

मैंने माननीय हरेकृष्ण जी महताब को पास से देखा है । उत्कलके नेतारूपमें पहले जो
 थे । आज उत्कलके प्रधान मंत्री को गद्दीपर भी ठीक वही हैं । मेल मिलाप, बात चीत में फर्क
 नहीं देना । कार्यमें व्यस्त तो वे हमेशा से थे । प्रथम सिर्फ जनसेवक के रूपमें, नेता के रूपमें थे,
 अब वे जनसेवक नेता तथा शासक के रूपमें हैं । भारत के प्रादेशिक मंत्रियोंमें शायद ही उनसा
 कोई व्यवहार-कुशल और मिलनसार हो । आज भी वे उच्चसे उच्च और साधारणसे
 साधारण लोकजीवन के सम्पर्क में आने के लिये तालाबित रहते हैं । वे जब जब देहाती में
 जाते हैं तब तब देहातियों से ही प्रथम बातें करते हैं, उनके नेताओं से पीछे । फिर जब अपने
 बन्धु सहकर्मियोंके बीच बैठकर वहाँ अनुभव, उन्हीं देहातियोंके भाव भगी और भाषामें व्यक्त
 करते हैं तो अत सरल, मृदुकर मनोरंजक बातें होती हैं । उसमें साहित्यिक पुट भी रहती है ।
 हँसी मजाक मिश्रित उत्तम चिन्तन रहता है । वे मायुिक साहित्यिक व्यक्ति हैं, साथ ही सफल
 राजनीतिज्ञ भी । सबसे अधिक गुण उनमें है ग्रहण करनेकी शक्ति । सब को सुनकर उससे
 कुछ ले लेना चाहते हैं । यही कारण है कि वे आजउत्कल के पीछे और भारतके प्रथम हैं ।
 उनमें सबसे बड़ी महानता है कि किसी प्रकारका भेद भाव वा प्रादेशिकता का नाम नहीं है ।

आज मुझे बडा आनन्द लगता है कि अपने पृथ्व नेता, अपने यातचीत के प्रियबन्धुके
 दीप जीवन के लिये भगवानसे प्रार्थना करते हैं ।

गजरंगलाल चौखानी

मैंने महताय बाबू को देखा है खूब पास से; उस समय भी, जिस समय वे मंत्री नहीं थे। और आज भी जब कि वे ओडिशा के प्रधान मंत्री हैं। लेकिन मैं इनके सुन्दर व्यवहारसे वही अनुभव करता हूँ जो प्रधान मंत्री के प्रथम थे। लोंगोवे' साथ बातें करते—वही 'महताय बाबू' मुझसे प्रथम तिरुल पड़ता है। महताय बाबू में खास गुण हैं। सबसे मिलना और उसकी सुनना, अपने हृदयके घोषकों न प्रगट होने देना, चाहे कहनेवालेने कितनी ही कठोर बातें क्यों न कही हों, सारी बातोंको ठीक समझना और उसकी तह तक पहुँचना, गमीरतासे विषयों में लीन होना, उसमें घबडाना नहीं, नाना प्रकार की क्लमटों के बावजूद भी शामके समय मित्रोंके साथ बैठकर हँसी मजाक करके मनका मै न धो डालना।

महताय बाबू हमेशा कार्यव्यस्त रहते हैं। और अब जब वे प्रधान मंत्री बन गये हैं तो अधिक कार्य व्यस्त हैं। फिर भी लोक सेवाके भाव गये नहीं। उनके व्यवहार और प्रेमभावसे लोग मुग्ध हो जाते हैं और यह मुझसे निकलता है—महताय बाबूसे मिलना बहुत आसान है। यही कारण है कि वे दिन दिन लोकप्रिय बनते जाते हैं।

इस शुभ दिनमें मेरी भगवानसे माँग है कि महताय बाबू दीर्घजीवी हो जिससे कि अन्तर की श्रद्धालुलि भेंट करनेका मौका मिलता रहे।

प्रभुदयाल कयाल

महात्मा गान्धी कप्तसर नेतृत्व नेबाठारु गत ३० वर्षे मध्यरे देशर बिभिन्न प्रन्तरे यर्के केतेजण कृती सन्तान गान्धिजीकू आदशरे अनुप्राणित होइ निजर आत्मो-त्सग ओ कठोर साधना द्वारा देशमावृकार सेबा करि अवशेषरे ,जातीय आन्दो-लनकू जययुक्त करिअछन्ति, स्वाधीन उत्कलर दत्तमान सचिब—भैष्ठ श्रीयुक्त हरेकृष्ण महताव सेमानकू मध्यरे शीर्षमधानीय पण्ये । कप्तसे आन्दोलनर आरम्भरु प्रथम १०।१२ वर्ष पयन्त, कम क्षेत्रे महताव बाबुकू अति घनिष्ठ संस्पर्धरे मुँ थिलि ओ ए पयन्त मध्य मुँ ताङ्कर पण्ये गण्ये सहकमी' माबरे वप्तक्षेत्रे रहिछि । गत दीर्घ २० वर्ष धरि मह-ताव बाबुकू ठारे येउँ अदम्य अध्यवसाय, अपासीम साइस, कलान्तिहीन प्रगतिशील मनोवृत्ति लक्ष करिछि ताहा क्रम्यकू ठारे वर्वाचत् देखिबाकु पाइछि । महताव बाबुकू एवे मध्य साधारण क्षेत्रे कार्य करिबार देखिले, मने हुए १९२० मसीहारे ताङ्कर येउँ तेज, वीर , शौर्य' ओ धैर्य' थिला ताहा तिले, मात्र क्षुण होइनाह' । पुरात्म कप्तस कमी कू मध्यरे केतेजण अछन्ति येउँ माने ए दिगरे ताङ्कर समतुल होइ पारिबे ? बहु प्रति-बन्धक मध्यरे से निजर वसेमय जीवन अतिबाहित करिअछन्ति किन्तु कौणसि प्रति-बन्धकरे से पछकु हटि चाइ नाहान्ति बर प्रतिबन्धक ताकू अधिकर अधिकतर आगुआन् करिछि । बेसरकारी कप्तस सेवक हिसाबरे ओ सरकारी शासन—तन्त्रर भैष्ठ संचालक हिसाबरे से निज जीवनरे बहु दुसाध्य ओ कल्पनातीत काय्ये करिअछन्ति । ताहार उदत्त निदर्शन ताङ्कर समसामयिक वर्त्तमान देशवासीकू आगरे स्पष्ट जाज्यल्यमान । ताङ्कर प्रशस्ति गान करिया मो पशरे किम्बा मो मतरे आउ काहारि पक्षरे अना-पश्यक ।

अर्द्ध शताब्दी अतिक्रम करि ५१ वर्षे वयसरे से पदार्पण करु थिबारु मुँ ताकू अन्तरर शुभेच्छा ज्ञापन करुअछि । ईश्वरकू ठारे प्रार्थना करुअछि ए भळि देशर जण्ये एकनिष्ठ सेवक दीर्घ जीवन लाभ करुएय निजर अनाथिल आचरण द्वारा देशर सयु भैणी ओ रुयु मतवादी लोबङ्कर आन्तरिक अर्द्धा थो आदरर पात्र हेउ ।

श्री नन्दकिशोर दास

जो मशान होते हैं, उनकी महत्ता कुछ और ही होती है, वे सब मानवों की तरह नहीं होते । वह महानता हम मानवशास्त्री हरेकृष्णजी महताय में पाती हैं । यह उत्कलके लिये गौरव की बात है कि अन्यप्रान्त जिस प्रकार अपने जनप्रिय नेताको लोकमाय होते देख गर्व अनुभव करते हैं, वही उत्कल भी आज श्रुत्युक्त महताय जी को पानर अनुभव करता है । यों तो वे उत्कल माताकी सेवा करनेमें तपाये हुए सोनेके समान खरे उतरे हैं, साथ ही तमाम देशी रायोंको उत्कल में मिलाने में जो अदम्य उत्साह, कार्यनिपुणता और बुद्धिविचक्षणता का काम आपने किया है, उनका वह कार्य उत्कलके इतिहास लेखक सुवर्ण अधरोमें लिखेंगे । उन्होंने देशकी, दशकी और साहित्यकी जो सेवा की है और करते हैं, उसीसे सन्के नम्रय बन गये हैं । हमारी कामना है कि भगवान् उनको दीर्घायु करें जिससे होश उरकलवासी अपनी भक्तिभेंट अर्पण करते रहें, और मन्थर महताय जी उत्कल माताकी और अधिक से अधिक सेवा करते रहें ।

कुमारी नीहार पात्र

आजमाननीय श्री महतावजी ५१ वर्षों में पदार्पण कर रहे हैं। हम उनकी दीर्घायु के लिये ईश्वर से प्रार्थना करते हैं।

आज स्वर्ण-जयन्ती उपलक्ष्य में हम श्री महतावजी के त्याग और देशप्रेम की गाथा-याद कर प्रेम पूर्वक उन्हें अपनी श्रद्धांजलि अर्पित कर रहे हैं।

श्री महतावजी छात्र-जीवन से ही राजनैतिकी ओर झुक गये थे। और होते होते वे पूर्णरूप से राजनैतिके रंग से रंगे गये। उन्होंने अपनी बड़ी भारी ज़ागीदारी कि जहाँ के वे राजकुमार बहलते थे—और विलास वैभव सब कुछ त्याग कर देशसेवा को उपकरण बहन लिया।

अगर आज के सुअवसर पर हम श्री महतावजी के जीवन से अपने जीवन में कुछ भी अंगीकार कर लें, श्री हमारी श्री महतावजी के प्रति हार्दिक श्रद्धांजलि होगी।

हमें खुशी है कि उनके सेवा-कार्य के फलस्वरूप हम उन्हें उत्कल के प्रधान-श्री, रूप में पा सके हैं। फिलेसे हम महतावजी की दीर्घायु के लिये कामना करते हैं, और चाहते हैं कि वे अपने जीवन में हमेशा पूर्णतया यशस्वी हों।

जयकुमारी चावड़ा

शुभाशंसा :—

शक्तिशाली, पूजा शक्ति हेतु, शक्त शक्तिर पूजा करे । अशक्त ताहा कलना करिपारे नाहिं; कारण तोर चित्तेन्द्रिती अस्वस्थ सुखर कथा शक्तिर आज अभ्यधना हेतुछि । ताहा केवल जड शक्ति नुहे—ताहा—एकाधारे शारीरिक, मानसिक, नैतिक तथा आध्यात्मिक भावराजिर समन्वयर परिपूर्णति । एहि अभ्यधना द्वारा उत्कल स्वशक्तिमत्तर परिचय प्रदान करुअछि । महताष मोर छात्र थिजे । मु लक्ष्य करिछि ये महताषद्वर छात्रावस्थार शिष्टता, धीरता, चरित्रवत्ता तथा हृद मनोवृत्ति नाङ्क, संसार तीव्र कठोर परीक्षानलरे भावान् कराइ क्रमशः उच्चर उच्चतर पदवीरे सम सीन कराइअछि । से प्रतिभावन्त-नेणु से नाना दिग्गरे निजर कृतित्व देखाइवारे समर्थ होइअछन्ति । से साहित्यिक भावे काव्य, नाटक, उपन्यास, संगीत तथा इतिहासादि लेखि उत्कल भारती-मुञ्जकु सुमण्डित करिअछन्ति । प्रगाढ़ निष्ठासह पञ्चात्पतित जन्मभूमिकु पूर्व गौरवमय आमास महिन जगत सभ्यतम देशर सर्वांगीन उन्नतिरे समकक्ष कराइवा रूपे सदा उदबुद्ध होइ ये नियत कर्म निरत, से देशर मुख्य, पूज्य तथा सर्वश्रेष्ठ, एहाहिं आम महताष ।

छात्रावस्थारे १९५६ शिक्त जगत् बाबुङ्क कथाप्रसंगरे महताषक उक्ति “आमे त आगरपट्टार राजा, से त बेन्दुभरर राजा, सरकारक हठिरे ताङ्क प्रति वेशि सम्मान काहिंकि—आमर ताङ्कर एने तकात काहिंकि अत्यादि अत्यादि—समस्ने त समान—एहातठिक् नुहे” बाल्यावस्थार परार्थघटकता तथा स्वसमप्राणवत्तारे पार्थक्य जनित एहि गुरुतर आघातर बह्व्र क्रमशः उद्योपित होइ समस्त पार्थक्यकु भस्मसात् कला । केवल उत्कलरे नुहे, सेहि बह्व्र उत्कल गण्ड । एहि विशिष्ट व्यक्तिङ्कठार उपजात होइ समग्र भारतेर पार्थक्यकु दूरीभूत कना । महताष ! तुमे कालसूट्र हेंले हे कालसूट्रा होइ पारिअछ । मोर छात्र आजि देशर प्रधान जन नायक—एहाठार विशेष गौरवर कथा कण होइपारे ।

परिशेपरे मंगलमय भगवान्ङ्कठारे ऐकान्तिकी प्रार्थना ये “से आमर महताषकर प्रतिभाकु उज्ज्वलर उज्ज्वलतर कराइ ओ तांनु सत् तथा प्रकृष्ट मार्गरे चलाइ ताङ्क द्वारा एहि पुराणकला-प्रसिद्ध-उत्कलर उत्तरेत्तर उन्नति साधन करान्तु यहिंरे उत्कल महीयान् न हेव, एवं से निजे जनसेवा—मगवत् सेवारे स्वकाल परमसुखरे अतिबाहित करि निजकु कृतकृत्य मखिने ॥

श्री आर्चवल्लभ महांति

ଶ୍ରେଷ୍ଠ ମଣିଷର ଛବି

(ଅନୁବାଦ)

ମୁହଁରେ ତାଙ୍କର ଶ୍ରୀକନ୍ତାର ଚାନ୍ଦିକାୟି କଦାପି ନ ଥିଲା ।

ଥୁଲ ନାର, ଉଚ୍ଛ୍ଵସନାର, ନବରହସଭାର ଆସୁଥିଲା;

ଅଥବା ମିଶ୍ରର ଘାଣ୍ଟି ମହାଶୟ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ମନ୍ତ୍ରଣ ।

ଦେହର ଗଢ଼ଣ ତାଙ୍କ ସାଧାରଣ, ହୃଦୟ ଅନାୟି

ସରାଫା ପରି ହୁଏ । ତୁଳ କଳସୀ ପ୍ଳାଷ୍ଟିର

ରୂପକାନ୍ତମାନଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ କୋଣସି ମେଳ, ଅଖିନି ଭାସିଯି ।

କେଉଁଠି ଶେଖିରେ ତାଙ୍କ । ପୁଅଟିଏ କେଉଁ ରୂପକାର

ନିତମ୍ବର ବଳନାରେ, ଅଥଚ କି ତୁଳରେ ଅଖିନି

ଛାପ, ସେମେ ଅଥବା ଏଇ ହୃଦୟାନ୍ତରେ ଏତେ ଅସ୍ଥାୟୀ ।

ନିରାଶ୍ରୟ ପ୍ରାଣୀ ଛବି । କେଉଁ ଚିନ୍ତା ପୂର୍ବକ ତାଙ୍କ ଶାଢ଼ୀ

ହାଣ୍ଡର ଶ୍ରୀମତୀ କେତେ ଦେହର ମାଫର ଉଦ୍‌ଭାବ

ପାମରେ, ପାମରେ, ହଲମଲ, ହଲମଲ ହୁଏଟି,

ମୁହଁର ଅଂଧାର ନୁହେଁ, ମହାନ୍ତର ସହଜା

In discussion with the Adibasi leader
at Baripeda (Mayurbhanj)

Receiving Sri Thakkar Bopa
at the Jobra Ghat, Cuttack.

Krishna Charan Das
Father of Sriji Hari Krishna Mahatab

ସୂଚୀପତ୍ର

ପୃଷ୍ଠା

୧ । ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ମହତାପଜୀ କା ଜୀବନପୁତ୍ର	୧
୨ । ମାନବର ଦେବତ୍ବ—ଶ୍ରୀ ନାମସୁଣି ଦରବର ମାମନ୍ତ	୧୨
୩ । ମହତାବଜ୍ଜର ସହୃଦ ଏକସୂତ୍ର—ଶ୍ରୀ ମାୟାଧର ମହାନ୍ତି	୧୫
୪ । ଲାଠିଚାଳି କେ'ରୁ ଥାଏ ହରେ—ଶ୍ରୀ ବଞ୍ଚିନୀୟ ଦାସ	୨୩
୫ । ମହତାବଜ୍ଜର ସହୃଦ କେ'ରୁ ହେ—ଶ୍ରୀ କେଶନାମସୁଣି ମହାନ୍ତି	୨୭
୬ । ଗହନ କେଶରୀ—ଶ୍ରୀ ଦରବର ମାମନ୍ତ	୩୨
୭ । ମାର୍ଗ ପ୍ରଦର୍ଶନ—ଶ୍ରୀମତୀ ସୁକୁମାରୀ ଦେବୀ	୩୩
୮ । ଗୋବିନ୍ଦେ ମହତାବ—ମହମ୍ମଦ ମୁସା ଶା	୩୯
୯ । ହରି ମହତା—ଶ୍ରୀ ପ୍ରାଣକୃଷ୍ଣ ପରିଧାସ	୪୦
୧୦ । ଜୟନ୍ତ ହେ ମହତାବ—ଶ୍ରୀ କେଶରୀ ନାଥ ଦାଶ ଗୋସ୍ୱାମୀ	୪୪
୧୧ । ପରିହାସିକ ମହତାବ—ଶ୍ରୀ ହରେକୃଷ୍ଣ ସ୍ୱୟ ଧନ୍. ଏ.	୪୮
୧୨ । ସୁତ—ସୁକ୍ୟରୁଣ ଶ୍ରୀ ଜଳରତ୍ନ କବିତାର	୫୨
୧୩ । ସତ୍ୟର ପୂଜକ—ଶ୍ରୀ ସଦୁନାଥ ଦାଶ ବି. ଏ.	୫୩
୧୪ । ଜୟନ୍ତୀ ଗୀତିକା—ଶ୍ରୀ ଗୁରୁକୃଷ୍ଣ ଶୁଭେନ୍ଦ୍ର	୫୭
୧୫ । ଐତିହାସିକ ମହତାବ—ଶ୍ରୀ କେଶରୀନାଥ ମହାପାତ୍ର	୬୧
୧୬ । ମୁକର୍ତ୍ତ ଜୟନ୍ତୀ—ଶ୍ରୀ ବିଶ୍ୱନାଥ ମହାପାତ୍ର	୬୪
୧୭ । ମୁଁ ତ ମୁକ୍ତ ହୋଇ ନୁହେଁ—ଜାକିର ଶ୍ରୀ ଗୋସ୍ୱାମୀଦେବୀ ପାତ୍ର	୭୦
୧୮ । ବିକସ୍ତା ବୀର ରୁକ୍ମ—ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥ ପାଣିଗ୍ରାହୀ	୭୨
୧୯ । ମହତାବ କାହୁଁ—ଶ୍ରୀ ଚନ୍ଦ୍ରଧର ଶତପଥୀ	୭୫
୨୦ । ମୁକର୍ତ୍ତ ଜୟନ୍ତୀ—ଶ୍ରୀ ଜୟକୃଷ୍ଣ ମହାପାତ୍ର	୮୦
୨୧ । ଜୟନ୍ତୀ ଦିନେ—ଶ୍ରୀମତୀ ସରଳା ଦେବୀ	୮୧
୨୨ । ସୁଗ ଗର୍ମତା—ଶ୍ରୀ କାର୍ତ୍ତବିକ୍ରମ ଦାଶ	୮୨
୨୩ । ପ୍ରାଣପ୍ରସବ ମହୋତ୍ସବ—ଅଧ୍ୟାପକ ଶ୍ରୀ ସୁଜିତକିଶୋର ସ୍ୱୟ	୮୫
୨୪ । ଅଭିନୟନ ଗୀତିକା—ଶ୍ରୀ ବିଜୟଚରଣ ପଟ୍ଟନାୟକ	୮୭
୨୫ । ହେ ବ୍ରଜା ସନ୍ତାନ—ଶ୍ରୀ କୈଳାସଚନ୍ଦ୍ର ସିଂହା	୮୭
୨୬ । ମାଲ୍ୟାପର୍ଣ୍ଣ ଗୀତିକା—ଶ୍ରୀ ବିଜୟଚରଣ ପଟ୍ଟନାୟକ	୮୮
୨୭ । ଅମିନ'ଦନିକା—ଶ୍ରୀ ଲକ୍ଷ୍ମୀଦର କର ଶର୍ମା	୮୯
୨୮ । ଅମିନ'ଦନମ୍—କଟକ ଜିଲା ସଂସ୍କୃତପଦ୍ୟସଂପଦ	୯୧

୨୯ ।	महताब बाबूके साथ एक दिन—श्री रामेश्वर दयालंजुवे एम.ए. साहित्यरत्न	१७
୩୦ ।	संस्मरण—पं० अनसूया प्रसाद पाठक	१४
୩१ ।	तुमको मेरा चिर नमस्कार—श्री मोहन लाल संतुका	१७
୩୨ ।	ଉତ୍କଳର ଅର୍ଦ୍ଧ—ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀମତୀ ଅରୁଣ ଉ.ସ. ପୂର୍ଣ୍ଣ ଇନ୍ଦ୍ରାଣୀ ସମିତ	୧୭
୩୩	The Orissa's man of destiny—Sri Nandakishore Patnaik	୧୦୧
୩୪	Mahatab as I know him—Sri Ambalal Vyas	୧୦୪
୩୫	A word on the Occasion of mahatab's Golden Jubilee Celebration—Sri Bhagirathi Mahapatra.	୧୦୮
୩୬	Sri Harekrishna Mahatabji at 51---W.V.N. Swamy	୧୧୦
୩୭	Brave Mahatab---Sri Pabitra Mohan Pradhan	୧୧୨
୩୮	Mahatabji and Muslim Minority	୧୧୭
୩୯	An Appreciation---Dr. R.K. Mookerjee	୧୧୮

His Portrait in 1942

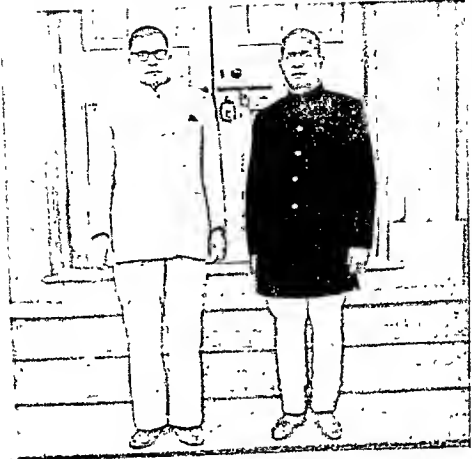
श्रीयुक्त महतावजीका जीवनवृत्त

भावधारा और जीवनधारा की गति अति सूक्ष्म होती है । मनुष्य उन्हीं के सहारे परिचालित होता है, लेकिन जानसुन नहीं सकता । नाना प्रकारके पारिपाश्विक अवगुणनके बावजूद भी धाराकी गतिको याँधकर किसी एक केन्द्रमें केन्द्रीभूत कर रखने की कोशिश कितनी नादान साबित होती है, यह पाठक श्री महतावजी के जीवनमें पायेंगे । यह बात ठीक है कि मनुष्य का जीवन जन्मसे लेकर आसपासकी परिस्थितिके द्वारा गठित होता है । लेकिन श्रीयुक्त महतावजीके जीवनमें यह मतवाद गलत साबित हुआ है । श्री महतावजी का जन्म सन् १८९६ ई० २१ तारीख नवम्बरको यालेश्वर जिलेके अन्तर्गत आगरपडा नाम के एक निभूत गाँवमें हुआ था । प्रायः गत तीस सालके पड़लेतक वह गाँव आधुनिक शिक्षा और सभ्यतासे बहुत दूर रहकर जंगल की नीरव शान्ति भोग कर रहा था । श्रीयुक्त महतावजी के जन्मदाता पिता श्री कृष्णचरण दासजी कटक मिलेके असुरेश्वर गाँवके एक बहुत गरीब परिवार की सन्तान थे । उन्हें बचपनमें कोई शिक्षा नहीं मिली थी । गरीब परिवार के पालन पोषण के लिये उन्हें कई सालों तक नौकर का काम भी करना पडा था । अगर-पडके राजपरिवार के शेष राजा श्री जगन्नाथ जी महतावने अपनी कन्याकी शादी श्री कृष्णचरण दासके साथ करके उनको अपना दामाद बना लिया । कैसे और किस प्रेरणा केवश हो उन्होंने ऐसा किया था, यह तो सिर्फ उन्हींको ही मालूम होगा । श्री जगन्नाथ महताव आगरपडके सिंह राजपरिवारके शेष राजा श्री रामचन्द्र सिंहके भानजे लगने थे । जिस समय मानसिंह ने ओडिशापर विजय पाई थी, उसी समय यह सिंह परिवार कितने खत्री परिवारोंके साथ आकर ओडिशामे बस गया था । उस समय ओडिशामें अराजकता थी । इस सुविधा को लेकर यह सिंहपरिवारने केज्जूरके कुछ अशपरा जबरदस्ती दखल करके एक छोटासा अपना राज्य कायमा करके अपनेको राजा कहलाने लगा । केज्जूरके अन्तर्गत सिगडी या सिंहगड इसी सिंहपरिवारका मूल वासस्थान था । इसके बाद केज्जूरके राजाके द्वारा हटाये जानेपर सिंहपरिवार यहाँ आगरपडमें आकर बस गया । इस परिवारके शेष राजा श्री रामचन्द्र सिंह नि सन्तान होने के कारण अपने भानजे श्री जगन्नाथ महताव को राज्यभार सौंप दिया था । होनी बली होती है । श्री जगन्नाथ जी महताव के भी कोई पुत्रसन्तान नहीं हुई । अतएव उन्होंने भी अपनी कन्या तोहफा बाबी और

दामाद श्री कृष्णचरण दासके दूसरे पुत्र श्री हरेकृष्ण को गोद ले लिया । उस समय श्री हरेकृष्ण जी की उम्र सिर्फ सात मास की थी । कुछ दिनों के बाद श्री जगन्नाथ महताब की मृत्यु हो गई । और श्री हरेकृष्ण जी महताब जमींदारीके मलिक बन गये । अब नाबालिग श्री हरेकृष्ण जी के जन्मदाता पिता श्री कृष्णचरण दासजी ने जमींदारी सम्भालने का भार अपने कंधेपर ले लिया । यद्यपि श्री कृष्णचरणने कोई शिक्षा नहीं पाई थी, किन्तु जमींदारी-परिचालन करनेमें वे चतुर निकले । यही नहीं, बल्कि सरकारी अधिकारियों के भी प्रशंसा-भाजन बने । उन्होंने ही अपने गाँवमें प्राथमिक स्कूल और डाकखाने की स्थापना की थी । और फिर वडे वर्षके प्रयत्नके बाद वह प्रायमेरी स्कूल मिडल अंग्रेजी स्कूलमें पलट गया ।

श्री हरेकृष्ण जी महताब का बचपन राजघरानेकी पुरानी बुजुर्गी-के गमीर अन्धकारके भीतर व्यतीत हुआ था । वे घर छोड़ कर बाहर नहीं जा पाते थे । वे जब कभी बीमार पड़ते थे तो, ओम्हालोग आकर झाड़कूंक कर जाते, उन्हें इसी कार्यके लिये जायगीर मिली हुई थी ; और अधिक होता तो केन्दुभरसे ताम्ब्रक चुलवा लिये जाते थे । १४ साल की उम्र तक श्री हरेकृष्ण ने गाँवके किसी अचरमें जाने की बात दूर रही, दूसरे पड़ोस के घरका द्वार तक नहीं देखा था । उनका प्रथम जीवन पिताजी की अत्यन्त कठोर श्रमलाके भीतर परिचालित होता था । उसके बाद जब हाई स्कूलमें पढ़नेके लिये उन्हें घर छोड़ कर मद्रस जाना पड़ा तो उस समय भी पिताजीने उनके साथ एक सुदृढ़ रहनुमा रख छोड़ा था । ये महाशय श्री हरेकृष्ण जी को अपना घर छोड़ कर वहाँ बाहर जाने नहीं देते थे । परन्तु मद्रसमें पढ़ते समय श्री हरेकृष्णजी का मन राजनीति और साधारण जीवन की ओर स्वतः बिना किसी प्रेरणाके डल रहा था । इसी समय वे रामकृष्ण मिशन के प्रसिद्ध सन्यासियोंके सत्परमें आने लगे । और बादमें प्रत्यक्ष रूपसे स्वामी प्रहमानन्द जी के सम्पर्कमें आनेका सुयोग इन्हें मिला । मद्रसमें श्री० हरेकृष्ण जी जिस मकानमें रहते थे, वहाँ पास ही, मकानके नजदीक, काबूदवा बदलानेके उद्देश्यसे आने-वाले रामकृष्ण मिशनके सन्यासी लोग भी कोठार जमींदारी-बचदारीमें रहते थे ।

इसी दृढ़त, मौद्रिक फटे बलासर्ग पढ़ने के समय ही श्री हरेकृष्णजी की शादी हो गयी थी । यह विवाह पूर्वप्रचलित ग्रामीण प्रथाके बन्धनका था । इष्टमें न तो धाजबलके औपचारिक भाद था न कोई आरुणायिका ही । विवाहके कुछ दिन पहले ही उनकी जन्मदात्री माँ की मृत्यु हो गई । माता की मृत्युसे पिता श्री कृष्णचरण जी का मन वैराग्य की ओर मुड़ गया । परन्तु बारबारमें उनका जी नहीं

The Prime Minister and the Vice Chancellor.

Ravenshaw College where Srijut Mahatab completed his college career.

लगत। उनकी इच्छा हुई कि श्री हरेकृष्ण मौद्रिक पास करने के बाद पढ़ना छोड़ कर अपनी जमींदारीके कामकी संभाले और वे साधु होकर तीर्थाटनको निकल जायें। इधर श्री० हरेकृष्ण की जिद थी 'क जमींदारी नहीं संभालेंगे, पढ़ेंगे। और पढ़ने के बाद साधारण जीवन यापन करेंगे। इसी खींचतानीमें पिता पुत्रमें मनो-मालिन्य घटा। फिर भी श्री० हरेकृष्ण ने कुछ भी परवाह नहीं की। घरसे कटक भाग आये, और रेवन्सा कालेजमें पढ़ने लगे। श्री हरेकृष्ण के घरसे भाग कर कालेजमें पढ़ने जान कर पिता श्री कृष्णचरण जी का मन भी खुश हो गया। फिर तो वे धीरेजसे चार वर्षतक दक्षताके साथ सारा कार्यभार सम्भाले रहे। कभी किसी प्रकार की गड़बड़ी, अशान्ति और मनमुटाव नहीं हुआ। अचर ज्ञानसे दूर श्री कृष्णचरण जी ने जिस चातुरीके साथ जमींदारीको सम्भाले रहे, उसे देख कर अच्छे अच्छे शासक दान्तों तले अगुली दबाते थे। इस व्यवहारसे घरेलू बन्धनको तोड़ कर उच्च शिक्षा पाने की लालसासे भाग आनेवाले चिन्तित महताब का मन बहुत खुश हुआ। अब वे सन्तोष और आनन्द की साँस लेने लगे। पढ़ने की उच्च अभिप्राप्ति अत्युत्तम उन्नत रूपसे दिलमें लहलहाने लगी, लहरें मारने लगी। और शिक्षाके किसी एक सीमातक जाने की परंपना अति प्रबल होकर पीठ ठेंकने लगी-आगे बढ़े चलने का उत्साह दान करने लगी।

उस समय न तो कटक रेवन्सा कालेज का यह विशाल भवन था, न यह उच्च ठाटयाट ही। काटजीड़ी के किनारे, जहाँ अब कालेजियेट स्कूल है उसीमें कालेजका काम चल रहा था और आजके स्कूल का हस्टेल भी कालेजका हस्टेल था। किन्तु उस समयके कालेजी हस्टेल-जीवनको कितने छात्र विलास-व्ययक सोचते थे। उनमें श्री० महताबजी भी एक थे। वे हस्टेलके इस विलासमय जीवन से उब गये थे। मन इस जीवनसे पिंड छुड़ानेके लिये हटपटाने लगा था। यह प्रेरणा किस अव्यक्त पुरुष की वाणी की है श्री० महताबजीको खुद ही पता नहीं। लेकिन वे मटपट उक्त जीवनसे मुक्ति पानेके लिये और खूब सादगीसे जीवन बिताने के उद्देश्यसे अपने कुछ छात्र-बन्धुओं के साथ किराये पर एक छोटे मकानमें मेश बना कर रहने लगे थे। उन लोगोंने छात्र जीवनमें रहते राजनीतिमें प्रत्यक्ष भाग नहीं लिया था। छात्र-नेताके रूपमें तो श्री० महताब जी कभी भी परिचित नहीं हुए थे। किन्तु यह बात सत्य है कि देश की राजनी-तिक परिस्थितिके वे अपने को अलग नहीं रख सके थे। बल्कि उसकी सम्यक् आलोचना करना और मध्यजीवनमें किस प्रकार का राजनीतिक जीवन बिताना पड़ेगा तथा उसके लिये किस प्रकार की तैयारी और शिक्षा की जरूरत है आदि विषयोंमें वे और उनके बन्धु श्री नन्दकृष्ण चौधरी तथा अन्य कुछ छात्र हमेशा चिंतनमें लीन रहने लगे थे। हर तरह की

सम समितियों में भाग लेना, उत्कल सम्मिलनी की समझौतों के स्वयंसेवक बनना, बाढ़-पीड़ित लोगों की सहायताकेलिये सहायकारी तथा बेसरकारी सत्याग्रहोंके अधीन गाँवोंमें काम करना और राजनीतिक पत्र-पत्रिकाओं का युवानुपुख अध्ययन करने आदि श्री० महताब जी के कालेष जीवनका मुख्य काम था । इतना होते हुए भी श्री० महताबजी अध्यापक श्री० यशेश चन्द्र जी राय, अध्यापक श्री० गोपालचन्द्र जी गागुली, अध्यापक श्री० वरदाशान्त जी गागुली, अध्यापक श्री० आर्च-रत्नम जी महान्त तथा अध्यापक श्री० अतुल बाबूके खूब प्रिय-द्वान् थे और उनमेंसे जो आज मौजूद हैं, उनके साथ आज भी श्री० महताबजी ने इसी प्रकार का गुरुशिष्य सम्पर्क कायम रखा है ।

यह १९१६ का जमाना था । रौलट एक्ट अपना मर्यादक रूप प्रगट कर चुका था । पंजाब का हत्याकांड और विशेषतः जालियाँवाला बाग की वरुण युकार तमाम भारतके आवातलवृद्धवनिता दासवर युवकों के दिल को मथ डाला था । यह विराट सजीव आन्दोलन ओबिषामें भी जिन जिन युवकोंको प्रभावित किया था, उनमें श्री० हरेकृष्ण जी महताब एक थे । लेकिन वे क्षणिक जोश या घटनाचक्र-वशा या दुष्क-तुलभ सम्भावके कारण उत्तेजित नहीं हुए थे । १९२० ई० में अ० भा० कांग्रेस का जो विशेष अधिवेशन कलकत्तेमें हुआ था, जिसके समापति श्री० लाला लजपत रायजी बने थे, उस अधिवेशनमें उत्कल के युवक प्रतिनिधि के रूपमें श्री० महताब जी ने भाग लिया था । उस समयके कितने उत्साही युवकोंके द्वारा "भारती मन्दिर" नाम का एक पाठागार स्थापित हुआ था । इसके कमर्चारी थे भी नित्यानन्द जी कानूनगो, श्री नरकृष्ण जी चौधुरी आदि छात्र और श्री भागीरथ जी महापात्र प्रमुख उस समयके कई युवक धकील । इसी साथी की ओरसे श्री महताबजी को पलकते भेजा गया था । इस कांग्रेसमें बहुमतसे असहयोग प्रस्ताव गृहीत हुआ था । उसके बाद नागपुर के साधारण अधिवेशनमें यह प्रस्ताव सधेसम्मतिसे गृहीत हो गया । नागपुर कांग्रेसमें ओबिषासे पंडित श्री० गोपबन्धू जी दासप्रमुख कई नेतृस्थानीय व्यक्ति और युवकों की ओरसे श्री० भागीरथ जी महापात्र तथा श्री हरेकृष्ण जी महताब ने भी भाग लिया था । नागपुरसे लौट कर 'भारती मन्दिर' के सभी युवकों का असहयोग आन्दोलनमें भाग लेना रुन्देहका विषय बन गया था । उस समय श्री महताबजी श्री० ए०, परीक्षा देनेके लिये बीस दारल दर चुके थे । युवक बकीललोग तो अपने अपने व्यवसायकी मुख्यव्यस्त करनेमें लग रहे थे । राजे की बात तो यह देखी गई कि सुविधा अनुविधा की ओर नजर न डालकर निपति अपना का करनेमें लगी हुई थी । उसी समय खर्गत मनुसुदन दास बिहार ओबिषा सरकारके मन्त्री नियुक्त हुए थे । इस नियुक्तिमें आन्द प्रवारा करनेके लिये पत्रमें एक सभा हुई थी । लेकिन इस कामकी

Utkalmani Gopabandhu Das.

असहयोगप्रिय - व्यक्ति - जिसमें काँग्रेसी और बेकाँग्रेसी सभी शामिल थे - भाग नहीं ले रहे थे, बल्कि विरोध कर रहे थे, विद्रोह प्रदर्शन कर रहे थे। ऐसे मौके पर छात्र कभी बाकी या पीछे नहीं रहे। ऐसे प्रदर्शनों में तो वही हमेशा आगे आते गये हैं। प्रदर्शन करने का काम तो छात्रों का ही था और है भी। उसी सभा में बाधा देने तथा कालेज में हड़ताल करने के कारण अनेक छात्र कालेज से निकाल दिये गये थे। उनमें से श्री महताब जी भी एक थे। लेकिन बाद में फिर निकाले गये। छात्रों से बहुतो ने नाना उपाय से कालेज में पुनः प्रवेश किया। लेकिन इनेगिने छात्र फिर कालेज की ओर रुख नहीं किये। इनमें से श्री महताब जी एक थे। कालेज से निकाले जाने के बाद महताब जी अपने घर गये। इसके लिये उन्हें पिताजी से डाँट डपट नहीं मिली बल्कि जब उन्होंने सुना कि पुत्र कालेज छोड़कर चला आया है तो बेहद खुश हुए। कारण पढ़ाने की इच्छा तो उनकी प्रथम से ही बिलकुल नहीं थी। उन्होंने सोचा होगा कि चलो, अच्छा हुआ - अब लड़का एकनिष्ठ अपनी जमींदारी सम्भालेगा। लेकिन काश, उनकी इच्छा पूरी हुई होती। होनी से किसी का चल नहीं चलता।

दो मास रहने के बाद श्री महताब जी फिर घर से छिप कर भाग आये और अब पूर्ण प्राण से असहयोग आन्दोलन में शामिल हो गये। एकाल फल इसका, यह हुआ कि उनके गृहस्थ जीवन में एक ऐसे बड़े बदलाव का प्रदल धक्का लगा कि वह बहुत दिनों तक नहीं सुधर पाया था। यही नहीं कभी कभी स्वच्छ पथ को कंटकाकीर्ण बना दिया करता था।

उस समय का असहयोग आन्दोलन सिर्फ सभासमितियाँ करने और मापण देने का ही न था। साथ साथ मुष्टि-मिष्टा संप्रह करके काँग्रेसवाशूमी को चलाना, निरा-निवारण के लिये नाना कुत्सित मरुतन,ओं को बरदाश्त करते हुए अन्तिम और शराब की दुकानों में तथा विदेशी कपड़ों की दुकानों के सामने - धरना देने आदि आन्दोलन के मुख्य कार्य थे। इस समय की काँग्रेस एक प्रतिष्ठित सभा नहीं थी। यह सच है कि जनता से पूर्ण उत्साह और सहायभूति मिल रही थी। लेकिन वह शिक्षित समाज में एक परिहासयोग्य दृष्टि थी और सरकारी नौकरों की दृष्टि से तो वह बिलकुल हेय की वस्तु थी। इधर घर में रुबके सब विरोधी और उधर बाहर दुर्व्यवहार के साथ गान्धी जी का कठोर कार्यक्रम। इस विरोधाभास परिस्थिति में उस समय जिन लोगों ने काँग्रेस को मजबूत बनाने के आन्दोलन में भाग लिया था, उनमें से श्री महताब जी भी एक हैं। उन्होंने बालेरघर जिले में काँग्रेस प्रचार का पं

का.भार अपने कन्धोंपर लें लिया था और जिले भरमें खूब निपुणता के साथ काम चलाया था। बालेश्वर जिलेमें अंजितक जितने देखनेलायक साधारण काम हुए हैं, और इस जिलेके साधारण-जीवनाने जो पुष्टिलाभ किया है, उसका श्रेय श्री महताब जी तथा उनके सहकर्मियोंके उस समयके प्रगाढ़ परिश्रम और निष्ठाको है। गान्धीजीने बार-बार यह कहा था कि सालभरमें ही स्वराज हो जायगा। लेकिन १९२१ दिसंबर के अन्ततक भी स्वराज नहीं आया। बहुत कमी-निरुत्साहित होकर दूसरे प्रकार का जीवन बिताने लगे। कुंड, जो स्वाधीनताके झंडेको ऊँचा रखनेके लिये रह गये थे, उनमेंसे महताब जी भी एक हैं। गान्धीजीके जेल जानेके बाद देशमें अवसाद छा गया था। सरकार की दमननीति अत्युग्ररूप धारण करनेमें लगी हुई थी। एक ओर अवसाद और दूसरी ओर छत्र दंडनीति—इस परिस्थितिमें श्री महताब जी तथा उनके अनुगामी सहकर्मियों धीरजके साथ आगे बढ़ते चले। सन् १९२२ जुलाई महीनेमें श्री महताब जी को एक सालका सश्रम कारादंड मिला।

उस समय का जेलदंड आजकलका राजनीतिक जेलदंड न था। उसके मानी है हथकड़ी बेड़ीके साथ जेलमें साधारण धन्दीयोंसा जीवन यापन करना। श्री महताब जी ने एक नहीं महीनों हथकड़ी, बेड़ी वगैरहके साथ जेलदंड भोग किया था। वे भागलपुर सेंट्रल जेलमें धन्दी थे। वहाँपर टैंकीमें धान बूटने, चक्की में गेहूँ पीसने आदि का काम दिया जाता था। गान्धीजी के निर्देशानुसार जेलके किसी नियम का उल्लंघन करना मना था। इसीलिये श्री महताब जी जेलके सब नियम उत्साहके साथ पालन करते थे। उसके बाद वहाँ आकस्मिक भी काम करनेके लिये दिया गया था। वहाँ उन्होंने विरानीका काम भी भलीभाँति सीखा।

जब १९२३ सालमें वे मुक्त होकर बाहर आये तो देखा कि भारत के राजनीतिक क्षेत्रमें घोर परिषत्तन आ गया है। इधर गान्धीजी तो जेलमें थे और उधर देशव्यापक विस्तरजन दास और पंडित मोतीलाल नेहरू-प्रमुख असहयोगी नेता व्यवस्थापिका परिषद वर्जननीतिको छोड़ व्यवस्था-परिषदों में प्रवेश करनेका आन्दोलन चला रहे थे। श्री राजगोपालाचारी-प्रमुख दूसरे नेता वर्जननीति को स्थिर रखनेमें लगे हुए थे। दोनों दलोंमें टिपट बादाबुवाद होनेके कारण-उस समय के मामूली कामेसी कर्म-कर्त्ताओंके सामने इतराजनक परिस्थिति की सृष्टि हो गई थी। व्यवस्थासमा-संपर्कीय नीति-परिषत्तन होनेके पहले बमिस्त्रने यह दय किया कि व्यापत्तरासन विभागी के भीतर जाकर वहाँ भी रचनात्मक काम करना चाहिये। कुछ दिनों के बाद वर्जननीति उठा ली गई और व्यवस्थासमा-संवेरानीति ही कायम रही।

Srimati Subhadra Devi and Sriji Hare Krishna Mahatab.

इसी समय ओडिशा के बालेश्वर, कटक और पुरी इन तीन जिलों के जिलाबोर्ड काँग्रेस की अधीनता में आये। श्री महताब जी उस समय बालेश्वर म्युनिसिपालिटी के कमिशनर निर्वाचित हुए थे और बाद में जिलाबोर्ड के चेयरमैन बने थे। इसके पहले काँग्रेस-क्षेत्र के कमियों में उत्साह प्राप्त रखने के लिये श्री महताब जी ने "प्रजातंत्र" नाम की एक साप्ताहिक पत्रिका कटक से प्रकाशित करना शुरू किया था। पीछे इसको बालेश्वर ले जाया गया। यह पत्रिका उस समय खूब जनप्रिय हुई थी। पीछे यह दैनिक पत्र बन गया और आखिर उस समय के शासन के बज्जे में आकर मजबूरन बन्द हो गया था। जिलाबोर्ड के चेयरमैन की हैसियत से श्री महताब जी ने बालेश्वर जिले में ऐसे ऐसे काम किये थे जिससे वे बालेश्वर के गाँव गाँव में सुपरिचित ही नहीं आग्रालवृद्धानिता सभी के प्रियगात्र भी बन गये। और संयसे बड़ी बात तो यह हुई कि इसीसे बालेश्वर जिले में काँग्रेस की प्रतिष्ठा बहुत दिनों के लिये स्थायी हो गई थी। न्यायालय को छोड़, बाकी हर एक विभाग के कामों में श्री महताब जी जिलाबोर्ड चेयरमैन की हैसियत से अपना प्रभाव डालते रहे। यह श्रीयुक्त महताब जी के कार्य-परिचालन-कौशल का प्रथम प्रकाश था।

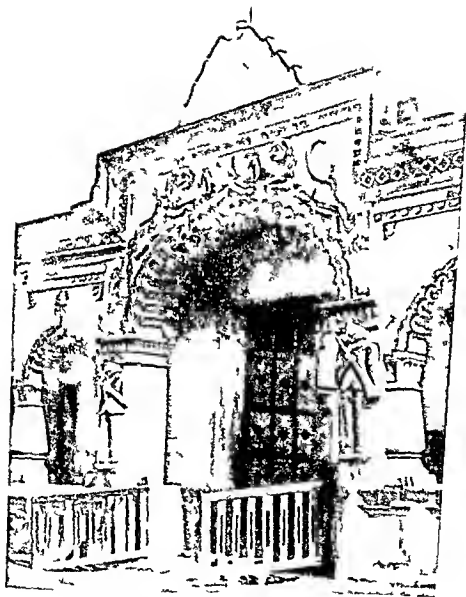
असहयोग आन्दोलन तथा काँग्रेस के साधारण काम से जनता के भीतर जो जागृति पैदा हुई थी, उसी का फल यह हुआ है कि बहुत पुरानी प्रथाएँ और समाज की स्थिति भी ढाँवाडोल होने लगी। सब मुँह उसी समय समाज की नाना दिशाओं में परिवर्तन होने लगा। इनमें से एक है जमींदार और प्रजाओं के बीच का संबंध। इससे जमींदारों का उत्पन्न होना स्वाभाविक था। जनता के नेता के हिसाब से श्रीयुक्त महताब जी के ऊपर जमींदारों का पूरा आक्रोश केन्द्रित हो गया था। उन दिनों में श्री महताब जी का जमींदारों के साथ संपर्क ही ओडिशा की राजनीति बन गया था। १९२६ में जब काँग्रेस के लोगों को व्यवस्था समाज में जाना पड़ा, उस वक्त श्री महताब जी भी बिहार-ओडिशा व्यवस्था समाज के लिये निर्वाचित हुए। लेकिन उस समय की राजनीतिक संपर्क चल रहा था, उसमें महताब जी कुछ समय के लिये दब से गये थे लेकिन संगठन बर्बद नहीं छोड़ा। श्रीयुक्त महताब जी के संगठन के फलस्वरूप ही सन १९३० के बालेश्वर का नमक-सत्याग्रह इस प्रकार परिचालित हुआ कि भारत नमक-सत्याग्रह में बालेश्वर की दूसरा स्थान मिला था। नमक-सत्याग्रह कामयाब हुआ। सन्धि हुई। राउट-टेबल समाशा हुआ। गान्धी जी की भी न्यती मिला था। पुरी में काँग्रेस हो रही थी। उस आयोजन की सफलता के साथ बनाने में जी. हिन्दुस्तानी, सेवादल के सैनिक यहाँ तैयार हो रहे थे-

उसके श्री महताब जी प्रधान सेनापति थे। वह वेश और उत्साह दर्शनीय था। लेकिन ब्रिटिश सरकारको यह भला बरदाश्त क्यों होता ? फिर सब जेलमें ले लिये गये। श्री महताब जी भला क्यों बाकी रहते।

जेलसे मुक्त होनेके बाद राजनीतिक वायुमंडल भिन्न भिन्न गतिसे भिन्न भिन्न दिशाओं की ओर बह रहा था। महताबजी की निगाहें गान्धीजीकी ओर थीं। लेकिन वे शान्तिसे बैठ सन्नेवाले जीव तो हैं ही नहीं। उन्होंने १९३४ से १९३७ तक अपने गाँव की उन्नतिमें सारी शक्ति लगा दी। इसी समय गाँवमें आपने एक प्रामाशिक्षाकेन्द्र, एक हाईस्कूल और एक दवाखाने की स्थापना की थी। १९३७ में वे उत्कल प्रांतीय कांग्रेस कमेटी के सम्भाषित निर्वाचित हो कर फिर आन्दोलन मूलक राजनीति के कार्य-संगठन में लग गये। १९३८ में वे अ. भा. कांग्रेस कार्यकारिणी समितिके सभ्य मनोनीत हुए। फिर तो वे १९४२ तक कार्यकारिणी समिति के सदस्य बने रहे।

११

१९३८ में ओडिशा रियासतों के आन्दोलनके प्रवक्ता बन रियासतों के नाना प्रकार के अत्याचारों को दूर करने में उन्होंने अपने जीवनको भी विपन्न कर दिया था। उस समय के देशी राज्यों का अत्याचार शून्यको टप चुका था। फल स्वरूप रणपुरमें घेजलगेट हत्याकांड की घटना घटी। श्री महताब जी को जिस समय इस घटना की खबर लगी वे चमक उठे। गान्धीजी के अनुयायीके नेतृत्वमें परिचालित देशी रियासतों की जनता द्वारा यह भीषण कांड, जिस की कल्पना तक नहीं की जा सकती थी। और फिर यूरोपियन कर्मचारी की हत्या नहीं बल्कि एक पोलिटिकल एजेंट की निर्मम हत्या-यह कार्य महताब जी के दिल और दिमागको मथ डाला। जो भी इस बातको सुना, चुप रहा। आश्चर्यके साथ। उपाय का उद्भावन नहीं हो रहा था। लेकिन श्री महताब जी के अन्दर उठती अत्युच्च भावना की तरंगें किसी एक किनारे पर टकरा कर दाहाकार मचा रही थीं। भी महताब जी के दिमाग के दफ्तरमें यह ध्यान उठती-तुम जानते हो, तुम सत्य-अहिंसा-वादी हो, यह धनता जो तुम्हारे नायकत्वमें चलती है, उसने आज भयानक हिंसा की है और फिर पोलिटिकल एजेंट की हत्या ? जानते हो, क्या हो रहा है वहाँपर ? १० हजार की आबादीयुद्धनिता की भीड़ घुलमें सने हुए एक उच्च यूरोपियन की जमीन पर पड़े देवदर ताली पीटती है, हर्ष मनाती है। और अमी अमी ही आती ही दोगी यूरोपियन बीड़ और पर अपने नायक की इस दाना में देगी-रिह, बपना करो, गोली की, तून की नदी बह निकलेगी अमी। बच्चे, औरतें,

Palacial Gateway of Mahatab's residence

उस समय फौज यह कभी नहीं देखती, न देखेगी । फिर तब क्या जाऊँ ? तुम्हें जाना चाहिये । मैं अहिंसावादी, इस काँड में जाकर शामिल होऊँ ? तुम्हारी जनता है, विपद में है, उसे बचाना, इस समय उसका साथ देना ही परम कर्त्तव्य है । अन्यथा बुजदिल कहलाओगे । जाऊँ ? जाना चाहते हो, जाओ । लेकिन सोच लो पोलिटिकल एजेंट की हत्या है, शायद फौज आ भी गई हो । न आई हो और आये । उसे जनता के बीचमें देख कर फौज तुमको ही अपना पहला निशाना बनायेगी । हो न होओमें ? लेकिन जाना तो तुम्हें चाहिये । जाओ, जल्दी जाओ । होनी तुम्हारे हाथ की कठपुतली नहीं है । बिना किसीसे कुछ कहे, महताबजी उठे और जानकीनाथ स्वराजभवनके बरामदेसे दक्षिण की ओर देखा । मोटर की खोज की । लेकिन उस पनालामुखीपर जानबुझकर कुदनेके लिये कोई ड्राइवर तैयार नहीं हुआ । श्री महताब जी ने कहा- जो मेरे साथ चलेगा, लौटने पर मुहूर्मांगा इनाम दूँगा । लेकिन लौटने पर ही तो । लौटेगा कौन ? पर माया और लोभ प्रबल होते हैं । ये न हों तो दुनिया का काम अचल हो जाय । लोग अिनसे धृणा करते हैं । लोग समझते नहीं कि ये नमस्य हैं, सर्वशक्तिमान हैं ।

मोटर घायुवेगसे चला जा रहा था । श्री महताब जी की मुद्रि भक्ता तोफान के चस मेंवर में पड़ी नौका के समान डगमगा रही थी । मोटर सनसनाता चला जा रहा था । प्रकृतिनष्टी शाम का रक्तजत परधान पलट रही थी । श्री महताब जीने जाकर देखा-५०, ६० हजार की भीड़ । गर्जन कर बाले-यहाँ एक मो न रहे । जा जहाँ भग कर जा सके, जायें । नहीं तो मछलीके समान भून डाले जाओगे ।

जनता की चेतना जगी । भद्रिफाँड की कल्पना उसको नहीं थी । वह तो तत्काल के देहाती प्राणी जो थी । भगदड़ मच गई । श्री महताब जी वहीं एजेंट के पास खड़े रहे और जबतक मैदान खाली नहीं हुआ तबतक । यह दुःसाहस था । जान हथेली पर थी ।

× × × × × × ×

बहादुर महताब शामकी गये । सचेरे लौट आये । पीछे वही हुआ, जिस की कल्पना थी । लेकिन मैदानमें नहीं, घर घर घुस कर । लेकिन फिर भी न कुछ के समान था ।

। न्यायका स्वार्थ शुरू हुआ। श्री महताप जी को भी फौजना को पुरी कोशिश की गई। लेकिन मर्दितव्यताके सामने बसो बसो कब चली है ? श्री महतापजी फौजनासे बच गये।

बादमें ओडिशा रियासत अत्याचार जाचू कमिटीके चेयरमैन की हैसियतसे उन्होंने जो रिपोर्ट प्रकाशित की थी उसमें देशी राज्योंका प्रान्तके साथ मिला देनेका प्रस्ताव था जो आज ठीक इस सालके बाद कार्यरूपमें पूर्णित हुआ जिस की वद्वाना किसीको भी नहीं थी। यह उद्यम एक खेनसा समझ कर उपहास किया जाता था।

१९४२ के भारत छोड़ो आन्दोलनमें अ० भा० का० कमिटीके वे दूसरे सदस्योंके साथ अहमदनगर दुर्गमें १९४५ तक बन्दी रहे थे।

यह जेल ही श्री महताप जी का कार्यालय बन कर दिया था। यहीं आपने ओडिशा का इतिहास नामक विशालग्रन्थ का निर्माण किया। जो आजतक के सारे मौजूद इतिहासों को मात कर गया है। अवश्य यह ओडिशा भाषाम है। लेकिन रचाति चारों ओर फैल गई है। उसका अनुवाद हिन्दीमें भी हो रहा है।

उस अहमदनगर जेलसे श्री महताप जी जय निकले तो देखा गया कि अब वे केवल ओडिशा के १९४२ के महताप नहीं हैं। हिमालय के समान उच्च, महान, सिन्धुके समान विशाल और गम्भीर तथा सारे हिन्दुस्तानके हैं। तमाम आदिशाकी निगाहें सम्मान के साथ वहीं केन्द्रीभूत थीं। यह उत्कल के गौरवका विषय था। आज उत्कल का सम्मान भारतके कोने कोने में फैल गया है। उनकी काबिलियतसे, लायकीसे उत्साह और लगनसे भारत के सभी नेता मुग्य हैं, खातिर करते हैं।

एम् १९५५ में जेलसे मुक्त हो कर आते ही महतापजी ने फिर देशी राज्य मिश्रण का काम अपने दायमें ले लिया। यातचीतसे, व्याख्यानों से और लेखों से मिश्रण की महत्ता बतलाने लगे।

अमेन भारतको छोड़कर चले जायें, गान्धीजी की इस पुकारसे अमेजोंके विचार बन्ध गये। फिर एसेम्ब्लियोंका चुनाव होने लगा। उत्कल भी बाकी नहीं रहा। सभी की नजरें श्री महताप जी पर थीं। और यही वद्वाना थी कि श्री महताप जी वद्वानके प्रधान मन्त्री होंगे। लेकिन महताप जी राजी नहीं थे। वे इस सम्मान के भूमे नहीं थे न प्रधान मन्त्रित्व का लालच ही था, जैसा कि अन्यज। सर्वश्रेष्ठ देना जाना है। लेकिन मित्र बना क्यों छोड़नेवाले थे। आपने साफ साफ कह भी दिया

During his College career.

After his release from Jail.

कि इससे मेरा खुद का नुकसान है। मैं मिलायत जाना चाहता हूँ। और जरूर वहाँ न वहाँ भारतीय राजदूत की हैसियतसे जाऊँगा, मुझे छोड़ दो। किन्तु उत्कल ने नहीं सुना, उनके हाथसे महान उत्कल का निर्माण जो होनेवाला था।

१९४६ में श्री महताय जी प्रधान मन्त्री बन गये। प्रधान मन्त्री होते ही नयी नयी योजनाओं का निर्माण-कार्य तेजगतिसे अप्रसर, हुआ। प्रधान मन्त्री महताय जी ने बिना भेद भाव के कामकी गति दी। यह लोकप्रियता की महानता आपको ऊँचे उठाती रही। और पाकिस्तानके 'बटवारेसे' हिन्दू-मुस्लिमों में जो भारतव्यापी बन्धु-विरोध हुआ उससे उत्कल अछूना रह गया था। यह महताय जी के कौशलपूर्ण साम, दाम, दंड, भेद नीति के प्रभावसे बच गया है। इसका फल यह हुआ है कि आज समूचे भारतमें महताय-मन्त्रीमंडल एक आदर्श मन्त्रीमंडल बना है; लोकप्रिय सरकार बनी है।

१९४८ में देशी राज्य स्वतन्त्र करदिये गये। विशाल उत्कल का निर्माण हुआ। यह भारतमें सर्वप्रथम काम था। महताय जी के महान खुशी का दिन था लेकिन वे दुखी हुये कि इस काम के लिये हमेशा उत्साह परामर्श देनेवाले और पीठ ठोकनेवाले धातुजी नहीं रहे। वाश, आज वे इस समय अपनी आँखोंसे भी महताय जी का काम देखे होते। कितनी बधाइयाँ देते। उनकी यह प्रेरणा कि अपने लक्ष्यस्थान पर त्यागमय जीवन लेकर बड़े चलो, सफलता हमारे पीछे पीछे आयेगी—कितना कामयाब हुई है, देखते तो कितने खुश होते।

महताय जी के प्रधानमन्त्रित्वमें जो तीन ऐतिहासिक कार्य हुए हैं, उनमें एक है उत्कलके २४ देशी राज्योंका उत्कलमें मिलाव, दूसरा महानदीमें हीराकुद बाँध और तीसरा है सुवनेश्वर में उत्कल राजधानी की स्थापना।

आज उत्कल उन को पाकर अपने को गौरवशाली समझता है। इनके विरोधी भी मान्यवर श्रीयुक्त हरेकृष्ण महताय के अभावमें उत्कल की महान हानि समझते हैं। यह जनप्रियता मान्यवर महतायके लिये भी तो सौभाग्य की बात है।

ମାନବର ଦେବତା

ସେହି ଏକ ଦିନ
ଦେଶ ଯେତେ ଥିଲା ଭୂମିପାଳ

ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ବକ୍ସ ମୁକ୍ତ ରକ୍ତର ଝରଣା
ସୁଲୁଥିଲା ଦେଶବ୍ୟାପୀ ବନ୍ୟା,
ଭରଣା ଭରଣା ଦେଶ
ହତାଶର ଦୀର୍ଘଶ୍ଵାସ ଝଟକାର ମେଘ
ବହୁଧା ଗଗନ

ସ୍ଵାଭବସ୍ତ ମୁହଁତର ଜଡ଼ ଅଲଗନ
ଭାସାମୟ ଅଲଗେ ଶିରୀ
ଅସୁଥିଲୁ ତମେ ଅବତରି ;

ବହିଗଲା କେତେ କାଳ
ନିରୁତ୍ତର କେଉଁ ଅନ୍ତରାଳ
ରଖିଲା ଲୁଚୁର
କାଳ କିନ୍ତୁ ଚାଲୁଥିଲା ପାର
ପୌକନର୍ତ୍ତ ପଦାର୍ପଣ
କରୁ ନ କରୁଣୁ କେଉଁ ଅନ୍ତର ଦର୍ପଣ
ଦେଖାଦେଖ ସ୍ଵରୂପ ନିଜର
ପରପଦାନତ ସୁଖ ଦାସତ୍ଵ ଜର୍ଜର ।

ଶୁଭଲ ଅବଦାନ;
“ଅର୍ତ୍ତ, ପର୍ତ୍ତ, ସର୍ତ୍ତ ହେଲ ଶେଷ
ପାତା କର ପାତୀଦମ ।”
ଯଦି ତ ରହିଲା ସତର ଝୁନୀ ପୋତଳ;
ଝଟକା ଜଳିନ
ଦତ୍ତଦର ଦାହାଦାର ଶୂନ
ଭିକ୍ଷୁମାତ୍ର ରୁପସନ କର
ନର ହେ—ସତ୍ତମରୁ ବଦଳୁ କର ।

With Sri Gopabandhu Choudhury as a Congress Worker

With Rev Dinabandhu Andrews and Utkalmant Gopabandhu Das

ମରଣର ଚେରକ ଲଙ୍ଘିତେ
 ସ୍ଵର୍ଗାର କଟକ କଟକ ଶୁନ୍ୟ ଶୁନ୍ୟ ପ୍ରବଣ ପକ୍ଷୀତେ
 ଶିବି ଦିବା ସନ୍ଧ୍ୟା ଅନ୍ଧକାରେ
 ସେ ନବ ଜୀବନ ଅଭିପାତର
 ଅସମ୍ଭାବ ଦୁଃଖ, ଶୋକ, ବ୍ୟଥା, ଅମଙ୍ଗଳ
 କେତେ ଅଶ୍ରୁଜଳ
 ପତକ ଦଳି, ଧାର୍ମିକ ଅଗ୍ନି ମାଡ଼ି
 ଶେଷ ପରୁ ମାୟା ଛାଡ଼ି

ନେତ୍ର ଆଗର ସାମୁ ଅନ୍ଧକାର
 ଶୁଦ୍ଧତ୍ଵ କାଳେ କହୁ ନିଶିଳର ଆଶି ହାହାକାର ।

ପିତର ବହି ଅନନ୍ତ ଦୁର୍ଦ୍ଦିନ
 ଚିତ୍ତେ ଦୃଢ଼ ଅଶା ଅନ୍ତଃସ୍ଥାନ
 ରବିଷ୍ୟତ ଅସ୍ପଷ୍ଟତା ରୁଦ୍ଧି
 ଅସ୍ପଷ୍ଟ ସେ ନିରାଶ୍ରୟ ପାଇଁ
 ହେ ନିର୍ଭୀକ, ହାସ୍ୟଦଳ ରଙ୍ଗେ
 ବିପ୍ଳବର, ବିପ୍ଳବର ବିପ୍ଳବର ଉଦ୍‌ଗେ

ତୁଳ କର ପ୍ରାଣ
 ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ବିଚାରରେ ଯେତେ କଳ୍ପକାଣୀ
 ପ୍ରଳୟର ପ୍ରବଣ ବିଦ୍ରୁପ
 ଗଞ୍ଜି ସେ ଗଞ୍ଜିଲ ଦେଶ ଅଭିଭୋଗ ବିଷୟ ସ୍ଵରୂପ
 ଆଗର ଭାବ, ନିନ୍ଦା କରୁ ଭାବ;
 ନଭ କର ଶିର, ଯଦି ପାଦକୁ ଡକାଇ
 ଅସ୍ପଷ୍ଟତା ପ୍ରଭାସ୍ଵରୂପ ପାଶୁ
 ଦେବତାର ଗର୍ବ ଅରଣ୍ୟସ୍ଥ
 ଭୋର ମୋର ବେଦନ ରେ ନୁହେଁ ଏହି ପାପ
 ବିଧାତାର ମର୍ତ୍ତ୍ୟ ଆଜି କରୁଛି ଏ ନିଷ୍ପତ୍ତି ପ୍ରଦାପ ।

କହୁଣ୍ଡୁଣ ପୁଣିକହୁଣ୍ଡୁଣ

ସାଗର ସାଗରପୁଣି, ପ୍ରବଳର ଅବତୀ ଅବତୀ ନାକା;

.. .. ଲେଖିଲେ ନିଶ୍ଚୟ ଲେଖି,

.. .. ବହୁତର ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଶୋର,

ଅବତୀ ଅବତୀ—

ଅହା ପ୍ରବଳ ପ୍ରବଳ ପ୍ରବଳ ଅବତୀ,

ସୋରସ୍ତ୍ର ଉଦୟ

.. ଅବତୀ ପ୍ରବଳ ପ୍ରବଳ ପ୍ରବଳ ପ୍ରବଳ;

.. ପ୍ରବଳ ଅବତୀ ପ୍ରବଳ ପ୍ରବଳ

ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ନବନବ ପ୍ରବଳ, ଲକ୍ଷ୍ୟକେ ଲକ୍ଷ୍ୟକେ ଲକ୍ଷ୍ୟକେ ।

କହୁଣ୍ଡୁଣା କି ହୁଏ ଉଦୟ ପ୍ରବଳ

ଜନନୀର ଅଶ୍ରୁଧାର ପ୍ରବଳ କାଳପ୍ରମାଣର ଲକ୍ଷ୍ୟପ୍ରବଳ;

ଏ ମୂଲ୍ୟ କି କେବେ ହୁଏ—

ଏ ମୂଲ୍ୟ କି ଧୂଳିର ଲେଖକ ?

ମଣିଷୀଙ୍କୁ ପ୍ରବଳ ପ୍ରବଳ କାଳପ୍ରମାଣ କେବେ—

.. .. ଏହି ମୂଲ୍ୟ କେବେ

.. କେବେ ଏହି ମଣିଷୀ ଲକ୍ଷ୍ୟ

.. କାଳପ୍ରମାଣ କେବେ ପ୍ରବଳ ପ୍ରବଳ

.. ଲକ୍ଷ୍ୟକେ କେବେ ମଣିଷୀ ପ୍ରବଳ

ଜନନୀର କରପ୍ରବଳ, ଲକ୍ଷ୍ୟକେ କେବେ ପ୍ରବଳ ମଣିଷୀ

ମାନବର କେବେ କେବେ ?

କେବେ ପ୍ରବଳ, ମୋହପ୍ରବଳ; କେବେ ପ୍ରବଳ ପ୍ରବଳ କେବେ ପ୍ରବଳ ପ୍ରବଳ ।

ଲକ୍ଷ୍ୟକେ କେବେ ପ୍ରବଳ ।

Sri Hare Krishna Mahatab as a Congress Leader in 1937 with
Pathekji & Mayadhar Mahanti Private Secretary to Mahatab

ମୁଦ୍ରାବଳୀର ସହିତ ଏକ ପୁରୀ

[illegible]

ବାବୁ, ଶୁଣିକି ତୁମ୍ଭେ ଦେବୀ ମୁଁ ଭାବି ବସିଲି ମହତାବଙ୍କ ଜୟନ୍ତୀ
 ଉତ୍ତରରେ ସାମାନ୍ୟ କୃଷି ଭୁକ୍ତିଲାଭ ହୁଏକରେ ମୁଁ କଣ ଦେବୀ ପାରିବି ? ମୁଁ ଧନୀ ନୁହେଁ
 କିନ୍ତୁ କୃଷି ସାହାଯ୍ୟ ମଧ୍ୟ ନୁହେଁ । ମାତ୍ର, ଦୀର୍ଘ ଦଶବର୍ଷ ମହତାବଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ରହି, ତାଙ୍କର
 ସହବାସ ହୁଏକରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରି, ତାଙ୍କର ଦୁଃଖରେ ଦୁଃଖ, ସୁଖରେ ସୁଖୀ ହୋଇ, ମହତାବଙ୍କର
 ମହତ୍ତ୍ବ ବେଶକୁ ଜାଣା ଦୃଷ୍ଟି ତୋଣରୁ ପେପର ଭାବରେ ମୁଁ ଅଧ୍ୟୟନ କରିଛି ସେଠାର ସୌଭାଗ୍ୟ
 ବୋଧହୁଏ ଅତି ବାହାର ହୋଇ ନାହିଁ । ମହତାବଙ୍କ ଜୟନ୍ତୀ ଉତ୍ସବରେ ତାଙ୍କର ସେହି ମହତ୍ତ୍ବ
 ସ୍ପଷ୍ଟସ୍ପୃଷ୍ଟ ଚଳେ ସମ୍ମୁଖରେ ପ୍ରକାଶ କରିବାକୁ ମୋର ପ୍ରଚଳ ବାସନା ହେଲା । ଜୟନ୍ତୀ ଉତ୍ସବରେ
 ଦେଶବାସୀଙ୍କୁ ମହତାବଙ୍କ ଦୈନନ୍ଦିନ ଜୀବନ ଯାଦା ପ୍ରଶାନ୍ତର ବିଶିଷ୍ଟ ବିଶିଷ୍ଟ ସୁଖ ସ୍ପୃଷ୍ଟକ ଜଣାଇବା
 ବିଷୟ ମନେ କରି, ଏହା ଲେଖିଛି ।

ମହତାବଜ୍ଞଙ୍କ ସହ ମୋର ପ୍ରଥମ ପାଠାଭିଯାନ ୧୯୩୭ ମସିହାରେ ଅମ ଗାଁ ତଡ଼ୋଲି ଆମର
ଏକ ବିଷୟ ଲେଖକ ସଭାରେ । ତାଙ୍କର କ୍ୟାବିଡ଼ି, ଓ ମଧୁର ଶ୍ରୀମତୀ ଦ୍ଵାରା ଆମେ ସମସ୍ତେ ଅଭ୍ୟାସ
ମୁଖ୍ୟ ହୋଇଥିଲୁ । ସଭା ଶେଷ ହେବା ପରେ ସେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ତାଙ୍କ ଘରକୁ ଡାକ ଦେଖିଦେବା
ବାର୍ଯ୍ୟରେ ବ୍ରତା ହେବାକୁ କହିଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ କଥାରେ ଆମେ ଦେଖିଦେବା
ସେ ସମୟରେ ଅଭ୍ୟାସ ଅନୁଷ୍ଠାନିକ ହୋଇ ଯାଇଥିଲୁ, ଏବଂ ତାଙ୍କ ନେତୃତ୍ଵରେ ରହି ଦେଖିଦେବା
କରିବା ବୋଲି ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରିଥିଲୁ । ତତ୍ତକ ଜାମିନୀଆ ଉପରେ ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ଦେଖା କରିବାକୁ
କହି ସେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କଠାରୁ ବିଦାୟ ନେଇଥିଲେ ।

ଏହି ସତ୍ୟର ଲୋକସ୍ୱରୂପ ହେଉଛି ଶ୍ରୀମଦ୍ଭଗବତ୍ ଗୀତା । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ଶ୍ରୀମଦ୍ଭଗବତ୍ ଗୀତାରେ ମୁଁ ଜାଣି-
ନାଥ ଭକ୍ତରେ ଭଜୁଛି ଓହଲ । ସେସମୟରେ ମହତାବ କାହିଁ ଉପର ମହଲରେ ଚାଲିଥାନ୍ତି ।
ଉପରକୁ ଯାଇ ବାଉଁଶରେ କାମ କରୁଥିବା ଜଣେ ଉପାଧ୍ୟକ୍ଷଙ୍କୁ ଓଦା ଦେବା ଦେବା ଦେବା ମହତାବ
କାହିଁ ବସି ପୁରୁଷକାହିଁ ଓପ ମୋଡେ କହିଲେ “ଜାଣ ସାଙ୍ଗରେ ତୁମର କି ପ୍ରୟୋଜନ
ମୋଡେ କହ, ଓପ ଅଛିଲେ ମୁଁ କହିଦେବି ।” ଶ୍ରୀମଦ୍ଭଗବତ୍ ଗୀତାରେ କାହିଁ । ଓହଲି-

ରାଜ୍ୟଲୋକକୁ କହିଲା “ହେଉ ସେ ଅସିଲେ ମୁଁ ପରେ ଆସିବି ।” ଏହା କହି ଉଲଟୁ ଯିବାକୁ ଚାହୁଁଥିଲା ହେଲା । ପୁରୋହିତ ରାଜା ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ତାଙ୍କର ଗୋପନତା ଆଉ ରକ୍ଷା କରି ପାରଲେ ନାହିଁ । ହସି ହସି କହିଲେ “ମୁଁ ସ୍ୱପ୍ନ ହରେକୃଷ୍ଣ ମହତାବ ! ତୁମ୍ଭ କି ପ୍ରସ୍ତୋତନ ?” ମୁଁ ଭାରି ଅପ୍ରସ୍ତୁତରେ ପଡ଼ିଲି । ମୁଣ୍ଡିଆଣିଏ ମାରି କହିଲା “ଆଜ୍ଞା ତୋର ଦୋଷ କ୍ଷମା କରିଦେ—କହିଲୁ ଦାନ ଉଲଟେ ଆସିବୁ—ଦେଖିଥିଲୁ ।” ହସି ହସି ମୋ ପିଠିରେ ହାତ ବୁଲାଇ ସେ କହିଲେ “ହଉ ତୁମର ଦୋଷ କ୍ଷମା କରଗଲା ।”

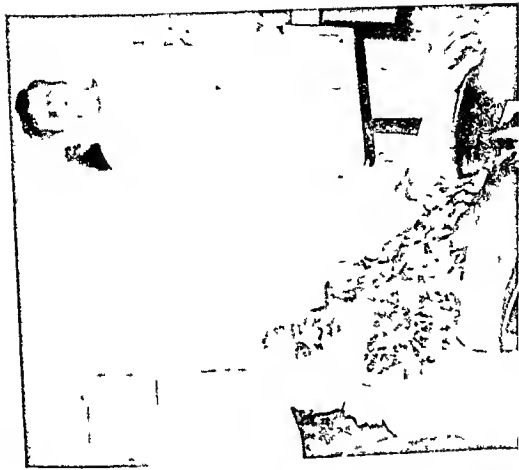
ସେହି ଦିନଠାରୁ ସୁଦର୍ଶ ଦଶବର୍ଷ ତାଙ୍କର ସହକାରୀ ରୂପରେ, ତାଙ୍କର ପ୍ରତି କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷେତ୍ର କି ସାହିତ୍ୟ, କି ରାଜନୀତି, କି ଲୋକସେବାରେ କାର୍ଯ୍ୟକଳି ସବୁଥିରେ ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ଅପାସ୍ୟ ସାହାଯ୍ୟ କରି ଚଳି ଆସିଛି । ତାହା ବଦଳରେ ମୁଁ ଯାହା ତାଙ୍କଠାରୁ ପ୍ରବଚନ, ପ୍ରେସ୍‌ ଟ୍ରୋ ଓ ଅଶୀବଦ୍ ।

ମହତାବଳ ବାବୁରେ କିଛି କହିବାକୁ ଗଲେ ପ୍ରଥମେ ମନେ ପଡ଼େ ତାଙ୍କର ମୁକ୍ତି ହସ୍ତରେ ଦାମ୍ କରବା କଥା । ନିଜେ ନାନା ପ୍ରକାର ଅଭାବ ଅସୁବିଧା ସହ ମଧ୍ୟ ଯତ୍ନେ ସେ ସେବା ମୁକ୍ତି ହସ୍ତରେ ଦାମ୍ କରବାକୁ ଭଲ ପା'ନ୍ତି । ସଦୃଶ ମହତାବଳ ଜଣେ ଅତି ଧନୀ ଯଶୋବର ପୁଅ, ବିଶାଳ ସଂପତ୍ତିର ମାଲିକ ଉପାଧି ଜାନକୀ ନାଥ ଭବନରେ ଥିବା ସମୟରେ ସେ ବଡ଼ ଦୁଃଖ କଷ୍ଟରେ ଚଳୁଥିଲେ । ତାର ପ୍ରଧାନ କାରଣ, ପେଟେବେଳେ ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ତାର ନିଜ କାର୍ଯ୍ୟ ନିମନ୍ତେ ଟଙ୍କା ମାଗେ, ସେ ଅଳ୍ପଶୁଦ୍ଧ ଶୁଦ୍ଧରେ ସେତେବେଳେ ତାକୁ ତାହା ଦାନ କରୁଥିଲେ । ମହତାବଳ ଟଙ୍କା ଯତ୍ନେ ମୋ ନିକଟରେ ସେବା କରୁଥିଲେ । ହାତରେ ମୋର ଟଙ୍କା ଅଛି କି ନାହିଁ ସେ କଥା ବହୁତ ନ କର ସେ ପ୍ରାଥମାନଙ୍କୁ ସୁଧା ମୋ ନିକଟକୁ ଯୋଗ ଦେଉଥିଲେ । ଅନେକ ସମୟରେ କାହାରୁ ଟଙ୍କା ଧାର କରି ତାଙ୍କର ପ୍ରାଥମାନଙ୍କୁ ମୁଁ ଦେଉଥିଲେ । ଫଳେ ଫଳେ ଟଙ୍କା ଫଳେ ଉଣା ଦେଖାଯିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଗୋଟିଏ ଦିନର ସଞ୍ଜେ ଗୋଟିଏ ଉତ୍ସାହପୂର୍ଣ୍ଣ । ଅରେ ମୋ ମାତାରେ ମାତ୍ର ଗୁଳିଟି ଟଙ୍କା ଥାଏ । ଜଣେ ଛାତ୍ର ମହତାବଳଙ୍କୁ କହି କିଛିକାଲି ଗୁଳିଟି ଟଙ୍କା ମାଗିବାରୁ ସେ ତାକୁ ମୋ ପାଖକୁ ଯୋଗ ଦେଲେ । ମୁଁ କି ମୁହଁରେ ଦେଖିଲେ, ହାତରେ ତ ମାତ୍ର ଗୁଳିଟି ଟଙ୍କା ଅଛି ସହ ଦେଖିଦେଲେ ଚଳିବା କିପରି ? ସେତେବେଳକୁ ବଜାରରେ ମଧ୍ୟ ଅନେକ ଧାର ହୋଇଗଲାଣି । ମହତାବଳ ପାଖରେ ପହଞ୍ଚି ତାକୁ ଜଣାଇଲେ “ ଅଛି, ମୋ ହାତରେ ଗୁଳିଟି ଟଙ୍କା ମାତ୍ର ଅଛି, ମୁଁ ଦେଲେ ଚଳିବା କିପରି ? ” ମୋ କଥାରେ ହସି ମାତ୍ର ବଳେକି ନ ହୋଇ ସେ କହିଲେ “ହଉ ତାକୁ ଟଙ୍କା ଦିଅ ଅନେକ ଦିନ ଧରି ଗୁଳିଟି ଦେଖିବୁ ସୁଖରେ ଅନେକ ଦିନ ଧରି ଦେଖିବୁ । ଅମ ମହତାବଳ ଦାନ କରବା ବାବୁରେ ତାଙ୍କଠାରୁ ସେ କୌଣସି ମତେ ନ୍ୟୁନ ନୁହେଁ ତାହା ମୁଁ ମସିନ କରୁ ।

ଜାତକାନ୍ତା ଉଦନରେ ହଳା ସମୟରେ ପଦ୍ୟା ପଦ ଅବଳ ପୋଷ୍ଟି ଥାଏ ଚାକର ଗୁଣା
 ରଖି ପାତ୍ର ନାହିଁ । ପେଟ୍ର ଜାମ ଚକ ହାତରେ ଚାଲୁଥିଲା । ମହାବାନ ନଳ ଚାକରେ ବଳ,
 ଥିଲେ । ଚାକର ହାତର ରଙ୍ଗ ଫୁଲର । ସେ ଓ ଗୁଁ ଯେତି ଚାଲୁଥିଲା, ଓରେ ଥରେ ମୋର
 ଅସ୍ତ୍ରବାସ ପଦର ପଦରେ ପଦ ରଙ୍ଗ ଦୋରହଳା ଜଳିପଡ଼ୁ ଅଧା ଚାଲୁ, ଅଧା ପୋଷା ଚାଲୁ ରଖି ନଳ

He is seen with Mahatma at Gandhi Sevashan Delang Orissa

With Gurudev Post Rabindra Nath Tagore

ଅପକାଶମାନଙ୍କର ଦୁର୍ଗୁଣ ସେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ପାଶୋର ପକାନ୍ତି । ତାଙ୍କର ଏହି ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ବ ସେ ପରସ୍ପରରେ ଯେଉଁମାନେ ତାଙ୍କର ନିନ୍ଦା କରୁଥିବେ, ତାଙ୍କୁ ଗାଳି ଦେଉଥିବେ ସେମାନେ ତାଙ୍କ ନିକଟକୁ ଆସିଲେ ତାଙ୍କର ବ୍ୟବହାର ପୋଷ୍ଟି ପୁରୁ ମନୋଭାବ ପାସୋର ଯାଇ ତାଙ୍କ ସହିତ ବନ୍ଧୁତ୍ବ ଆରମ୍ଭ କରନ୍ତି । ମହତାବଙ୍କୁ ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ହେବା ପରେ ଯେଉଁମାନେ ପୁରୁ ଅନ୍ତର୍ଗତ ତାଙ୍କୁ ବିପଦରେ ପକାଇବା ଯୋଗାଡ଼ କରୁଥିଲେ, ତାଙ୍କର ଘୋର ବିରୁଦ୍ଧାଭାବଣା କରିଥିଲେ ସେ ସମସ୍ତଙ୍କର ହୃଦୟ ଗାତ ହୋଇଥିଲା । ମାତ୍ର ମହତାବଙ୍କ ବ୍ରାହ୍ମ ସେମାନଙ୍କର ଅବନତି ନ ହୋଇ ବରଂ ଉନ୍ନତ ହୋଇଛି, ମନ ନ ହୋଇ ବରଂ ଭଲ ହୋଇଛି । କାହାର ଅନ୍ଧାଧୁ କରବା ତାଙ୍କର ଜାତକରେ ନାହିଁ । କନିକାର ଭୂତପୁରୁଷ ରାଜାପାହେବ ମହତାବଙ୍କର ଜଣେ ଅତି ବିଶେଷୀଥିଲେ ଏବଂ ସବୁଦିନ ତାଙ୍କର ବିରୁଦ୍ଧାଭାବଣା କରୁଥିଲେ । ମହତାବଙ୍କ ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ହୋଇ ରାଜାପାହେବଙ୍କୁ ପ୍ରଥମେ ଝଣ୍ଡିଏ ଠିକ୍ରେ ଲେଖିଥିଲେ “ରାଜାପାହେବ, ମୁଁ ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ହୋଇ କ୍ଷମତା ହାସଲ କରିଛି ବୋଲି ଆପଣ ମନରେ କିଛି ଭାବିବେ ନାହିଁ । ଅପଣଙ୍କର ମୋ ପ୍ରତି ପୁରୁଷର ମୁଁ ପାସୋର ଦେଖୁଛି । ମୋର ଶାସନକାର୍ଯ୍ୟ ଯେଉଁଭଳିରେ ଆପଣଙ୍କର ସାହାଯ୍ୟ ଓ ସହାନୁଭୂତି ମୁଁ ସବୁଦିନ ପାଇଁ ବୋଲି ଆଶା ପୋଷଣ କରୁଛି ।” X X X X X ବଂଶରେ ଯାହାକୁ କହନ୍ତି (ସାଧୁ ପ୍ରତିଶୋଧ) Noble revenge ? ମହତାବଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟ ବଳାପରେ ଏହିପରି ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଅନେକ ମିଳେ ।

ମହତାବଙ୍କ ଭବିଷ୍ୟତ ଗୋଟିଏ ଦୁର୍ଗୁଣ ବା ଦୁର୍ଗୁଣ ଏହା ସେ ସେ ଯଦି କୌଣସି କରଣ-ବଶତଃ କାହା ଉପରେ ରାଗି ଯାଆନ୍ତି ତେବେ ସାବଧାନ ଉପକାରରେ କଥାନ୍ତି । ଜଳ ମଧ୍ୟ ପୁରୁ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ମହାମାନବ ଗାନ୍ଧୀ ଆଦି ଶ୍ରଦ୍ଧା ନିମନ୍ତେ ଉପବାସ କରୁଥିଲେ । ଆମର ମହତାବଙ୍କ ବୋଧହୁଏ ସେହି ନୀତି ଅବଲମ୍ବନ କରି ଉପବାସ କରନ୍ତି ବୋଲି ଆମେ ଭାବୁ । କିନ୍ତୁ ମହତାବ ଉପବାସ ରହୁଲେ ଆମେ କି କିରୁତ ହେଉ ପଡ଼ୁ ସେ ନ ଖାଉଲେ ଦୁଜାର ଭୋକ କଲେ ମଧ୍ୟ ଆମେ କିପରି ଖାଉବା ? ତାଙ୍କ ଅନଶନ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଆମର ମଧ୍ୟ ଅନଶନ ଆମର ହୋଇଯାଏ । କିନ୍ତୁ ତୋରରେ ଭୋକ କଲେ ତାଙ୍କୁ ଶୁଣାଏ ଶୁଣାଏ ଅନ୍ୟ ଚାଲୁ

Bapu and Ba

BY COURTESY OF MAHENDRA KUMAR CHADHA

ବାଣ୍ଟି କରି ବସିଲ ନା ? ଏବେ କତଳ କପର ହେବ ହୋ ?” ସମସ୍ତେ ଖୁବ୍ ଆତାଏ ହସିଲ ।
ତା ପରେ ଏକଠି ବସି ଶିଅ ପିଅ ହେଲା ।

ମହତାବଲା ଅତି ସ୍ବେଚ୍ଛା । ସମସ୍ତଙ୍କ ଅତିଶୟ ସେ ଅତି ଅଟେଶର କରି ପାରନ୍ତି । ତାଙ୍କ
ନିକଟରେ ବଡ଼ ଛୋଟ ପ୍ରଭେଦ କିଛି ନାହିଁ । ସମସ୍ତେ ତାଙ୍କର ବନ୍ଧୁ । ଆମ ନିକଟରେ ସେ ତାଙ୍କର
ନିଜ କଥା କେତେ ଖୋଲି କହନ୍ତି । ସେହିପରି କହିବାକୁ ସେ ଅଦୌ ଲୁହା ଅନୁରକ କରନ୍ତି ନାହିଁ ।
ସମନ୍ୟ ଚେହେ ପା ଝିକପ କିଛି ହେଲେ ସେ ଅନୁମାନଙ୍କର ଶୁଣଣି ପଡ଼ି ନିଅନ୍ତି । ନିଜ ହାତରେ
ଅମର ସେବା ଶୁଣିବା ମଧ୍ୟ କରନ୍ତି ।

ସେ ଅତି ରମିକ ଓ ମରୁଜା ଲୋକ । ସମସ୍ତଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ଏକାଠି ବସି ଖାଇବାକୁ, ଅଛା ପରିହାସ
କରିବାକୁ ସେ ଶୁଭ୍ ଭଲ ଯା’ନ୍ତି । ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ହସ ବରେ ଭଲ ବ୍ୟବହାର ସାମାଜିକ ଅନୁଷ୍ଠାନମାନଙ୍କରେ
ସେ ଅଦୌ ପସନ୍ଦ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଯାହା ଥିଏଟର ଦେଖିବାକୁ ତାଙ୍କର ଭାରି ମନ । ଖେଳିବାକୁ,
ନାନା ପ୍ରକାର କପରର ରଞ୍ଜ୍ୟାଦି କରିବାକୁ ମଧ୍ୟ ସେ ଖୁବ୍ ଭଲ ଯା’ନ୍ତି । ପୁରୁଣା ଅଦାଲତରେ
ସେତେବେଳେପଟ ଡକା ସମୟରେ ସେ ଖ୍ରୀଷ୍ଟି ଯେପ ହଜରେ ଫୁଲେକ ଦିନ ନିୟମିତ ରୂପେ
ଖେଳୁଥିଲେ । ଯେ କୌଣସି ପ୍ରକାର ଅମୋଦ ପ୍ରମୋଦ କର୍ମମୟ ଜୀବନରେ ସେ ସାମାନ୍ୟ
ଭେଦବିଚାର ଅଛି ପାରିବ ଏହା ତାଙ୍କର ବ୍ୟାସ । ତାଙ୍କର ମନ ଶୁଦ୍ଧି ଡକା ସମୟରେ ସେ ମନକୁ
ମନ ନାଚନ୍ତି ଓ ଗୀତ ଗାଆନ୍ତି ମଧ୍ୟ । ଯେଉଁ ମନୁଷ୍ୟ ବାହାରକୁ ଏତେ ଚୋର ଦେଖି ଯାନ୍ତି ସେ ଯେ
କପରି ନାଚନ୍ତି ଓ ଗୀତ ଗାଆନ୍ତି ତାହା ଭାବି ଦେଖିବାପା ବୋଧହୁଏ ଅଶୁଦ୍ଧି ସେହିପରି ।
ମାତ୍ର କିଣି ନିଜେ ମଧ୍ୟରେ ତ ପୁଣି ମଧୁର ରସ ଥାଏ । ମହତାବଲାଙ୍କର ବାହାର ଏତେ ଖୋର
ଓ ମାତ୍ରସ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଭିତରଟା ତାଙ୍କର ଅତି ତୋମଳ ଓ ପରସ ।

ଥରେ ମୋର ଜଣେ ବନ୍ଧୁ କଲ୍ ଡ୍ରାଏବର ଯୁକ୍ତିଆସି ଅତି ଅଶୁଦ୍ଧି ଭାବରେ ମୋତେ କହିଲେ
ସେ ସେଠାକାର “ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ମାତା” ଅଗ୍ରମ କାର୍ଯ୍ୟ ତ୍ୟାକିବାନରେ ଏତେ ବ୍ୟସ୍ତ ରହନ୍ତି ଯେ ଦିନସ୍ବତ
ବକ୍ଷିଷ ସଖା ମଧ୍ୟରେ ମାତ୍ର ଦୁଇ ତିନିସଖା ସେ ବକ୍ଷିମ ନିଅନ୍ତି, ସେ ଅଦୌ ବିଛଣାରେ ଶୁଅନ୍ତି ନାହିଁ ।
ଗୋଟିଏ ଆସନ ଚୋରକରେ କେବଳ ଅଛି ଦୁଇ ପତ୍ର ରହନ୍ତି । କଲ୍‌କର ଏହି ଅଶୁଦ୍ଧି ଜୀବନରେ
ମୁଁ ଅଦୌ ଅଶୁଦ୍ଧି ହେଲ ନାହିଁ । କଲ୍‌ ଦେଖିଛନ୍ତି ଅସାଧୁକ ଶକ୍ତି ସମ୍ମାନ ଜଣେ ନାମ୍ବ ଅର୍ଥ ମୁଁ
ଦେଖିଛୁ ଜଣେ ସାମାନ୍ୟ ମନୁଷ୍ୟକୁ ଯେ କି ସାସ ଦାନ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରାୟ ଅଠର ସଖା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ, ଥରେ
ଥରେ ତାହାଠାରୁ ଅଧିକ ମଧ୍ୟ ଖାଟ ପାରନ୍ତି । ଅତି ପ୍ରକଟରୁ ଶଯ୍ୟା ତ୍ୟାଗ କରି ମହତାବ କାହୁଁ
ସାସଦାନ ବିଭିନ୍ନ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଲିପ୍ତ ରହି ପ୍ରାୟ ବଡ଼ ବାରଟା କିମ୍ବା ଗୋଟାଏ କେଳେ ଶୋଇବାକୁ
ଯାଆନ୍ତି । କାମ କରିବା ସମୟରେ ଖାଇବା, ଶୋଇବା ଭଲ ସେ ପ୍ରାୟ ସାତ ଅଠ ସଖା ଗୋଟିଏ
ଯାଆନ୍ତି । କାମ କରିବା ସମୟରେ ଖାଇବା, ଶୋଇବା ଭଲ ସେ ପ୍ରାୟ ସାତ ଅଠ ସଖା ଗୋଟିଏ
ସ୍ଥାନରେ ଏକାଧାରରେ ବସି ଖାଟ ପାରନ୍ତି । ପରୁଠାରୁ ଅଭୁତ ବ୍ୟାପାର ହେବେ, ତାଙ୍କର ଦୁଇ
ଜିନୋଟ କାର୍ଯ୍ୟ ଏକସଙ୍ଗରେ କରିବାର ଶକ୍ତି । ଅସିପରେ କାମ କରୁଥିବା ସମୟରେ, ଦୁଇ ତିନି ଜଣ
ଲୋକ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟକଣ୍ଠେ ତାଙ୍କ ପାଖରେ ଯହୁଁଲେ, ସେ ପାରିଲେ ଲେଖୁଥିବା ଅକ୍ଷରରେ
ସେମାନଙ୍କର କଥା ଶୁଣି ପ୍ରତ୍ୟେକଙ୍କୁ ଭରସ ଦିଅନ୍ତି ଓ ନିଜେ ମଧ୍ୟ ଲେଖନ୍ତି । କୌଣସି ଗୋଟିଏ

ବିଷୟର ଅଲୋଚନା ହେବା ସମୟରେ ସେ ଗୋଟିଏ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଅ ଲୋକ ପରି ବସ୍ତୁ ସ୍ବୀକୃତି । କୌଣସି ବିଷୟରେ କିଛି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ସମସ୍ତଙ୍କର ଇଚ୍ଛା ବିଚ୍ଛିନ୍ନ ଅଲୋଚନା ଶେଷ ହୋଇଲେ ସେ ପରିଷେଷରେ ନିଜର ମନୁଷ୍ୟ ପ୍ରକାଶ କରନ୍ତି, ସେତେବେଳେ ତାଙ୍କର ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ, ଭାବନା ଲେଖନୀ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ମୁଗ୍ଧ ଓ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ କରିଦିଏ । ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଶ୍ରୀ ଉତ୍କଳରେ ପୁରୀ ଜଗନ୍ନାଥ ମନ୍ଦିରରେ ହରିଜନ ପ୍ରବେଶ କରୁଥିବା ସେତେବେଳେ ସେ କରୁଥିଲେ ସେତେବେଳେ ସେ ସେପରି ଅତ୍ୟନ୍ତ ଭାବରେ ପରିଚିତ କରୁଥିଲେ ସେପରି କରିବା ସାଧାରଣ ମନୁଷ୍ୟ ଯେତେବେଳେ ସେ କେବଳ ମୁଁ ଭାବି ଯାଉନାହିଁ । ପ୍ରାୟତଃ କଟକର ସାବିତ୍ରୀ କାର୍ଯ୍ୟ ସ୍ବତନ୍ତ୍ର ଅଂଶ ସମୟରେ ଶେଷ କରି ସେ ପୁରୀ ଯାଉଥିଲେ । ସେଠାରେ ମନ୍ଦିର ପ୍ରବେଶ ବିଷୟରେ ନାନା ପ୍ରକାର ଅଲୋଚନା ଇଚ୍ଛା ବିଚ୍ଛିନ୍ନ କରି ପୁଣି ସ୍ବତନ୍ତ୍ର ପାଠାନ୍ତରକୁ ଆସି ସେ କଟକରେ ପହଞ୍ଚିଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କର ସରକାରୀ କାର୍ଯ୍ୟ ରଦ୍ଦ ହେବା ସ୍ବତନ୍ତ୍ର କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିଲେ ତାଙ୍କର ଗୋଟିଏ ଗୁଣ ସେ ସେ ଯେଉଁ କାମରେ ହାତ ଦିଅନ୍ତି ତାକୁ ସଫଳତାମୟ ନ କରି କଦାପି ଛାଡ଼ନ୍ତି ନାହିଁ । ତାଙ୍କର ଭାଗ୍ୟର କୋର ମଧ୍ୟ ଅତି ଟାଣ । ଉଚ୍ଚତମ କୃପାରୁ ଶ୍ରୀ ହରେକୃଷ୍ଣ ମହତାବ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେହି କାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରେ ସମ୍ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିଛନ୍ତି, ସେଥିରେ ପ୍ରତ୍ୟେକଦିନ ପ୍ରାୟ କୃତକାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ ଅଛନ୍ତି ।

୨

ପ୍ରତ୍ୟେକ କାର୍ଯ୍ୟ ସେ ନିଜେ ସେପରି ସ୍ବରୂପ ରୂପେ କରନ୍ତି ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ପାଖରୁ ମଧ୍ୟ ସେହୁପରି ଆଶା କରନ୍ତି । ପ୍ରତିକୃତି ଉତ୍କଳ ଚେତସି ରଚନା ସମୟରେ ପ୍ରାୟ ଏକବର୍ଷ ତାଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ମୋଡ଼େ ଲୁଗା ପରିଶ୍ରମ କରିବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲା । ମୋ ଉତ୍ତରରେ ଏ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସିଦ୍ଧା, ପୁଣି ପଶୋଧନ କରିବା ଏବଂ ସେ ସମସ୍ତ ଆଶି ପୁଣି ତାଙ୍କୁ ଦେଖିବାକୁ ଭାବ । ସେତେବେଳେ ତୁମ୍ଭେ ଥର ପୁଣି ସଂଶୋଧନ କରି ପ୍ରାୟ ଦୋହସ ପରିଶ୍ରମ ପୁଣି ଉତ୍କଳ ଚେତସିର ଅଂଶ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦିନ ତାଙ୍କୁ ମୁଁ ଦେଖୁଥିଲି । ତାଙ୍କର ତତ୍ତ୍ବ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସେ, ତୁମ୍ଭେ ପଶୋଧନ କରି ପଡ଼ିଥିଲି ମୋ ଆଖିରେ ପଡ଼ି ନ ଥାଏ, ପୁଣି ଓଲଟି ଓଲଟାଏ ସେ ତାଙ୍କୁ ମନୁଷ୍ୟଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଧରି ନେଇଥିଲେ । ତାଙ୍କର ସେ ଦୃଢ଼ତା ଚେତା ଏବଂ ଅନ୍ତର ମୁଁ ଭାବୁଛି ଯେ ଧରିବାର କୌଣସି ମନ ସେ କାନ୍ଦୁ ନ ?

ପାଗରେ ଉଲ୍ଲ ବ୍ୟବହାର କରି ଦିଅନ୍ତେ । ତମ ସାଙ୍ଗରେ ନାନା ପ୍ରକାର ଥକା ପରିହାସ କରି ଭ୍ରମର ମନ କଷ୍ଟ ଦୂର କରିବୁ ବେଶ୍ଟା କରିବେ, ଏହା ତାଙ୍କର ଗୋଟିଏ ଗୁଣ ।

ଭବତୀୟ ନେତାମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଅତି ଅଳ୍ପ କଷ୍ଟପରେ ମହତାବଜା ପ୍ରସିଦ୍ଧି ଲାଭ କରି ଶକ୍ତି । ତାଙ୍କର ବାସୀମାନେ ତୋରୁ କବିରାଜା, ପଟେଲ ବ୍ୟାପକ ସ୍ବର ପ୍ରଚାରଣ ମଧ୍ୟ ହେଉଅଛନ୍ତି । ସେ କହନ୍ତି, ଦୁର୍ଦ୍ଦି ବାରଣା ଯେଉଁ ଜୀବନରେ ମୋର ଏତେ ଭଲତ ହୋଇଛି । ପ୍ରଥମେ ମୋର ସ୍ବପ୍ନ ଭଲ ଯାହା ଯେଉଁ କି ମୁଁ ଅଜ୍ଞାତ ପରିଚିତ କରି ପାରୁଛି । ଦ୍ବିତୀୟତଃ ମୋର ବୌଦ୍ଧିପୁର ସମ୍ମାନ ନାହିଁ । ପୁର କନ୍ୟା ଥିଲେ ତାଙ୍କ ବାପା ଗୋ କବିବାରେ, ତାଙ୍କର ଦିବ୍ୟ ଶିଳ୍ପକରେ ମୋର ଅନେକ ସମୟ ଅତିବ ହେଉ ଯାଆନ୍ତା । ତାଙ୍କ ଯେଉଁ ଏକ ମନ ଏକ ପ୍ରାଣରେ ଚେତନା ମତାଙ୍କର ସେବା ଅଭ୍ୟାସ ମୁଁ କରି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ବର୍ତ୍ତମାନ ମୋର ସେ ସମସ୍ତ ଶକ୍ତି ଓ ଚେତନା ନାହିଁ ବୋଲି ଏକାନ୍ତ ଭାବରେ ମୁଁ ଦେଶମାତାଙ୍କର ସେବା କରି ପାରୁଛି । ସେ ସବୁ କହନ୍ତୁ ଦେଶକୁ ମୋର ସବୁ, ଚେତନା ଯାହା ମୁଁ ଅଜ୍ଞାତ ପରିଚିତ କରିବି, ନାନା ଦୁଃଖ କଷ୍ଟ ଭୋଗ କରିବି—କାରୁକପଣ ମଧ୍ୟ ସହ୍ୟ କରିବି ।

ମହତ୍ତର ଏକ ବିଶାଳ ସଫର ମାଲକ । ସେ ନିଃସନ୍ତାନ । ତାଙ୍କର ସଫର ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ସେ କରି ନ ଥାନ୍ତି । ତାଙ୍କର ଗୋଟିଏ ଦେଶାତ୍ମକତା ଶୁଣି ଯାଏ, ବୋଧହୁଏ ସେ ତାଙ୍କର ବିଶାଳ ସଫରକୁ କ'ଣ ସହ୍ୟ ଦାନ କରିପାରେ, କିମ୍ବା କୌଣସି ଲୋକସ୍ତର ଅନୁଷ୍ଠାନ ନିମନ୍ତେ ଦେବସିଦ୍ଧି । ତାଙ୍କର ବିଷୟ ସଫର ପ୍ରସଙ୍ଗ ଯଥା ଥରେ ଥରେ ସେ କହନ୍ତି “ମୁଁ ଦେଶର—ମୋର ସମସ୍ତ ବିଷୟ ଅସ୍ଥି ଦେଶର । ମୁଁ ନିଜକୁ ଏକ ଗ୍ରାମରେ କ'ଣ ସହ୍ୟ ଦାନ କରିଅଛି । ମୋର ଯାହା କିଛି ଅସ୍ଥି, ସେ ସମସ୍ତ କ'ଣ ସହ୍ୟ । ମୁଁ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୁଁ କ'ଣ ସହ୍ୟ ନିଷ୍ଠାର ସେବକ ହୋଇ ରହିବି ।

ଏହିପରି ପ୍ରତିଦିନ ଏହି ସୁରୁଷକର ସମ୍ମୁଖରେ ଅତି ଲାଜର ବିଚଳ ସୁଶ୍ରୀକଳୀ ଯାହା ଜଣିଛି ତାହା ଇଚ୍ଛାର ଜୟନ୍ତୀ! ତତ୍ପରେ ଅଳ୍ପ ଦେଶବାସୀଙ୍କୁ ଜଣାନ୍ତି । ମୁଁ ଜଣେ ସହିତ୍ୟକ ବା କବି ନୁହେଁ । ମନରେ ଗଭୀର ଭାବ ପୂର୍ବ ରହିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ମୋର ଭାଷା ନାହିଁ ତାକୁ ପ୍ରକାଶ କରିବାକୁ । ମସୃତ୍ୟ ବାହୁ ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ହିସାବରେ, ଦେଶର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ନେତା ହିସାବରେ, ନିଷ୍ଠାପର କଂଗ୍ରେସ ସେବକ ହିସାବରେ ସମସ୍ତଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ପୂଜା ଓ ପ୍ରଶଂସିତ । ଲାଜର ସତ୍ତ୍ଵେ ଅମସ୍ତିକ ଦୟାଳୁ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ଵର ଦ୍ଵାରା ଦେଶବାସୀ ଅଳ୍ପ ମୁଗ୍ଧ । ଯଦିକି ସେ ଅଳ୍ପ ଦେଶର କିଛି ନେତା ଓ ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ତଥାପି ମୋ ପ୍ରତି ଲାଜର ଛାୟା ପଶ୍ଚାତ୍ତ ଅଶାନ୍ତ ପୂର୍ବରୁ ଅସ୍ଥିତ ରହିଛି । ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ତଥାପି ମୋ ପ୍ରତି ଲାଜର ଛାୟା ପଶ୍ଚାତ୍ତ ଅଶାନ୍ତ ପୂର୍ବରୁ ଅସ୍ଥିତ ରହିଛି । ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ତଥାପି ମୋ ପ୍ରତି ଲାଜର ଛାୟା ପଶ୍ଚାତ୍ତ ଅଶାନ୍ତ ପୂର୍ବରୁ ଅସ୍ଥିତ ରହିଛି । ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ତଥାପି ମୋ ପ୍ରତି ଲାଜର ଛାୟା ପଶ୍ଚାତ୍ତ ଅଶାନ୍ତ ପୂର୍ବରୁ ଅସ୍ଥିତ ରହିଛି ।

ସୀତା ଉଦ୍ଧାର କରିବା ସମୟରେ ସ୍ବମନ୍ତ୍ର ଯୋଦ୍ଧାବଳ ସମୁଦ୍ରରେ ସେହି ବାରିଧିରେ ସେତେବେଳେ ମହା ମହା ରଥୀକ ସହ ସାମାନ୍ୟ ଗୁଣ୍ଡାମୁଣ୍ଡାମାନେ ମଧ୍ୟ ସ୍ବଶକ୍ତି ଅନୁଯାୟୀ ସ୍ବମନ୍ତ୍ରକୁ ସାହାଯ୍ୟ କରୁଥିଲେ । ଆଜି ଉତ୍କଳର ବରେଣୀ ଓ ନରା ମହତାବକର ମୁଖ୍ୟ କର୍ତ୍ତୃକୃତ ଉତ୍ସବରେ ଉତ୍କଳର ସାହିତ୍ୟ ରଥୀମାନେ, ତାଙ୍କର ବହୁମୁଖୀ ପ୍ରତିଭା ବିଷୟ, ନିଜର ସୁଲଳିତ ରଚନା ଗୁଡ଼ିକ ଦ୍ବାରା ପ୍ରକାଶ କରିବାକୁ ଯୋଦ୍ଧାବଳ ଉନ୍ମତ୍ତ ହେଉଅଛନ୍ତି ସେତେବେଳେ ମୋ ଧରି ଜଣେ ଅଜ୍ଞାତନାମା ସାହିତ୍ୟିକ ମଧ୍ୟ ନିଜର ଅପରିପକ୍ବ ଭାଷାରେ ମହତାବକର ଗୁଣାବଳୀକୁ ପ୍ରକାଶ କରିବାକୁ ଯତ୍ନକାରୀ ହେଉଅଛି । ଗୁଣାବଳୀ ସ୍ବମନ୍ତ୍ରକୁ ତୁଲ୍ୟ ଶ୍ରୀ ମହତାବ ଅଧୀନର ଏହି ଯତ୍ନସାମାନ୍ୟ ଦାନକୁ ସାଦର ଗ୍ରହଣ କରିବେ ବୋଲି, ଅଧୀନ ଅଶୀ କରେ ।

ସେଠାରେ ରାଜବାନଙ୍କଠାରେ ପ୍ରାର୍ଥନା, ଉତ୍କଳ ରଙ୍ଗ ଭୂମିର ପ୍ରଧାନ ପରିଚାଳକ ଶ୍ରୀ ହରେକୃଷ୍ଣ ମହତାବଙ୍କୁ ସେ ଦୀର୍ଘ ଜୀବନ ଦାନ କରନ୍ତୁ । ମହତାବଙ୍କର ଅକ୍ବାନ୍ତ ପରିଶ୍ରମ ଓ କାର୍ଯ୍ୟାବଳୀ ଯୋଗୁଁ ଭାରତ ମଧ୍ୟରେ ଉତ୍କଳଭୂମି ଏକ ସ୍ବଜନ ପ୍ରାନ୍ତ ଗ୍ରହଣ କରିଛି । ରାଜବାନଙ୍କ ଅଶୀବାଦରେ, ମହତାବଙ୍କ ନେତୃତ୍ବ ଓ ପରିଚାଳନାରେ ଉତ୍କଳ ସବୁ ଦିଗରେ ଭାରତ ମଧ୍ୟରେ ଗୋଟିଏ ଅଦର୍ଶ ପ୍ରଦେଶ ହେଉ ଏହାହିଁ ଆମର କାମନା ।

ଜୟହିନ୍ଦ

ଲେଖକ—ଶ୍ରୀ ମାଦ୍ୟାଧର ମହାନ୍ତି

କଟକ

Tree Planting at the Orissa Secretariate Maidan

Inspecting Guard of Honour

ନୀଳଚନ୍ଦ୍ର କୋଲୁଆଣୀର ଝରେ

‘ଦୀର୍ଘଜୀବୀ ହୁଅ ଭଲ କେଶେ’
ନୀଳଚନ୍ଦ୍ର କୋଲୁଆଣୀର ଝରେ,
ତବ କର୍ମେ ପଦ୍ମ କୁସୁମ ଚନ୍ଦନ
ମହାନାୟ ହେଉ ଧରଣୀ ପରେ ।

ଭଲ କାନନ ପୁରତ ଲ ତବ
ସୁପଣ ସୁମନ ପ୍ରବର୍ତ୍ତଣୀ,
ଅଢ଼ିଲ ଭରତ ସୁଧ ମଧୁକର
ଏ ଅନ୍ତ ବାରତା ଶୁଭ ମନାସେ ।

ସାକ୍ଷୀ କୋଟ ଜନ ପ୍ରିୟ ପ୍ରତିପଦ
ପଣେ କଟଣ ଏକା ତୁ ମ ଭଲଗଲ,
ପ୍ରାଣୀ ସୀମାତଟେ ଭଲ ତ ରକା
ମହାଭାରତୀୟ ନେତ୍ର ମଣ୍ଡଳେ ।

ଜନପ୍ରିୟ ନେତା ସ୍ବାଧୀନ ବିଗଳ
ଭଲ ପ୍ରଥମ ବର ସଚିବ,
ଭଲ ଲବ୍ଧବୀ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଅକ୍ଷରେ
ତବ ପରିଚାଳନା ତବ ଦେଶିକ,
ପାନ ଜନେ ସିନା ପ୍ରଧାନ ସଚିବ
ପଦନା କରନ୍ତୁ ବଡ଼ ଲେନା ।

ତବ ଅସୁଲୁଣୀ ଅମୂଲ୍ୟ ମାଣିକ୍ୟ
ପାଶେ ଲଦୁ ହୁଏ କେନ୍ଦ୍ର ହୁନା ।

ଏକାଧାରେ ବାଣୀ ରମା ଭ୍ରମା ସେବା
ସାଧନର ପଥ ପଣ ଅଟେ,

ସଜନର ଦୟା- ବାଣୀ କଳାକର
କବି ରସାବଳୀ ଭାଷା-କୁଶଳ ।

“ମହାମାନବକ” ସେନାପତି ପଣେ
ମହା ଭାବତାପ୍ତ ମୁକ୍ତି ସମରେ,

ଉତ୍କଳ ଭୂଗଣ୍ଡ ମହାରାଣୀ ପଣେ
ତବ ଶୀତ ଲେଖା ଜନକାଶରେ ।

ତ୍ୟାଗପୂର୍ଣ୍ଣ ସତ୍ୟ ଅହୂୟା ସମରେ
ଅଳତାର ବଳିଦେଲୁ ସବୁ,

ସ୍ଵାଧୀନ ଦେଶର ଶୁଭବାନେ ଜାତ
ତବ ଶିରେ ତାଳେ ସ୍ଵର୍ଣ୍ଣ କଳସ ।

ଦେବଅନ୍ତର ତାର ଅପୂର୍ଣ୍ଣ ସୁତରା
ସଜନର ନାତ ଉତ୍କଳ ଦଳ,

ସେ କର୍ତ୍ତା ଉତ୍କଳ ଶତଦୂର ବସେ
ମାଣିକ୍ୟର ଶେଷେ ଉଠିବ ଝଲ ।

ତନ୍ତ୍ରାଳୋକ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଧର୍ମାଶୋଧ ଦେଲ
ସେ ପୀତଠ ଉତ୍କଳ ନବ କଟକ,

ଦ୍ଵନ୍ଦ୍ବର ବିବଦ ରୁଦ୍ଧନେଶ୍ଵରରେ
ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦୁମର କର୍ତ୍ତା ହେବ ।

ସିନ୍ଧୁର ଦୁମିର ଦୁର୍ଘଟନାର
ବେଦରୁ ଉଦ୍ଧୃତ ଯୋନୀ,

ବେଦ ପାଠକ ନରକ ସହର ମାଂସ
ତା'ର ଯଶ ଚକ ଶିବ କନ୍ଦଳା ।

Laying the foundation stone of
Shaheed Memorial Hall at Cuttack

Srimati Subhadra Devi planting trees

ଜନସେବା ଗୁଣୀ

ତେବେ ହୃଦ ସଦା

ମହାନ ଭଦ୍ରା ଶୈଳୀମୟ,

ଭାଷା ଯେଉଁ ତହିଁ

ମାନବ ମହତ୍ତ୍ୱ
ମେ ଦମ ଯିବା ଯେଉଁନିବନ୍ଧୁ ।

ଭବିଷ୍ୟ ଚିନ୍ତା

ଅତୀତ ଯୁଗ ଯେଉଁ

ଭବିଷ୍ୟେ ହେବ ଆଦର ଧନ,

“ଓଡ଼ିଶା ମୁଲକେ

ମହାନବ ଜଣେ”

ଗାଉଛି ଗାୟକ ଭବିଷ୍ୟ ଜନ ।

ମହାନବ ପୁଣି-

ଜୟନ୍ତୀ ନୁହେଁ ଏ

ଭବିଷ୍ୟ ଭବିଷ୍ୟ ପ୍ରତିଭାବନା,

ଦୀର୍ଘକାଳ ହୁଅ

ହେ ଜାତୀୟ ଗୀତ

ଏ ମହା ଜାତୀୟ ଏହି ପ୍ରାର୍ଥନା ।

ଲେଖକ—ଶ୍ରୀ ବାସୁଦେବ ଦାସ

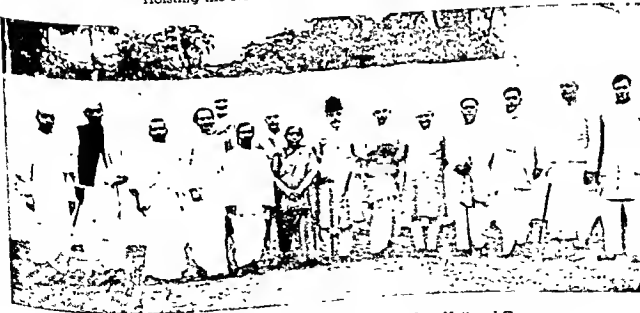
ମହତାବଜୀଙ୍କ ସହ କେତେଟି ଦିନ ।

ସ୍ଥଳ କଂଗ୍ରେସ କାମରେ ବାହାର ଥାଏ ବାରିପଦା : ନୂଆ ହୋଇ ଯିବାକୁ ମୋତେ ପଡୁଥାଏ ବୋଲି ଅନେକ ରକମର ଅଭିଯୋଗ ମନରେ ଆସି ଦେଖା ଦେଇଥାଏ, ଏହିପରି ଅବସ୍ଥାରେ ଥିବା ସମୟେ ଶୁଣିଲି ଯେ ମହତାବଜା ବାରିପଦା ଗସ୍ତରେ ଯାଉଛନ୍ତି । କଥାଟେ କହନ୍ତି, ମନ ଖୋଜୁଥିଲ ଯାହା, ଦରବ ବଜାରର ଚାହା । ମୁଁ ଅନେକ ଦିନରୁ ମହତାବଜାଙ୍କ ଦୈନନ୍ଦିନ ସଂଗ୍ରହ ଓ ତାଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟ କଲାପ ସମ୍ବନ୍ଧେ କିଛି ଜାଣିବା ପାଇଁ ସୁଯୋଗ ଖୋଜୁଥିଲି । ତାଙ୍କ ସହିତ ଗଲେ ମୁଁ ମୋ ବମ କରବ ଓ ମୋର ଅଭ୍ୟୁତ୍ଥ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ମଧ୍ୟ ସୁରକ୍ଷା କରି ପାରିବି । ଏହା ଶୁଣି ପ୍ରଜାତନ୍ତ୍ର ଆଞ୍ଚିସର ଦେଖାଦେଇ ମନର ବାସନା ତାଙ୍କୁ ଜଣାଇଲି । ବଡ଼ ଭାଗ୍ୟର ବିଷୟ ସେ ମୋତେ ତାଙ୍କ ସହିତ ଯିବା ପାଇଁ ଅନମତ ଦେଲେ ।

ତା ୧୭ ବର୍ଷ ଅଗ୍ରସ୍ଥ ମାସ ସକାଳ ୭ଟା ସମୟେ ପ୍ରଧାନ ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ଚତୁର୍ଥରେ ସଫଳକରି ମଞ୍ଚର ପୋତେ ବାହାରିଲା, ୨ଟା ସମୟେ ଆମ୍ବେମାତେ ଯାଇଁ କାଲେଣ୍ଡରରେ ପଢ଼ିଲା, ସେହିଦିନ ସ୍ବଚ୍ଛ ସ୍ବପ୍ନ କଟାକାର ସମସ୍ତ ଆୟୋଜନ ହୋଇଥିଲା । ମହାବଳୀଙ୍କୁ କାଲେଣ୍ଡର କଲେକ୍ଟ ହଲରେ ଶୁଭମାନଙ୍କୁ 'ଇନ୍ଦ୍ରାସ ଉପାଦାନ' ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଓ କାଲେଣ୍ଡରର ଜନସାଧାରଣଙ୍କୁ 'ଦେଶର ବଞ୍ଚିମାନ ସମସ୍ୟା' ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଦୁଇଗୋଟି ସଭାରେ କହୁକା ପାଇଁ ପଢ଼ିଥିଲା । ତା ପରେ ସକାଳେ ଆମ୍ବେମାତେ ବାରିପଦା ଅଫମୁଖେ ବାହାରିଲା, ପ୍ରଥମଥରପାଇଁ ମୁଁ ଯାଉଥିବା ପ୍ରଧାନ ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ଚତୁର୍ଥରେ, ଏହି ପାଇଁ ମୋତେ ଭାବି ଶୁଣି ଲାଗୁଥିବା ଓ ଯେଉଁଠି ଯାହା ହେଉଥିଲା, ତାକୁ ସବୁ ନିଶ୍ଚିତ କରି ଦେଖୁଥିବା, ପ୍ରଧାନ ମନ୍ତ୍ରୀ କାଟରେ ଯାହା କହୁଥିଲେ, ତା'ର ସବୁ ଗୁରୁତ୍ବ ମୁଁ ଉପଲବ୍ଧ କରୁଥିବା । ରୂପା ଚେପନ ଓ ଅମର୍ଦ୍ଦା ଶେତ ଦେଇ ଆମ୍ବେମାତେ ପ୍ରାୟ ଦିନ ଗୋଟାଏ ସମୟରେ କାଲେଣ୍ଡର ପାମା ପାଇଁ ହୋଇ ବାରିପଦା ପାମା ଧରିଲା । ସେତେବେଳେ ପ୍ରଧାନ ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ମଞ୍ଚର ବାରିପଦା ପାମାରେ ପଢ଼ିଲା 'ଜୟ ମହାବଳୀ' କବି ନିଜାହରେ ଅବାସ ପ୍ରକଟିତ ହେଲା ଓ ଜନତା ମଧ୍ୟରୁ ମହାବଳୀଙ୍କ ମଞ୍ଚର ଉପରକୁ ଅନବରତ ପୁଣି ଦୃଷ୍ଟି ଦେବାକୁ ଲାଗିଲା । ମୁଁ ଦେଖିଲା ଯେ ଏକ ବସ୍ତ୍ର ଜନତା ଜୟଧ୍ବଜ କରି ମଞ୍ଚର ଆଗକୁ ମାଡ଼ି ଆସିଲେ । ଆହୁରି ମଧ୍ୟ ହେ ହେ ସଙ୍ଗରେ ଅନ୍ଧକାରୀ ସ୍ତ୍ରୀ ସୁନ୍ଦର ବଳି ବଜାଇ, ଏକ ପ୍ରକାର ଅଭ୍ୟର୍ଥନା କରିବା ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ । କିଛି ସମୟ ପାଇଁ ଯେତେବେଳେ ଆମ୍ବେମାତେ ପହଞ୍ଚି ଆସିଲା, ସବୁ ପ୍ରକାର ମାନ୍ୟତା ଅନ୍ତରରେ ସମସ୍ତଙ୍କର ଚେତନା ପ୍ରାଣ ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ଆଗେ ବଦଳିଲା । ସେ ହୋଇଥିବା ଓ ପ୍ରତି ଚେତନା ପ୍ରାଣ ହେ ହେ ସ୍ତ୍ରୀ, ମୁନ୍ଦି, ଅର୍ଦ୍ଧ-ଆଳ ଧରି ମହାବଳୀଙ୍କ ଅଭ୍ୟର୍ଥନା କରିବା ପାଇଁ ଜମା ହୋଇଥିଲା । ପ୍ରତି ଚେତନା ପ୍ରାଣ ଯେ ଓହ୍ଲାଇ ଯେତେବେଳେ ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ଦେଖୁଥିଲା, ଏହୁପରି ଭାବ ଆମ ମନେ କାଳର ଚେତନା ମନେ ପ୍ରାଣର ଚେତନା ଚେତନା ଆସୁଥିଲା ମଞ୍ଚର ନ ଶୁଣି ଯେତେବେଳେ ମଞ୍ଚର ଉପରେ । ଏହିପରି ସେ ମନେ

Hoisting the National Flag at Jumma Masjid, Cuttack.

With the members of the Working Committee, Indian National Congress.

Putting a wreath on Mahatma's Ashi

Springing at Swaraj Ashram

ତରୁଣ ଯାଏ ନାହାନ୍ତି; ସାଲକ୍ଷ୍ମୀ ତୁମ୍ଭାପୁ ଧର ନିମନ୍ତେ ପାରି, ସେମାନଙ୍କୁ ଡାକିବା ଦରକାର ନାହିଁ । ଚପଟି ଏମାନେ ଚଳୁଛନ୍ତି ମେମାନେ ଆସି ସେପରି ଚଳିବ । ଶାସନ ଏକ; ଦୁଇ ନୁହେଁ । ତା ଅଗର ସାନ, ବଡ଼ ଓ ଭେଦ ଭାବର ସ୍ଥାନ ନାହିଁ ।” ବଡ଼ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଠାକୁରାଣୀ ଶ୍ରୀକଳିତ, ସେଠାକାର ଉପସ୍ଥିତି ଉଦ୍‌ବ୍ୟକ୍ତି ସମସ୍ତେ ଜାଣନ୍ତି । ମହତାବଜା ଧୀର ଗର୍ଭୀର ଭାବେ ସବୁ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଦେଇ ଶ୍ରୀକଳିତ ପ୍ରଶ୍ନକାରୀଙ୍କର ଆଉ ପ୍ରଶ୍ନ ନାହିଁ । ସେ ମଧ୍ୟ ଜାଣନ୍ତି । ତା’ ପରେ ମହତାବଜା ଅନ୍ଧାବାସୀ ମହାପାତ୍ରର ଉପସ୍ଥାପନାକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି କହିଲେ ଅଳ୍ପ ଆସନ ମାତ୍ର କାହିଁକି ଏ ଅମୂଲ୍ୟ ଶାସ୍ତ୍ରକୁ ପ୍ରଦେଶର ସ୍ବାସ୍ଥ୍ୟ ଦେଇ ଏ ନିର୍ବାହ, ସରଳ ବ୍ୟାସୀ ଅନ୍ଧାବାସୀ ଗୁଡ଼ିକଙ୍କୁ ଲକ୍ଷ୍ୟକ୍ଷ୍ମ କରୁଛନ୍ତି, ତୁମର ଯେ ନେତା କହୁଥାନ୍ତି ସେ ଅଭେଦରେ ଏକଥା ଶାସନ ବାଧ୍ୟତା ସତ୍ତ୍ୱେ ରୁପେଲେକ୍ଷି ନା ? ସେହି ସିନା ଉପକଳେ କଥାଟା ନିଶ୍ଚୟ ହେବ; ମିଛଟାରେ ଏମାନଙ୍କୁ ମତେଇ ସେମାନଙ୍କର ଶକ୍ତି ତଥା ଦେଶ ଶାସନରେ ବାଧା କାହିଁକି ଅଶୁଭ ? ଯଦି ଅପଣ ଅନ୍ଧାବାସୀଙ୍କର ପ୍ରକୃତ ସ୍ବଭାବ ମଙ୍ଗଳ ଗୁଣାନ୍ତି ତେବେ ଏପରି ଘଟଣା ଘଟିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । ଅସତ୍ୟ, ଏହିଠାରେ ଓଡ଼ିଶା ସରକାରର ସାହାଯ୍ୟ ନେଇ ଅନ୍ଧାବାସୀ ମାନଙ୍କର ସ୍ବଭାବ ଉନ୍ନତି କରନ୍ତୁ ଏହିପରି ଅନେକ ବ୍ୟାପକତା ଗୁଣାନ୍ତି । ଅଶୁଭାବ କଥା ଯେଉଁ ଲୋକ ମୁଁ ହେଲୁ ମୁଁ ଉପକଳେ ପ୍ରଶ୍ନ ଶୁଣିବାକୁ ଧ୍ୟାନରେ ଯେ କି ମହତାବଜା ପ୍ରଧାନ ଶାସ୍ତ୍ରରେ ସେଠାକୁ ଆସିଲା ସେ କଥାରେ ଏପରି ବଣ ଲୋକ ଶେଷରେ ମୟୂରଭଞ୍ଜରେ ରହି ଓଡ଼ିଶା ସରକାରର ସାହାଯ୍ୟ ନେଇ ଅନ୍ଧାବାସୀ ଜାତିର ସ୍ବଭାବ ଉନ୍ନତି ପରିକଳ୍ପ କଳ୍ପ-ପରିକଳ୍ପ ହେଲା ।

ଓଡ଼ିଶାର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଶ୍ରୀକଳିତେ ଦ୍ଵିପାକରେ ମଧ୍ୟ ମୁଁ ସେଠାରେ ତାଙ୍କର ପରିଚୟ ପାଇଛି । ବାରିପଦାର ସାଧାରଣ ସଭା, ହଜାର ହଜାର ଲୋକଙ୍କ ସମାବେଶ, ଲୋକେ ଦୂର ମହାପାତ୍ର ରୁଟା ଗୁଡ଼ିକ ବାରି ମହତାବଜା କ’ଣ କହିବେ ବୋଲି ଶୁଣିବାପାଇଁ ଆସିଛନ୍ତି, ମୟୂରଭଞ୍ଜ ମିଶ୍ରଣ ପୂର୍ବରୁ ଓଡ଼ିଶା ବିରୁଦ୍ଧରେ ଅନେକ କଥା ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଥିଲା । ଯଥା—ସେ ଚୋଟିଏ ନିଶ୍ଚିତ ପ୍ରଦେଶ, ମୟୂରଭଞ୍ଜ ମିଶ୍ରଣ ଏଠାରୁ ସବୁ କୋହୁ ନେଇଯିବେ, ହେଉ ଟଙ୍କା ଯାହା ଅଛି ତାକୁ ମଧ୍ୟ ନେଇଯିବେ, ଇତ୍ୟାଦି, ଇତ୍ୟାଦି । ଲୋକ ଏ ସବୁ କଥାର ସତ୍ୟତା ଉପଲବ୍ଧ କରିବା ପାଇଁ ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନ—ବିଶାଳ ଜନତା ଜାଣନ୍ତି—ମହତାବଜା କ’ଣ କହିବେ ତାହା ଶୁଣିବା ପାଇଁ । ମହତାବଜା ଉପକଳେ କହିବା ପାଇଁ ସନ ସନ କରୁଥାନ୍ତି ମଧ୍ୟରେ—ସାର୍ବ ସ୍ବସ୍ଥା ଅନର୍ଥକ ବହୁତା ଭାବରେ ମିଶ୍ରଣ ପାଇଁ ଯାହା ଅନ୍ଧାବାସୀ ଗୁଣାନ୍ତି, ମୟୂରଭଞ୍ଜ ମିଶ୍ରଣର ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ଥାନପାଇଁ କ’ଣ ମୟୂରଭଞ୍ଜ ନ ମିଶ୍ରଣେ ଓଡ଼ିଆ ଜାତିର ଯେ କଣ ହେବ ଓ ମୟୂରଭଞ୍ଜବାସୀଙ୍କର ଲାଭ ବଣ ହେବ, ସବୁ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର କହିଲେ—ଶେଷରେ ସେ ଚୋଟିଏ ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନ ଦେଲେ, ଯାହାକି ସେଠାକାର ଉପସ୍ଥିତ ଜନ, କି ସାହର, କି ନିରହର, ସମସ୍ତଙ୍କ ମନକୁ ପାଇଥିଲା ଯେ, ମନ୍ଦିର ନିର୍ମିତ ହେଲା, ମନ୍ଦିରର ରୁଟା କିନ୍ତୁ ବସି ନାହିଁ, ମନ୍ଦିରଟି ସେପରି ଅଶୋଭନୀୟ ଦେଖାଯିବ, ସେହିପରି ମୟୂରଭଞ୍ଜ ଓଡ଼ିଶା ସହର ମିଶ୍ରଣ ଯୁଦ୍ଧରୁ ତାହା ମୁକୁଟହୀନ ପରି ଦେଖା ଯାଉଥିଲା । କହିମାନ ସେ ଅଶୋଭନୀୟତା ଦୃଶ୍ୟରୁ ହୋଇଛି, ମୟୂରଭଞ୍ଜ ଓଡ଼ିଶାର ରୁଟା ଶୁଣି ଇତ୍ୟାଦି—ଶେଷ ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନଟି ଲୋକମାନଙ୍କ ମନରୁ ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର ସ-ମହ ଦୂର କରିଦେଇ ଅନନ୍ତର ଚେତ୍ ସବୁର କରିଥିଲା ।

ମଠରରେ ଯିବାବେଳେ ମହାତାଙ୍କ ମଧ୍ୟ ଜୀବନ ନ ଥିଲେ, ମଠରରେ ବସିଥିବା ସର୍ବାମାନଙ୍କୁ ଦେଖି କିପରି ଶାସିତ ହେବ, ଗୋଲମାଲିଆ ପରିସ୍ଥିତି ଉତ୍ପତ୍ତିଟଳ କି କି ଉପାୟରେ ତାର ସମାଧାନ କରା ହେବ, ତାର ପ୍ରକୃଷ୍ଟ ପତ୍ନୀସ୍ବରୂପ କହୁ ଚାଲୁଥାନ୍ତି, ସେ ମଧ୍ୟ ଏବେ ଗୋଲମାଲିଆ ଓ ଦମାଦମାଟି ପ୍ରେତ୍ରାମ ଭିତରେ ରହି ଇଂଲଣ୍ଡର ପ୍ରିୟ ଗୁପ୍ତସମାଜକୁ ଡାକି ପାଇ ନଥାନ୍ତି, ସେ ସବୁବେଳେ ମୋତେ ବାରିପଦାର ଗୁପ୍ତ ସମାଜ ତଥା ଓଡ଼ିଶାର ଗୁପ୍ତସମାଜ କଥା ପଚାରି ଚାଲୁଥାନ୍ତି ।

ଶ୍ରୀ ରବି ନାରାୟଣ ମହାନ୍ତି ଏମ୍. ଏ., ବି. ଏଲ୍., ଗୁପ୍ତ

As a Chief of the Volunteer Corps on Gandhiji's visit to Balasore

ଉତ୍କଳ-କେଶରୀ

ଅହେ ନାରାୟଣ

କାହମାର ହାତ

ଅଳେ ନାହିଁ କେବେ

ଥରେ ତମର (ପଦ) ।

—୧—

ପଢ଼ିଲ ବେଳୁତ ବଢ଼ିଲ ନଈରେ

ସ୍ବାସ ଦେଲୁଅଛ ଅକାତ ପାଣିରେ

ଭାବି ମନେ ମନେ

ଯିବ ବୋଲୁ ଦାନେ

ଲ'ସି ପ୍ରାଣ ପିନ୍ଧୁ

ଦୂର ସେପାର ।

—୨—

ସେଇ ଅନଳାରେ ମୋହନ ମୁଲଲ

ଶୁଣି କବି-ହୃଦ ପଞ୍ଚଲ ଭରଲ

କଟା ସର କଟା

ପାଲୁ ଯାଣ କେମିତି

ବାହାରିଲୁ ଅଣ—

ଅତୁଲ ଧର ।

—୩—

ସମ୍ବୁ ଶତ ବଢ଼ି ସହସ୍ର କଳାସ

ଭ୍ରାତ୍ୟବ'ଦା ତମେ ହୋଇ ନା ହୋଇ

କାଲ ଭର୍ତ୍ତିଶକ୍ତି

ତର ନାହିଁ ଦେଖି

ଜାଣ ଭଲରୂପେ

ନଈ ପହଁର ।

—୪—

ସନ ଗରଜନ ବିଜୁଳି ତମକ

ଦକ୍ଷିଣା ପଛନ ଗୋଛନା ଆଲୋକ

ସବୁ ଧୂରେ ଚିତ୍ତ

ବିକିତ ପର ଭ

ସମୟର ରଖି—

। (, ପାର କେଶରୀ ।

—୫—

ପର ମନ ବୁଝି କହୁ ପାର କଥା

କଥା କହୁ ତମେ ହର ପର କଥା

ସଦା ମୁକୁତନ

ସହାସ ଆନନ

ବଣ କରପାରେ

ବନ୍ଧୁ ବରଷ ।

—୬—

ତମର ଉପରେ ଲୁହ ଲୁହ ଯାଏ

ନହେ କିଏ ଜଣେ ସେ ପାରିବୁ ତ ନ

ଲଗିଅଛି ତଳା

ହୋଇ ନାହିଁ କଳା

କାନ୍ଦିବା କ ମହ

ବାଳା ଯାନର ।

ନରକଟେର ଦିନ

ମାର୍ଚ୍ଚ-ପରବର୍ତ୍ତନ

(ଚରିତ୍ର—ସମସ୍ତା ଗୁଣଗୁଣୀ ଦେବୀ)

ରାଜ୍ୟର ପ୍ରଚୀନ ଗୌରବର ଲକ୍ଷ୍ମୀ ପ୍ରତୀକ, ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗୀକ ଶେଷେ ମହାରାଜାଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ଅଧିଷ୍ଠିତ ହେବାପାଇଁ କରାଯାଇଥିବା ଦୁର୍ଗରେ ଦିନ ଅତି ପ୍ରମୋଦ, ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗୀକର ଉପସ୍ଥିତିରେ ଲୋକମାନେ ଗୁମ୍ଫାରେ ଯିବା ପାଇଁ ଯାତ୍ରା କରୁଥିଲେ । ଯେ ଯେ ଯାତ୍ରା କରୁଥିଲେ, ଲୋକ ଜନ, ଦ୍ରବ୍ୟ ସମସ୍ତ ଦୁର୍ଗର ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଶୀର୍ଷ ଦ୍ଵାରା ଲେଖି ଦିଆଯାଇଥିବା ଦୁର୍ଗ ମଧ୍ୟ—ସେଠାରେ ଥିବା ଏକ ସୁରମ୍ୟ ଶୈଳ ଅବସ୍ଥିତ । ଯାତ୍ରା କରୁଥିବା ସର୍ବେ ଶବ୍ଦ, ଲୋକଜନର କୋଳାହଳରେ ସମସ୍ତ ଅଞ୍ଚଳରେ ପ୍ରସରି ଶୁଣିଲା । ନିଜର ଏକ ନୂତନ ଚରିତ୍ର—କିନ୍ତୁ ପାଟପାଟା !

ଦୁର୍ଗ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ଅତି ବୃଦ୍ଧ କଟକୃଷ୍ଣ ଲୋକଙ୍କୁ ଚିତ୍ତ ହୋଇ ନିକଟସ୍ଥ ଲୋକଙ୍କୁ ପଚାରିଲା—“ସ୍ଵାମୀ ! ପୁଣି କାହିଁକି ଏହି ଚରିତ୍ରର ପଟା ?”

ଧନ୍ୟ ଧାନ୍ୟ ଧାନ୍ୟ—

କଟକୃଷ୍ଣ ଦୁର୍ଗ ଉପାସନା କାଳରେ ଶୀର୍ଷ ଯାତ୍ରା ପରିଣାମ ପଚାରିଲା—
“ରାଜା ! କାହିଁକି ଏହି ଲୋକ ସମାଗମ ? ଏହି ପାଟପାଟା ?

ସମସ୍ତେ ଗାରିବ ଲୋକ ।

କେତେକ ସମୟ ବୃଦ୍ଧ କଟକୃଷ୍ଣ ଦ୍ଵାରା ନିଶ୍ଚୟ ସଫଳ ମାରି କହିଲା—

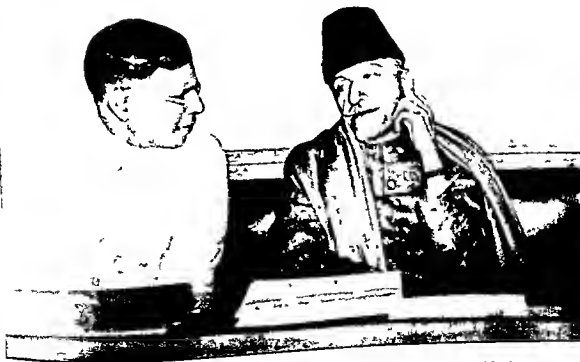
“କାହିଁ ଅଭିଧାନ ଯେ ଦୁର୍ଗ ପ୍ରାଚୀର
କାହିଁ ନାହିଁ ଚଳୁଥିଲା ପ୍ରତିଦିନ
କଟକୃଷ୍ଣ ଲୋକ ଦେଖିଲେ ଯେ ଅତି
ନିକଟରେ ଏ ପରି ସମାଗମ ।”

—“କେତେକ ବର୍ଷ ଚଳିତ ଯୁକ୍ତି କିତେଲି । କେତେକ ଲୋକଙ୍କୁ ପଢ଼ାଇ କେତେକ କହୁ
କେତେକ ସେଠାରେ ଦେଖିଲି । କାଳେ କାଳେ ନିଶ୍ଚୟ ନିଶ୍ଚୟ ଗାୟନ ଲାଗି ଏହି ଅଞ୍ଚଳ
କେତେ ଦେଖିଲି । ନିଜ ଜାଣି କି ନୂତନ ପଟାଟି ସେ ଏକ ? କଟକୃଷ୍ଣ ସହ ସ୍ଵର ମିଳାଇ
କିନ୍ତୁ କହୁ ଚାଲିଲା—

“କିନ୍ତୁ କାହିଁକି ଏ ଦୁର୍ଗ କାଳକାଳି
ଗାରିବ ଲୋକ ଶେଷେ କୋ ଯାତ୍ରା ମାଟି ?”

With Frontier Gandhi.

With Moulana Abul Kalam Azad, Minister of Education, Govt. of India

—“ ଦୁର୍ଗ ଅରାଧନା ଏ ଧର୍ମୀୟ ଦେବତା ତ ଲୋକା ଦେଖିଲୁଣି । ସୁଖି କି ନୁହେଁ ଲୋକା
ଏଠାରେ ଦେବ ଦେବତା ? ”

ଦେବତାଙ୍କ ଶାନ୍ତତାରେ ସମସ୍ତେ ସହାର କାରଣ ସ୍ବରୂପରେ ମାତ୍ର ଦେବତା କୌଣସି ପ୍ରକାର
ପଦ୍ମାବତୀର ନିବୃତ୍ତିରେ ପଡ଼ି ପଡ଼ିବେ ନାହିଁ ।

ଏହି ସମୟରେ ସୁଦ୍ଧା ଦେବତା ଏକ ବୃଦ୍ଧ ଭାବ ରୂପେ ଅଛି କିନ୍ତୁ ଦେବତା ବଢ଼ିଲା । ଉଦ୍ଧୃତ
ବିଶ୍ୱାସ ସମସ୍ତେ ତାକୁ ପସନ୍ଦ କଲେ—“ସୁଦ୍ଧା ଦେବତା ତ ଧର୍ମର ରକ୍ଷାକାର ସବୁ କାଣି ପାରି, କିନ୍ତୁ
ପାରିବ କି ଏହି ପାରିବତା କାହିଁକି ଲାଗୁଛି ? ”

ଦୁଇ ଶତାବ୍ଦୀର ଫଳ ଏ ଦିନେ ଦେଖିବା ପରେ ଭାବେ କିଏ ଦେଖିଲା “ ସ୍ବାଧୀନ
ରାଜ୍ୟର ଶେଷ ଜନମାନୁଷ ଶ୍ରୀ ହରେକୃଷ୍ଣ ମହତାବ ଦେବତାଙ୍କ ଏହି କାରଣାଟା ଦୁର୍ଗରେ ତାପ
କରିବେ ବୋଲି ଅନୁରୋଧ । ତେଣୁ ଏହି ପଦ୍ମାବତୀ । ଦିନିଦିନ ଦେବତା ପରିବର୍ତ୍ତିତ ହେଲାଣି,
ସ୍ବଚ୍ଛନ୍ଦେ ଦେବତା ଉଦ୍ଧୃତ ପଦ୍ମାବତୀ ମାତ୍ର ପଡ଼ିବ ଏହି ଦୁର୍ଗ ଏ ଧର୍ମୀୟ ଦେବତା ଶାନ୍ତ-
ମାନବର ବାସନାକୁ ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବେ ଅନୁରୋଧ । ସ୍ବାଧୀନ ରାଜ୍ୟର ଶେଷ ଶାନ୍ତତା ମହତାବ
ରାଜ୍ୟରେ ପ୍ରଥା ଅନୁସରଣ କରି ଏହି ଦୁର୍ଗକୁ ଅନୁ ଅନୁ । ଏଠାରେ ବସି ପାରିବ କିନ୍ତୁ
କିନ୍ତୁ—

କଟକ—ସେ କଣ ସ୍ବାଧୀନ ରାଜ୍ୟର ରକ୍ଷା ଦେବତା ?

କାକ—ସୁଦ୍ଧା ନୁହେଁ ପ୍ରଧାନ ମନ୍ତ୍ରୀ । ଦୂରମାତ୍ର ଦେଖିଥିଲେ ସ୍ବାଧୀନ, ମାତ୍ର ଏବେ
ତ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେଲା ପ୍ରଜାତନ୍ତ୍ର ଶାନ୍ତ । ଏହି ଶାନ୍ତତାରେ ସୁଦ୍ଧା ବୋଲି କେହି ନାହାନ୍ତି । ଦେବତାଙ୍କ
ସାହାଯ୍ୟ ସବୁଠାରୁ ଲାଭ ବୋଲି ବାଞ୍ଛାରେ ସେ ଦେବତା ଦେବତା ଶାନ୍ତ । ତାଙ୍କ ହାତରେ ରାଜ୍ୟ
ଦେବତା ଶାନ୍ତ ଶାନ୍ତ । ମାତ୍ର ସେହି ଶାନ୍ତତାରେ ସେ ନିଜେ କଳାପାନ ନ ହୋଇ କରବେ ଦେବତା
କଳାପାନ । ରାଜ୍ୟରେ ଶ୍ରୀ ହରେକୃଷ୍ଣ ମହତାବ ଦେବତାଙ୍କ ଦ୍ବାରା ପେଟୁ ପସ୍ତାନ ଲାଭ କରି
ଅଛନ୍ତି । ସେହି ଦୁର୍ଗରେ ଲାଭ ପାଇଲେ ହୋଇ ରାଜ୍ୟର ବଜାୟରେ କୃଷି, ବାଣିଜ୍ୟ,
ଶିଳ୍ପକଳା ସବୁ ବସ୍ତୁରେ ଦେବତା ଶାନ୍ତତାରେ କରିଥିଲେ, ଅଳ୍ପ ହରେକୃଷ୍ଣ ମହତାବ ଅନୁରୋଧ
ସେହି ଦୁର୍ଗ ରୂପେ, ସେହି ସୁଦ୍ଧା ଦେବତା ସ୍ବାଧୀନତାରେ ଧର୍ମ ଅନୁସରଣ କରି ପାରିବେ ରାଜ୍ୟ
ରୂପେ ପଦ୍ମାବତୀ ରାଜ୍ୟ କରିବେ ବୋଲି ।

ପରଶା — ତାଙ୍କର ପରିଚୟ ତ ଦୂରମ ଅନୁ ଦେଖି ନାହିଁ ?

କାକ—ପରିଚୟ ଶୁଣିବ ? ୧୮୧୧ ମସିହାରେ କଟକ ଜିଲ୍ଲାର ଅନୁରୋଧ ଅନୁରୋଧର ପ୍ରାମାଣ
ଏକ ସ୍ବଚ୍ଛନ୍ଦେ ପରିବାରରେ ସେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ବାଲ୍ୟ କାଳରୁ ରାଜ୍ୟର ଅନୁରୋଧ ଅନୁରୋଧ
ପ୍ରାମାଣ ଏକ ଧନୀ ପରିବାରରେ ସେ ପୋଷ୍ୟପୁତ୍ର ହୋଇଥିଲେ । ସେଠାରେ ଅରାଧ୍ୟ ହେଲା ତାଙ୍କର
ସମସ୍ତ ଶିକ୍ଷା ପ୍ରାପ୍ତ । ତା ପରେ ୧୯୨୧ ମସିହାରେ କଟକରେ ପଦ୍ମାବତୀ ସମୟରେ ଶାନ୍ତତା

ଅପହସୋଗ ଅନ୍ୟୋନ୍ୟରେ ଅନୁପ୍ରାଣିତ ହୋଇ, ଯଦି ଯଦି ସ୍ନେହ, କଂଗ୍ରେସ କାର୍ଯ୍ୟ, ଦେଶ କାର୍ଯ୍ୟ ଏକାନ୍ତ ଭାବରେ କରିବେ ବୋଲି ସେ ଦୃଢ଼ ପ୍ରତିଜ୍ଞା କଲେ । କଂଗ୍ରେସ ନିମନ୍ତେ ସେ ଅନେକ ଭାର୍ଗବତୀ ସହ୍ୟ କଲେ, ଅନେକ ଦୁଃଖ କଷ୍ଟ ବରଣ କଲେ, ଗୃହ ସଂସାରର ମାୟା ବନ୍ଦନ ଭୁଟାଇ ଦେଲେ । ଭାରତମାତା ହସ୍ତରୁ ଲୌହ ଶୂଙ୍ଖଳ ଫିଟାଇବାକୁ ସେ କଠୋର ସାଧନା କଲେ । ତାଙ୍କର ଜ୍ୟାଗ ଓ ନିଦ୍ରା ଦ୍ଵାରା ଭାରତ ମଧ୍ୟରେ ଜଣେ ସ୍ଥାନାନ୍ତରଣ ନେଇ ବୋଲି ସେ ଜଣ୍ୟ ହେଲେ । ୧୯୪୨ ମସିହା ଅଗଷ୍ଟ ଅନ୍ୟୋନ୍ୟ ସମୟରେ ଜହରଲାଲ, ଯେଟେଲ, ଆଜାଦ ଭାରତ ସହ ବନ୍ଦୀ ହୋଇ ପ୍ରାୟ ଦିନି ବର୍ଷ ସେହି ନେତାମାନଙ୍କ ସହ ଅହମଦନଗର ଦୁର୍ଗ ଜେଲରେ ସେ ରହିଲେ । ଜେଲରୁ ମୁକ୍ତ ହୋଇ ପୁଣି ସେ ଦେଶ ସେବାରେ ଜଡ଼ା ହେଲେ । ଯେଉଁ ଦେଶବାସୀଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ପ୍ରଧାନ ମନ୍ତ୍ରୀ ଯଦେବ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେଲେ । ଯେଉଁ ନିଷ୍ଠା ଓ ଏକାଗ୍ରତା ସହ ସେ ସ୍ଵାଧୀନତା ସମରରେ ଲଢ଼ିଥିଲେ, ସେହି ନିଷ୍ଠା ଓ ଏକାଗ୍ରତା ଦ୍ଵାରା ଉତ୍କଳମାତାର ଦୁଃଖ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଦୂର କରିବାକୁ ସେ ବଳିପରିକର ହୋଇ ଅଛନ୍ତି । ଉତ୍କଳରୁ ସ୍ଵାଧୀନତା ରବି ଅସ୍ତମିତ ହେବାରୁ ଉତ୍କଳ ଖଣ୍ଡ ବିକଶିତ ହେଉଛି, ଉତ୍କଳର ଶାସନ ଭାଗ ଭାଗ ହୋଇଗଲା । ସମସ୍ତ ଉତ୍କଳ ରୁମିକୁ ଏକତ୍ରୀକରଣ କରି ତାହାକୁ ଏକ ଶାସନାଧୀନ କରିବାକୁ ବଢ଼ିମାନ ସେ ଯୋଗାଡ଼ ଲଗାଇଛନ୍ତି । ଏହି ଅନ୍ତଦିନ ତଳେ ଦେଖିବ ଉତ୍କଳର ଚଢ଼ିତାତ ସ୍ଵାଧୀନତାଠାରୁ ସେ ତାଙ୍କର ସ୍ଵାଧୀନ ଓ ଶାସନ ସମତା ଛାଡ଼ିବେ । ଉତ୍କଳରେ ଚଢ଼ିତାତ ଓ ମୋଲେବନ୍ଦୀ ଚୋର ଦୁର୍ଦ୍ଦାସ ହେଉଛି ଦେଶ ଆଉ ରହିବ ନାହିଁ । ବିଶାଳ ଉତ୍କଳର ସେ ହେବେ ସ୍ଵାଧୀନ କର୍ଣ୍ଣଧାର ।

ତୋରଣ—ଅଛୁ ସେ କଣ ସ୍ୱାମୀନଜ ସବୁ ଯୁକ୍ତ କରବେ ? କାହୁଁ ଯୁକ୍ତର ସାଜସଜ୍ଜା ତ କିଛି ଦିଶୁ ନାହିଁ ।

କାଳ—ହୁଏ ସେମାନେ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ତରକାରୀର ଜୁସ୍ ଜୁସ୍ ନୁହେଁ । ହରେକ୍ରଷ୍ଣ ମହାତ୍ମାଙ୍କ ମହାତ୍ମା ଗୋଟିକର ଜଣେ ଧର୍ମ ଚିନ୍ତକ । ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କର ପ୍ରଧାନ ଗୀତ “ଅହିଂସା” । ଏହି ଅହିଂସାରେ ବର୍ଣ୍ଣସ୍ଥାନ ପଦ୍ଧତିର ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ଲୋକେ ବଞ୍ଚିବାକୁ ଶୁଭକାମନା କରୁଛନ୍ତି । ଦେବଦାସ । ସେମାନଙ୍କ କଳା କଳାରେ ସ୍ବାଧୀନତାକୁ କଳା କରୁଛନ୍ତି । ଗଜେନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ଗୀତା ଅନୁସାରେ ଲୋକମାନେ ବଞ୍ଚନ୍ତି, ଦେବଦାସଙ୍କର ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ଅହିଂସାବାଦୀଙ୍କର ମତାନ୍ତର ଗୋଟିଏ ସେ ସେମାନଙ୍କର ସମସ୍ତ କାଳିନୀରେ । ସେହିପରି ଅହିଂସାରେ ଦେବଦାସଙ୍କର ଅନ୍ୟ ଏକ ପ୍ରକାର ଗୀତା ସର୍ବୋତ୍କର୍ଷର ଗୀତ ମହାତ୍ମାଙ୍କର ଗୀତ ନୁହେଁ ।

କାକ—ହଁ ଭାବ, ଉତ୍କଳର ଏହି ସତ୍ୟସନ୍ଧାନୀ ନେତା ଉତ୍କଳର ପୁଣ୍ୟ ଶ୍ରେଣୀ କ ନରଦେ-
ମାନଙ୍କର ବାଟ ଧରି ସମଗ୍ର ଉତ୍କଳୀଙ୍କୁ ମନାର ସମସ୍ତ ସାଧୁକାର୍ଯ୍ୟରେ ବ୍ରତୀ ହେବେ ବୋଲି ଦୃଢ଼ ପ୍ରତିଜ୍ଞା
ହୋଇ ଅଛନ୍ତି । ଉତ୍କଳରୁ ସବୁ ଦିଗରେ ଉତ୍କଳ କରବେ ବୋଲି ସେ ଆଶାପୁରୀ ହୋଇ ଅଛନ୍ତି ।

ପରମ୍ପରା—(ହାତପୋଡ଼ି) ନୂତନ ଉତ୍କଳର ପରିଚ୍ଛଳିତ ହର୍ଷକ୍ରନ୍ତ ମହତାବଙ୍କୁ ଭଗବାନ
ପାର୍ବୀୟ କରନ୍ତୁ, ସଦ୍‌ବୃତ୍ତି ଦିଅନ୍ତୁ, ବହୁଦାନ ପରେ ଉତ୍କଳର ଭାଗ୍ୟ ଆଜି ପରିବର୍ତ୍ତିତ ହୋଇଛି । ଉତ୍କଳ
ଆଜି ପାରିଛି ଏପରି କଣେ ମୁସନ୍ତାନ ସାହାର ମନରେ ଅଛି ସବୁ ଓ ହାତରେ ଅଛି କଲ, ଉତ୍କଳର
ମଙ୍ଗଳ କରିବା ନିମନ୍ତେ । ପାନ ଘ୍ରାନ ଲୁଚି ଉତ୍କଳ ପୁଣି ସମୃଦ୍ଧି ଲାଭ କରୁ, ଏହାହିଁ ଆମର ସମସ୍ତ-
ଙ୍କର କାମନା ।

“ସୁଦ୍ଧ ନରପତି ପ୍ରେମ ଆତ୍ମାମାନ
ବ୍ୟୋମେ ବ୍ୟୋମଯାନେ ହୋଇ ଅଧିଷ୍ଠାନ
ଦେଖନ୍ତୁ ଅନନ୍ତ ତାଙ୍କର ଦୁର୍ଜୟ
ଉତ୍କଳର ଏହି ଭାଗ୍ୟ ବିପର୍ଯ୍ୟୟ ।”

ମୋହବୃତ୍ତେ ମହତାବ

ଅର୍ଥ ମୋହବୃତ୍ତେ ମହତାବ,
ପରାଣ ଭୁବର ଭୃତ୍ୟୁକା କାମ
ମନେ ପାରିଥିଲା ମହାଶବ ।
ଦୁଃଖିକ ହୃଦରେ ଭୁବର ହୃଦୟ,
କରିଲା ଅନ୍ତର ହୋଇଲୁ ଅଥୟ,
ମନେ ପ୍ରାଣେ ବଳ କରିଲା ସରସ ।
ହାତ କଡ଼ ହାତେ ଗଲୁ ଜାଣିବେ
ଭୁଲିଗଲୁ ମୁଖ ଲାଗିଲା,
ସକ ମୁଖେ ଭୁବର କଲୁ ପଦାଘାତ
ସବୁହା ସଙ୍ଗେ ନେଲୁଠାତ ।

× × ×

ଭୁବର ପଲ୍ଲୀ ଘରରେ,
ପରିଣି କରୁଥିବେ ବରି ପାଞ୍ଚଅଳ୍ପ
ଦୁର୍ଗମ ପଥେ ଅରିପାତ ।
ଭୁବର ଲେଖନୀ ରୂପ ଭବଦାର,
କଲ ଦେଖି ଭୁବର ବସୁଦ ଅଘାତ,
ପରାଣେ ଲାଗୁ ଦେବ ପର ପାତ,
ଚଳେ ବସ ପଥପଥେ ଦୁରେ
ପଥେ ଅ କଥାଟି ଦେଖି,
ଭୁବର ପଥ ଦେଖି ପଥରେ ଦେଖି
ଦେଖି ଦେଖି ପଥ ।

× × ×

ହେ ଜନନୀସୁକ ଭାବ,
 ତୁମ୍ଭର କାର୍ତ୍ତି ତୁମ୍ଭଠାରୁ ବଡ଼
 ଅଭିମାନ ତହିଁ ନାହିଁ ।
 ଗତିଜାତ ଧୂଂସ ଅପୁର ଆନନ୍ଦ,
 ପୁଣି ତୁମ୍ଭ କାର୍ତ୍ତି ଶ୍ରୀଚକ୍ର ଦଳ,
 ଧନେ, ଧାନ୍ୟ, ଶିଳ୍ପ, ନୂତନ ସପଦ,
 ଦାନ ଦେଶେ ଯିବ ଭରି,
 ତୁମ୍ଭ ପ୍ରୀତି ପୁଜା ଉତ୍କଳ ମନ୍ଦିର
 ଯୁଗ ଯୁଗ ଥିବ ସୁରି ।

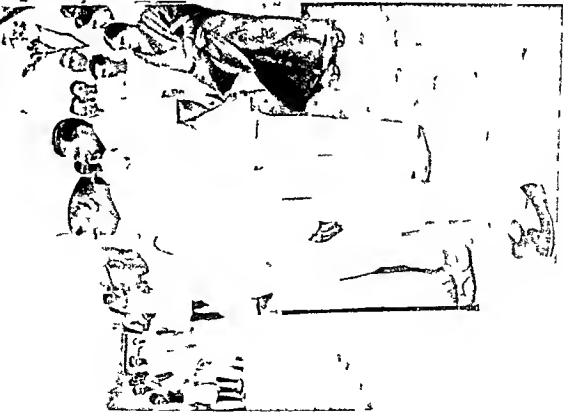
× × ×

ତୁମ୍ଭେ ହୁଅ ନା ମୁସଲମାନ,
 ତୁମ୍ଭେ ହୁଅ ଦେଶର ଇସ୍ଲାମର ଛବି
 ହିନ୍ଦୁର ଭଗବାନ ।
 ସାମ୍ରାଜ୍ୟିକ ଡାକ୍ କିଷ୍କୁରି,
 ସୁଶାସନେ ତବ ପାରି ନାହିଁ ସୁରି,
 ଦେଶେ ଦେଶେ ଯେବେ ଫଡ଼ଲୋ ହୁରି,
 ତୁମ୍ଭେ ସେତେବେଳେ ଗିରିଜା ପ୍ରଭାତେ
 ଦେଶ କଲ୍ ସୁଶାସନ,
 ଧନ୍ୟ ଧନ୍ୟ ରବେ ବାଲୁକା କାର୍ତ୍ତି
 ଯିବୁ ମୁସଲମାନ ।
 ମୁସଲମାନର ଭାବ,
 ଇସ୍ଲାମ୍ ମତବାଦେ ଉତ୍କଳେ ତୁମ୍ଭେ
 ମୁସଲମ୍ କରତା ଠାରୁ ।
 ମଳିନ ଅଶ୍ରୁ ପାଣ୍ଡୁ ଦୁରହାତେ,
 କଦମ ପଦାରୁ ଗୁଲ୍ ଅଛ ସାଥେ,
 ଦମନ ଲେପିଛ ତା ଦୁଃଖ ଆସ ତେ,
 ନବ ଭୁଲ୍‌ଦାନା ଆଣି ତାଙ୍କ ପ୍ରାଣେ
 ନବ ବାଣୀ ଲେ ଗାୟ,
 ନବ ଜମାନାର ହେ ନବ ବାନ୍ଧବ
 ତାହା ମୁଁ ପେ ଢୁଲ୍ ନାହିଁ ।

× × ×

ଭୂମ୍ବର ମାଗେ ରବ,
 ମୁଖି ମେରୁ ଗ୍ରୀଷ୍ମ ଅଶାନ୍ ଦେଇଛୁ
 ସରସାହସ ଅଭିନବ ।
 ଭୂମ୍ବ କଣ୍ଠେ ମୋର କବିତାର ହାର,
 ମୁସ୍ଲିମ ଜନତା ଦେଲା ଉଦ୍‌ହାର,
 ମହା ଗଗନରେ ବିକଳିର ତାର,
 ଅନାଦୃତ କେତେକ ଦେବ ନାହିଁ କାଣି
 ଭକ୍ତିଭର ଦୀପ ଆଣି
 ରାବାନ ଭୂଲେ ଭକତ ଫକେ
 ତାହା ଭକ୍ତ ଅଛି କାଣି ।

ଗ. ପ୍ରସାଦ .

With Their Excellencies the Governor General
of India and Dr K N Katju

Receiving the Prime Minister of India
on his first visit to Orissa.

ହରି ମହତା

ଭଗୀରଥ ଗଙ୍ଗାକୁ ଆଣିଲାପରି ଉତ୍କଳମଣି ଗୋପବନ୍ଧୁ ୧୧୨୦ ନାଗପୁରରୁ । କଂଗ୍ରେସ ଗଙ୍ଗାକୁ ତାହା ସଙ୍ଗେ ଅସହ ଯୋଗର ଉଦ୍ଦାମ ଭରଣକୁ ଫେରି ଉତ୍କଳରେ ପହଞ୍ଚିଗଲେ, ତାହାର ପ୍ରଥମ ଉଚ୍ଛ୍ୱାସ ସମ୍ବଲପୁରକୁ ଉଦ୍‌ବେଳିତ ଭଳା ପଣ୍ଡିତ ନୀଳକଣ୍ଠ କଳିକତା ବିଧିବିଧାନୀୟର ଆଧ୍ୟାପକ ପଦ ଛାଡ଼ି ସମ୍ବଲପୁରରେ ଅସହଯୋଗ ଭରଣୀରେ ନାବକ ହେଲେ ।

କଟକର ନୃକ କ୍ରାନ୍ତି ଅସହଯୋଗ ଭରଣରେ ଏହାର ଆଗରୁ ଆନ୍ଦୋଳିତ ହୋଇଥିଲା । ଉତ୍କଳମଣି କଟକ ଆସି ନୃକମାନଙ୍କୁ କଂଗ୍ରେସ ପତାକା ଢଳେ ରୁଣ୍ଡି କରୁ ଅସହଯୋଗ ମନ୍ତରେ ଦୀର୍ଘିତ କରୁଥିଲେ । ସେତେବେଳେ ସେମାନଙ୍କର ଅଧିକାଂଶକର ବୟସ ୨୨।୨୩ ବର୍ଷରୁ କମ୍ । ଆଧୁନାନଙ୍କର ହରେକୃଷ୍ଣ ମହତାବ ପ୍ରିୟ ନାମ ହରି ମହତା ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଜଣେ । ଏହି ନୃକ କାଳକ୍ରମେ ମହାତ୍ମାଙ୍କ ତ୍ୟାଗ ମନ୍ତରେ ଉତ୍କଳମଣିଙ୍କ ପ୍ରେରଣାରେ ଉନ୍ନତ । ମାସକ ପୁର୍ବେ ଯେଉଁମାନେ ଭୋଗ ବିଳାସରେ ମାତୁଥିଲେ ଭବିଷ୍ୟତରେ କଡ଼ କଡ଼ ପାଣ୍ଠ କରି କଡ଼ କଡ଼ ଚାକିରି, କଡ଼ କଡ଼ ଡେଲି ହୋଇ କହୁଡ଼ ପରସା କମାରବାର ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖୁଥିଲେ । ସେମାନେ କଟମାଟି ବନ୍ଧୁ ପିନ୍ଧି ତ୍ୟାଗପୁତ ସନ୍ଧ୍ୟାସୀ । ଦିନେ ମୁଁ କଟକ ସ୍ୱସ୍ଥକ୍ୟାଶ୍ରମରେ ପହଞ୍ଚି ଦେଖିଲି ଭାଗୁ ବାବୁ (ଭାଗୀରଥ ମହାପାତ୍ର) ଆଶ୍ରମର ଦୋରାଲ କୋଠାର କଡ଼ ଘରେ ବସିଛନ୍ତି ପାରି ଅଫିସ ଜମେଇ ବସିଛନ୍ତି । ସେ ପ୍ରାଦେଶିକ କଂଗ୍ରେସ କମିଟିର ସଭାପତି । ଉତ୍କଳମଣି ସମ୍ବେଦିତ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଟଳି ପରସାର ହସାବ ରଖିବା କର୍ମୀମାନଙ୍କୁ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରିବାର ଭାର ଭାଗୁ ବାବୁଙ୍କ ଉପରେ, ଭାଗୁ ବାବୁ ୧୯୧୮ରେ ଡେଲିଭର ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲେ । କୁଳବୃଦ୍ଧ ମଧୁସୂଦନ ନିକଟରେ ରହି ବ୍ୟବସାୟ କରୁଥିଲେ, ସେ ଡେଲିଭର ଛାଡ଼ି କଂଗ୍ରେସର ଅନ୍ୟତମ କର୍ମୀର ହୋଇଥିଲା । ତାଙ୍କଠାରୁ ଟଳିଏ ଦୂରରେ ନିୟୁତା ଚୋଡ଼ା ୨୧।୨୨ ବର୍ଷର ଜଣେ ନୃକ ମ୍ୟାଲେରିଆ ଜ୍ୱରରେ ଜମି ଜମି ବସିଥାନ୍ତି । ସେ ଦିନ ଦିନ ଚାଡ଼ିରେ ସେ କାଲେଣ୍ଡରରୁ ଫେରିଥାନ୍ତି । ଦେହରେ ଖଣ୍ଡିଏ କମ୍ବଳ, ପରିଧାନ ଖଣ୍ଡିଏ ଛେଟିଆ ଅତି ମୋଟା ଡ୍ୟାକ୍‌ସ୍ ଲାଗି, ହସାବ କିତାବ ଚାହୁଁଥାନ୍ତି । କାଲେଣ୍ଡରର ସମାବୃତ୍ତି କହୁଥାନ୍ତି । ବେଳମତ ନୃକ ପରି ଜ୍ୱରରେ ଅନର୍ଗଳ ଚାହୁଁଥାନ୍ତି । ତାଙ୍କର କଥାବାର୍ତ୍ତା ଭାବ ଭାଣି ଦେଖି ମୁଁ ଭାଗୁ ବାବୁଙ୍କୁ ପଚାରିଲି ଏ ନୃକ କିଏ ? ଉତ୍ତର ମିଳିଲା “ ହରେକୃଷ୍ଣ ମହତାବ । ମୁଁ ତହିଁ କହୁଲୁ ଏହି କହି ବାହାରିଥିଲି “ ହରି ମହତା ” । ମହତାବ ହସ୍ତ ହସ୍ତ କହୁଲୁ ଆଜି ମୁଁ ସେହି “ ହରି ମହତା ” ।

ଏହା ପୂର୍ବରୁ ସମାଜରେ କାଲେଣ୍ଡରର ଗୋଟିଏ ସବାଦରେ ବାହାରିଲା “ ହରି ମହତା, ବଦାନର ଗାନ୍ଧୀ ଛତା ” ଏହି ସଙ୍ଗୀତଟି କୋଲ ଦଳେ ଅସହଯୋଗୀ କାଳକ, ନୃକ ଫିରକ

ଯଦାକା ଧରି ବାଲେଶ୍ଵର ଜିଲ୍ଲାରେ ଗାଁ ଶ୍ରେଣୀର ହୁଲୁଆନ୍ତି । ବାଲେଶ୍ଵର ଜିଲ୍ଲାରେ ସେତେବେଳେ
 ସେହିମାନେ ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଯୋଗ ଦେଉଥିଲେ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଶ୍ରୀ ନନ୍ଦକିଶୋର
 ଦାସ ବସୋଜ୍ୟୋଷ୍ଠ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଅସହଯୋଗୀମାନେ ହରେକୃଷ୍ଣ ମହତାବ, କବି ବା କାହାଣୀକୃଷ୍ଣ
 ଅଗ୍ରଥ କରୁଥିଲେ । ବାଲେଶ୍ଵରର ଉତ୍ତର ସୀମାରୁ ଡେଇଁଇଶି, ନାଳଗିରିରୁ ସମୁଦ୍ର ଫର୍ମିଲୁ ଏହି
 ଯୁଦ୍ଧକ ଚଳ ଉତ୍ସାହ ଭରଣ ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲେ । ୧୯୨୩ରେ ମହତାବ ବର୍ଷେ ଥିଲେ ୩୩ ବର୍ଷର
 କଏଦୀ ରୂପେ । ଜେଲ ଶ୍ରମୀ ଫେରିଥାନ୍ତି । ଉତ୍କଳମଣି, ଭୂଗୋଳ ପ୍ରଭୃତି ଜେଲରେ । ମହାତ୍ମାଗାନ୍ଧୀ
 ମଧ୍ୟ ଜେଲରେ । ସେ ସମୟରେ କଟକ ବାଲେଶ୍ଵର ଜିଲ୍ଲା ପୁର ଫକ୍ଟିରେ ସ୍ଥିତ ଦାନ ସର ଫୋଡ଼
 ଯାଉଥାଏ । କିଏ ଯୋଉଥାଏ କିଛି ଜଣାଯାଉ ନ ଥାଏ । ଲୋକଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ମହାତଙ୍କ । ମହତାବ
 ଗୋଟିଏ ସରକାରୀ ଗୁପ୍ତ ସହ ଅତି କୌଶଳରେ ସଗ୍ରହ କରି ଭଉଳି ନୀତି ବଡ଼ ଲକ୍ଷ ସରର ସର୍ୟ
 ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ଶ୍ରୁତି ମଦନ ମାହନ ମାଲବ୍ୟଙ୍କୁ ଦେଇ ସେଠାରେ ପ୍ରଶ୍ନ କରୁଥିଲେ । ସରକାର ଏପରି
 ଗୁପ୍ତ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଜିଲ୍ଲା ହାକିମଙ୍କ ନିକଟକୁ ଯୋଗାଯୋଗ କି ? ସେଠାରେ ଲେଖା ଥିଲା—ଭାରତୀୟ
 ଲିଡ଼ରସରୁ ଜଣାପଡ଼େ ଅଭ୍ୟାସରୁ କଲେ ଭାରତୀୟମାନଙ୍କର ସମସ୍ତ ଆନ୍ଦୋଳନ କମ ହୋଇଯାଏ ।

ସେ କୌଣସି ମତେ ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନ କମ କରିବାକୁ ହେବ । କଟକରୁ ଯେତେବେଳେ
 ଓଡ଼ିଶା ସରକାରୀ କଥା ଅଲୋଚନା ହେଲା, ଯେତେବେଳେ ବନ୍ଦ ହୋଇ ଯାଉଥିଲା ।

୧୯୩୦ ସାଲ ମାର୍ଚ୍ଚ ମାସରେ ମହାତ୍ମାଙ୍କ ଲଙ୍କା ସତ୍ୟାଗ୍ରହ କରିବାର ସ୍ଥିର କଲେ ।
 ଶ୍ରୀ ଗୋପବନ୍ଧୁ ଚୌଧୁରୀ ସେ ସମୟରେ ପ୍ରାଦେଶିକ କଂଗ୍ରେସ କମିଟିର ସଭାପତି । ସେ ଦାନ ଲଙ୍କା
 ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ସକାନ୍ତ କାହାରିଲା ଗୋପବନ୍ଧୁ ଚୌଧୁରୀ ବ୍ରହ୍ମପୁରରେ ଥିଲେ । ସେଠାରୁ ମୋଡ଼େ,
 ମହତାବ, ନବକୃଷ୍ଣ ଚୌଧୁରୀଙ୍କୁ ଶ୍ରୀବ ଲେଖାଏ ଯେ ଲେଖିଲେ ଆମେ ଓଡ଼ିଶାରୁ ସେତେ ଲୋକ
 କାହାରିବା ଏବଂ ସେତେ ଟଙ୍କା ମିଳିବ, ତାକୁ ସେନା ଦାଣ୍ଡ ଯାହାରେ ଆମେ ଯୋଗ ଦେବା । ମୁଁ
 ତାହା ଉତ୍ତରରେ ଲେଖିଥିଲେ ସେ କଥା ହେବ ନାହିଁ, ଲଞ୍ଜିନ ଯନ୍ତ୍ରରେ କଜ୍ଜଳ ହୋଇ ଆମେ ଯାଉ
 ଧରିବୁ ନାହିଁ । ଏହି ଓଡ଼ିଶାରେ ଲଙ୍କା ସତ୍ୟାଗ୍ରହ କରିବା, ଏହିଠାରେ ମରିବା, ମହତାବ ଠିକ
 ସେହି ଉତ୍ତର ଦେଇଥିଲେ । ତାର ଫଳରେ ଉତ୍କଳର କେବଳ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ କର୍ମୀ ଓ ନେତା
 ଗୋଟିଏ ସ୍ଥିତି ଚୌଧୁରୀଙ୍କ ଦୋଷାଲା ଡୋଠାରେ ବସି ଓଡ଼ିଶାରେ ଲଙ୍କା ସତ୍ୟାଗ୍ରହ କରିବାର ସ୍ଥିର
 କଲେ । ଲଙ୍କା ମ ରବାର ଚଟାଣ ସ୍ଥିର କରିବାର ଓ ତାର ରୂପିଯାଏରେ ଜନତାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବାର
 ଭାରମ ହତାକଳ ଉପରେ ଏବଂ ଶାନ୍ତି ସେନାବାହିନୀ ପାଇଁ ସେଇ ସେବକ ସଗ୍ରହ କରିବା ଓ ସେନା
 ବାହିନୀ ଯାହାର ସମସ୍ତ ଆୟୋଜନ କରିବାର ଭାର ମୋ ଉପରେ, ନବକୃଷ୍ଣ ଚୌଧୁରୀଙ୍କ ଉପରେ
 ଦିଆଯାଉଥିଲା । ଗୋପବନ୍ଧୁ ଚୌଧୁରୀ ସେହି ସେନାବାହିନୀର ନେତୃତ୍ୱ ନେଇ ନେତାଙ୍କ ସ୍ଥିର ହେଲା
 ଏବଂ ଗୋପ ବାବୁ କାଟରେ ଗିରଫ ହୋଇଲେ ଓ ଅଧିକାଂଶ ସ୍ଥିତିର ଦାସ ସେନା ବାହିନୀର ନେତୃତ୍ୱ
 ଗ୍ରହଣ କରିବାର ମଧ୍ୟ ସ୍ଥିର ହୋଇଥିଲା । ମହତାବ ଇଞ୍ଜିନ ରିଗୁଲେସନ୍ ସ୍ଥିର କରିବା ତାହାର ଫଳେ
 ଫଳେ ସମୁଦ୍ର କୂଳରେ ସମସ୍ତ ଚଟାଣରେ ଏପରି ଆୟୋଜନ କରିଥିଲେ ଯେଉଁଠି ସତ୍ୟାଗ୍ରହ
 ଭାରତର ୩୩ ପ୍ରାନ୍ତ ଲାଗୁ କରିଥିଲା । ସରକାର ସୁରେନ୍ଦ୍ରନାଥ ଦାସ, ଭାରତୀୟ ସରକାରଙ୍କ
 ସେହି ଗଣି ରୂପରେ ପ୍ରଥମ ଗିରଫ ହୋଇଥିଲେ ୧୯୨୨—୨୩ରେ ଡେଇଁଇ ଅନ୍ଦୋଳନ ପ୍ରଥମେ
 ନବକୃଷ୍ଣ ଡାଫରେ କେଲୁଙ୍ଗରେ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା । ସେହି ନବକୃଷ୍ଣ ପ୍ରଥମେ ଡେଇଁଇ ଶାସନକୁ
 ମୁକ୍ତ ହେଇ ପ୍ରଥମେ ଓଡ଼ିଶା ସଙ୍ଗେ ମିଶିଥିଲା । ପୂଜକାର ୧୯୨୮ରେ ଆରମ୍ଭ ହେଲା ।

ସେ ରାଜ୍ୟରେ ବେକଲ ଗେଜେଟ୍, ରଣପୁରରେ ବାଟେର ମାରିଁ ଫକାଇଲେ ସେ ରାଜ୍ୟରେ ମହତାବ ବେକଲ 'ଗେଜେଟ୍' ଦେଖାଁ କରିବାକୁ ନିୟୁତ ମାନ୍ୟତା ବାଟରେ ବେକଲ ଗେଜେଟ୍ ରଣପୁରରେ ଥିବା ସଂସ୍କୃତ ଘାଟ ଘର ସମସ୍ତ ବାଧା ବିପ୍ଳବ ଅତିକ୍ରମ କରି ବେକଲ ଗେଜେଟ୍ ମୁଖ୍ୟ ପରେ ସେଠାରେ ଘର ଅତି ସାହସୀ ଲୋକଙ୍କ ଦେ ସେଠାରେ ଆବଶ୍ୟକୀୟ ଅବସ୍ଥାଜନ କରି ରାଜ୍ୟରେ ଅତି ସୁବିଧାଶ୍ରମରେ ଘର ମୋଡେ ତାଙ୍କ ସମସ୍ତ ହାଲ୍ କହିଲେ । ସେହି ସମୟରେ ରଣପୁରର ସେହି ଲୋକମାନେ ଏହି ମୁଖ୍ୟ ହେଲେ ବୋଲି ଘରେ ଦଣ୍ଡ ପାଇଲେ, ସେମାନେ ସକ୍ଷମ ଅତି ଉପସ୍ଥିତ ଥିଲେ । ମୁଁ ସମସ୍ତ ଶୁଣି ଅତି ବିକଳରେ କହିଲୁ ଦଶମଲ୍ ଠାରୁ ରଣପୁରରେ ଉପସ୍ଥାପନ ହେବ । ରଣପୁର ଧୂସ ହୋଇପିବ । ମହତାବ କହିଲେ ରଣପୁରରେ କେହି ନାହାନ୍ତି । ମୁଁ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ରଣପୁରରୁ ଚାଲି ଯିବାକୁ କହିଲୁ । ବେକଲ ଗେଜେଟ୍ ମୁଖ୍ୟ ପରେ ତାଙ୍କ ପ୍ରତି, ତାଙ୍କ ସହଚାରୀମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ସେ ସମୟରେ ଯାହା କରିବାର ତାହା କରିଥିଲେ । ସେ ତାହା କରି ନ ଥିଲେ ରଣପୁରରେ ନରହତ୍ୟା ତାଣ୍ଡବ ଲୀଳା ଲାଗିଥାନ୍ତା । କିନ୍ତୁ ତଦନ୍ତ କରି ପୋଲିସ୍ ଇନ୍ସପେକ୍ଟର ମହତାବ ବେକଲ ଗେଜେଟ୍ ମୁଖ୍ୟର କାରଣ ବୋଲି ରିପୋର୍ଟ କରି ପ୍ରାୟାଶ କାଠରେ ଝୁଲାଇବାର ଠିକ୍ କରିଥିଲେ । ଶ୍ରାବ୍ୟ ଶ୍ରାବ୍ୟର ଶୁଣିବାର ବିଚାର କରା ତାହା ମିଥ୍ୟା ବୋଲି କହିବାରୁ ସେ ବୁଲିଲେ । ମହତାବ ଆଜି ପ୍ରାୟ ମନ୍ତ୍ରୀ ହେଲେ । ତାଙ୍କ ଅନଳରେ ଉକ୍ତ ପୋଲିସ୍ ଇନ୍ସପେକ୍ଟର ମୁଦରଟେ ଡେଇଁ ହୋଇଛନ୍ତି ।

ସ୍ବଦେଶୀ ମୁଖ୍ୟ ପରେ ତାଙ୍କ ପରିବାର ପ୍ରତି, ତାଙ୍କ ପ୍ରତି ଗମନରେ ସେ ଉଦାରତା ଦେଖାଇ ଥିଲେ, ସେଥିରେ ସମସ୍ତେ ମହତ ମହାତ୍ମାଙ୍କ ହୋଇ ଯାଇଛନ୍ତି ।

ମହତାବଙ୍କ ସାହସ, କର୍ମ କୁଶଳତା, ଉତ୍ସାହ ଉଦ୍ୟମରେ ଭୁରି ଭୁରି ପ୍ରମାଣ ରହିଛି । ଆଜି ଏତକ ତାଙ୍କ ଜନ୍ମ ବାସରେ ତାଙ୍କୁ ଉପହାର ଦେଲେ । ପରେ ସମସ୍ତ ମୁଖ୍ୟ ପାଇଲେ ଅନ୍ୟ ବିଷୟ ସବୁ ଜଣାଇ । ଶେଷରେ କବି ବାଣୀନାଥଙ୍କର ସେହି ଟାନ ଗାଳ କଥାକୁ ନେଉଛି ।

“ହରି ମହତା
ଭଜାଲୁ ଗାନ୍ଧୀଜୀ”

ଶ୍ରୀ ପ୍ରାଣକୃଷ୍ଣ ପତିଆଶ

ଜୟତୁ ହେ ମହତାବ

(୧)

ଆଗର ଦେବ ଦୁଇ ଡର, ଜନମ ଏ ଦେଶେ
ଉତ୍କଳର ଦୁଃଖାଗ୍ର, ମହତାବ ବେଶେ,
ଓଢ଼ଣାର ଭାଙ୍ଗାକାଣି ଘାତୁ ରବି ସମ,
ଭବିଳ ପୁରୁଷ, ମେଲ ଗାହି ରଖି ଉମ
ଧନ୍ୟ ହୋଇଅଛି ଆଜି ଉତ୍କଳ ଜନନୀ,
ଶେଷ୍ଠ ସାଥୀ, ଲଭିଅଛି ‘ମହତାବ’ମଣି ।

(୩)

ନିଜର ବୋଲି ଯା’କିଛି, ଦେଲି ସର ପାର୍ବ,
ତଳେ ସୁଦ୍ଧା ନିଜ ପାରି କିଛି ରଖି ନାହିଁ ।
ଗୁଲୁଲୁ କଣ୍ଠିବ୍ୟ ପଥ ଅବ ଦୃଢ଼ ପଣ
‘ହତାଶା’ ନାବିଲ ସେଧିବାକୁ ଅଭିସନ ।
‘ବିପଦ’ ପାରିନି କର ଚିତ୍କୁ ଚଞ୍ଚଳ,
ଉମରି ସାଧନା ଲବ୍ଧ ‘ବିଶାଳ ଉତ୍କଳ’ ।

(୨)

ଦରିଦ୍ରର ସଖା ଭୁଂସୁ ଅନାଥ ବାନ୍ଧବ,
ନିରାଶର ଅଳଦାତା, ଉତ୍କଳ ଗୌରବ ।
ଦୟା, କ୍ଷମା, ସତ୍ୟ, ଧର୍ମ, ତ୍ୟାଗର ଆକର,
ପୂଜ କରିଅଛି କୋଳ ଉତ୍କଳ ମାତାର ।
ଓଢ଼ଣା ବାସୀର ଦୈନ୍ୟ ମୌଚିତ କାରଣ,
ଭୁଞ୍ଜିଲ ଅନନ୍ଦେ କରି କାର୍ଯ୍ୟ କଟଣ ।

(୪)

ଏକାନ୍ତେ କରଲି ‘ତ୍ୟାଗ ମନ୍ତ୍ର’ର ସାଧନ,
ଅସାଧ ସାଧୁଲି “ଗଡ଼ଜାତ ସମ୍ମେଶଣ”
କୁଞ୍ଜିକା ପରେ ପେଟେ ଅଟେ ସୁପ୍ରଜାତ,
ପ୍ରଣେ ନିଦାସ ଶେଷ ପେଟେ କୃଷିପାତ,
ତେସନ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା କୁଣ୍ଠ ଉତ୍କଳୀର ପ୍ରଣେ,
ବହୁ ଅନନ୍ଦ ଧାସ ତରଙ୍ଗ ପ୍ରାବନେ ।

(୫)

ହରଷର ନାଚି ଭରଠ ବସ କ୍ଷଣେ କ୍ଷଣେ,
‘ବିଶାଳ ଉତ୍କଳ’ କାଷୀ ପରିଚୟ ଦାନେ ।
ଚାରିତ୍ର ଚେତନ ଅଜି ଚିତ୍ତର ଗରବେ,
ଅକ୍ଷୟ, ଅଭୟ ପଣ ରହିଲ ଏ ଭବେ ।
ବିଭୀଷଣ ହେଉ ଦୀର୍ଘ ଅସୁ ଲଭ,
ଜୟତୁ, ଜୟତୁ, “ଜୟତୁ ହେ ମହତାବ” ।

ଲେଖକ—ଶ୍ରୀ କେଦାର ନାଥ ଦାଶ ଟୋସ୍ତାମୀ,
ଅନନ୍ତ ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ସେବା ସଂଘ,
ଦେଫଳା
ପୋ ଅ ଦେଉଳା, ଜିଃ—କାଲେଣ୍ଡର ।

Showing to the Prime Minister of India the carvings of the famous
'Raja-Rani' temple at Bhubaneswar

ପରିହାସିକ ମହତାବ

ସାର୍ବ ଓହ୍ଲାର ଦୁଃଖ ସୁଖର ଭାବନା ପାହାଳ ମୁଣ୍ଡରେ, ତାହାଙ୍କ ମୁହଁରେ ଶିଶୁ ଛୁଲ୍ୟ ଗାଲୁରସ-
ହସ ଏବଂ କଥାରେ କଥାରେ ଥିଲା ଧରଣ୍ୟ—ଏହା କମ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟର ବିଷୟ ନୁହେଁ । କେହି କେହି
ହସତ ଭାବରେ ସେ ଏତେ ଦାସ୍ୟ ହୁଏ, ଭାବନା ଓ କାର୍ଯ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ସେ ସବୁଦିନ ସ୍ଥିର, ଚମ୍ପାର ହୋଇ
ରହୁଥିବେ; କିନ୍ତୁ ତାହା ମୋଟେ ନୁହେଁ । ସେ ତାଙ୍କ ନିକଟକୁ ଯାଆନ୍ତୁ ଏବଂ ତାଙ୍କ ପଙ୍ଖେ କଥାବାର୍ତ୍ତା
ହେବାର ସୁଯୋଗ ପାଇଲେ ତାଙ୍କର ମଧୁର ବ୍ୟବହାର ଦେଖି ତାଙ୍କର ସମସ୍ତ ଭୟ ଓ ଭାବନା ଦୂର
ହୋଇ ଯାଆନ୍ତୁ । ସେ ସେ ନିଜେ କେବଳ ହସନ୍ତି ତାହା ନୁହେଁ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ହସାରୁ ଅପାରାଧୀ
କ୍ଷମତା ଅଛି ତାଙ୍କର । ସେ କୌଣସି ଲୋକ ସେତେ ଶାନ୍ତି କିମ୍ବା ଅଭିମାନ କରି ତାଙ୍କ ନିକଟକୁ
ଗଲେ ମଧ୍ୟ ସେ ନିଶ୍ଚୟ ତାଙ୍କଠାରୁ ହସି ହସି ଫେରିବ । ଗୁଳର, ଚପସସି, କରାଣୀ, ଅଫିସର, କଲି
କାନ୍ତର ସମସ୍ତଙ୍କ ପଙ୍ଖରେ ତାଙ୍କର ହସ କୌତୁକ । ତାଙ୍କର, ଫେଲିସ, ସମ୍ବାଦପାତ୍ର, ଛବିଛବୀ, ସୁବାଧା
ପାଇଲେ ସେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଥିଲା ପରିହାସ କରି ବ୍ୟତିକ୍ରମ କରି ଦିଅନ୍ତି । ସେ କଲେଜର ଉଚ୍ଚ
ଫ୍ରୋଧାସ ନୁହନ୍ତି କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କର ଯୁକ୍ତିତର୍କ ଓ ହାସ୍ୟ ପରିହାସ ସମ୍ମୁଖରେ ଅନେକ ବଡ଼ ବଡ଼
ଫ୍ରୋଡ଼ଙ୍କର ମଧ୍ୟ ଟେକ ଗୁଲିଯାଏ । ତାଙ୍କ ପାଖରେ କମ୍ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେଲେ ମନେହୁଏ ଯେପରି
କୌଣସି ଅତି ଚିତ୍ତ ଧରଣର ଆସନାର ଲୋକ ପାଖରେ ଆସି ବସିଛି । ଲଘୁ ପରିହାସ ଏବଂ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ
ସୁଖ ଦୁଃଖ ମଧ୍ୟରେ ସେ ଅନନ୍ତ ଦୂରକୁ ଓ ଅସୀମ ବ୍ୟବଧାନ ଦୂର କରି ଦିଅନ୍ତି । ଗୋର ଦୁଃଖ ଓ
ବିପଦ ସମୟରେ ଏବଂ ଅବିଶ୍ରାନ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ସୁଦ୍ଧା ହାସ୍ୟ ପରିହାସ ଓ କୌତୁକ କଥାରେ ସେ
ସମସ୍ତ ଅବହାସୁଆକୁ ଲଘୁ ଏବଂ ଉନ୍ମୁଳ କରି ଦିଅନ୍ତି । ସେ କହନ୍ତି “ ମୁଁ ହସି ଜାଣୁ ନଥିଲେ
କେବଳ ଯେତେ ହୋଇ ସାରିବି । ଏହି ହାସ୍ୟ ପରିହାସ ମଧ୍ୟରେ ମୁଁ ମୋର ସମସ୍ତ ଅବଶ ଓ କ୍ଳାନ୍ତି
ଭୁଲିଯାଇ ନୂତନ ପ୍ରେରଣା ଓ ଉତ୍ସାହ ସହକାରେ କାର୍ଯ୍ୟ ଆରମ୍ଭ କରେ ।” ସେ ଥିଲା ପରିହାସରେ
ଶାନ୍ତି ସମସ୍ତଙ୍କୁ ବ୍ୟତିକ୍ରମ କରି ଯୋଗୁଁ ସେ ସେ ଅନ୍ୟର ଥିଲା ପରିହାସକୁ ଟେକି ଦେଲେ
ରୁ ଶେଷ କରିବୁ ନାହିଁ ଏହା ଭାସି ମଜାର କଥା । କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ଓ ସୋସିଆଲିଷ୍ଟ ପ୍ରଭୃତି କାମଗୁଡ଼ିକରେ
ତାଙ୍କୁ ନାନା କଥା କହି ହସନ୍ତି । ତାଙ୍କର ପ୍ରାୟେକେ ମନୋଭାବ ନ ଥିବାରୁ ଏବଂ ଜାତି ଧର୍ମ ଓ
ପ୍ରଦେଶ ନିର୍ବାଣେଷରେ ସେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସମାନ ସୁଯୋଗ ଦେଉଥିବାରୁ ଅନେକେ ତାଙ୍କୁ ନାନା ଥିଲା
କରି କହନ୍ତି କିନ୍ତୁ ସେ ସେଥିରେ ଟେକି ଦେଲେ ବିଚଳିତ ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ ।

ଅନ୍ୟର ମଜାମତ ଓ ଥିଲା ପରିହାସକୁ ରୁ ଶେଷ ନ କରି ନିଜର ମତରେ ଚଳିବାର ଅଭ୍ୟାସ
ସେ ତାଙ୍କ ଛାତ୍ର ଜୀବନରୁ କରୁଥିଲେ । ସେ ଛାତ୍ର ଜୀବନରୁ ନିଜକୁ Tree thinner ବା ସ୍ବାଧୀନ
ଗ୍ରୋ କରୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି ଚିହ୍ନି କରୁଥିଲେ ଏବଂ କହୁଥିଲେ । ସାଧାରଣ ମତ ଅନୁସାରେ
ଚଳିବା ଏକ ପ୍ରକାର ଦୁର୍ବଳତା ଏବଂ ନିଜେ ଯଦି ଠିକ୍ କରିବ ତଦନୁସାରେ ସାଧାରଣ ମତ ଠେଲି

ତୁମେ ନ କଲେ କିଏ କରିବ, କାଲିଠାରୁ ଆଶ୍ରମରେ ଆସ ରହ ।” କର୍ମୀଃ ବିନୀତ ଭାବରେ କହିଲେ “ତାହାହିଁ କରିବି, କିନ୍ତୁ ଏଠାକୁ ଆସି ମତେ କି କି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ହେବ ” ପରିହାସ ଛଳରେ ମହତାବ କହିଲେ “କାହିଁକି, ପାଇଖାନା ସଫା କରିବ; ଘରେ ହାତୁ ଦେବ ଓ ବାସନ ମାଜିବ ।” ସମସ୍ତେ ହସି ଉଠିଲେ । କଥାଟା କିନ୍ତୁ ସୁସ୍ୱରୂପି ଅଟେ ନୁହେଁ । ପାଇଖାନା ସଫା କରିବା, ଘରେ ହାତୁଦେବା, ବାସନ ମାଜିବା ପ୍ରଭୃତି କାର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରତ୍ୟେକ କର୍ମୀ ଓ ଆଶ୍ରମବାସୀର ଉଦ୍ୟୋଗମିତ୍ତଳ ଉଦ୍ଦିଷ୍ୟ । ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଶୁଦ୍ଧ ନିଜର କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାରୁ ହେବ, ସେ ସଭାଙ୍କୁ ଏହି ଶୋହୁଁ ଦିଅନ୍ତୁ ।

ଅରେ ଗଡ଼ଜାତ ଭ୍ରମଣ ସମୟରେ ଦାଲ ଲୋକ ଗୁମ୍ଫାରେ ଛୁଟା ହୋଇ ତାଙ୍କୁ ଦେଖିବା ନିମିତ୍ତ ତାଙ୍କର ମଞ୍ଚର ଅଟକାଇ ଦେଇଥିଲେ । ଲୋକଙ୍କୁ ଗୁମ୍ଫାରୁ ଉଠି ଯିବାକୁ କହିବାକୁ ସେମାନେ ଆଦେଶ କରି କହିଲେ ତାଙ୍କର ମୁଦ୍ରାପାଟ ଓ ବିଶାଳ ଉଚ୍ଛ୍ୱଳର ପ୍ରାଣ ପ୍ରତ୍ୟାତ୍ମା ଠାରୁ କିଛି ନ ଶୁଣିଲେ ଏପରି ଛୁଟାହୋଇ ସେମାନେ ଦେହାନ୍ତ କରିବେ । ମଞ୍ଚରେ ଓହ୍ଲାଇ ଫେ ଫେଟାବ ହସି ହସି କହିଲେ “ଏତଦେବ ଅସ୍ତ୍ର ଆପଣମାନେ ମୋ ବିରୁଦ୍ଧରେ ବ୍ୟବହାର କରୁଛନ୍ତି ।”

ଅବସ୍ଥାରେ ବା ଲକ୍ଷ୍ମରୁ ଜଣେ ଅର୍ଦ୍ଧପାଳେ ଲୋକ ଆସି ତାଙ୍କୁ କହିଲା “ମହତାବ ଭାଉଜବର୍ଷିଆ ମୋର, ବଂଶେତ ଗୁଲ୍‌ପିକା ପରେ ଭାଉଜବର୍ଷି ମୋର ହେବାର କଥା, ମୋତେ ଫେରାଇ ଦିଅ ।” ମହତାବ ହସି ହସି କହିଲେ “ଅଗ୍ନି ହେଉ ଯାଅ ମୁଁ ପଠାଇଦେବି ।” ଲୋକଟି କିନ୍ତୁ ନାଗେଇବନ୍ଧା “ନା ନା ମତେ ଏଣି ଦିଅନ୍ତୁ ପରେ ତୁମର ଦେଖା ହେବ ନହେବ ” ପାଟରେ ବାଲେଶ୍ୱରର ନମାକାକୁ ବସିଥିଲେ । ମହତାବ କହିଲେ “ଅଗ୍ନି ଏହି ନମାକାକୁ ହାତରେ ପଠାଇଦେବି ତମେ ଏନଇଯିବ ।” ଏହାରେ କେତେ ଯେ ଅନୁଷ୍ଠାନ ଲୋକଙ୍କ ଅତ୍ୟାଚାର ତାଙ୍କୁ ସହ୍ୟ କରିବାକୁ ପଡ଼େ କହିହେବ ନାହିଁ । ତାଙ୍କର ଶରୀର ଅସୁସ୍ଥ—ତଥାପି ନାନା ଲୋକଙ୍କୁ ସାକ୍ଷିତ ଦେବ ସେମାନଙ୍କ କଥା ଶୁଣିବାକୁ ହେବ, ହରେକେ ରକମ ଲୋକଙ୍କର ହଜାର ରକମ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଦେବାକୁ ପଡ଼େ । ଲୋକଙ୍କର କେତେ ରକମର ଅନୁରୋଧ ଯେ ତାଙ୍କୁ ରଖିବାକୁ ହୁଏ, ତା’ର ସୀମା ନାହିଁ ତଥାପି ସେ ତାଙ୍କର ପ୍ରାଣପ୍ରିୟ ଦେବୋପାଳ ପାଇଁ ଦେବପ୍ରକାର ଦୁଃଖ ଭରଣ କରିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ । ମାଳକଣ୍ଠ ଶୂନ୍ୟ କିଷ୍କାନ୍ତ କରି ସୁଦ୍ଧା ସେ ସବିଧା ପ୍ରସ୍ତୁତ ।

ଗୋଟିଏ ମହାପ୍ରସାଦ ନିବନ୍ଧ ଶ୍ରେଣୀରେ ଏହି ନିବନ୍ଧକୁ ଲିଖ୍ୟକର ଜଣେ ଉତ୍କଳେକଙ୍କୁ ମହତାବ କହିଲେ “ମିଶ୍ରେ ଆଉ କେଉଁ କଣ ?” ସେ ଉତ୍କଳେକଟି ହସି ହସି ଉତ୍ତର ଦେଲେ “ଅଞ୍ଜ ବାଉଁଶ ଦର ଦାନ୍ତ ଦାନ୍ତ କରି ଚାଲୁଛି । ଲୋକ ଶ୍ରେଣୀ ପ୍ରଭୃତି କାର୍ଯ୍ୟରେ ଚେଲାକାଞ୍ଚର ପ୍ରଚଳନ ପେପର ଅଭ୍ୟାସକାର ମନେ କଲେଣି ସେଥିରୁ ମନୁଷ୍ୟ ହେଉଛି ୧୫୦ ପଲର ପଥରଣ ନିବନ୍ଧ ବେଳକୁ ବାଉଁଶ ଓଜେ ହେଉ ବଞ୍ଚିହେବ ।” ମହତାବ ହସି ହସି କହିଲେ “ମିଶ୍ରେ ତାହାହେଲେ ଆପଣ ସେତେବେଳକୁ ଓଡ଼ିଆବନ୍ଧୁ ଓ ଗୁମନାଗୁମିକ ଛାଡ଼ ନିକଟରେ ଭୁବନ ବାଉଁଶ ଗୋଦାନ ଶେଷୁ ।” ଶ୍ରେଣୀସଭାର ନିମନ୍ତ୍ରିତ ଉତ୍କଳେକ ସମସ୍ତେ ହେଁ ହୋଁ ହେଉ ହସି ଉଠିଲେ ।

ଥରେ ମହତାବଙ୍କର ଚିଠିଟି ବନ୍ଧୁ ଥିବି ତାଙ୍କୁ କହିଲେ “ମହତାବଜୀ, ପ୍ରଜାତନ୍ତ୍ରର ଏକ ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ ନାମକ ପରିହାସିକ ରହିଲେକହି କିଏ, ହାସ୍ୟ ପରିହାସରେ ସେ ତ ପମସ୍ତଙ୍କ ବ୍ୟତିକ୍ରମ କରି ପକାଉଛି ।” ମହତାବ କହିଲେ “ସେ ବିଚର ଗୋବ ଲୋକ, ନିଜ ଦୁଃଖରେ ନିଃକ ଥାଏ, ପାଣ୍ଡିଲକରେ ପରିଚିତ ହେବ ଏହା ତା’ର ଲକ୍ଷ୍ୟ ନୁହେଁ, କିନ୍ତୁ ବିଚରକୁ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଥିବି ବ୍ୟତିକ୍ରମ କରି ପକାଉଛି ଯେ ସେ କିଏ ।” ବନ୍ଧୁଟି କହିଲେ “ବଦ୍ୟାନ୍ତ, ଥିବା ପରିହାସ କରିବାରେ ସେ କହାରକୁ ଗୁଡ଼ିଆର ପାଦ ନୁହେଁ ଏପରି କି ଅପଣା ମଧ୍ୟ ବେଢ଼ିକ ବେଢ଼ିକ ବାଦ ଯାଏ ନାହାନ୍ତି ।” ମହତାବ କହିଲେ “ବାସ୍ତବିକ ସେନାଥ, ଦରକାର ପଡ଼ିଲେ ସେ ନିଜକୁ ମଧ୍ୟ ଗୁଡ଼ିକ ନାହିଁ ।” “ଜାହାହେଲେ ସେ ରହିଲେକହି କିଏ ମୁଁ ଜେକେ ତାଙ୍କ ସହିତ ସାକ୍ଷାତ କରି କଥା ବାଣୀ କୁଅଛି ।” ମହତାବ କହିଲେ “ନା ନା ମୋ କଥା ମାନନ୍ତୁ ତାହା ସହିତ ବେଶି କଥାବାଣୀ କୁଅଛି ନାହିଁ, ଅପଣାଙ୍କୁ ତା’ର ପରିହାସର ବିଷୟବସ୍ତୁ କରି ହୁଏତ କିଛି କେଶି ଦେଇ ଅପଣାଙ୍କୁ ହରଷଣରେ ପକାଇ ଦେଇପାରେ ।” କଥାଟା ଶୁଣି ରହିଲେକହି ଜେକେ କହୁତ ହେଲାଣି କିଣା ପଡ଼ିଲେ । କିଟିରେ ଥିବା ଲେଖକ ନ ହୁଅନ୍ତି ରହି ପାରିବେ ନାହିଁ ।

ଉଲ୍ଲ ବଣୀ ବଜାଉବାରେ ମହତାବଙ୍କର ପଥେଟ୍ ଗହରା ଅଛି । ଅହମଦାବାଦ ଯୋଗରେ ଅନେକ ସମୟରେ ବଣୀ ବଜାଇ କହରଲାଲ, ପଟେଲ, ଫଟ୍ଟାଲ ସାତାସମୟ ଓ ଅହୁର କନମ ଅବାଦ ପ୍ରକୃତ ପାଦ ପାଖି ବନ୍ଦୀ ମାନଙ୍କୁ ଶୁଣାଇ ଥିଲେ । ସ୍ବତନ୍ତ୍ର ଫଟ୍ଟାଲ ପାତାସମୟା ତାଙ୍କର Tentles and stones ପୁସ୍ତକରେ ଲେଖିଛନ୍ତି ଯେ ‘ଅହମଦାବାଦ ଦୁର୍ଗରେ ଶୁଣି ମହତାବ ତାଙ୍କର ଅମାଣିକ ସ୍ବରାବ ହାସ୍ୟାସହାସ ଓ ଶିଶୁ ସୁଲର ବ୍ୟବହାରରେ ଜେଲର ବୈଜ ଅବହାସକୁ ଅନେକ ଲମ୍ବ ଓ ଉତ୍ସାହ କରି ପକାଉଥିଲେ ।’ ଅତି ଅନନ୍ତରେ ମହତାବଙ୍କୁ ନାଟକର ମଧ୍ୟ ଦେଖାଯାଇଛି । ଯେଉଁ ଦିନ ଓହ୍ଲାଇ କେଜାଲ ସ୍ବତନ୍ତ୍ର ସାମାଜିକ ହାତରୁ ମୁଣ୍ଡ ଲାଗି କିଛି ଦେହନ ବାବର ଶୁଣା କିଏ ଦେଖେ ! ତାଙ୍କର କହୁଦିନର ପ୍ରସ୍ତୁତ କପ୍ତକରେ ପରିଣତ ହୋଇଛି ଏହା ତାଙ୍କ ଲେଖକ କମ ଅନନ୍ତର ବିଷୟ ନୁହେଁ । ସେ ଦିନ ସେ ନାଚି ନାଚି କହିଲେ “ଅଜି ମୋର ଆଶୁ ଅନେକ ବଢ଼ିଯିବ, କେଜାଲର ଭାବ ରବିନୀମାନଙ୍କୁ ମୁଣ୍ଡ ବରବର ଅନନ୍ତର ମୁଁ ଅନନ୍ତ ।”

With Sri N V Gadgil Minister of Works Mines & Power

Maha'ab and Prabhudayal Scavenging at Harijan Colony

ପ୍ରତି

—୧—

ସାଧୁଧର୍ମ ଅଟେ ପୁଣ୍ୟ ବାଲେଶ୍ଵରେ
 ଅସଦ୍‌ ଯୋଗର ପ୍ରାରମ୍ଭ ବେଳେ
 ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଅବତାର ସାପ୍ତିକ, ସକାଶ
 କିଛି ଦିନ କରୁ ନବ ମେଳେ

—୨—

ଶୁଣିଲି ସେଠାରେ ଅସହୃଦଯାଗରେ
 ଯୋଗବଦ୍‌ବେ ଗୁଡ଼ି ବଢ଼ିଲେ ପରା,
 ହରକୃଷ୍ଣ ଯା'ଇ ହୃଦୟ ନିର୍ଭୀକ
 କମିତାଗୁ ଡାକ ଅଗର ପଡ଼ା

—୩—

ସେ ଅହଂସ ରଣ ଦୁନୁରୁ ଆହାନ
 ପ୍ରବେଶ ବଳରେ ସେ ଅର୍ଦ୍ଧେ କଳେ
 ହସବଦ୍‌ସ୍ତବର ଅସକାର ବେଳେ
 ବୁଝି ରହୁଥିଲେ ଭବବନ୍ଧୁମନେ ।

—୪—

ପହଞ୍ଚିଲେ ଦିନେ ସେଠାରେ ସୁଷଣ
 କଟକରୁ ସେହି ଗୁଡ଼ି ପ୍ରବଳ,
 ଭାରତ ବର୍ଷର ଦାସକୁ ଶୁଖଳ
 ଶିଶୁର ବାରେ ଯେ ସଦା ଚେର ।

ରାଗଲେ ତହିଁ

ଅଶ୍ରମ ଭାବର

ମୋତରାରେ ଯିବୁଁ ହୃଦୟମାନେ

ମିଶିଲେ ତପଣେ

ଅନନ୍ତ ମନେ

ଅଧୁନ ଅସହଯୋଗ ସନ୍ତାପେ ।

ହୋଇଥିଲା ଥରେ

ସନ୍ତାପ ଶିବରେ

ଆସାଯିବ ତାଙ୍କ ପ୍ରସ୍ତୁତ ରାଗରେ

ତାଙ୍କ ଆସୁ ହୁଏ

ନହେଲେ ବିମୁଖ

ସେବିକାକୁ ଯେହୁ ଦରଦୁ ଜନେ ।

ତାଙ୍କ ମନ ବଳ

ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଅଟେ

ଜନ୍ମାବଳୀ ମୋର ହୃଦେ ପ୍ରତ୍ୟୟ,

ଶିଶୁ ଅନୁଗ୍ରହ

ଅସହଯୋଗୀଏ

ଜିଣିବେ ଅହିଂସ ରାଗେ ନିଶ୍ଚୟ,

ସୁଦ୍ଧ କରଜନ

ଜାଣି ପରମାନ

ପ୍ରଭୁତ ଯେତେବ ଶିଖା ସକଳ

ଲଭିଲେ ଅସହ

ଯୋଗୀଏ ପ୍ରତ୍ୟୟ

ଭଲ୍ଲିତ ସଦାଶିବ ମାନସ କଳ୍ପ

ଏ ବାସ୍ତବ ସ୍ବପ୍ନ

ଦର୍ଶନେ ଅବାଦ

ହେଲେ ଅଧ୍ୟାତମ ଶାସ୍ତ୍ରମାନେ

ସେହି ସ୍ବପ୍ନରେ

ସମସ୍ତ ଶବ୍ଦ

ପଦାବଳେ ମୁଖ୍ୟ ଶାସ୍ତ୍ର କାଳେ ।

ଭୋଗିଲେ ଅସହ— ସୋଗାଏ ଦୁଃସହ
 ଯନ୍ତ୍ରାଶାସକ ମନଙ୍କ ହସ୍ତେ
 କେତେ ଭାବିବୁ କରେକଙ୍କ ସହ
 ମିଶିଗଲେ ପଦୋଲ୍ଲସି ନିମନ୍ତେ ।

ନିରମ ପୁରୁଷ ଦଣ୍ଡର ବିଧାନ
 ହୁଅନ୍ତେ ବଢ଼ିଲ ଲୋକଙ୍କ ଧୃତି
 ମଣିଲେ ବିପଦ କର୍ମଗୁଣ ବୃନ୍ଦ
 ବିଲେପିକ ଶ୍ରୀ ପୁରୁଷ ବିରୁଦ୍ଧି ।

କେତେ ବର୍ଷ ଶେଷ ମହାତ୍ମା ନିଦେଶଣ
 ନାନା ସ୍ଥାନେ କହୁ ଭାବତ ବାସୀ
 ମାତିଲେ ଅଗ୍ରହେ ଲୁଣ ସତ୍ୟାଗ୍ରହେ
 ସ୍ବାଧୀନତା ଲାଭେ ପେଟୁ ପ୍ରସାସୀ ।

ପାଶୁବାର ଘଟ ରଞ୍ଜିତ ନିକଟ
 ହେଲ ପରପୁରୁଷ ଜନ ଗହଳେ
 ବାଲେଶ୍ବର ବାସୀ ନିଜେ ନିଜେ ଅସି
 ମାରିଲେ ନବଶ ନାନା କୌଶଳେ

ସମର ଶେଷ ଭାବତ କରଷେ
 ବାଲେଶ୍ବର ଲଭି ପ୍ରଥମ ସ୍ଥାନ ।
 ରଖିଅଛି ଭବେ ନିଶ୍ଚଳ ଏବେ
 ଓଡ଼ିଆ ଜାତିର ବେ ସମ୍ମାନ ।

ହରେକୃଷ୍ଣଙ୍କର ଅଦମ୍ୟ ଚେଷ୍ଟାର
 ଏହାହିଁ ଅବଶ୍ୟ ସୁଧରଣାମ
 ତେଣୁ ହୋଇଛନ୍ତି ଭଜନେ ସମ୍ପ୍ରଦ
 ଯେକମାନଙ୍କ ମୁଖ୍ୟ ପ୍ରାଣ

—୧୬—

ଥିବ ଯେତେ ଦିନ ଭାବେ ପ୍ରାଣୀନ
 ନାମ ଥିବ ତାଙ୍କ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ଅକ୍ଷର
 ସେବା ସ୍ୱରୂପେ ଶୁଭକାରୀ ସଦେବ
 ଭବିଷ୍ୟତେ ଭବିଷ୍ୟ ଅନ୍ତରେ

—୧୭—

ନନ୍ଦ ପ୍ରାଣ ମନି ମୁଖ୍ୟ କରୁଛି
 ହୃଦୟ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେଉ ଯେନ
 ହୃଦୟ କରୁଛି ପାର୍ବତୀ
 ଦୟାଳୁ ହୃଦୟ ଧର୍ମ-କବଳ।

(ସତ୍ୟରାଜ ଓ ଦେବରାଜ କବିଦ୍ୱାର)

His first visit to Mayrbhan after merging

ସତ୍ୟର ପୂଜକ

କ୍ରିଷ୍ଣ ଶାସନ ରହି ମଧ୍ୟାହ୍ନ ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧ୍ୟ କର ପ୍ରଜାତା ଗଗନମାର୍ଗରେ ଚଳିଲେଣି । ମାତ୍ର ଏତେ ଶୀଘ୍ର ଯେ ଅଜାଣ ପ୍ରତ୍ୟାଶ ଅପି ଘଡ଼ିବ ଏହା ଦେହ କଲ୍ୟାଣ କରିନାହାନ୍ତି । କ୍ରିଷ୍ଣ ସରକାରଙ୍କର କର୍ମବୃତ୍ତିଶୀଳ ସମତା ମଦ ମଧ୍ୟ ହୋଇ ଅନ୍ଧାର ଦେଶର ଚାଲୁଥାନ୍ତି । କଂଗ୍ରେସ କର୍ମୀଗଣ ଦୈନିକ କଲ ଓ ମନ କଲ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରି ସ୍ଥାପନତା ସଂଗ୍ରାମ କୋରୁଥାନ୍ତି । ମାତ୍ର ସରକାରୀ ଲେକମାନଙ୍କର ଏହି କଂଗ୍ରେସ ଲେକମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ବଡ଼ ଅନ୍ଧାରୀୟ ଥାଏ । ଫଳତଃ କଂଗ୍ରେସ ଲେକମାନେ ଏହି ସରକାରୀ ଚାଲିଆ ମାନଙ୍କୁ ନ୍ୟସ୍ତ ସ୍ୱାର୍ଥ ଦେଶବଦ୍ରାସ୍ତା ଭାବି ଗୁଣା କରୁଥାନ୍ତି ।

ପ୍ରାୟ ଦଶ ବର୍ଷ ତଳର କଥା । ମୁଁ ଥିଲି ଜଣେ ପ୍ରାଥମିକ ବିଦ୍ୟାଳୟମାନଙ୍କର ପରିଦର୍ଶନକାରୀ କର୍ମଚାରୀ । ମାନନୀୟ ମହତାବଙ୍କର ନିଜସ୍ୱାମ ଆବରଣରେ ନିମ୍ନବିଦ୍ୟାଳୟକୁ ମୁଁ ପରିଦର୍ଶନ କରୁଥଲି । ଶାସନ କଳରେ ମୁଁ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଚଳିବାର କଥା ଚଳୁଥାଏ । କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମରେ ବିଚାରୀୟ କୁଟୀ ନିୟମ ପ୍ରତି ଅବହେଳା ପ୍ରଦର୍ଶନ ଯୋଗୁଁ ମୁଁ ଉକ୍ତ ଗ୍ରାମର ନିମ୍ନ ପ୍ରାଥମିକ ବିଦ୍ୟାଳୟର ଶିକ୍ଷକଙ୍କ ଉପରେ ଦଣ୍ଡ ବିଧାନର ବ୍ୟବସ୍ଥା କଲି । ଉକ୍ତ ଆବରଣରେ ମଧ୍ୟରାଜା ବିଦ୍ୟାଳୟ ଓ ଉକ୍ତ ବ୍ୟବସ୍ଥା ବିଦ୍ୟାଳୟ ପ୍ରାପ୍ତି ହୋଇଥାଏ ଓ ଉକ୍ତ ଅନୁଷ୍ଠାନ ମାନଙ୍କରେ ଅଧିକ ଯୋଗ୍ୟତା ସଂପନ୍ନ ଶିକ୍ଷକମାନେ ଥାନ୍ତି । ଉପମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେହି ବ୍ୟକ୍ତି ଶ୍ରୀମୁଖ ମହତାବଙ୍କ ପାଖରେ, ଉକ୍ତ ପ୍ରାବେଶର ଶିକ୍ଷକଙ୍କର ପର୍ଯ୍ୟବସିତ କରି ମୋ ବିରୁଦ୍ଧରେ ପୁଣ୍ୟ ଅଭିଯୋଗ ଉପସ୍ଥାପିତ କଲେ ଓ କଂଗ୍ରେସ କର୍ମକର୍ତ୍ତାଧିକାରୀ ଜିଣ୍ଡାବୋର୍ଡ ଜରିଆରେ ମୋ ଉପରେ ଦଣ୍ଡ ବିଧାନ କରିବାକୁ ମଧ୍ୟ ଅନୁରୋଧ କଲେ । ମୋ ବିପକ୍ଷରେ ଏ ପ୍ରକାର ଅଭିଯୋଗ ଦେଖି ମୁଁ ଟକିଏ ବିକଳ ହୋଇ ପଡ଼ିଲି । କୁଟୀ ନିୟମ ବାଦ୍ଦି ମଧ୍ୟରାଜା ବିପକ୍ଷ ହୋଇଥିବାରୁ ଜିଣ୍ଡା ବୋର୍ଡର କର୍ମକର୍ତ୍ତା ମହାଶୟ ଉକ୍ତ ସଂସ୍ଥାର ଏକ ତଦନ୍ତ କଲେ 'ଏତେ ବେଳକୁ ମୁଁ ବଡ଼ ବାଦ୍ଦିବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ ପଡ଼ିଲି । ଯେହେତୁ ଜିଣ୍ଡାବୋର୍ଡ କର୍ମକର୍ତ୍ତାଙ୍କର ମୋର ଚାଲିଆ ଉପରେ ବହୁତ ସମତା ଥାଏ ' ମୋ ମନରେ ଏହି ଅମ୍ଭଲ ଯେ ମାନନୀୟ ମହତାବ ବାବୁ ଅପରିହାର୍ଯ୍ୟର ଅଭିଯୋଗ ନିଷ୍ପତ୍ତି ଗ୍ରହଣ କରିବେ ଓ ଜିଣ୍ଡାବୋର୍ଡର କର୍ମକର୍ତ୍ତା କଂଗ୍ରେସ କର୍ମୀ ଥିବା ପୁଣି ସେ ନିଷ୍ପତ୍ତି ସରକାରୀ କର୍ମଚାରୀ—ମୋ ଉପରେ ଜିଣ୍ଡାବୋର୍ଡ ଦ୍ୱାରା ଦଣ୍ଡବିଧାନ କରାବେ । ଶ୍ରୀମୁଖ ମହତାବ ବାବୁଙ୍କର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଜେଲ୍‌ମାନାର ବିପରୀତ ପାର୍ଶ୍ୱରେ ଗୋଟିଏ ଏକତା କୋଠା ଥାଏ । ମୁଁ ଅଧିକାଂଶ ଦିନ ସେହି ସର ଆମ ଦେଇ ଅଧିଷ୍ଠିତ ହୋଇଥାଏ । ସେ ଅନେକ ସମୟରେ ମୋତେ ଦେଖୁଥାନ୍ତି । ଯେତେବେଳେ ମୋ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଭାବ—ବିପଦର ମେଘ ସନ ହୋଇ ଆସିଲା—ମୁଁ ବହୁବାର ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଲି ଧରେ ଯାଇ ଶ୍ରୀମୁଖ ମହତାବ ବାବୁଙ୍କ ସର ସତ୍ୟ ଜ୍ଞାପନ କରିବି । ମୁଁ କିପରି ନ୍ୟାୟ ନିଷ୍ପତ୍ତିରେ ମୋର ବଢ଼ିବା କରିଅଛି—ତାହା ତ କୁ

ବୁଝାଇ ଦେବି । ମାତ୍ର ସେ ଯେ ଭାବର ବିସ୍ମୟ ବଂଶୋପ ମଉନାଦୀ ଅପେକ୍ଷାକାରୀଙ୍କର କଥାକୁ
ଉପେକ୍ଷା କରିବେ—ଏ ପ୍ରତ୍ୟୟ ମୋର ଅପିଳ ନାହିଁ । ମୁଁ ତାଙ୍କଠାକୁ ଲେନାହିଁ । “ନିଷ୍ପତ୍ତି
ମାଂ ଜଗନ୍ନାଥ ରକ୍ଷ” —ଏହି ଉକ୍ତିକୁ ସମ୍ବଳ କରି ଶେଷ ବିଷୟକୁ ଅପେକ୍ଷା କରି ରହିଲୁ ।

କିଛି ଦିନ ବିଭିନ୍ନ, ଭବିଷ୍ୟତ ବିଶ୍ୱାସୀଙ୍କର କିଛି ବିଶେଷ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟକେତ୍ର
ଶ୍ରୀମୁକ୍ତି ମହତାବକ ସହ ପାଶାତ କଲେ । କଥା ପ୍ରସଙ୍ଗର ମୋର କଥା ଫେଲ । ଶ୍ରୀମୁକ୍ତି ମହତାବ
କାରୁ କହୁଥିଲେ ଉକ୍ତି ପ୍ରାଥମିକ ବିଦ୍ୟାଳୟର ଶିକ୍ଷକଙ୍କର ରୁକ୍ତଚଳନ ପ୍ରାଥମିକ ନୁହେଁ । କାରୁ
ସ୍ଥଳ ସର୍ବ-ଭବ୍ୟ-ପେକ୍ଷାରେ ମୁଁ ଜାଣେ । ତାଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟ ନିଶ୍ଚୟ ନ୍ୟାୟ-ଲୋଭ ଓ ନିୟମାନୁ-
ମୋଦିତ ।

କିଛି କାଳପରେ ଶ୍ରୀମୁକ୍ତି ମହତାବକଙ୍କର ଉଦାର ଉକ୍ତି ମୁଁ ଶୁଣିବାକୁ ପାରିଲୁ । ତାଙ୍କର ଧାରଣା
ଅନୁସାରେ ଉକ୍ତି ବିବେଚନା ପିତାନ୍ତ ହେଲା । ମୋର ମନର ଭ୍ରାନ୍ତି ଧାରଣା ଦୂର ହୋଇଲେ ।
ସଂପ୍ରଦାୟ ବା ଗୋଷ୍ଠୀ ନିର୍ଦ୍ଦେଶରେ ଶ୍ରୀମୁକ୍ତି ମହତାବ କାରୁ ନ୍ୟାୟ ବିଷୟ କରି ବ୍ୟକ୍ତିବିଶେଷର
ଦୋଷ, ଗୁଣ ବିଷୟ କରନ୍ତି—ଏହି ଧାରଣା ମୋର ହୃଦୟରେ କବିମୂଳ ହୋଇ ରହିଲା ।

ତାଙ୍କର ସେହି ବିଷୟକ୍ରମ ମୋଠାରେ ଚରସ୍ପର୍ଶୀୟ ହୋଇ ରହିବ ।

ସେହି ଉଦାରଚେତା ନ୍ୟାୟନିଷ୍ଠ ମହତାବ କାରୁ ଅଜ୍ଞ ଓଷ୍ଠର ଶେଷମାନକ—ମହାମାନ୍ୟ
ପ୍ରଧାନ ମନ୍ତ୍ରୀ ।

ଚନ୍ଦ୍ରନାଥ ଦାସ ବି. ଏ. ଡି. ସତ୍ତ୍ୱ. ସତ୍ତ୍ୱ.

ଜୟନ୍ତୀ ଗୀତିକା

(ଜନଗଣ ମନ ଅଧିନ ସ୍ୱର—ସ୍ୱର)

ଜନମିତ୍ର ଦେଶେ ଜନ ନାୟକ

ତୁମେ ହେ ଉତ୍କଳ ଭାଗ୍ୟ ବିଧାତା

ଜଙ୍ଗଲ-ଗିରି-ଗୁହା-ପେଡ଼େ

ଭୂଷିତ କରଲୁ ସ୍ତବେଶ ବସ

ଅନ୍ଧ-ଗଡ଼ଜାତେ ଅଲୋକ କାଳି, ସାଧନ କରନ୍ତି ଲକ୍ଷ ।

ହରବନ୍ଧୁ ନାମ ବହୁ (ସତେ) ମଣ୍ଡିତ ଅସିଲୁ ଧାର୍ମ

ଦୁଃଖ ହୁଏ ମୁଖ ଦାତା ।

ଶୁଷ୍କ ପ୍ରାଣେ ତାଳ ସଜ୍ଜୀବନା ହେ,

ଉତ୍କଳ ଭାଗ୍ୟ ବିଧାତା,

ତୁମେ ହେ, ତୁମେ ହେ, ତୁମେ ହେ,

ତୁମେ ଦେଇ ଦଇ ଭାଗ୍ୟ ହେ । ୧ ।

ମହାସ୍ଥାନ ତୁମେ ନିଶ୍ଚୟ ମହାମନା,

ସତ୍ୟ ଶାନ୍ତି ଜାଗେ ମନେ,

କମ୍ପି ଉଠେ ଅଳ ନାଗରକ ମୁଖ

ତୁମର ଗୁଣ କାହିଁନେ

ଅମର ଲେଖନୀ ଲେଖଣୀ . ତବ ଗୁଣର ଗାରିମା

ଗାଏ ତବ ଯଶ ଗଥା ।

ଗଠିଅଛି ବୁଝଇ ଭଲଲ ଭୁମ ହେ,

ଭଲଲ ଭାଗୀ ବଧା,

ଭୁମେ ହେ, ଭୁମେ ହେ, ଭୁମେ ହେ,

ଭୁମେ ହେ, ଭୁମେ ହେ, ଭୁମେ ହେ । ୨ ।

ଭାଗୀ ବେ ଶୁଭାକ୍ତ ବଳ

— — — — — ଶୁଭେ ଶୁଭେ ଶୁଭେ କାହୁଁ

ହେ ମହା ମହାଶୀ, ଯେଣା ଯନ୍ତ୍ରାଳ,

— — — — — ଅନ୍ୟା ତବ ଶାସନର ନୀତି,

ସୁଭବ ଗୌରବ ହେଉ

ରାଜଧାନୀ କଲ ଅଳ

— — — — — ଅନ୍ୟଥା ନ ହେଲୁ କଥା ।

— — — — — ହସାବର ଭୁବନରୁ ତୁ ଭୁମେ ହେ,

ଭଲଲ ଭାଗୀ ବଧା,

ଭୁମେ ହେ, ଭୁମେ ହେ, ଭୁମେ ହେ,

ଭୁମେ ହେ, ଭୁମେ ହେ, ଭୁମେ ହେ । ୩ ।

ଲୋହ ଭାଗୀନା, ଭୁମେ ତର ସର୍ଜନା,

ରଖିଲ ଦେଶର ଟେକ

ସଧନା ତବ ସିଦ୍ଧ ହୋଇଅଛି,

— — — — — ହୋଇବ କେ ସମସ୍ତ,

ଅଧିକ ପାତା

ଧରିଥଲୁ ଭୁମେ

ପାତାରେ ହୁଏ କଥା ।

— — — — — କବି ପ୍ରଣ ସତ୍ୟାସିଦ୍ଧ ହୁ ମହା

ଭଲଲ ଭାଗୀ ବଧା,

ଭୁମେ ହେ, ଭୁମେ ହେ, ଭୁମେ ହେ,

ଭୁମେ ହେ, ଭୁମେ ହେ, ଭୁମେ ହେ । ୪ ।

ନେତା

ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ ପୁର ତର

ବୈଦ୍ୟାସିକ ମହତାବ

ଐତିହାସିକ ପ୍ରଧାନ ମନ୍ତ୍ରୀ ମାନ୍ୟବର ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ହରେକୃଷ୍ଣ ମହତାବଙ୍କ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଜୟନ୍ତୀ ପାଳନ ପାଇଁ ସମଗ୍ର ପ୍ରଦେଶରେ ଉତ୍ସବ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହେଉଥିବାରୁ ଓଡ଼ିଆ ଜାତି ବହୁକାଳର ଆତ୍ମ ବିସ୍ମୃତ ଓ ପୂଜ୍ୟପୁରାତନମାନଙ୍କ ପରେ ପ୍ରତିଭାର ପ୍ରକୃତ ସମାଦର ଓ ପୂଜା କରବା ପାଇଁ ଏବେ ଉଦ୍‌ଭୁକ୍ତ ଓ ସଚେତ୍ନ ହେଉଥିବା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆଶା ଓ ଉତ୍ସାହର ବିଷୟ । ଇତିହାସର ଜଣେ ଚକ୍ର ସ୍ଥିପାକରେ ବନିଯିବା ସକଳ ଜନାହାଣ୍ଡିରେ ମୂଲ୍ୟ ଗୁଣବତ୍ତା ଶେଷପାଉ ବହୁ ଦୂରରେ ରହି ମଧ୍ୟ ଐତିହାସିକ ମହତାବଙ୍କ ଉଦ୍‌ଦେଶ୍ୟରେ ଶ୍ରଦ୍ଧାଞ୍ଜଳି ଅର୍ପଣ କରବାର ସୁଯୋଗ ପାଇ ଲୋକଙ୍କ ବିଶେଷ ଅଧ୍ୟାୟିତ !

[illegible]

କୃଷିଦାସ ପ୍ରଭୃତି ପ୍ରକାଶ ଏଜିକ୍ୟୁଟିଭ ମହତାବଙ୍କ ବହୁମୁଖୀ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ପୋଷ୍ୟ ଦାନ ମାତ୍ର । ପୁରୀର ପ୍ରସିଦ୍ଧ, କୃଷିଦାସ ବ୍ରହ୍ମଚାରୀ, ବଡ଼ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ପଞ୍ଚଶାଳ ରାମଚନ୍ଦ୍ରମି, ଓଡ଼ିଆ ଚିନ୍ତା ପ୍ରାନ୍ତର କଳା ଓ ଶିଳ୍ପ ପୀଠ ଭାରତବର୍ଷରୁ ଖାଇବେନ ଓ କପିଳେନ୍ଦ୍ର ଦେବଙ୍କ କର୍ମକ୍ଷେତ୍ର ପୁଣ୍ୟ ଚୁମ୍ବି ଉପଗୋଷ୍ଠରେ ଯମଜ ସମ୍ଭବ ନବନ ଗଢ଼ାଇ ଶାମନପ୍ରାନ୍ତ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କୃଷିଦାସପ୍ରାଣ ମହତାବଙ୍କର ପୋଷ୍ୟ ଅମଳ କର୍ତ୍ତା ହୋଇ ରହିବ ।

ସଂସ୍କୃତମୂଳ ବାସିକ ଅଧିବେଶନ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଭାରତର ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରଦେଶରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିଲା । ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆଶା ଓ ଉତ୍ସାହର ବିଷୟ ଯେ ଓଡ଼ିଶାରେ ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ ଓ ଗୁପ୍ତ ଭାବରେ ଥିବା ବିପୁଳ ଐତିହାସିକ ଉପାଦାନ ଗୁଡ଼ିକର ସଂଗ୍ରହ, ସେଗୁଡ଼ିକ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଗବେଷଣା, ଅଲୋଚନା ଓ ବ୍ୟାସପତ୍ରରେ ସେଗୁଡ଼ିକର ବିଜ୍ଞାନସମ୍ମତ ସୂଚନା ପରିବେଷଣ ନିମନ୍ତେ ଚଳିତବର୍ଷ ଡିସେମ୍ବର ମାସରେ ‘ବୈକର୍ତ୍ତ କମିସନ’ ଓ ‘ଇତିହାସ କଂଗ୍ରେସ’ର ଅଧିବେଶନ କଟକ ନଗରରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହେବା ପାଇଁ ବ୍ୟବସ୍ଥା ହେଉଛି । ପ୍ରତ୍ୟେକରୁ ଗର୍ଭମାଳିନୀ ଉତ୍କଳ ଭୂମି ଓ ତାହାର ଗୌରବମୟ ବିରାଟ ଇତିହାସ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଭାରତର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପ୍ରାନ୍ତ ର ବିଦ୍ୱନ୍ମଣ୍ଡଳୀଠାରୁ ଯଥା-ଯୋଗ୍ୟ ସମ୍ମାନ ଓ ଅଦର ଲାଭ କରି ନ ଥିଲା । ଐତିହାସିକ ମହତାବଙ୍କର ଅଧିନାୟକତ୍ୱରେ ଏ ଦୁଇଟିର ଅଧିବେଶନ ଏଥର କଟକରେ ହେଉ ଥିବାରୁ ଅନ୍ୟ ପ୍ରାନ୍ତୀୟ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଐତିହାସିକ-ମାନଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟି ଓଡ଼ିଶା ଓ ଓଡ଼ିଶୀ ଇତିହାସ ପ୍ରତି ଅନୁଷ୍ଠିତ ହେବା ସୁନିଶ୍ଚିତ ।

ପ୍ରାଚୀନ ଇତିହାସ ବିଭାଗ କେନ୍ଦ୍ରସରକାରଙ୍କ ଅଧୀନରେ ପ୍ରତ୍ନତତ୍ତ୍ୱ ବିଭାଗ (Archaeological Department) ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଓଡ଼ିଶାରେ କେବଳ ପ୍ରାଚୀନ ମନ୍ଦିର ଓ ଗୁମ୍ଫାର ସୁରକ୍ଷା ବ୍ୟତୀତ ଏହି ବିଭାଗଦ୍ୱାରା ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟଯୋଗ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ ନଥିଲା । ଐତିହାସିକ ମହତାବଙ୍କ ପତ୍ନୀଙ୍କର ଗତବର୍ଷ ଉକ୍ତ ବିଭାଗ ତରଫରୁ ଉଦ୍ଧାରଣ ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ବିରାଟ ଶିଶୁପାଳ ଦୁର୍ଗରେ ଉଦ୍ଧାରଣ କାର୍ଯ୍ୟ ସମାପ୍ତ ହେବାରୁ ସମଗ୍ର ଭାରତର ଦୃଷ୍ଟି ଉତ୍କଳର ପ୍ରତ୍ନ ସମ୍ପଦ ପ୍ରତି ଅନୁଷ୍ଠିତ ହେଲା । ଏହି କାର୍ଯ୍ୟ ଅସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ରହିବା ଦୁଃଖ ଓ ପରିତାପର ବିଷୟ । ତେଣୁ ଦୃଢ଼ ବିଶ୍ୱାସ ପ୍ରାଚୀନ ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ଉଦ୍ୟମରେ ଅଗତର ଏହି କାର୍ଯ୍ୟର ପରିସମାପ୍ତି ସଫଳ । ତାହା ନ ହେଲେ ଏହାର ଗୁରୁତ୍ୱ ଓ ମହତ୍ତ୍ୱ ସମ୍ୟକ୍ ଉପଲବ୍ଧ ହେବ ନାହିଁ ।

ଗର୍ଭମାଳିନୀ ଉତ୍କଳଭୂମିର ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ଅସଂଖ୍ୟ ପ୍ରାଚୀନ କର୍ତ୍ତୃ ରସ୍ତା, ଉନ୍ନତ ଦଶାପଳ, ଧୂସ୍ର, କନାକାଦିତ ବା ରୁ ଗର୍ଭରେ ଲୁଚାଯିତ ହୋଇ ପଡ଼ି ରହିଛି । ସେଗୁଡ଼ିକର ସୁରକ୍ଷା ବ୍ୟବସ୍ଥା ବା ସେଗୁଡ଼ିକର ପ୍ରତ୍ନତତ୍ତ୍ୱ ଅଲୋଚନା ହେବା ତ ଦୂରର କଥା, ବୈଜ୍ଞାନିକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ସେଗୁଡ଼ିକର ପୂର୍ଣ୍ଣ ଐତିହାସିକ ବିବରଣୀ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମ୍ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇ ନାହିଁ । ପ୍ରତ୍ନ ସମ୍ପଦର ବାହୁଲ୍ୟ, ଗୁରୁତ୍ୱ ବା ବିଭବ ଯେ କୌଣସି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଓଡ଼ିଶା ପ୍ରତ୍ନତତ୍ତ୍ୱ ପ୍ରାବୀଣ୍ୟମାନଙ୍କଠାରୁ ସବୁଠାରୁ ଉଚ୍ଚ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରତ୍ନତତ୍ତ୍ୱ ବିଭାଗର ଗୋଟିଏ ମଣ୍ଡଳ (circle) ଓଡ଼ିଶାରେ ଗୋଲା ଯାଇ ନାହିଁ । ଓଡ଼ିଶା ଇତିହାସ ବିହୀନ ସରକାର ଅନୁଷ୍ଠିତ ଥିଲା ଓ ଏବେ କଲକତାରେ ଥିବା ପୁରୀ ସରକାର ଅଧୀନରେ ରହିଛି ।

ସମ୍ଭାବନାପୂର୍ବକ ଜଣାଯାଏ ଯେ ଇତିହାସବିତ୍ ପ୍ରାଚୀନ ମନ୍ତ୍ରୀ ନୂତନ ଓଡ଼ିଶା ପ୍ରାବୀଣ୍ୟ ନେଇ ପ୍ରତ୍ନତତ୍ତ୍ୱ ବିଭାଗର ଗୋଟିଏ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ସରକାରୀ ମଣ୍ଡଳ ଗଠନ କରିବା ପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ କରୁଛନ୍ତି । ଏହି ପାତ୍ର ଓ ମହତ୍ତ୍ୱ ଉଦ୍ୟମ ଅଗତର ସଫଳ ହେଉ, ଏହାହିଁ ରାଜ୍ୟର ନିକଟରେ ପ୍ରାପ୍ତ । ଅତି ମଧ୍ୟ ପ୍ରକଟ ଯେ ଶୀଘ୍ର ମହତାବ ପ୍ରତ୍ନତତ୍ତ୍ୱ ବିଭାଗର କର୍ମଗୁଣ ଡକ୍ଟର ଶ୍ରୀମତୀ ସହିତ ଓଡ଼ିଶାର ବିଭିନ୍ନ ଅଞ୍ଚଳରେ ଥିବା ପ୍ରତ୍ନ ବିଭବ ପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ଥାନମାନ ପରିଦର୍ଶନ କରିବେ । ଏହା ପରେ ଅବଶେଷିତ ଓ ପରିତ୍ୟକ୍ତ କେତେକ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରାଚୀନ କର୍ତ୍ତୃର ସୁନୁକାର ହେବାର ସମ୍ଭାବନା ରହିଛି ।

ଉତ୍କଳ ଜନନୀଙ୍କ ବର ପୁତ୍ର ମୁକୁନ୍ତ ମହତାବଙ୍କ ପ୍ରାଣ ମର୍ତ୍ତ୍ୟ ଦଳରେ ଭାବରେ ରାଜନୈତିକ ମନୋବଦ୍ଧରେ ଓଡ଼ିଶା ଅଳ୍ପ ଯେପରି ଏକ ବସିଷ୍ଠ ସ୍ଥାନ ଅଧିକାର କରିବାକୁ ସମର୍ଥ ହୋଇଛି, ଇତିହାସପ୍ରେମୀ ମହତାବଙ୍କ ରାଜନୈତିକ କାର୍ଯ୍ୟକାଳ ପ୍ରଳୟେ ଏପରି ଅବହେଳିତ ଓ ଅପରିଚ୍ଛାଦିତ ଓଡ଼ିଶାର ଗୌରବମୟ ଇତିହାସ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ଭାବତାପୁ ସୁଧୀ ସମାଜର ସୁଦୃଢ଼ ଅବର୍ଷଣ କରିବାକୁ ଯମ ହେଉଛି ।

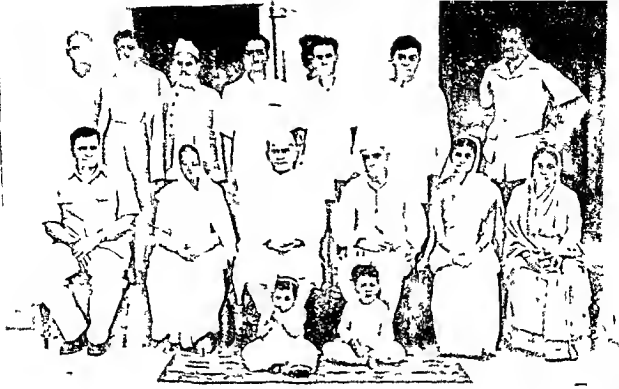
ପରିବେଷରେ ଅଳ୍ପ ଏହି ପରିବେଶରେ ମଙ୍ଗଳମୟ ରବିବାରଙ୍କ ନିକଟରେ ଏକିକ ପ୍ରାର୍ଥନା, ଇତିହାସ ପଣ୍ଡିତ ଓ ଇତିହାସ ସ୍ନାତ୍ତ ଶ୍ରୀମୁକ୍ତ ମହତାବ ଦାବଜୀବୀ, ଅଂଗ୍ରାସ୍ଥାୟୀଙ୍କ ସମ୍ମାନ ହୋଇ ଉତ୍କଳଭୂମିର ଉତ୍କଳ ରାଜ୍ୟର ଇତିହାସରେ ଯଥାସ୍ଥା ହୁଅନ୍ତୁ ।

ରାଷ୍ଟ୍ରପାତ୍ର ପୁଣ୍ୟ ସ୍ତ୍ରୀ ଗୋପବନ୍ଧୁଙ୍କ ପ୍ରାଣର ମହତ ବାଣୀ—

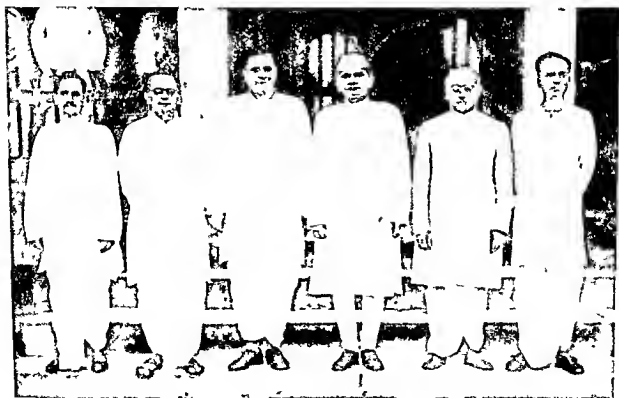
ପୁରୁ ପୁରୁଷର ପବିତ୍ର ଶୃଙ୍ଗାର
ବେଶର ଚାତର ଚେରର ଚେନ ।
ପୁଣ୍ୟ ଜଳମାଝି ପୁଣ୍ୟ ଚପକାଳସୁ
ଉଦ୍ଧରିବା ପାଇଁ କିଲି ତୁମ୍ଭେ
ମନବ ଜୀବନ ତୁମ୍ଭେ ପଞ୍ଚମ
ଏ ମହାଦାଣ୍ଡ କି ହୁଏବ ଉତ୍କଳ ?”

ମନସ୍ତୀ ମହତାବଙ୍କ ହୃଦୟରେ ସବଦା ଝଙ୍କଟ ରହିଛି । ମହାପୁରୁଷଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ପ୍ରାଣ ସିଦ୍ଧି ମହାଦାଣ୍ଡରେ ଦାସତ୍ଵ ହେଉ ଓ ଐତିହାସିକ ମହତାବ ସ୍ଵାୟତ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟକାଳ ଦ୍ଵାରା ଜୀବନ ଉତ୍କଳର ଇତିହାସରେ ଗୋଟିଏ ବିଶିଷ୍ଟ ସ୍ଥାନ ଅଧିକାର କରିବାକୁ ହଜିବାର ହୋଇଛି ।

ଶ୍ରୀ ଚେତାନନ୍ଦାଥ ମହାପାତ୍ର

At a dinner party at Motilal Pandit's house—Pandit Jawharlal Nehru Dr K N Katju
Sri Hare Krishna Mahatab and Srimati Subhadra Devi, B N Mitra Bajranglal Chowkhan
Motilal Pandit and his mother and wife

The old Ministry, with His Excellency Dr. K. N. Katju Governor of Orissa,
and Srijut Hare Krishna Mahatab, Hon'ble Speaker.

ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଜୟନ୍ତୀ

ମୁକୁନ୍ତ ସଜ ସରସଜ ଛୁଟା

ସିନ୍ଦୂର ମୁନର ଅଂଶ ଉଷା

ଧୂଳିକ ଚକଟେ ଦେଇ ପ୍ରକାଶ

ମୁକୁମାର ଓଠେ ଝଲଇ ହାସ ନେ,

ଫୋଦନ ଲାଜ ପଣ,

କହିଲ କ ଅଜ ଉତ୍ତର ପ୍ରଧାନ ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ଜନ ଦିବସ ? । ୧ ।

ପାହାନ୍ତିଥ ମୁକୁ ମଳୟ ବାଜ

ନେଇ ସେ ପରାଦ ଦିବ ଦିବନ୍ତ

ବିହଙ୍ଗମେ ଶୁଣି ସେ ଶୁଭ କାଣୀ

ପୁଲକିତ ପ୍ରାଣେ ଦେଲେ କଖାଣି ସେ,

କ ପୁର, ଶ୍ରୀ କାନନ

ବେଢା ଧାଇଁ ସବ ଉତ୍ତର ନିବ ପା ଗୁହଁଲେ ଖୋଲି ନୟନ । ୨ ।

ଧୂଳିବେ ପ୍ରସୂତ ନିଳୟ ଛବି

ଉଷା କୋଳରେ ଶୋ-ର କାଳ ରବି

ମନ୍ତ୍ରାମଣିଙ୍କର ଜନମ ଶିଷ୍ୟ

ପ୍ରକୃତ କ ଅବା ଜେଣି ବିରାଟ ସେ

ଦିଅନ୍ତୁ ଅଶିଷ୍ଟ ଉତ୍କଳ ମାତା

ନୀଳାଚଳବାସୀ ବିଶ୍ଵ ବିଧାତା

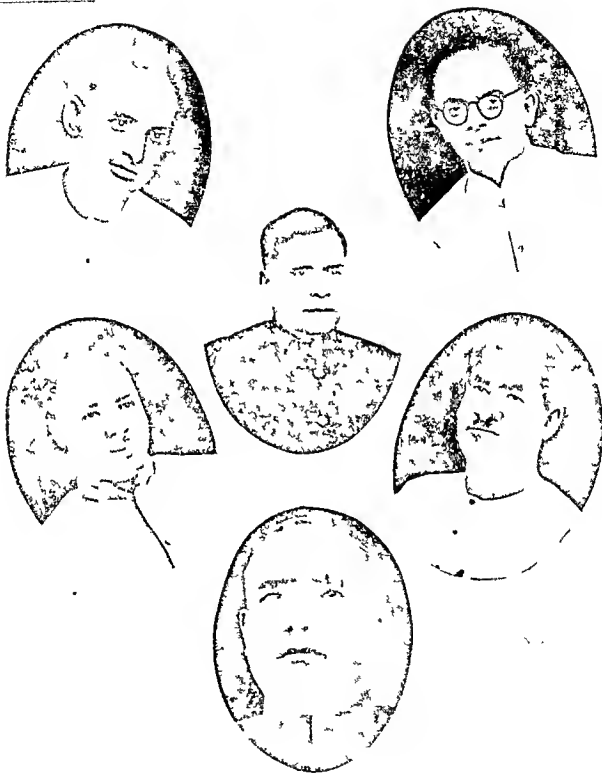
ଲଙ୍ଗୁଳ ଦେବ କୈଳାସ ବାସୀ

ପୁର ପରସାଦେ ଓଢ଼ଣବାସୀ ହେ

ପବିତ୍ର କରୁ ଅସି

ଭବିଷ୍ୟତେ ପୁଣି ଶୁଭେ ଆପଣଙ୍କ ସ୍ମାରକ ଜୟନ୍ତୀ ଦେଖି । ୧୦ ।

ଶ୍ରୀ ବିଶ୍ଵନାଥ ମହାପାତ୍ର

The Omiss Cabinet

ସୁଦେଶ ଜନନୀ ଧନ୍ୟ ଅଜି ସୁନା ସେ ଦିନ ଏହି ନନ୍ଦନେ । ୩ ।

ପୁରୁଷ ଔଷଧୀ ଗୁଣାୟିତ୍ରୀ ଗଣ
ଦିବ୍ୟ ଶକ୍ତି ଶକ୍ତି ଶକ୍ତି

ଲକ୍ଷ୍ମୀ ସରସ୍ୱତୀ କରନ୍ତି ସ୍ୱପ୍ନ

ଏକତ୍ର, କରି ଯେ ଅଙ୍ଗେ ନିବାସିତ ସେ

ଏହି ମନକୁ ଆସେ

ରକ୍ତହୀନ ରକ୍ତ ଶରୀର ଶରୀର ଦୁର୍ଗାମୟ ଶିବଦେବେ । ୪ ।

ଓଡ଼ିଶା ଗରବ ଆଲୋକ କରି

ଜଳାର ଅଳ୍ପ ଯେ ପ୍ରସାଦାବଳୀ

ଝଲିବ କି ବୋଧ ଏ ଦେଶ ସୁଦ

ପିରୁ ପୁଣି କିଏ ଶ୍ରୀ ଅମୃତ ହେ

ଅହିଂସା ସମର ଦର !

ସରସ୍ୱତୀ ଚୂର୍ଣ୍ଣ ପାଦୁଚ୍ୟ କାନନ ବିହାରୀ ମୁଁ କୋକିଳ । ୫ ।

କଥୋଚ୍ଚ କସ୍ତୁର ପାରି ଯାଏନେ

ପଣ୍ଡିତ ଦୁର୍ଗାମୟ ଶୈବନକରଣ

କରୁଣେ ଯେ କରି ବିଳାସ ଯଥା

ମନ, ପ୍ରସ୍ତୁତେ ଅହିଂସା ରଥ ହେ,

ହୃଦୟର ଦେଶ ପଦ୍ମ

କେ ଦେଶ ପ୍ରଣାମୀ ହୁଅ ଯେଉଁ ଶକ୍ତି ଶକ୍ତି ଶକ୍ତି ଶକ୍ତି । ୬ ।

ପରୁଣ ବରଷ ପଶେ ଭବନୀ

ପଶ୍ଚିମ ପୀମାନ୍ତେ ମାଗି ମେଲଣି

ଦରକ ଫାନ୍ଦାନ୍ତ ମିଶିର ଲବ

ଫଳସୁ ପବନେ ଚାଠାର ପଦାଦ ପେ

ପାଦପଦ୍ମ ଅପସରି

ନବ ପୁର ପୁରନ ଠିଆ ହୋଇଅଛି ମୂଳା ଆନ ଚେଟି ଧରି । ୭ ।

ଶୁଣି ଅଜ ଘର ଜର ଦାବପ

ପ୍ରବୃତ୍ତ ମନ୍ଦିରୀ ହୋଇ ବରଷ

ବଦ ଶକ୍ତିପ ମାଲ ଛାଲରେ

ଭଜାବନ୍ତ ବାଜା ନୟା କୁଲରେ ପେ

କବା ଅପଶ୍ୟ ଘାରି

ଶରଦା ପ୍ରସ୍ତୁତ ଅବାଶେ ଚେଣିନ୍ତୁ ଅଭିନନ୍ଦନ ପଜାର । ୮ ।

ଦାବଜାନ' ଶାସ କାକଲ ନୁହେ

ଦୁଲଦୁଲ ଦେଉଛନ୍ତି ମଳଲେ

ମଳଦାଦୟ କୁଲ ପୁରୁବ କାଳା

ରଦି ରତୁ କୁଟୁରୁ ରଦକ ଚୋଲ ପେ

ଭସ୍ତ୍ର ହୋଇଲଣି ବ୍ରାତେ

ଅପ ମନ୍ଦୀମଣି ଅଭିଷେକ ହେବ ଏକାବନ ବରଷରେ । ୯ ।

ମୁଁ ତ ସୁଭାଷ ବୋଷ ନୁହେଁ

ଏ ହେଉଛି ୧୯୪୭ ମସିହା କଥା । ଶ୍ରୀରାମ ମୁକ୍ତି ସଂଗ୍ରାମର ଶେଷ ଅଧ୍ୟାୟ ବେଳ । ସିମଳା ଜଙ୍ଗଲରେ ଶ୍ରୀରାମ ହେବା ପରେ ଓ କାଶ୍ମିରରେ ମିଶନ ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତନ ପରେ ଓଆରଲ୍ ପାହାଡ଼ (ଜାଭାଲାନ କଟଲଟ) ଶ୍ରୀରାମରେ ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀକାଳୀନ ସରକାର ଗଢ଼ିବା ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ନାମ ତାଲିକା ପ୍ରକାଶ କଲେ । ଜୁନ ୧୯୪୭ର ସଂବାଦ ପତ୍ର ମାନ୍ୟତାରେ ଏ ସମ୍ବାଦ ପ୍ରକାଶ ପାଇଲା ।... ଅମ ଓଡ଼ିଶାରୁ ଶ୍ରୀରାମ ହରେକୃଷ୍ଣ ମହତାବଙ୍କ ନାମ ସେ ତାଲିକାରେ ପ୍ରକାଶ ପାଇଥିଲା । ସେହିଦିନ ଅପରାହ୍ନ ୫ଟା ବେଳେ ଲୋକାଲ ଗାଡ଼ରେ ମୁଁ କଟକ ଯାଇଥାଏ । ପୁରୀ ଷ୍ଟେସନରେ ମାନ୍ୟବର ମହତାବଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଦେଖା ହେଲା । ସେ ସେହିଦିନ ୧୧ଟା ବେଳେ ପୁରୀ ଆସିଥିଲେ, ମହାମାନ୍ୟ ଲାଟ ରୁମ୍‌ଲଲ୍ ସିବେନ୍‌ସ ସଙ୍ଗେ ଜଣା ଜରୁର କଥାବାଣୀ ହୋଇ ପୁଣି କଟକ ଫେରିଆସି । ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ଦେଖି ଆସି ନମସ୍କାର କଲି; ସେ ତାଙ୍କ କମ୍ପାଟ୍‌ମେଣ୍ଟକୁ ଡାକିଲେ । ଅତି ସେ ପ୍ରଥମ ଶ୍ରେଣୀ କୋଚ୍‌ରେ ବେସ୍ତ ନ ଥାନ୍ତି । ମୁଁ ଯାଏଁ ବସିଲି । ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀକାଳୀନ ସରକାରରେ ସେହି ମାନ୍ୟ ନାମ ତାଲିକା ପ୍ରକାଶ ପାଇଛି ସେ ବିଷୟରେ ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ପଚାରିଲି । ସେ ହେଲେ ମୁହଁରେ ହସିଲେ । କହିଲେ “ମୁଁ କଟକରେ ନ ଥିଲି ବାଲେଶ୍ଵର ଗସ୍ତର ଫେରି ଆଜି କଟକ ଷ୍ଟେସନରୁ ଏ କଥା ସେବେନ ପ୍ରକଟକାରୁ ଶୁଣିଲି । ତାପରେ ପୁରୀ ଲାଟ ରକନରେ ବାଣୀ ଥିବାରୁ ମୁଁ ଆଜି ଆସି ପୁଣି ଆଜି ଫେରି ଯାଉଛି । ମାତ୍ର ମୁଁ ଏ ଫିଲିମ୍ କଂଗ୍ରେସ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କମିଟିରୁ ବା କଟକରେ ଡାକି ଡିପାଟି ଚିଠି ପତ୍ର ପାରିଲି । ଦେଖାଯାଉ ।” —ଏତକ କହି ଏ ବିଷୟରେ ଆଉ କିଛି ନ କହି ଅନ୍ୟ ବିଷୟ ପଚାରିଲେ ।

ଜୁନ ୧୯୪୭ର ସକାଳ । ମହତାବଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ସାରି ପ୍ରକାର ସଜ୍ଜା ଏ ନୀରବେର ସେକ୍ରେଟେରିଏଟକୁ ଗଲେ । ସେକ୍ରେଟେରିଏଟ ସକାଳୁ କଟକରୀ ହେଉଥାଏ । ମହତାବଙ୍କୁ ସେଦିନ ଭାରି ଗମ୍ଭୀର ହୋଇ ଯାଇଥାନ୍ତି । ସ୍ୱତନ୍ତ୍ରାନ୍ତ କଟକ ସହରରେ ଭାରି ଗୋଟିଏ ହେଲେ ପଡ଼ି ଯାଇଥାଏ । ନବକାରୁ ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ହେବେ କି ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ କାରୁ ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ହେବେ ଏ କଥା ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଲଗା ହେଉଥାଏ । ପ୍ରଥମ ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀକାଳୀନ ସରକାରରେ ଜଣେ ଓଡ଼ିଶାରୁ ଯାଏ ଥିବାରୁ ଓଡ଼ିଶା ପାଇଁ ଅନନ୍ତର ଚେତା ଶେଷ ଯାଇଥାଏ । ଚେତାଅଳ୍ପ କେତେ ଶୁଭବାଣୀ ଓ ଓଡ଼ିଶା ବାହାରୁ ଡେଲିଗେସ ପ୍ରକଟ ଦ୍ଵାରା ମହତାବଙ୍କୁ ଏବେ ଶୁଭ ସମ୍ବାଦ ଜଣା ହେଉଥାଏ ଯେ ତାଙ୍କ କଳନା ନାହିଁ । ମହତାବଙ୍କୁ ସେକ୍ରେଟେରିଏଟ ସ୍ଵସ୍ଥ ଅସ୍ଥମସ୍ଥ “ମହତାବନିବାସ”ରେ ରହୁଥାନ୍ତି । ମୁଁ ତାଙ୍କର ସତେ ଅଭିଧାନ ହୋଇଥାଏ । ଏଣେ ସେହିଦିନ ସଂବାଦ ପତ୍ର ଓ ରେଡ଼ିଓ ସଂବାଦରୁ ଜଣା ପଡ଼ିଥାଏ ଯେ କଂଗ୍ରେସ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କମିଟି ଓଆରଲ୍‌ଙ୍କ ପ୍ରକାଶିତ ନାମ ତାଲିକାରେ

ଏକମତ ହୋଇପାରୁନହାନ୍ତି । ଶ୍ରୀ ଶରତଚନ୍ଦ୍ର ବୋଷଙ୍କୁ ନେବାପାଇଁ ମଧ୍ୟ ଆଲୋଚନା ଚାଲିଥାଏ । ମୁଁ ସେତେବେଳେ ଥିବା ଅଳ୍ପ ବୁଲିଲି । ମହତାବ ବାବୁ ତାଙ୍କ ଅଫିସ ଛାଡ଼ି ନବକାରୁଙ୍କ ଅଫିସରେ ଥାନ୍ତି । ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ ବାବୁ, ଶ୍ରୀମତୀ ଲକ୍ଷ୍ମୀବତୀ, ବ୍ୟାସପଣ୍ଡା ପ୍ରଭୃତି ମନ୍ତ୍ରୀମାନେ ଏକତ୍ର ବସି କଣ ଗୋଟିଏ ଆଲୋଚନା କଲେଇଥାନ୍ତି । ସେଠାରୁ ଫେରିଲା ପରେ “ମହତାବ ନିବାସ”ରେ ଡାକ୍ତରୀଅନ ଗୋଟିଏ ଡକ୍ଟର ସିଲିକ୍ଟ କରା ଚାଲି ଅଣି ଚିକିତ୍ସା କଲେ । ମହତାବଙ୍କ ଶରୀରୀୟ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟରେ ଶ୍ରୀମାତ୍ରାଧର ମହାନ୍ତି ଡାକ୍ତରୀ ପାଇଁ ଫୋନ୍ ଫୋନ୍ ସେତେବେଳେ ଯେତେ ଜଣାଳେ ଦେଲେ ସେ କଞ୍ଚଳାଟକ ଅଫିସରୁ ଚାଲି ଆସିଲେ । ମହତାବ ବାବୁ ମଟରରେ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ପହଞ୍ଚି କଞ୍ଚଳାଟକ ନାମ ଡାକ୍ତରୀ ଚିଠି ପଢ଼ିଲେ । ୧୫ଟା ବେଳେ ଏଠାଠି ବସି ସମସ୍ତେ ଖାଇଲେ । ଭାସରେ ସେ ପୁଣି ସେତେବେଳେ ଚାଲିଲେ । ସେଦିନ ସେ ଏତେ କର୍ମାନ୍ତର ଥାନ୍ତି ସେ ତାଙ୍କୁ ଶିଶୁ ସାରିବାକୁ ସମସ୍ତ ନଥାଏ । ଡେଲିଫୋନ, ଡେଲିଗ୍ରାମର ସୀମା ନଥାଏ । ଦୁର୍ଦ୍ଦିନେ କଂଗ୍ରେସ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କମିଟି କହିଥାଏ । ସେମାନେ ମଧ୍ୟ ଫୋନ୍‌ଫୋନ୍‌ରେ ମହତାବ ବାବୁଙ୍କ ସହିତ ପରାମର୍ଶ କରୁଥାନ୍ତି । ୪ଟା ବେଳେ ସେ ସେତେବେଳେ “ମହତାବ ନିବାସ”କୁ ଫେରି ଆସିଲେ । ସେ ମୋତେ ନିତ୍ୟାନନ୍ଦବାବୁଙ୍କ ସହ ଯେମିତି କରବାକୁ କହିବାକୁ ମୁଁ ୫ଟା ବେଳେ ମାନ୍ୟବର କାନୁନଗୋଙ୍କ ତାଙ୍କ କରଠାରେ ଯେବା କର ଆସିଲୁ ।

[illegible]

✕ ✕ ✕ ✕ ✕ ✕

ଦୁଇପା ଦୁଇ ପଟରୁ ବାସଲ ପରି ଶ୍ରୀମୁକ୍ତ ମହାଦାକର ବହୁମୁଖୀ ପ୍ରତିଭାର ଆଶ୍ରୟ
 ସ୍ଥାପକଙ୍କୁ ଜଣା ପଡ଼ିଥିଲା । ସେ ନିଜର ସୁଖ ସ୍ବାଛନ୍ଦ୍ୟକୁ ବଳିଦେଇ ଧରଣ ଉପକାର କରିବାକୁ
 ଚେଷ୍ଟା କରୁଥିଲେ । ଏପରି କି ସେ ମେଢ଼ିକ ପିନ୍ଧିଲେ ବେଳେ ତାଙ୍କ ପିତା ପୁତ୍ରକୁ ଅତି ସୁଖରେ
 ଚର୍ଖିବା ପାଇଁ ପେଉଁ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଖଞ୍ଜିଥିଲେ, ସେ ତାହାକୁ ଅତି କୌଶଳରେ ବଦଳାଇ ଦେଇଥିଲେ ।
 ତାଙ୍କ ବଣରେ ଥିଲା ସେ ବିଅଛତା ତେଲ ଜିନିଷ ତା ତେଲ ଚେନ୍ଦୁ ଖାଉଟି ନାହିଁ । ଏହାଛଡ଼ା
 ମହତାବ ବାବୁଙ୍କପରି ତାଙ୍କ ପିତା ସବୁ ଗୁଡ଼ିକ ବିଅ ପଠାଉଥିଲେ ଓ ତାଙ୍କ ପୁତ୍ରଙ୍କୁ ଗୁଡ଼ିକର ପାଇଁ
 ଅଳଗା ଗୁଡ଼ିକ ଆଣୁଥିଲା । ମହାଦାକଙ୍କପାଇଁ ସବୁ ଗୁଡ଼ିକର ଭାଗ, ବିଅଦିଅ ଟାଲି ଉପକାରୀ ଓ
 ଗୁଡ଼ିକର ପୁତ୍ରାଶ୍ରୟ ପାଇଁ ଅନ୍ୟ ଭାଗ ଓ ତେଲଦିଅ ତାରି ଉପକାରୀ ହୁଏ । ଏକଥା ମହତାବ ଜାଣିପାରି
 ତାଙ୍କ ପିତାଙ୍କୁ କହି ସବୁ ବଦଳାଇ ଦେଇଥିଲେ ଓ ଗୁଡ଼ିକର ପୁତ୍ରାଶ୍ରୟ ସମସ୍ତ ଏକା ଜିନିଷ ଖାଉଥିଲେ ।
 କେବଳ ସେତିକି ନୁହେଁ, ତାଙ୍କ ବାପା ଯେଉଁ ଟଙ୍କା ଦେଉଥିଲେ ସେଥିରେ ସେ ତାଙ୍କ ଖର୍ଚ୍ଚ କମାଇ
 ଦୁଇଟି ଗରିବ ସ୍ତ୍ରୀ (ସହଯାଠା) କୁ ଦେଉଥିଲେ । ଶ୍ରୀମୁକ୍ତ ମହାଦାକ ଆଗରପଡ଼ା ସଜାଳର ପୁଅ ହେଲେ
 ସେ ବଳାସ ବିଭବରେ ରହିବାକୁ ଭଲ ପାଉ ନଥିଲେ । ଦୁଃଖୀ ଶ୍ରେଣୀଙ୍କ ପାଇଁ ତାଙ୍କ ପ୍ରାଣ କାନ୍ଦୁଥିଲା ।
 ସେ ପଠେ ପକାଇଲୁ ଜାକନର ମୁଲମନ୍ଦ କରି ଖିଣ୍ଡିଥିଲେ ।

ରାଜନୀତି କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅସାଧାରଣ ବିଜାଣ

ଭାରତର ସ୍ବାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ରୂପରେ ଶ୍ରମଣ କୁହୁଳି ଉଠିଲା । ୧୯୨୦ ଓ
 ନିଖିଳ ଭାରତ ଜାତୀୟ କଂଗ୍ରେସ ମହାସ୍ବାକାଶିକ ନେତୃତ୍ବରେ ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଖାସ
 ଦେଲେବେଳେ ମହାଦାକଙ୍କୁ କଲେକ୍ଟ ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ଓ ସଚ୍ଚରବନ ପରିଦର୍ଶକେଇ ଏ ମୁକ୍ତିରେ
 ପୈକିକ ହେଲେ । ସେ ଦେଶମାତୃକାର ସେବାରେ ନିଜକୁ ବଳି ଦେବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରୁଥିଲେ ।
 ଭୋଳା, ଶେଣୀ, ଦୁଃଖୀ ଓଡ଼ିଆଙ୍କର ହାର୍ଦ୍ଦିକ ବନ୍ଧୁ ଦେଶପ୍ରାଣ ଉତ୍ତମସିଂହ ଗୋପବନ୍ଧୁଙ୍କର ସାଥରେ ବନ୍ଧ୍ୟା
 ପ୍ରପାତର ପୁରୁଷାର୍ଥରେ ମହତ କଳା ପେର୍ ସବୁ ସାହାଯ୍ୟ ଓ ସେବା କରୁଛନ୍ତି ତାହା ଧ୍ୟାନସ୍ପେଷ ନାହିଁ ।
 ମହାସ୍ବା ଉଦ୍ଧାର ନିଜେ ଆସ ବନ୍ଧ୍ୟା ଦୁର୍ଭିକ୍ଷେ ଓଡ଼ିଆର ଅବସ୍ଥା ଦେଖିପାର ନାନଙ୍କୁ ଅଶ୍ରୁଜ,
 ଜକନଲ୍ କଲ୍ଲାଣୀ ପ୍ରଭୃତିଙ୍କୁ ପଠାଇ ତେଲ ଓ ଖାଦ୍ୟ ଚପକା କରିବା ପାଇଁ । ଦୁଃଖିନୀ କନିକାତ
 ଅଭ୍ୟାସର ବିରୁଦ୍ଧ-ର ମହାଦାକ ପେର୍ କାର୍ଯ୍ୟାନୁଷ୍ଠାନ ଆରମ୍ଭ କରି ଯେଉଁ ନିଷ୍ପତ୍ତିର କଲ
 ତାହା ପ୍ରାଣଧାନର ବିଷୟ । କନିକାର ସ୍ବା ବିହର ଓଡ଼ିଆର ଏକଜିନ୍ଦ୍ରୀଟର ବାଉଁଶିକର ଖେମର
 ଧଳାବେଳେ ମହତ ବଙ୍ଗଳା ନାନାଦି ମିଥ୍ୟା ଚମାକଦମା-ର ଟଙ୍କା ହରଷଣ କରିଥିଲେ ଏବେ
 ସେତିକି ନୁହେଁ ତେଲ, ଚୋରିମାନା, ପୁଲିସର ନିର୍ମମ ଅଭ୍ୟାସର ନିର୍ମମତା ଏକ ପ୍ରାଣଧାନ
 ସଂଗ୍ରାମକୁ ବଳିଷ୍ଠ କଲେ । ନିଜର ସଜାଗତ୍ବରେ ଭାରତ ମଧ୍ୟରେ ଓଡ଼ିଆ ୨ୟ ସ୍ଥାନ ଅଧିକାର
 କରିବାରେ ମହତାକଙ୍କ ଚପପରି ପ୍ରାଣେ ପୁର୍ବ କରିଥିଲେ । ତାହା କାହାକୁ ଅବଦାନ ନାହିଁ । ଅନ୍ଧବିଶ୍ୱାସ
 ମହତାକଙ୍କୁ ନିଖିଳ ଭାରତ କଂଗ୍ରେସ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କମିଟି-ର ସାଫ୍ୟ ହୋଇ ଓଡ଼ିଆ ଜାତିର
 ଟେକ ରଖିଛନ୍ତି ।

ବିଲ୍ଲତ କବିନେତ ମିଶନ ଅଫରେ ଶ୍ରୀମୁକ୍ତ ମହତାବ ଭାରତର ଦାନ ବିଷୟରେ ଓଡ଼ିଆ
 ଓଡ଼ିଆ ପରେ ମତ ପ୍ରକାଶ କରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଓଡ଼ିଆର ୨୭ ଟି ଚେତନାକୁ ଓଡ଼ିଆ ପ୍ରଦେଶ

ସହୃଦ ମିଶ୍ରଙ୍କ ଦିଆଯାଇ ବୋଲି ଦାନ କରି ସେହି ପ୍ରାୟତ ପତ୍ର (ସ୍ଥାୟୀ ପୁସ୍ତକ) ଦେଇ ଥିଲେ ସେଥିରେ ୧୮୦୪ ର ନ ୪ ସ୍ୱର ରେଗୁଲେସନରେ ଏସବୁ ଗେଜେଟ୍, କଟକ ପ୍ରଦେଶର କ୍ରମିକ ଅନୁଷ୍ଠାନ ଥିଲା, ତାହାରେ ୧୮୦୪ ରେଗୁଲେସନ କଥା, ୧୯୧୭ ରେଗୁଲେସନ କଥା ଲେଖିବା କରି ଏ ରେଗୁଲେସନରେ ଓଡ଼ିଶା କମିସନରଙ୍କୁ ଓଡ଼ିଶା ଗେଜେଟ୍‌ରେ ସୁପ୍ରିମେଣ୍ଡେଣ୍ଟ କରା ଯାଉଥିଲା, କଟକ, ପୁରୀ, ବାଲିଶାହର କଲେକ୍ଟରମାନେ ବିଭିନ୍ନ ଗେଜେଟ୍‌ରେ ଆହୁରି ସୁପ୍ରିମେଣ୍ଡେଣ୍ଟ କରାଯିବ, ହୋଇଥିଲେ, ତାହାରେ କ୍ରମିକ ଓଡ଼ିଶା ଗେଜେଟ୍‌କୁ ବିଭିନ୍ନ ଏକ୍ସକ୍ୟୁଟିଭ୍ କର୍ମୀ ଲୋକ ସେ ସବୁ କଥା କର୍ତ୍ତୃତା କରି ୧୮୧୪ ପ୍ରକୃତରୂପେ ୧୦ ତାରିଖରେ ଗେଜେଟ୍‌ରେ ଗେଜେଟ୍‌ରେ ଯେଉଁ ଅବଦାନ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଥିଲେ ତାକୁ ଉକ୍ତି କରି ଲେଖିଥିଲେ । ସାଧାରଣ କମିସନର ଅଟେ ସର୍ବକର୍ମୀ ଓଡ଼ିଶା ସହୃଦ ଓଡ଼ିଶା ଗେଜେଟ୍‌ର ଶାସନ ସଂପର୍କ ରଖିବା କଥା ସୁପ୍ରାସ୍ତ କରିଥିଲେ । ଶ୍ରୀମତୀ ମହତାବ ଏ ଦାନ ପତ୍ର ମନ୍ତ୍ରୀମଣ୍ଡଳ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଦଳ ଅଂଶରେ ଯେଉଁ କରିଥିଲେ । ସେଥିରେ ହିନ୍ଦୁ ଲୋକ ସଜନୀତ ବିଶାଳତା ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟହୋଇ ମହତାବଙ୍କ ଚେତୁର ସଜନୀତରେ ମୁଗ୍ଧ ହେବ ବିଶେଷ ସମ୍ବର୍ଦ୍ଧନା ଜଣାଉଥିଲେ ।

ଓଡ଼ିଶା ଗେଜେଟ୍‌ର ମାନକରୁ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସଜନୀ ଶାସନ ଲେଖା କରିବା ପାଇଁ ଯେଉଁ ବିପ୍ଳବ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦିଆ ଯିବ ତାକୁ ଗ୍ରହଣ କରି ଗେଜେଟ୍‌ରେ ମହତାବଙ୍କ ଯେହୁ ବିବିଧାସମ୍ପନ୍ନ ମହତାବଙ୍କ ଅନ୍ତର୍ଗତ ହୋଇଥିଲେ ଓଡ଼ିଶା ସହୃଦ ଗେଜେଟ୍‌ର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ମିଶ୍ରଙ୍କ ଦେବାପାଇଁ । କେବଳ ତାଙ୍କ ବିଶେଷ ସଜନୀତ ଚେତୁରତା ପ୍ରକରେ ଗେଜେଟ୍‌ ମିଶ୍ରଙ୍କ ହୋଇ ଓଡ଼ିଶାକୁ ସଜନୀ ଶାସନ ଲେଖା ପାଇଛି । ଏହି ଗେଜେଟ୍‌ ମିଶ୍ରଙ୍କୁ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରି ମହତାବଙ୍କ ଗୁରୁତର ସଜନୀତକ ମାର୍ଗ ଉତ୍ତମ କରି ଦେଖାଯିବ ବୋଲି କହୁଲେ କିଛି ଭଲ ହେବ ନାହିଁ । ଓଡ଼ିଶା ପ୍ରଥମ ସହୃଦରେ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରି ଦେବା ପଡ଼ିଲେ ଅଧିକତର ସାହାଯ୍ୟ କରିପାରିବ ।

ଅଦ୍ୱିତୀୟ ।—ଅହମଦନଗର ଦୁର୍ଗରେ ବନ୍ଦୀରହି “ଓଡ଼ିଶାର ଭୃତହାସ” ପ୍ରଣୟନ କରି ଉତ୍କଳର ଅଟଳ ଗୌରବର ପୃଷ୍ଠା ଉଦ୍‌ଘାଟନ କରି ଓଡ଼ିଆଜାତିକୁ ଗୌରବାନ୍ୱିତ କରିଛନ୍ତି । କେବଳ ସେତିକି ନୁହେଁ, ବ୍ୟବହାରରେ ଓଡ଼ିଆଙ୍କ ସମ୍ମାନ ସମକକ୍ଷ କରି ଛୁଡ଼ା କରିବାରେ ପ୍ରୟତ୍ନ ହୋଇ “ଉତ୍କଳ କେଶରୀ” ନାମକୁ ସାର୍ଥକ କରିଛନ୍ତି ।

ସାମ୍ବାଦିକ ମହତାବ

ସାମ୍ବାଦିକ ଶେଷରେ ମହତାବକାରୁଙ୍କ ପ୍ରଚେଷ୍ଟା ଅଦ୍ୱିତୀୟ । ୧୯୨୪ ମସିହାରେ ଭାଙ୍ଗର ଉଦ୍ୟମରେ “ପ୍ରଜାତନ୍ତ୍ର” ସବାଦ ପତ୍ର ବାଲେଶ୍ୱରରୁ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇ ଅନ୍ୟାୟ, ଅତ୍ୟାଧିକ ଶୋଷଣ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଲଢ଼ି ସ୍ୱାଧୀନତାର କାଶୀ ପୁରପଣ୍ଡାରେ ଏବେ ପ୍ରଭୁର ହେଲ ସେ ଯାହା ଫଳରେ କି ବୁଝି ସରକାର ଭୟସ୍ତ ହୋଇ ସେ ପ୍ରେସ ଓ କାଗଜକୁ ବାଜ୍ୟାପ୍ତ କରି ନେଲେ । X X X ପୁଣି କାଲିପରି ମନେ ପଡ଼େ ତା ୧-୭-୧୯୨୭ ରିଖ ଷଡ଼ରେ ଶ୍ରୀ ଦେବେନ୍ଦ୍ର ନାଥ ମହାନ୍ତି ଓ ମୁଁ ମହତାବକାରୁଙ୍କ ଘରେ ପହଞ୍ଚିଲୁ । ସେ ସେତେବେଳେ ଭୁଲସାପୁରସ୍ଥ “ନିର୍ଦ୍ଦେଶ”ର ଅବସ୍ଥାନ କରୁଥାନ୍ତି । ଅମେ ପହଞ୍ଚିଲା କେଲକୁ (ପୁରୀ ଗଡ଼ବିଲମ୍ବ ହେଉ) ଷଡ଼ ପ୍ରାୟ ୧୦୧ ଟା ହୋଇଥିଲା । ସେ ଅମକୁ ଦେଖିଲାମାତ୍ରେ କହିଲେ “ଅଗପାଅ ଖିଆଅ କରିନିଅ ।”—ଖାଲସାରିଲା ଘରେ ମୁଁ ଦେଖିଲି, ମହତାବ କାନ୍ଦୁ କାରଣାରୁ ଲାଗି ଲାଗି ଡେଇଁ ଅନ୍ଧାରରେ ବସ କଣ ଭାବୁଛନ୍ତି । ମୋତେ…… କହିଲେ—“ଅମର ଭଲଜା ଧରଣର ଗୋଟିଏ ଦୈନିକ ସବାଦ ପତ୍ର ଅବଶ୍ୟକ, ମୁଁ ଭାବୁଛି କିପରି ଗୋଟିଏ ଭଲ ଖବର କାଗଜ ବାହାରିବ ।” ମୁଁ କହିଲି ଅମ ଓଡ଼ିଶାରୁ ଗୋଟିଏ ଭଲ ବାସ୍ତବ ଦୈନିକ ପ୍ରକାଶ ପାଇବା ଜରୁରୀ ଦରକାର ହେଉଛି । ସେ କହିଲେ “ଭଲ ଓଡ଼ିଆ କାଗଜ ଖଣ୍ଡିଏତ ନାହିଁ ବାସ୍ତବ ଚଳିବ କିପରି ? ସେଥି ପାଇଁ ପ୍ରେସ ବଜାୟଦାର ଅଭାବ । ଆଗେ ଖଣ୍ଡି ଭଲ ଓଡ଼ିଆ ଦୈନିକ ବାହାରୁ ନା ଅମର ଘେରୁ “ପ୍ରଜାତନ୍ତ୍ର” ବାହାରୁ ଥିଲା ସେହିଥିରୁ ପୁଣି ଏହି ଅଗଷ୍ଟ ମାସରୁ ବାହାର କରିବାକୁ ମୁଁ ମନସ୍ଥ କରିଛି ।”………ବଜାୟଦାର ବଜାୟଦ କେତେକ ପରିକଳ୍ପନା ହୋଇଗଲା । ଦୁଇ ବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ‘ପ୍ରଜାତନ୍ତ୍ର’ ଉତ୍କଳରେ ସାମ୍ବାଦିକ ଦିଗରେ ଅଭିନବ ପରିକଳ୍ପନ ଓ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆଣି ଦେଇଛି । ପ୍ରଜାତନ୍ତ୍ରର ମାସିକ ସାହିତ୍ୟ ପତ୍ରିକା ‘ହଜାର’ ଲେଖକ ଲେଖିକାଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କହୁ ଉତ୍ସାହ ଓ ପ୍ରେରଣା ଦେଇ ସବୁ ପ୍ରଶଂସିତ ହୋଇ ଥିବାରୁ ମହତାବଙ୍କ ଷଷ୍ଠ ସତ୍ୟରେ ପରିଣତ ହୋଇଛି ।

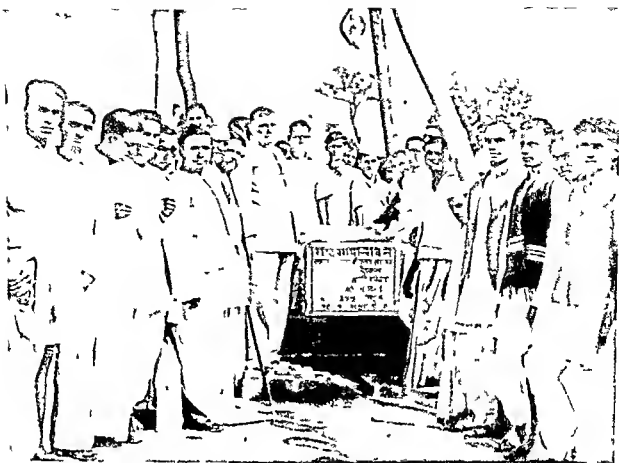
ନେତୃତ୍ୱର ବିକାଶ

ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ମହତାବଜୀଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱ କେବଳ ଓଡ଼ିଶାରେ ସାମ୍ବାଦିକ ରହି ନାହିଁ । ଭାରତୀୟ ନେତୃ ମଣ୍ଡଳୀରେ ଜଣେ ଅଗ୍ରଗଣ୍ୟ ହୋଇ, ଅନ୍ତର୍ଜାତୀୟ ନେତା ହେବକୁ ଯାଚୁଛନ୍ତି । କେନ୍ଦ୍ର ସରକାରରେ ମହତାବଜୀଙ୍କୁ ନେଇ ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟର ଘଟଣା ଓ ପତ୍ରିକା ନେତୃତ୍ୱ କାରମ୍ବାର ରହିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ମହତାବଜୀ ଓଡ଼ିଶାର ସ୍ୱାର୍ଥ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ନିଜ ସ୍ୱାର୍ଥକୁ କଲି ଦେଇଛନ୍ତି । କେବଳ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ମହତାବଙ୍କ କେନ୍ଦ୍ରରେ ମନ୍ତ୍ରୀ ହେବା ପାଇଁ ସେ ସୁଯୋଗ ଦାଅ ହୋଇଛି ତା ନୁହେଁ, ଅମେରିକା ପ୍ରଭୃତିକୁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ହୋଇ ସିବାପାଇଁ କହୁ ବାର କୁହା ହୋଇଛି । ମୁଁ ସେ ଦିନ ତା ୨-୭-୧୯୩୮ ରିଖରେ ତାଙ୍କର ଘରେ ଆସି, ପତ୍ରିକା ନେତୃତ୍ୱ ମହତାବଜୀଙ୍କୁ ଏହି ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ହେବା ପାଇଁ ଚେଲଗ୍ରାମରେ ଜଣାଉଥିଲେ । X X X ଓଡ଼ିଶାର ପୁଣିକ ବିକାଶ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ସେ ନିଜର ହମୋଲତକୁ ଅବହେଳା ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିଅଛନ୍ତି ।

ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥ ମିଶନ

ଶ୍ରୀମଦ୍ରାମାୟାବଳୀର ଅଧ୍ୟାୟ ଦ୍ଵିତୀୟ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ମଧ୍ୟ କମଳାଦେବୀ, କର୍ଣ୍ଣମାନ ଦେବରେ ପେପରି ଗୁଣିଆଦେବୀ
 ଦୁଃସାର କରାଳ ମୁଖି ଧାରୀ ହୁଲୁଛି; ଅନ୍ୟାୟ, ଦୁର୍ଯ୍ୟାଦି, ନୃଶଂସକା ବୀର୍ଯ୍ୟଶ୍ରୀ, ସେ ସବୁ ପାଇଁ ଦେବର
 ନୈତିକ ପ୍ରଭାବର ଅଭାବ ବଢ଼ିଛି ବୋଲି ଚିନ୍ତାହୁଏ କି ସେ ଓଡ଼ିଶାରେ ଟୋପିଏ “ଜଗନ୍ନାଥ ମିଶନ”
 ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥ ମିଶନର ପାଇଁ ବିଶେଷତଃ ଓଡ଼ିଶାର ଅନ୍ଧାଧାରୀମାନଙ୍କ ସେବା ଓ ସଂସ୍କାର ପାଇଁ
 ଚିନ୍ତାମୁଖୀ ହୁଅନ୍ତୁ । — ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ କରୁଣାରୁ ଏ ଜଗତ ଯଶସ୍ଵୀ ହେଉ । ଜଗନ୍ନାଥେ, ମାନବର
 ମହତାବଳୀ ପ୍ରାପ୍ତିକରଣ କରନ୍ତୁ ଏତକହିଁ ଅଳ୍ପ ପ୍ରାର୍ଥନା ।

ଡାକ୍ତର ଗୌରୀଚନ୍ଦ୍ର ଚରଣ ପାଠ

After laying the foundation stone of the Rastrabhasa Bhawan at Cuttack

Declaring open the Rastrabhasa Electric Press.

ବିଜୟୀ ବୀର ଗୁଳେ

ବିଜୟୀ ବୀର ଗୁଳେ

ବାରୁଦ ହୁକୁ	ତୁରୁ ତରଣେ	ବିପ୍ଳବ ଧାର ଧାରେ । ୦ ।
ଅକଳି ଅବେ	ବନ୍ଧୁର ପଥୁ	ହୁଣି ଅବେ ରଣେ,
ଭାଙ୍ଗି ନି କେବେ	ବାହୁନ ପତି	ବୋଲୁ ଅହବାଙ୍ଗନେ,
ବାଲିତା ଶିଳା	ଗୁରୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶେ	ବିରାଜି ଅଭିଯାନ,
ସମର ରୂପେ	ଭାଙ୍ଗିଛି ବର	ଶତ୍ରୁର ଦମ୍ଭଟାଣି,
ସତ୍ୟ ତାହାର	ବଳୁକବଚ	ଅହଂସା ତାର ସେହୁ ।
ପ୍ରେମ ତାହାର	ସଞ୍ଜନୀ	ତ୍ୟାଗ ତାହାର ସେନା,
ମୁକ୍ତି ତାହାର	ମେହନ ମଳ	ଶାନ୍ତି ସମର ଗନ,
ଦୁଇରୁ ତାର	ମୁକ୍ତିନିତା	ବଦନ ଛଳୟୁ ତାନ,
	ବିଜୟୀ ବୀର ଗୁଳେ	
ଭାବତ ମାତା	ପାହୁଁ ଛିଣ୍ଡାଇ	ବେଢ଼ି ଅଦର୍ଶ ଧାରେ । ୧ ।

କାଳେ ତା ପ୍ରାଣ	ଦୁଃଖୀ କି ଦେଖି	ନୟନୁ ବଦନ ପାଣି
ହରିଜନରେ	ଦେଲ ସମ୍ମାନ	ତକାଳକୁ ଟିଣି ଅଣି,
ବଡ଼ ଦେଉଳ	ବଡ଼ ଦରଜା	ଦେଲରେ ଶେଲି ଗୁଣ୍ଡେ,
ବାଲିଶା ଦାସ	ବଢ଼ିଆ ହିଜ	ଗୁଲିଲେ ବଡ଼ ଦାଣ୍ଡେ,
ଅଳକା ସୁପ୍ତେ	ଭୁବନେଶ୍ୱରେ	ତୋଳେରେ ଗୁଜଗଡ଼,
ବାସନା ତାର	ବୋଟାର୍କ ସମ	ଅଶ୍ରୁ ତା ଚକଚକ ବଡ଼
ଗଜଜାତର	ଦୁର୍ଦ୍ଦିଦ୍ୟ ଦୁର୍ଦ୍ଦ	ଭାଙ୍ଗିଲୁ କରୁଣଳେ
ଅ ଶିଳ ତହୁଁ	ପ୍ରଜା ଶାସନ	ପୋଡ଼ିଲୁ ଝୁଲିଲେ
	ବିଜୟୀବୀର ଗୁଳେ	
କଂଗ୍ରେସ ତାଳ	କଦମ୍ବ ତରଳ	ପକାଇ ତା ଲ ଉଠେ । ୨ ।

ହାବୁଦରେ	ସପନ ଭାର	ବଠିଛି ରୂପ ଧରି,
ମଶାଲମାଳ	ଜନମ ଭୂଇଁ	ନୂଆ ଥର ଥର,
ମଣି ମୁକୁତା	ମାଳରେ ମାଆ	ହୁଏ ପଞ୍ଜର ଲୁଗା
ସି ଦିବ ଲୁଗା	ବନ୍ଧିବ ଦେଖି	ଜନନୀ ଶୋଭା ଛାଇ,
ସାହାସ ବୁଦ୍ଧ	ସବୁଜ ଛବି	ଖେଳିବ ଭାସି ଭାସି,
ନନ୍ଦନ ତେଜ	ଉଜ୍ଜଳ ଖେଳେ	ଦେଖିବ ବସିବାସୀ,
ଜନନୀର ସେ	ସୁସୁଦ୍ଧ ଭାର	ସୁଖ ଜୟନ୍ତୀ ଅଜ,
ପୂଜା ମଣ୍ଡପେ	ହୃଦୟ ବାଳା	ମନ ପଡ଼ୁଛି ମଳ

ବଜୟା ବାର ଶୂନ୍ୟ

ଆସରେ ଧରି ବଜୟ ଶିଳା ମାରିବା ନରକରେ । ୩ ।

ବନ୍ଦନାମ ପାଣିପାନ୍ଥ

- ମହତାବ ବାବୁ

ଏ ଅଞ୍ଚଳକୁ ପ୍ରାୟ ୨୦ ଶ ଲକ୍ଷ କଥା—ସେତେବେଳେ ମହାମାନବ ମହାସ୍ବାଗାନ୍ଧ ସ୍ବାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମର ରଣଭେରୀ ଫୁଲି କୋଟି କୋଟି ଅବାଳବୃଦ୍ଧକନିଦାଙ୍କର ହୃଦୟରେ ସମର ଅନଳ ଜାଳି ଦେଇଥିଲେ, ସେତେବେଳେ ଜଣେ ସାମାନ୍ୟ ସୈନିକ ଭାବରେ ମୁଁ ସେ ଯୁଦ୍ଧରେ ଝାସ ଦେଇଥିଲି । ସେତେବେଳେ ମୋର ମହତାବ ବାବୁଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ପରିଚୟ ଓ ତାଙ୍କ ବିଷୟରେ ମୋର ଅଭିଜ୍ଞତା ବିଷୟରେ ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ ଚିତ୍ତଶିଖାକୁ ମନେ କରିଛି କାରଣ ଆଉ ସୁଯୋଗ ମିଳି ପାରିବ କି ନାହିଁ ।

୧୯୩୯ ମସିହାରେ ସେତେବେଳେ ବାଲେଶ୍ବରର ନାନା ସ୍ଥାନରେ ଲୁଣମଣ୍ଡ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଚାଲିଥାଏ, ମୁଁ ସେତେବେଳେ ପ୍ରାୟ ୧୫ ଜଣ ଯୁବକଙ୍କୁ ନେଇ ଗୋଟିଏ ଦଳରେ ସେଠାକୁ ଯିବାକୁ—ତାର ପରଦିନ ସକାଳ ପ୍ରାୟ ୯ ଖା ଓକେଳ ବାଲେଶ୍ବରରେ ପହଞ୍ଚି ନିମିତ୍ତ କୋଠିରେ ଯାଇ ପହଞ୍ଚିଲୁ—ସେଠାରେ ଅନେକ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ଉପସ୍ଥିତ ଥାଆନ୍ତି—ତା ମଧ୍ୟରେ ଖଦଡ଼ ଲୁଗା ଗାନ୍ଧିଜୀପି ପିନ୍ଧି, ଜଟଣି ବଳିଷ୍ଠ, ବସୁଦନ୍ତ, ଦୀର୍ଘବାୟୁ ପୁରୁଷ ନେତୃତ୍ବ କରୁଥାନ୍ତି—ଏ ଜଟଣି ନିଶ୍ଚୟ ଜନତା ହୋଇଥିବେ ମନେ କଲି । ଆମେ ଯାଇ ନମସ୍କାର କଲୁ ତା’ପରେ ଶୁଣିଲି ଯେ ଉଦ୍ଧେଶ୍ବର ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖରୀ ଏଠାର ପୁରୁଷ କଂଗ୍ରେସ କର୍ମୀ ଓ ଜନତା ମହତାବ ବାବୁ—ମୋର ପୁରୁଷପଣର ଅନେକ ଜନତା ଓ କର୍ମୀ ମଧ୍ୟ ସେଠାରେ ପହଞ୍ଚିଲେ—କେଉଁଠାରେ, କିପରି, କେବେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଓ ସତ୍ତା ସମିତ କରିବାକୁ ହେବ, ସେ ବିଷୟରେ ମହତାବ ବାବୁ ଆଦର୍ଶ ଦିଅନ୍ତି—ତାଙ୍କର ଶିକ୍ଷାକ୍ରମ ଶୁଭ ଫଳ ଦେଖି ଥିଲି । ଏତେ ଲୋକ ଆଉ ମଧ୍ୟ ଶିବିରରେ ବିଶେଷ ଲା ଓଦିଆଯାଉ ନଥିଲା ତାପରେ ତାଙ୍କର ଆଦେଶରେ ପ୍ରାୟ ପ୍ରତିଦିନ ୫୦୦ ଲୋକଙ୍କର ଖାଦ୍ୟ ଯିବାବାସାର ଲୋକେ ଆସାତେ ଓ ଅନୁଶ୍ରୁତି ଭାବରେ ଜିନିଷମାନ ଯୋଗୁଥାନ୍ତି—ପ୍ରତିଦିନ ସନ୍ଧ୍ୟା ସକାଳ ପ୍ରାର୍ଥନା ପରେ ସେ କିଛି କିଛି ବସ୍ତୁଦାନ ଦିଅନ୍ତି—ତାଙ୍କର ଆଦେଶରେ ମୁଁ ବହୁତ ସ୍ଥାନକୁ ସତ୍ତା କରିବାକୁ ଯାଇଛି—ମହତାବ ବାବୁଙ୍କ ଉପରେ ଲୋକଙ୍କର ଯେ ଖୁବ୍ ସ୍ନେହ, ଭକ୍ତି ଆଉ ବିଶ୍ବାସ ଥିଲା, ସେ କଥା ବାଲେଶ୍ବରର ଗ୍ରାମେ ଗ୍ରାମେ ଚାଲୁଥିବା କର୍ମୀମାନେ କେବଳ ବୁଝିପାରୁଥିଲେ । କାରଣ ସୁଦୂର ପକ୍ଷୀ ଗ୍ରାମମାନଙ୍କରେ ଲୋକମାନେ ସୁଲଭ ଓ ସରକାରୀ ହାକିମମାନଙ୍କର ଶ୍ରେଣୀ ଅତ୍ୟାଚାରରେ ମଧ୍ୟ ମହତାବ ବାବୁଙ୍କର କଥାରେ ଖୁବ୍ ଦମ୍ଭ ଓ ପୈର୍ବୀ ଧରି ରହୁଥାନ୍ତି ।

କେତେକ ଦିନ ଏହିପରି ଚାଲିଗଲା—ମୁଁ ଚାଲି ଆସିଲି ମୋର ଗ୍ରାମକୁ—କଟକରେ କିଛିଦିନ କାମ କଲି—ସେତେବେଳେ ବାବୁଙ୍କର ବୟସ ୮୫ ବର୍ଷର ଥିଲା—ମୁଁ ମୋର କେତେଜଣ ବନ୍ଧୁଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ସୁଲଭ କହିଲି ଧୂଳି ହୋଇ ଓ ପୁରୁଷ ଯେହା ମା ୨ ସ ଲେଲି ପାଇଲି—କଟକ ଜେଲରୁ ଯାଇ ପାଟଣା କ୍ୟାମ୍ପ ଜେଲରେ ରହିଲି । ସେଠାରେ ମହତାବ ବାବୁଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ଦେଖାହେଲା । ସେ ନିଜ ରକ୍ତରେ “କ” ଶ୍ରେଣୀରୁ ଆସି “ଗ” ଶ୍ରେଣୀରେ

ଅନୁମାନକ ସଙ୍ଗରେ ପୋଗବଦଲେ, ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଚେତାମାନଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା ତାଙ୍କର ବିଶେଷତ୍ୱ ଏଠାରେ ଜଣା ପଡ଼ିଲା । କାରଣ ସେଇତେବେଳେ “ଗ” ଶ୍ରେଣୀ ବନ୍ଦୀଙ୍କର ଦୁର୍ବସ୍ଥା ବହୁଳ ନ ପରେ । ସେ ଖାଦ୍ୟ, ସେ ଘର, ସେ ଶେଯ, ସେ ବ୍ୟବହାର ଯେ କେତେ କଷ୍ଟକର ତା ଅନୁଭବ କରନ୍ତି ବୁଝି ପାରିବ ନାହିଁ । ମହତାବ ବାବୁ ଆସିବା କଥା ଶୁଣି, ଓଡ଼ିଶାର ବନ୍ଦୀ କର୍ମୀମାନଙ୍କ ମନରେ ଅସୁବିଧା ଉତ୍ପାଦିତ, ଆନନ୍ଦ ଲେଖିଗଲା । ଏକେତ ପେଟେ ବିହାସ ବନ୍ଦୀ ଥିଲେ, ପ୍ରାୟ ୩୦୦୦ ହେବ, ତା ମଧ୍ୟରେ ୨୦୦ ଓଡ଼ିଆଙ୍କ ନାମ ଖୁବ୍ ଥିଲା । ତାପରେ ମହତାବ ବାବୁ ଆସି ପହଞ୍ଚି-ଯିବାରୁ ଓଡ଼ିଆଙ୍କ ଶକ୍ତି ୧୦୦ ଗୁଣ ବଢ଼ିଗଲା । ସେତେବେଳର ସେ ଜେଲର ଉନ୍ନତଧାରକ ଥିଲେ ଜଣେ ବାଲୁଆ ମହଲୀଙ୍କର ବିବାହ ଶ୍ରୀରାମ ସ୍ୱାମୀ, ତାଙ୍କର ଅଭ୍ୟାସର ବିଶେଷତା ଓଡ଼ିଆଙ୍କ ଉପରେ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ । କିନ୍ତୁ ମହତାବ ବାବୁ ଆସିବା ପରେ ସେ ସବୁ ଏକାକେକେ ବନ୍ଦ ହୋଇଗଲା । ଆମେ ବେତେ ଜଣ ସେହି ଧାଡ଼ିରେ ଥିଲୁଁ ସେ ମଧ୍ୟ ଆସି ଆମର ସେହି ଧାଡ଼ିରେ ରହିଲେ । ତାଙ୍କର ଶୋଇବା ଜାଗାରୁ ମୋର ଜାଗା ଥିଲା ଓର୍ଥ ସ୍ଥାନ । ମହତାବ ବାବୁଙ୍କ ଆସିବା ଆଗରୁ ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଟିକିଏ ସଂକୀର୍ଣ୍ଣତା ପ୍ରବେଶ କରିଥିଲା । କାରଣ ଜେଲରେ ରହି ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବିଷୟରେ ଭାବିବାର ଶକ୍ତି କମି ଆସିଥିଲା, ଶିଥିଳତା ମଧ୍ୟ ଆସିଥିଲା । ସେ ଆସି ତାଙ୍କର ନେତୃତ୍ୱ ଦେଇ ଅନୁମାନକ ଶକ୍ତିକୁ ଭଲ ମାର୍ଗରେ ଗୁଲିତ କରିଥିଲେ । ଏପରି କି ସହସ୍ରାଧିକ ବିହାସ ବନ୍ଦୀମାନେ ଦେଖି ଅଶ୍ୱସ୍ଥ ହୋଇ ପାରୁଥିଲେ ଓ ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କୁ ଖୁବ୍ ଉଚ୍ଛ୍ୱାସ ଦେଉଥିଲେ, ସେକଥା ମୁଁ ଲେଖିଛି—

ପ୍ରଥମେ ମହତାବ ବାବୁ ପ୍ରତି ପସ୍ତାକରେ ଥରେ ଗୋଟିଏ ସରୁ କରୁଥିଲେ । ସେଥିରେ ପ୍ରବଳ ଓ କବିତାର ପ୍ରତିପୋଷିତା ହେଉଥିଲା । ବଲ୍ଲଭାର ମଧ୍ୟ ପ୍ରତିପୋଷିତା ହେଉଥିଲା । ସେହି କବିତା ମାନଙ୍କର ସମାଲୋଚନା ସେ ନିତି କରୁଥିଲେ । ଏବେ କବି ଗରବିଶାରକଠାରୁ ଶୁଣିଥିଲା ଯେ ମହତାବ ବାବୁ ସେ କବିତା ଗୁଡ଼ିକ ଗୋଟିଏ ସୁପ୍ରକାବାରରେ ପ୍ରକାଶ କରୁଛନ୍ତି । ତାହାକୁ କାହାର କି ପ୍ରତିଭା ଫୁଟି ଉଠିଥିଲା । ସ୍ୱଳ୍ପକେଳ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଧାନ ଥିଲେ ମୋର ବ୍ୟୁତ୍ଥାନ ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ ମହାପାତ୍ର (ଭଦ୍ରକ) ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ପିଆସିଙ୍ଗଂଙ୍କର ସ୍ୱପ୍ନ (ଭଟକ) ଆଉ କିଏ କେମିତି—ସେ ସମିତିରେ ବିହାସ ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ସ୍ଥାନ ଦିଆଯାଉଥିଲା ।

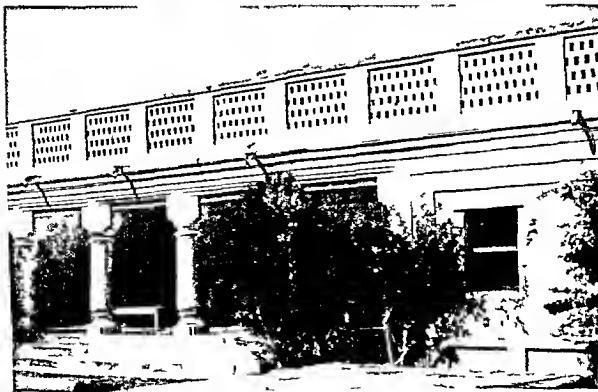
ଦ୍ୱିତୀୟରେ ନିସ୍ତୁମିତ ଭାବରେ ବ୍ୟାୟାମ କରବାକୁ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଅବେଶ ଦିଆ ଯାଉଥିଲା । ତୃତୀୟରେ ଚେଲ ଥିଏଟର—ସେ ଟୋଟାଏ ନାଟକ ସେହି ଦୁଇ ଦିନ ଭିତରେ ଚଳିଯିବାକୁ ଥିଲା । ସେଥିରେ ସଭ୍ୟାଗ୍ରହର ବିବରଣୀ ଓ ସେତେବେଳର ସରକାରୀ କର୍ମଚାରୀଙ୍କର ସଭ୍ୟାଗ୍ରହଙ୍କ ପ୍ରତି ବ୍ୟବହାର ପ୍ରତ୍ୟେକ ବିଷୟ ଲବ୍ଧ ଫୁଟି ଉଠିଥିଲା । ସେ ନାଟକ ଦେଖି ଆମ ସାଙ୍ଗରେ ଧିରା ବଳାଳୀ ବିହାସ ବନ୍ଦୀମାନେ ରୁରୁ ରୁରୁ ପ୍ରଶଂସା କରୁଥିଲେ । ସେ ନାଟକଟି ଅତି ଆଧୁନିକ ସାମାଜିକ ହୋଇଥିଲା ।

ସେଥିପାଇଁ ପ୍ରାୟ ପ୍ରତି ପସ୍ତାକରେ ବିହାସ ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କ ବ୍ୟାୟାମ ଆମକୁ ନିମନ୍ତଣ ଆସୁଥିଲା । ଏ ମହତାବ ବାବୁଙ୍କ ନାଟକୀୟ ପ୍ରତିଭା—ସଂଗଠନ କରବାର ଦକ୍ଷତା—

ଏ ତ ଗଲ କଂଗ୍ରେସକର୍ମୀ ହୁଏତରେ ତାଙ୍କର ମୋର ପରିଚ୍ଛେଦ ।

With President of the Mahatab Suvarna Jayanti Samiti
Mahant Maharaj Sri 108 Ramanuj Gadadhar Das of Emar Math Puri

The House in which Mahatabji was born Agarpada

ତା ପର ତାଙ୍କ ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ସ୍ନେହ ଓ ମମତାର ଗୋଟିଏ ପରିଚୟ ମୋର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ
 ବିଷୟ ନେଇ ଲେଖିଛି । ମୁଁ ତ ତାଙ୍କୁ ଶୁଣି ଚାଲିଥିଲି । ପୁଣି ଅବେ ନାମ ଲେଖାକୁ
 ପଢ଼ିବାକୁ ବହୁତ ଚେଷ୍ଟା କରି ବିଫଳ ହେଲି । କେହି ମୋତେ ସେଥିରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବାକୁ
 ସାହସ କଲେ ନାହିଁ । ଅନେକ ବନ୍ଧୁ ମଧ୍ୟ ମୋତେ ହତାଶ ହେବାକୁ କଲେ । ଏହିପରି ୨ ବର୍ଷ
 କଟିଗଲା । ତାପରେ ହେଲା ଆମର କିଛି ସମ୍ପର୍କ ନାହିଁ । ସେତେବେଳେ, ମହତାବ
 ବାବୁଙ୍କ ମୁଁ କହିଥିଲି । ସେ ନିଜେ ଶୁଣିବାକୁ ଚାହୁଁଥିଲେ, କିନ୍ତୁ ବାବୁଙ୍କୁ ଓ ମୋତେ ସଙ୍ଗରେ
 ନେଇ ସେତେବେଳର ମନ୍ତ୍ରୀ ଦୁବେ ବାବୁଙ୍କ ଘରକୁ ଗଲେ ଓ ମୋ ବିଷୟରେ ତାଙ୍କୁ ନିର୍ଭର ଭାବରେ
 ବୁଝାଇ କହିଲେ ସେ ମୁଁ କ'ଣ ପାଇଁ ପଢ଼ା ଛାଡ଼ିଥିଲି । ଆଉ ମୋତେ ସ୍କୁଲରେ ପୁଣି ପଢ଼ିବାକୁ
 ମନାବା ଦରକାର । ଶେଷରେ ତାହା ହେଲା । ମୁଁ ପୁଣି ଅବେ ପଢ଼ିବାକୁ ଫାଲି । ଆଜି ମୁଁ ସେ
 ତାଙ୍କର ହେଉ ପାରିଲି ତା ତାଙ୍କର ସାହାଯ୍ୟରେ ।

ତାଙ୍କର ବିଷୟ, କର୍ମମୟ ଜୀବନରେ ଏସବୁକିଛି ଖୁବ୍ ଛୋଟ ଛୋଟ କଥା ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଏହାର
 ମୂଲ୍ୟ କମ ନୁହେଁ ।

ଶ୍ରୀ ଚନ୍ଦ୍ରଧର ଭେପଥୀ

ଭଥାପି ମା ଅପୁଣ୍ୟିଙ୍ଗ ଭୋ ଲଳିତ ଭନୁ,
ରହୁଛି ପଣ୍ଡିତମ ପୁଣି ଦକ୍ଷିଣ ଉତ୍ତର,
ପୁଣ୍ୟ କଳେବର ହୋଇ ପୁଣ୍ୟ କଳାକର,
ଭୁଲ୍ୟା ବିରଜିତୁ ମା ଲେ ସୁପୋଷଣ ଅଗର । ୨୧ ।

ପୋଷଣ କଲା ବିହୃତେ କେମା ଯେସନ;
ନ ଶୋଭଇ ତାରାଗଣି ଗଗନ ପଟ୍ଟରେ,
ପୋଷଣ-କଲା ହସଇ ନ ଶୋଭୁଛି ତୁ ଲେ,
ରଜ୍ୟ ଗୋଷ୍ଠି ମଧ୍ୟ ତେହେ ଭାରତ ବସରେ । ୨୨ ।

ଏ ଯୁଗର ମୁକୁନ୍ଦ ସେ ପୁଣି କପୋତଲହରୀ,
ଜାତିର ଭରସା ସେ ପେ ଜାତି ବର୍ଣ୍ଣଧାରୀ,
ସାର୍ବବୋଧ ଉତ୍କଳୀକ ଜୀବନ ବିକାଶଣ,
ଭରୁଛି ସେ କରୁଛି ସେ ଯତ୍ନ କରବାର । ୨୩ ।

ଭାର ଦୁର ଦୃଷ୍ଟି ପୋଷୁଁ ସମୁଦ୍ର କଲ୍ୟାଣ,
ସମୁଦ୍ରୁଛି ଉତ୍କଳର ବିଭିନ୍ନ ଶେଷରେ,
ଶିକ୍ଷା, ଶିଳ୍ପ ସଂସ୍କୃତିର ପୁନଃ ଜାଗରଣ,
ଅସୁଅଛି ଦେଶ ମଧ୍ୟ ଦ୍ଵିବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ । ୨୪ ।

ମହାନଦୀ କାଠପୋଡ଼ି ପେଡ଼ର ନିର୍ମାଣ
ହୁଏକୁଳ ମାଛକୁଣ୍ଡ ବିଦ୍ୟୁତ୍ ପୋଜନା
ଧାମର ଚିଲିକା ଅତି ପୋତର କଲ୍ପନା
କହୁମୁଖା ଉଲଗୁନ ତାହାର ସାମନା । ୨୫ ।

ପୁଷ୍ପା ପ୍ରସିଦ୍ଧ ପ୍ରଭୁଗର୍ଭ ଖଣ୍ଡଗିରି
ଧରି ଯୁଗ ପୁର ବସେ ଉତ୍କଳ ସମୁଦ୍ର
ଶୋଭ ପଡ଼ୁଥିଲା ଅତୀତ ଶାବ୍ଦିକ ପରେ
କି ଉଠୁଛି ଆଜି ଲଭି ଦକ୍ଷିଣମୁଖି । ୨୬ ।

ନବ ଉତ୍କଳ ଅଭିନବ ସଜଧାମୀ
ଅପୁର ଅତୁଳ ପଟଣି ଭାରତ ଛୁଟେ
ବୁଦ୍ଧି ଲକ୍ଷରେ ଅଜି ହୁଏ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ,
ସହାର ଶାଠନ କଳା ବର୍ଣ୍ଣ ନୂହେ ଉଠେ ।

ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଜୟନ୍ତୀ

ସୁବର୍ଣ୍ଣ ସୁପୋଷେ ଅଳ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଜୟନ୍ତୀ
ବିଦିବ ନନ୍ଦନୁଁ ପୁଣି ପାରିଜାତ ମାଳା
ପ୍ରାଚୀନ ବୁଁ ଅରୁଣିତ ରୂପ-କାନ୍ତ ଧରି,
ଓଲ୍ଲାଲ ଆସିଛି ମଣ୍ଡିତ୍ୟ ସରଗର କାଳା । ୧ ।

ହାର ଖୋଲ ପ୍ରହରାଏ, ଖୋଲ ହାର ବେଗେ
ପାଞ୍ଚଗୁଣି ନିଅ ଗହଣେ ଏ ଦେବ ବନ୍ଧାବୁ,
ଆସିଛନ୍ତି ଅର୍ଥ୍ୟ ଦେବେ ବାର ମହତାବେ,
ଏ ଶୁଭ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଗୋଟି-ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ-ନେତାକୁ । ୨ ।

ଅସୁବ ସେବାରେ ଅଳ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଜନନୀ
ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ବନ୍ଧ୍ୟା ମୁଖ ଦିଏ ହୃଦହୁଳି
ପରଶି ପୁଲକିତ ତାର ପ୍ରାଣର ଆବେଗ,
ବୋଟି କଣ୍ଠୁ ନାହିଁ ଉଠି ୩୦ ଖଣ-ବେଶ ତୁରୀ । ୩ ।

ହାସ ମା ଜନନୀ ହୁ ମେ ଶେଷେ କହୁ ପଦ
ପଡ଼ୁଲୁ ବ୍ୟାଘ୍ରୀତା କମ୍ପୁଛିତା ସୋର,
ବେଢ଼ିକଳ ବହୁଗଳ କଳନା ତା ନାହିଁ
ତୋ ତପସ୍ୟାବଳେ ଅଳ କହେ ମେ ରୁହୁ । ୪ ।

ତୋ ଅଶେଷ ଲବ୍ଧି ତୋର ତୋ ଶେଷେ ପଳକେ
ଲକ୍ଷି ନେଲ ପାହା ଧନ ତୋର ଗ୍ରୋହରେ,
ତୋର ଶ୍ରୀ ରୂପାରେ ଧରଣୀ ବସତେ,
ତେ ତେ ପିଠି ଦେବେ ଫେଷି କବଳ ରୂପରେ । ୫ ।

ତେ ତେ ଶେଷେ ତୋର ପୁରୁଷ ବୃନ୍ଦ
ତେ ବେଶେ ଗହଣେ ତୋର ମୁଖେ,
କରବେ ମୁହଁତେ ତିନି ଧର୍ମ ମେ
ବେଶେ ତୁମ୍ଭେ ନେତା ଦାନ୍ତୀ ରୂପେ । ୬ ।

କୋଟି ସନ୍ତାନ ଧନନୀ କୋଟି-ରତ୍ନଭାଣ୍ଡ,
ଶତ ନନ୍ଦନଦା ଶତ ଭୂଧର ଧାତୁଣୀ,
ଶତ-ଛୁଙ୍କ ଦେବାଲୟ କିରୀଟ-ମାଳିନୀ
ଗୌରବ ଗରବେ ପୂଜ୍ୟ ଥିଲୁ ଏ ଅବନୀ । ୧ ।

ତୋ ବୀର ସନ୍ତାନେ ଥିଲେ ଭାବତ ଭୃଷଣେ
ଦୁର୍ଦ୍ଦର୍ଶ ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧ ପୁଣ୍ୟ ଅଞ୍ଜୟ ସମ୍ପର,
ପୁଷ୍ଟ କରିଥିଲେ ତୋର ଶବଳିତ ଅଙ୍ଗ
ଗୋଦାବରୀରୁ ଗଙ୍ଗାଯ ଏ ଏ ଧରାରେ । ୮ ।

ତୋ ନାହିକ ଗଣେ ଲାଘି ଅତଳ ସାଗର .
ତୋ ସଭ୍ୟତା ତୋ ସମ୍ବୁଦ୍ଧ ବାଦ ଦେଶାନ୍ତରେ,
ଟେକି ରଖିଥିଲେ ତୋର କଳିଙ୍ଗ କେତନ,
ବାହୁଥିଲେ ପଶ୍ୟାତ୍ମକ ତୋ ବନ୍ଧି ପ୍ରାନ୍ତରେ । ୯ ।

ତୋ କର୍ମବିପାକ ମାତଙ୍ଗା ପରିଥିଲ ସବୁ
ତୋ ସନ୍ତାନେ ଦାନଦାନ ହୋଇ ଧରଣୀରେ
ଭୁଲୁଥିଲେ ସବୁ ପୁରୁ ପୁରୁଷ ବାରିମା,
ଭୋଗୁଥିଲେ ଦୋର ଦୁଃଖ ବୁଲି ବାରହାରେ । ୧୦ ।

ସୁଦଶା ଅସିଲ ପୁଣି କାଳତୀକ ଘୁରି
ବହୁମୁଖ ସୁଦାନ୍ତରେ କପିଳନ୍ଦ୍ର ଦୋଷଣ,
ଭୀଷ୍ମ ହେଲେ ସ୍ଵର୍ଗାବଦି ତୋ ପ୍ରାଚୀ ଗଗନ,
ଜନମିତେ କରଣେଷୁ ତୋହର ଭରଣ । ୧୧ ।

ଭାବତ ଜନନୀ ସମ ସମଦଶା ପ୍ରଭାତି
ହା ହୁତାଶ ଜଳୁଥିଲୁ କ୍ରଦେଶୀ ପର୍ବତଣୀ
ସେ ସେତେକ ଲଭିଲା ମୁକ୍ତି ମହା-ଆତ୍ମାଲଭି,
ଲଭିଲୁ ତୋ ମୁକ୍ତରୂପ ତୋ ସନ୍ତାନ ଧର୍ମେ । ୧୨ ।

ମଧୁ ଗୋପବନ୍ଧୁ ଅଘ ବହୁ ମହାକର୍ମ
ତୋ ତପସ୍ୟା କଲୁ ଅବତରି ତୋ କୁଣ୍ଡଳ
ତୋଲୁଗି ତେଜରେ ପ୍ରଣୀ ତୋ ଭବାର ଲାଗି,
ଯାକ ଏ ଅନୁଳ ତ୍ୟାଗ ଭାବତ ମଣ୍ଡଳେ । ୧୩ ।

ଯଦା ତାଙ୍କ ଅନ୍ତରାତ୍ମ ଥିଲା ତୋର ଲୀନ
ଥାନ୍ତି ତାହା ପୁଣିଥରେ ଅଗାଧତା ହୋଇ
ତୋ ଅନ୍ତରାତ୍ମର ମୁଣି ପଶିଥରେ ଫେରି,
ତୋ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ସନ୍ତାନ କର ମହତାବ ଫାନ୍ । ୧୪ ।

ତା ଲେଖନୀ ତା କୌଶଳ ତାତ ସଜନୀ
ତାର ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ ତାର ବଳସ୍ତ ପରଶ
ଅଜାତରୁ କହିମାନେ ଥୋଇଥରେ ଥାଏ,
ଗତି ବିଶାଳ ଉତ୍ତମ ପଦ୍ମ ପୁରଣ । ୧୫ ।

ଭାରତ ଜନନୀଙ୍କର ହୃଦୟୀ ବଳରୁ
ମୁଗ୍ଧଲୀ ସମୁଦ୍ର ସେ ନିର୍ମମ ବସଣ
ବରିଛି ସେ କାଶ୍ମୀର ଯାତନା ନିବନ୍ଧ,-
କାମୁଜୀ ନେତ୍ରରୁ ସଙ୍ଗେ ପ୍ରାଣ କରେ ପଣ । ୧୬ ।

ଲେଖିଛି ସେ କାଶ୍ମୀର ତୋର ଲିପିହାସ
ଯାହା ତୋର ଜୀବନର ବିଶାଳ ମୁକୁର,
ଦେଖିବେ ତୋ ରୂପ ଯହିଁ ଚିତାହର ସନ୍ତାନେ,
ଉଦ୍‌ବୋଧବେ ଅତୀତକୁ ଭବ ବର ଶିର । ୧୭ ।

ସୁନୁତୁ ବିଶାରଦ ମୁଣି ସାମୁଦ୍ରିକ,
ମୁଦ୍ରା ଲେଖକ ମୁଖୀ ଖ୍ୟାତ ସାମୁଦ୍ରିକ,
ସୁଶାସକ ଦାର୍ଶନିକ ସୁପରଭୁକ,
ରୁଚ ସଜନୀଙ୍କ ସେ ଧୀର ବିବେଚକ । ୧୮ ।

ଭାରତ ଜନନୀ ଭାବଣୀ ଯେପରି ମହତ,
ଭବନୀ ସତ୍ତ୍ୱଲିଖ ଅଗସ୍ତ୍ୟ ପଦ୍ମର,
ତଥା ତୋର ଲିପିହାସେ ପୁଣି ଲିପିବଦ୍ଧ,
ହେବ ସେହି ସାଲ୍ କରୁଣ ଶ୍ରୀପଦ୍ମର । ୧୯ ।

ଅସଂକଳିତ ସଂକଳନ ମା ସମ୍ଭବ ହୋଇଛି,
ତାହାରି କୌଶଳେ ତାର ଲେଖନୀର ବଳେ,
ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଶ ଗଜକାୟ ଏକହିତ ହୋଇ,
ଶିଳ୍ପ ଅଙ୍ଗେ ଯୁକ୍ତ ହେଲେ ତୋର କଳେବରେ । ୨୦ ।

ଉଥାଏ ମା ଅସୁଖୀଙ୍କ ଘୋର ଲଳିତ ଭନ,
ରହୁଛି ପଣ୍ଡିତମ ପୁଣି ଦକ୍ଷିଣ-ଭୁବନେ;
ପୁଣି କଲେବର ହୋଇ ପୁଣି କଳାକର,
ତୁଲ୍ୟ ବିରାଜିବୁ ମା ଲେ ମୁଣ୍ଡପାତଳ ଅଗରେ । ୨୧ ।

ପୋଡ଼ିବ କଳା ବିହୃତନ ହେମା ଯେପନ;
ନ ଶୋଭଇ ଭାରତବର୍ଷ ଗଗନ ପଟରେ,
ପୋଡ଼ିବ-କଳା ହସଇ ନ ଶୋଭୁଛି ତୁ ଲେ,
ରାଜ୍ୟ ଗୋପିମଧ୍ୟ ତେବେ ଭାରତ ବସରେ । ୨୨ ।

ଏ ଯୁଗର ମୁକୁନ୍ଦ ସେ ପୁଣି କପିଳକୁ,
ଜାତିର ଉତ୍ତମା ସେ ଯେ ଜାତି କର୍ଣ୍ଣଧାର,
ପାର୍ବତୀଙ୍କ ଉତ୍କଳୀଙ୍କ ଜୀବନ ବିଚାରଣ,
ଭାବୁଛି ସେ କରୁଛି ସେ ଯଦା କରବାର । ୨୩ ।

ଭାର ଦୁର ଦୃଷ୍ଟି ଯୋଗୁଁ ସମୁଦ୍ର କଳ୍ୟାଣ,
ସମୁଦ୍ର ଉତ୍କଳର ବିରାଜ ସେବରେ,
ଶିଶୁ, ଶିଳ୍ପ ସଂସ୍କୃତିର ପୁନଃ ଜାଗରଣ,
ଆସିଅଛି ଦେଶ ମଧ୍ୟେ ଦ୍ଵିବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ । ୨୪ ।

ମହାନଦୀ କାଠପୋଡ଼ି ସେତୁର ଶିଖରୀ
ହସକୁଦ ମାଛକୁଣ୍ଡ ବିଦ୍ୟୁତ୍ ସୋଜନୀ
ଧାମସ୍ତ ଚିଲିକା ଆଦି ପୋତର କଳ୍ପନା
ବହୁମୁଖୀ ରଜସୁନ ଇହାର ପାଧନା । ୨୫ ।

ପୁଷ୍ପା ପ୍ରସବ ପ୍ରଜ୍ଞାବର୍ଦ୍ଧ ଶକ୍ତିଗିରି
ଧରି ଯୁଗ ପୁଣ ବସେ ଉତ୍କଳ ସମ୍ବିତ
ଶୋଭ ପ୍ରହେଳ ଅସଂଖ୍ୟ ଶାରଦୀୟ ପରେ
କି ରୁଞ୍ଚୁଛି ଆଜି ଲଭି ବିଦ୍ୟାମୁଖ । ୨୬ ।

ନବ ଉତ୍କଳ ଅଭିନବ ରାଜଧାନୀ
ଅପୁର ଅତୁଳ ପଣେ ଭାରତ ରୁକ୍ମଣେ
ଭବନ-ଶ୍ରେଣୀରେ ଆଜି ହୁଏ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ,
ଯାହାର ଗଠନ କଳା ବର୍ଣ୍ଣ ନୂତନ ଉତ୍କଳ ।

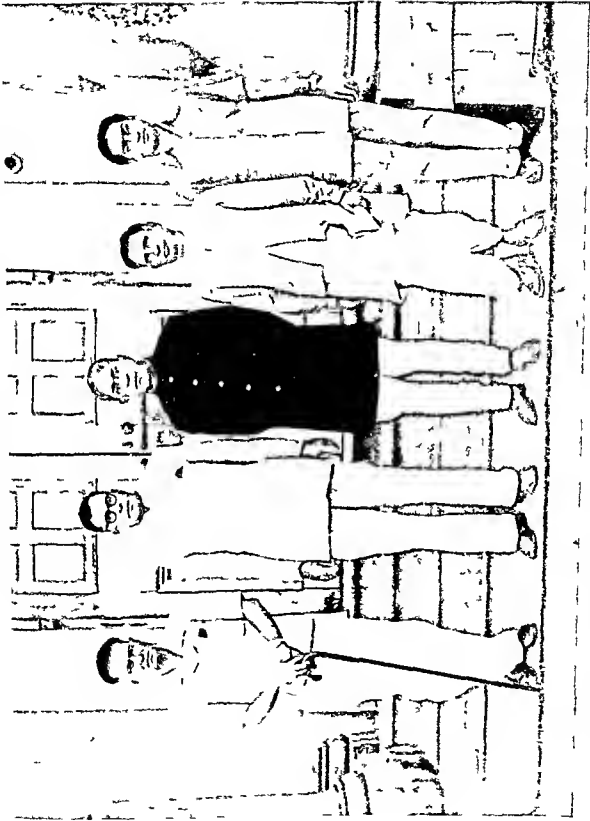
ଯାର ଚିନ୍ତା ପ୍ରସ୍ତୁତ ମା ଏ ସବୁ କରଣି
 ମୁକର୍ତ୍ତ ଜୟନ୍ତୀ ତାର ଜାତି ଶୁଭ ଦାନ
 ଏ ଜାତି ଗଢ଼ିଛି ଯେହୁ ଭବୁ ପ୍ରସ ମଧ୍ୟ,
 ଧନ୍ୟ ଅଳ୍ପ ତାହା ପୋଷୁ ତା ସବୁ ସନ୍ତାନ । ୨୮ ।

ସ୍ବାଧୀନ ଭାବରେ ଯେହୁ ପ୍ରାନ୍ତୀୟ ଶାସନ
 ପ୍ରଧାନ ମନ୍ତ୍ରୀ ସମାଜେ ଲଭିଛି ସମ୍ମାନ
 ଯାହାର ଶାସନ ଶୈଳୀ ଦକ୍ଷିଣା ଚଳିପୁଣ୍ୟ,
 ଭୁବି ପ୍ରଶଂସି ଅଛନ୍ତି ମାଉଣ୍ଡ ବାଟାନ । ୨୯ ।

ତେର ସେବା ଲାଗି ଯେହୁ ତେଜ ସଜ୍ଜାଗ
 ତେଜଲା ସବୁ ପୁଣି ଚକନ୍ତେ ମନ୍ତ୍ରୀ ପଦ,
 ଦଅ ମା ଶୁଭଦ 'ଭୁବ ତା ଶୁଭ ମସ୍ତକେ
 ତା ମୁକର୍ତ୍ତ ଜୟନ୍ତୀର ଶୁଭ ଅଶୀର୍ବାଦ । ୩୦ ।

ଦଅ ମା ଅଭୟ ଦଅ ଦୀର୍ଘାୟୁ ତାହାରେ
 ଦଅ ଯାହା ଅଛି ତୋର ଅପୁର ଶକତି,
 ଦଅ ବୋଧ ହୃଦୟର ଦୟା ତା କଷ୍ଟରେ,
 ଅଶୁ ସୁସ୍ଥ ଭବିଷ୍ୟ ଚନ୍ଦ୍ର ଚନ୍ଦ୍ର ଜାତି । ୩୧ ।

ଅସ ହେ କଳିଙ୍ଗ ଭାବ ରତ୍ନଶ୍ରୀ ସମସ୍ତେ
 ଅସ ଅର୍ଥ୍ୟ ଧରି ତାଳା, ମାଳା ପୁଞ୍ଜି ପତି,
 ଅସ ପେଟେ ଘାନ ଘାନ ନିବାସ ନିଉଳ
 ବାବୁଦେବ ମନସିବା ଘାବକ ଜୟନ୍ତୀ । ୩୨ ।

Srijut Mahatab and the organisers of the Mahatab Golden Jubilee

Mulji Kanjee Chauda Srijut Mahatabji Srijut Chintamani Acharyya, Pandit Pathak and Mahendra Kumar Chauda.

କିନ୍ତୁ କେବେ

ଶ୍ରୀ ହରେକୃଷ୍ଣ ମହତାବ କଲେଜ ଛାତ୍ର କଂଗ୍ରେସର ସ୍ୱର୍ଗତ ଅନୋଲନରେ ପ୍ରଥମ ପୋଷାଦାନ କାଳରୁ ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ଜାଣି । ୧୯୨୧ ମସିହାରେ ଯେଉଁମାନେ ସ୍ୱାଧୀନତା ସଗ୍ରାମରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସମୁଦ୍ରେ ଝାସ ଦେଇଥିଲେ, ସେଥିମଧ୍ୟରୁ ମହତାବ ବଡ଼ ଅନ୍ୟତମ । ସେକାଳର ଧନୀର ପୁଅ ହୋଇ ଆଦର୍ଶ ନାମରେ ସେ ତ୍ୟାଗର ପରୀକ୍ଷା ଦେଖାଇଥିଲେ । ତାଙ୍କର ପ୍ରେରଣାରେ ତାଙ୍କର ଅସୁସ୍ଥତା ପତ୍ନୀ ଶ୍ରୀମତୀ ମୁରଲୀ ଦେବୀ ମଧ୍ୟ କାସ ବନ୍ଦୀ ହୋଇଥିଲେ । କନ୍ୟା ଭାବରେ ମୁକ୍ତିକାମନାରେ ବହୁ ଦୁଃଖ ଗୁଣି ସହ୍ୟ କରିବାର ଅସାମାନ୍ୟ ଶକ୍ତି ଥିଲା । ମହତାବ ବାବୁଙ୍କର ନିଜର ପରିବାରବଳେ ମନୋଭାବକୁ ଦୃଢ଼ ଭାବରେ ରଖିବା କରି ପିତୃ ପୂଜା ବହୁ ଅର୍ଥ ସେ କଂଗ୍ରେସ କର୍ମୀ ଓ କଂଗ୍ରେସ କର୍ମରେ ବ୍ୟସ୍ତ କରିଛନ୍ତି । ଶିଳ୍ପୀ କର୍ମର ଆନନ୍ଦରେ ନିଜ ମୁହୂର୍ତ୍ତ ସୁନାଉ ପାରିବାର ଲାଗିଥିବା ଗାଠ ପାତାମୁଣ୍ଡ ସହସ୍ର ସହସ୍ର ଟଙ୍କାର ଜାଲି ପୋଡ଼ି ଦେଇଥିଲେ ମହତାବ ବାବୁ । ତାଙ୍କ ଜଣାରେ କଂଗ୍ରେସ ସେତେବେଳେ ବହୁକର୍ମୀ ସେ ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲେ ଓ ସେମାନଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିଥିଲେ । ବାଲେଶ୍ୱରର କଂଗ୍ରେସ ଅନୁଷ୍ଠାନର ସେ ମୁଖପାତ୍ର ଥିଲେ । ବୁଲ୍‌ଲି ଗ୍ରାମେଟିକ କଂଗ୍ରେସକୁ ମଧ୍ୟ ସେ ଭାର୍ଯ୍ୟକାଳରେ କଲିକ୍ତ ନେତୃତ୍ୱ ଦେଇ କେତେଥର କାର୍ଯ୍ୟକରଣ କରିଥିଲେ ।

ବାଲେଶ୍ୱର କଂଗ୍ରେସର ମୁଖପାତ୍ର ରୂପେ ‘ପ୍ରଜାତନ୍ତ୍ର’ ପ୍ରେସ୍ ପ୍ରାଧାନ କରି ‘ପ୍ରଜାତନ୍ତ୍ର’ ପତ୍ରାବଳୀରେ ସେ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଥିଲେ । ତାଙ୍କର ‘ପଲ୍ଲୀ ଅବସାନ’, ଦଶବର୍ଷର ଓଡ଼ିଶା ସେ କାଳର ଶକ୍ତିବିଶେଷରେ ପତ୍ର ବାଦଳିଆ ହୋଇଥିଲା । ସେ ପ୍ରଥମ ଜୀବନରେ ଜଣେ ଲେଖକ ସୈନ୍ଦବ ଥିଲେ । କର୍ମସ୍ୱାହା, ସାହସ, ସାହଜ୍ୟ, ରଚନା, ଶିକ୍ଷା ପ୍ରତି ଅନୁରାଗ ତାଙ୍କର ଅଦମ୍ୟ । ସେ ଜଣେ ମେଧାବୀ ଶକ୍ତିବାନ । ଭାରତୀୟ ଧାରା ଶକ୍ତିବାନରେ ତାଙ୍କର ଯେପରି ପ୍ରବେଶ ଅଛି, ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ କୂଳନୀତି ଶକ୍ତିବାନ ପ୍ରୟୋଗରେ ତାଙ୍କର ସେହିପରି ଦୃଢ଼ ଅଛି ଓ ସେ ତାହା ପ୍ରୟୋଗ କରି ଜାଣନ୍ତି ।

ସେ ସବୁ ଉପାୟରେ ଓ ସବୁ ଆଦର୍ଶ ସାଧନରେ ଜଣେ ବୋଲି ଦାବି ଜୀବନ ଲାଭ କରି ବୁଲ୍‌ଲିକାସୀଙ୍କର ଉଲ୍ଲାସ କରନ୍ତୁ ବୋଲି ଆଶା କର ।

ଶ୍ରୀମତୀ ସରଳା ଦେବୀ

ଯୁଗ ନିର୍ମାତା

ଯୁଗ ଯୁଗ ଧରି ନିର୍ମାତା ଅଟେ ଗଢ଼ିଛି କେତେକ ସତ୍ତା,
ଚାଲୁଗଲେ କେତେକ ମନ୍ତ୍ରର ଛୁଆଁ, ଯାହା, ମହାଶୟ, କହୁଥା,
ସବୁ ଜନହୃଦ ପାଇଁ,
ଜନହୃଦ ଯେହୁ ସାଧାରଣ ଜଗତେ ମରଦେହେ ମର ନାହିଁ ॥

ଦୀର୍ଘ ମହର୍ଷି ଦେବୀୟଲେ ଅଗ୍ନି ଦେବର ମଙ୍ଗଳ ଲଗି,
ବୋଧାଗେ ଧରମା ବଳ ଦେଇ ପ୍ରାଣ ମାହାତ୍ମ୍ୟ ରଖିଛି ଗାଣି,
କେତେ ଯୁଗ ଯୁଗାନ୍ତରୁ,
ବହୁଛି ସରଳ ସରସ କବିତା ତ୍ୟାଗର ପୁର ମନ୍ତ୍ରରୁ ॥

ଯାହା ଲଗି ଦେଶ ହେଲ ନବବେଶ ଯା ଲଗି ଗୋଲମି ଗଲ,
ସେ ପୁର ମହର୍ଷି ମହାତ୍ମା ପୁରୁଷ ଅତୀତାତ୍ମା ହ'ତେ ମଲ,
ରହୁଗଲ ରେହନ,
ତ୍ୟାଗ ସୁପ୍ତ ମହମା ପ୍ରଭାବ ଭାରତ ଦେଶ ସ୍ଥାପନ ॥

“ଜର୍ମ କରତେ ମର୍ତ୍ତ୍ୟ ମାନବେ ଫଳ ଲାଗେ ଧର୍ମ ନାହିଁ,”
କହୁଛି ସବିଧା ଶାସ୍ତ୍ର ଅମର ସାଧକ ହେବା ପାଇଁ,
କିପରି ମାନସ ନୁହେଁ,
ଶତ ବିପ୍ଳବ ତା ପାହାଡ଼ ରେହା କହିବ ତ୍ୟାଗର ମୁଖ ॥

ଜନଗଣ ମନ ପ୍ରଜାତ ସେ ହୁଏ ତ୍ୟାଗ ମନ୍ତ୍ରର କଳେ,
ଦାତେ ନାହିଁ ଦାତେ କରମେ ତାହାର ଶେ ମୁହଁର ଫଳେ,
ଜେଲ ହୁଏ ଅନ୍ୟାୟ,
ଦୈନିକ, ନବ, ଶୁଭ—ସୁଖ; ବର ନବ ତ୍ୟାଗ ଅନ୍ୟାୟ ॥

ସିନ୍ଧ୍ୟା ଶୈଶି ପ୍ରଜାତ ଲାଗେ କହୁଥ ଦେବେ ମାନ,
ବେଦ ନ ଶୁଭ କେତେ ଅହଂସା ତ୍ୟାଗ କହୁ ଗଲ,
ହେ ଦେବ ନବ ନିର୍ମାତା,
ବିରକ ନ ମମ ବଧନ ହୁଅନ୍ତୁ ଦେବେ ସ୍ବର୍ଗ ବ୍ୟାଧି ॥

ପୌରୁଷର ମହୋତ୍ସବ

ପୌରୁଷ ଯଥାର୍ଥ ଶକ୍ତିର ପରିଚ୍ଛେଦ । ଜୀବନରେ ପ୍ରତି ସ୍ଥାନରେ ଜୀବନୀ ଶକ୍ତିର ପୁରୁଣ ମନୁଷ୍ୟକୁ ଶକ୍ତିମାନ କରେ । ସେ ପ୍ରକୃତ ସୁଧୁଷିତ ଲୋକ କରେ । ତାର ପ୍ରଗତି ଅନୁରକ୍ତି ଅସୀମ ଉତ୍ସାହ ତଥା କର୍ମପ୍ରବଣତା ତାହାର ନିୟାମ, ଲେନ, ଦର୍ମ, ହାସ୍ୟ ଓ ଅଧୀରତାରେ ଏକ ମହା କର୍ମଶକ୍ତିର ଉତ୍କଳ ପ୍ରବାହ ତାହାକୁ ଯେତେ ସରସ ଓ ସୁନ୍ଦର କରେ, ସେହି ଶକ୍ତିର ମହା ବିକାଶ-ଜନିତ ପୁରୁଣ ଅନ୍ୟର ହୃଦ ପଦ୍ମରେ ସେତକ ଲକ୍ଷିତ ହୁଏ ।

ମନୁଷ୍ୟ ସାନ୍ନିହ୍ୟ; କିନ୍ତୁ କେଉଁ ବି ସେ ଅନନ୍ତ ହୋଇ ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ଏହି ସ୍ୱଳ୍ପ ପରିମିତ ଜୀବନ କାଳର ଅର୍ଥ କ'ଣ, ଏହାର ବିନିଯୋଗ କିପରି ବା ସମ୍ଭବ ? ଜୀବନ ପ୍ରବାହକୁ କି କୁଶଳତାରେ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କଲେ କୋଃ କୋଃ ଲୋକର ସେବକ ଭାବରେ ମନୁଷ୍ୟ ପ୍ରକୃତରେ ଶାନ୍ତି, ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଓ ଅନନ୍ତ ଲଭ କରନ୍ତି ?

ବହୁ ଥିବେ ବହୁ ମନୁଷ୍ୟ ଶରୀର ଚେତନାକୁ ହେଉ ମନେକରି ଗୃହସ୍ଥର ସମସ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟ ନିଷ୍ଠା ସହକାରେ ସମାଧାନ କରିବାକୁ ଶ୍ଲାଘ୍ୟ ମଣିଥିଲେ । ଉପେନ୍ଦ୍ରାଶ୍ରମର ଅଗ୍ରମ ଉତ୍କଳତା ଚେଷ୍ଟିତ ନିର୍ଜନ ପଶ୍ଚାତ୍ତରେ ପବିତ୍ର ଚେତନା ମୁଖରିତ ଅରଣ୍ୟରେ ସତ୍ୟ; ମାତ୍ର ପାରମ୍ପରିକ କ୍ରିୟାର ସାଧକ ଗୃହସ୍ଥର ଉପେନ୍ଦ୍ରାଶ୍ରମର ଦେଉଳି ଏହି ଜନସଂଜ୍ଞାକୁ ପ୍ରାପ୍ତ । ଏହିଠାରେହିଁ ମାନବମାନସର ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ତାର ପ୍ରକାଶ ଏବଂ ଏହିଠାରେହିଁ ପଶ୍ଚାତ୍ତର ହିଂସ୍ରତା ଓ କର୍ତ୍ତବ୍ୟତା ପ୍ରକାଶମାନ ।

ସୁତରାଂ କର୍ମ ଶକ୍ତିର ବିକାଶ ଓ ବିଳାସ ପାଇଁ ପ୍ରାପ୍ତ କ୍ୟାଗତ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ସେହି ଅଳ୍ପ ବୋଲି ପ୍ରତୀତି ହୁଏ ନାହିଁ । ବରଂ, ସ୍ୱଚ୍ଛନ୍ଦ, ସମାଜ ତଥା ଗୃହ ଶୂନ୍ୟ ହୋଇ ନିବାସିତ ମନୁଷ୍ୟ ଚେତନା ବିଳାସରେ ସମୟ ଅତିବାହିତ କରେ ମାତ୍ର, ମନୁଷ୍ୟ ଗୃହେ ସଂସର୍ଗ, ବିପତ୍ତି ସଂଗ୍ରାମ, ସଂସର୍ଗ ଓ ଅଭାବ ଭିତରେ ମାନବ ମାନସର ବିକାଶ ବଳ ଉତ୍ତ । ସେଥିପାଇଁ କାଲେ କାଲେ ମନୁଷ୍ୟ ପ୍ରାର୍ଥନା କରି ଅସିଲେ—ପ୍ରଭୁ, ମତେ ସଂସର୍ଗର ସମ୍ପର୍କିତ କିଛି ମୁଁ ସଂଗ୍ରାମରେ ଯିବା ବିଷୟ ଦିଅ; ଅଭାବର ଦଂଶନର ମୁଁ ପ୍ରକୃତ ସହାୟକ ଅନୁଭବ କରେ ।

ଏହିଭଳି ଚିନ୍ତାରେ ମନୁଷ୍ୟର ଆତ୍ମା ପ୍ରକୃତ କର୍ମ ପ୍ରବଣତାର ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ବଢ଼ି କରୁଛି । ସୁତରାଂ କର୍ମଲାଗୁ ଜାତିର ସହୃଦ୍ୟ କର୍ମସଂସର୍ଗ ପ୍ରକୃତ ବିଜୟ ଉତ୍ସବ ବର୍ଣ୍ଣନାରେ ପରିପୁର୍ଣ୍ଣ । ସ୍ୱାମୀଶ୍ୱରୀ, ମହାଭାରତ, ଲଳିତା ପ୍ରଭୃତି ଆଦି ଗ୍ରନ୍ଥ ସ୍ମୃତିକରେ ବିବିଧ ମନୁଷ୍ୟ ଓ ସେମାନଙ୍କର ଚିନ୍ତାଧାରାର ସଂସର୍ଗ ଭିତରେ ଉକ୍ତ କୋଃକୋ ଦର୍ଶନ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ ।

ପୌରୁଷ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଅଳ୍ପ ଏପରି ପ୍ରଶସ୍ତି ବାଣି ବହିଷ୍କାର ଏକ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ରହିଛି । ଅଳ୍ପ ଓପେନ୍ଦ୍ରାଶ୍ରମର, ଜନପଦ ଓ ପୁରପୁରୀରେ ଗୋଟାଏ ଲୋକର ପୌରୁଷ କାହିଁକି ଏପରି ବଢ଼ି ପଡ଼ିଛି, ତାହା କାରଣ ଏତେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ରତା ସେ, ତାହା ନ କହିଲେ ଚଳେ ।

କନ୍ୟା ଉତ୍ସବ ପ୍ରତିଷ୍ଠାପୂର୍ଣ୍ଣାପାଠ ଶ୍ରାବଣରେ କିଛି ଗୋଷ୍ଠୀଏ ନୂଆ ଅନୁଷ୍ଠାନ ନୁହେଁ । ଯେଉଁଠି ନିଜଠାରୁ ଅନ୍ୟର ବିଶେଷତ୍ୱ ଅତି ବ୍ୟାପକ, ଯେଉଁଠି ନିଜର ସଂଜ୍ଞାଠାରୁ ଅନ୍ୟର ସାଧନା କଲେ, ସେଉଁଠି ନିଜର ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ଠାରୁ ଅନ୍ୟର ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ସ୍ୱପ୍ରକାଶିତ, ଏବଂ ଯେଉଁଠାରେ ନିଜର କର୍ମଶକ୍ତି ପାଖରେ ଅପରର କର୍ମଶକ୍ତି ଅତି ବିଶାଳ ଓ ମହତ୍ତ୍ୱ, ସେଠାରେ ଶ୍ରାବଣସ୍ତ୍ର ନିଜମସ୍ତକ ହୋଇ ଲାଜି ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଭିତରେ ଐକ୍ୟ ବିଳାସ ଲକ୍ଷ୍ୟ କର ଅସିଛି । ସୁତରାଂ ଆଜି ସେ ବୃହତ୍ତର ଉତ୍ସବ ଜନନାୟକ ପ୍ରଧାନ ମନ୍ତ୍ରୀ ହରବନ୍ଧୁ ମହତାବଙ୍କର କନ୍ୟା ଉତ୍ସବ ଗୃହାଧିଷ୍ଠିତ ପ୍ରତିଷ୍ଠାଳୟ ହେଉଛି; ତାହା ଏହି ପାରମ୍ପରିକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାପୂର୍ଣ୍ଣା ଏକ ଅପର ଅନୁଷ୍ଠାନ ମାତ୍ର ।

ଏ ସବୁ ଯେତେବେଳେ ସ୍ଥାବକଭାର ଯେତେ ଅବକାଶ ରହିଛି, ଆନ୍ତରିକ ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ରକ୍ତ ଜଣାବଦ୍ଧରେ ମଧ୍ୟ ପେଟକି ବା ଆଧୁନିକ ଅବକାଶ ଅଛି । ଅନ୍ଧ ସ୍ଥାବକଭା ଦଳିତ; ମାତ୍ର ଆନ୍ତରିକ ପ୍ରଶସ୍ତି ଲାଗିନ କୌଣସି ଗୋଷ୍ଠୀଗତ ବା ସଂପ୍ରଦାୟ ବିଶେଷ ଘେନି ସ୍ଥିର ହୋଇପାରେ ନାହିଁ ।

ଗୋଷ୍ଠୀଏ ତଳର ବିଦ୍ୟୁତ୍ତର ମଧ୍ୟସ୍ଥଳରୁ ଅଜସ୍ର ରହି ଯେପରି ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ବିଚ୍ଛୁରିତ ହୋଇ ପଡ଼େ, ସେହିପରି ଏହି ଲୋକର ଜୀବନର ବହୁବିଧ ଯେତେ ସହଜ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି ଏବଂ ସେଗୁଡ଼ିକର ସୁନ୍ଦର ପରିଣତ ପ୍ରତି କର୍ମଭିତ୍ତିରେ ଶ୍ରାବଣ ବିସ୍ମୟର ଶ୍ରୀମତୀ ଅସ୍ଥିତ ହେବାକୁ ପଡ଼େ । ପ୍ରଧାନ ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କର କର୍ମଭୂମି ଜୀବନ ସହଜ ଯେଉଁମାନେ ପରିଚିତ, ସେମାନେ ଏହି ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱମୁଖ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱର ଗୋଷ୍ଠୀଏ ମୁଖ୍ୟ ମଧୁର ଚକ୍ର ଅଧର ଚକ୍ର କଠୋର ଭାବକୁ ନିଶ୍ଚୟ ଅନୁଭବ କରିଥିବେ ।

କହୁ ପ୍ରଦେଶର ବ୍ୟକ୍ତିଗଣେଷ ମନ୍ତ୍ରୀକୁ ଗ୍ରହଣ କରିଅଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କର ଦେଶ ସେବା ଓ ଦକ୍ଷତା ସେ ସମ୍ମାନିତ, ଏଥିରେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ତଥାପି ଶାସନ ପରିଚ୍ଛେଦନା ଭଳି ଏକ ଜଟିଳ ବୃତ୍ତି ତଳରେ ସେସାଗନ ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତ ସମସ୍ତ ଦକ୍ଷତା ଦେଇ ଜୀବନର ବହୁ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରତି ଉଦାସୀନ ହୋଇ ଯାଆନ୍ତି । ମାତ୍ର ଚିତ୍ ଏହି ଅପବାଦ ଓହ୍ଲାଇ ପ୍ରଧାନ ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କର ନାହିଁ । ଦକ୍ଷତା ସହଜ ଶାସନ ପରିଚ୍ଛେଦନା କରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଐତିହାସିକ, ସାହିତ୍ୟିକ, ସାମ୍ବାଦିକ ବା ବ୍ୟବସାୟିକ ବହୁ ଅଲୋଚନା ସଭାରେ ସଭାପତିତ୍ୱ କରିବା ଛଡ଼ା ଶ୍ରୀମତୀପ୍ରତିଷ୍ଠାପତି; ବିଦ୍ୟାଳୟ ପ୍ରାପ୍ତ, କଂଗ୍ରେସ ବୈଦିକ, ଶ୍ରାବଣ ଓ ଶ୍ରାବଣ ବାହାରୁ ଆଗନ୍ତୁକ ବର୍ଣ୍ଣିତ ବ୍ୟକ୍ତି ଓ ବୈଦେଶିକ ଦୃଢ଼ମାନଙ୍କ ସହଜ ଶ୍ରାବଣ ସମସ୍ତ ଶ୍ରାବଣ ବହୁ ସଭାସଭା ଅଲୋଚନା ସଭାରେ ଯୋଗଦାନ, ରଜନୀତି ପକ୍ଷ ମଉଜ୍ଜ୍ୱଳରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ଗୁରୁତ୍ୱର (୧) ମିଳନ ଯାଏ ବଢ଼ିବା ଲେଖା, (୨) ବ୍ୟାପାର ଭିତରେ ଅବ୍ୟାପାରର ସଂଧାନ, ନିଜର ପ୍ରତିଷ୍ଠାକୁ ମଜନ କରି ଅନ୍ୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠା (୩) ପ୍ରତି ଅବର୍ଷଣ, ଓହ୍ଲାଇ ରଜନୀତିରୁ ଉଦ୍ଧାର, ତାଙ୍କ, ବିଦ୍ୟାସ, ସାମ୍ବାଦିକତା ପ୍ରଭୃତି ବହୁ ବହୁ ପୁଲ, ସୁଖ ବା ସହଜ ପ୍ରଧାନ ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କର ପ୍ରଗତି ଅନୁରକ୍ତ ରହିଛି । ଆଜିର ଯୁଗ ଏଥିପାଇଁ ସେ ସମାଲୋଚନା ହୁଅନ୍ତୁ । ଏବଂ ତାହାକୁ କଣ ?

‘ସେ ନ ଜାଣନ୍ତି କଅଣ’ ପ୍ରଶ୍ନ ନୁହେଁ । ପ୍ରଶ୍ନ ହେଉଛି—‘ଏ ଜାଣିବାକୁ କିପରି ବ୍ୟଗ୍ର ?’ ମୁଁ କହୁ ନାହିଁ ସେ ପ୍ରଧାନ ମନ୍ତ୍ରୀ ସବୁ ବିଷୟରେ ଜଣେଟଙ୍କ । ମାତ୍ର ତାଙ୍କର ଜାଣିବାପାଇଁ ଅଗ୍ରହ, ଓ ଯେତକ ଜାଣନ୍ତି ସେତକ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବାର ଅନନ୍ତ ଓ ସେହି ଅନନ୍ତକୁ ବହୁ ହୃଦୟରେ ସଂହାରକ ଶ୍ରେଣୀ ଭଳି ସଂକ୍ରମିତ କରିବାରେ ଯେ ଅସ୍ମାସ, ତାହାହିଁ ପ୍ରଶଂସାର କଥା ।

ଜୀବନଟାକୁ ଯେପରି ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣମୟ କରିପାରୁଥିବେ, ଏବଂ ଜୀବନରେ ଅଶାନ୍ତତା ଦୂର କରି ଯେ ଏତେ କାହାଣୀକାର କରିପାରେ, ତାହା ପ୍ରଧାନ ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କର ବଳିଷ୍ଠ ମନୋବୃତ୍ତିକୁ ଉପଲବ୍ଧି କଲେ, ଜଣାପଡେ । ମୟୂରଭଞ୍ଜର ଆଦିବାସୀ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ, ଶାନ୍ତ ସମସ୍ୟା, ଶେଷିକଲାର ପରିସ୍ଥିତି, କେନ୍ଦ୍ର ସରକାରଙ୍କର ଶର୍ତ୍ତକାଟ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଇତ୍ୟାଦି ସବୁ ଜାଣିବାରେ ପ୍ରଧାନ ମନ୍ତ୍ରୀ ଓ କାବିଚର ଶରୀର ଅଗାଧିକ ଭାବ ଦେଖିବାକୁ ଉପାସୀନ କରୁଥିବା ନାହିଁ ।

ତାଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟକାଳ ଭିତରେ ସେ କି ଦୃଢ଼ାନ୍ତ ନେଇଛନ୍ତି ଓ କଅଣ କରିଛନ୍ତି, ତାହା ଦେଖିବାପାଇଁ ଜାଣନ୍ତି । ଗଡ଼ଜାତ ମିଶ୍ରଣ ଏକ ଐତିହାସିକ ସଂକଳ୍ପ । ଓଡ଼ିଶା ଏ ଦିଗରେ ସମଗ୍ର ଭାରତକୁ ବାଟ ଦେଖାଇଛି । ଏହା ବ୍ୟତୀତ ପ୍ରକାଶ ପୋକନାମୁଦ୍ରାକୁ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାରେ ତାଙ୍କର ସାହସ ପ୍ରଶଂସନୀୟ । ଅନ୍ୟ ପ୍ରଦେଶ ଭୂମିତାରେ ଓଡ଼ିଶାର ଅସ୍ତିତ୍ୱ ବଳ ନବଣୀ; ମାତ୍ର ଅଳ୍ପ ଓଡ଼ିଶା ଏ ଅବସ୍ଥାରେ ନାହିଁ । ଦେଶ ବିଦେଶରୁ ଯେଉଁମାନେ ଓଡ଼ିଶାପ୍ରତି ଆକୃଷ୍ଟ ହୋଇ ଆସୁଛନ୍ତି, ସେମାନେ ଓଡ଼ିଶାର ସମୃଦ୍ଧ ସମ୍ବଳ ପ୍ରଧାନ ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କର ନାମକୁ ସମ୍ବୁଦ୍ଧ କରୁଛନ୍ତି ।

ସ୍ୱଜନାତରେ କେତେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସାଧୁତା ରକ୍ଷା କରିପାରୁଥିବେ ତାହା ଯେଉଁମାନେ ଯୁବେଶୀୟ ଭାବିତାସ ପାଠ କରନ୍ତି, ସେମାନେ ଜାଣନ୍ତି । ସ୍ୱଜନାତରେ ଏକ ନୈତିକ ମାନଦଣ୍ଡ ନାହିଁ କହିଲେ ଅଭକ୍ତି ହେବନାହିଁ । ସୁତରାଂ ପ୍ରଧାନ ମନ୍ତ୍ରୀ ଯଦି ଏହି ସ୍ୱଜନାତି ଶେଷରେ କେଉଁଠି ଶେଲୁଅତି ପଣ ଦେଖାଇ ଆସିପିଟିବା ମାରୁଥିବେ, ସେଥିପାଇଁ ସେ ସମାଲୋଚିତ ନ ହେବାର୍ ଭଲ । କାରଣ ଏଭଳି ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଭାବିତାସରେ ଯେ ଅଭାବ, ଏପରି ନୁହେଁ ।

ଗୁଣଗ୍ରାହକ ଭାବରେ ପ୍ରଧାନ ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ଫରାସ କରିବାର ମୁଁ ଅବସର ପାଇଛି । ଯେଉଁ ଲୋକପାତ୍ର ଯାହା କିଟକିଟକି ସେ ଦେଖନ୍ତି, ଲକ୍ଷଣାତ୍ମକ ତାଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟି ସେହିପାତ୍ର ପଡ଼ିଥାଏ । ମିଷ୍ଟଭୋଗୀ, ଅନାଟମ୍ବର ଚକ୍ଷୁ ଭାବରେ ସେ ବହୁଲକ୍ଷଣର ସେହିପାତ୍ର ପାଏ । ଅନ୍ଧକାରେ ତାଙ୍କର ଯେତକି ଅଦର, ତେଣୁ ଲୋକର ସେତକି ଅଦର । ସୁତରାଂ ତାଙ୍କର କର୍ମ ପ୍ରକାର ଭିତରେ ପୌରୁଷର ସ୍ୱାକ୍ଷର ମିଳେ କେଶ ମୁଗ୍ଧ କରିଛି ।

ତେଣୁ ଅଳ୍ପ ଏହି ଜୟନ୍ତୀ ଉତ୍ସବକୁ ମୁଁ ପୌରୁଷର ମହୋତ୍ସବ ବୋଲି ନାମିତ କରୁଛି । ଯଥାର୍ଥରେ ଏହାହିଁ ପୌରୁଷ । ଲକ୍ଷର କରୁଛି, ଦେବତାପାତ୍ରର ସେହି ଲକ୍ଷକର ଉତ୍କଳର ଶ୍ରୀ ଓ ସମୃଦ୍ଧି ପାଇଁ ତାଙ୍କର ଜୀବନ ବାହୁଡ଼ ହେଉ ତାଙ୍କର ଜୀବନ ଅହୁର କର୍ମମୟ ହେଉ । ଜାତିର ଅନ୍ୟମୟରେ ତାଙ୍କର ବ୍ୟାପନ ଚରମରଶୀୟ ରହୁ ।

ଆପଣ ଶ୍ରୀ ସ୍ୱଜନାତରେ ଶ୍ରୀ ଏମ୍. ଏ.

— ଅଭିନୟନ ଗୀତକା —

(ସ୍ଵଗ—ଧନାଶ୍ରୟ)

ଜାତି ଅଶା-ନାବ ଅହେ ମହତାବ ! କଳଙ୍କ ମହୁଡ଼ ମଣି
ମୁକ୍ତି ବିଧାୟକ ଶାସନ ନାୟକ ଦେଶ ଅଶା ହେମ ଶଶି ହେ ବର !
ସମ୍ମୁଖେ କଲ ଜାତି ଶିର, ହେ ବର !
ଭାଙ୍ଗି ରୁରୁଲ ରେଦ ପ୍ରାଚୀର, ହେ ବର !
ଶତ ପ୍ରଶ୍ନମରେ ତୁମ୍ଭେ ଧୀର, ହେ ବର । ୧ ।

ଖଣ୍ଡିତ ଭୁଲ୍ଲ କଲ ତୁମ୍ଭେ ଫେଲ ହସିଲ ଏ ବରହୁମି
ଅନନ୍ଦେ ଅଧୀର ମହୋଦଧି ନୀର ନାତିଲ ପଦ ତା ରୁମି ହେ ଶୁର !
ହେଲେ କାଟି ପ୍ରତିପକ୍ଷ ଶର ହେ ଶୁର !
ଦେଖୁ କିଲେଖିଲି ସ୍ତେଷ୍ଠର ହେ ଶୁର !
ଗଣ ମହୁମା କଲ ପ୍ରସାର, ହେ ଶୁର ! । ୨ ।

ସିଂହର ଶୁମ୍ଭର କରୁଣାର ଧାର ଝର ପଡ଼ୁଥାଉ ନିତ
ବଚନ ଶୁମ୍ଭର ଅନୁକମ୍ପା ଝର ପ୍ରାକ୍ଷୁ ପଦ ଏ ଶିତ, ହେ ଧୀର !
ଶୁଭ ହେଲ ସମ୍ଭୁତର ନୀର, ହେ ଧୀର !
ଅନୁପର ତୁମ୍ଭେ ଶୁର ଶର, ହେ ଧୀର !
ତୁମ୍ଭେ ପିତା ପକାର ଅମାର ହେ ଧୀର । ୩ ।

ଦକ୍ଷିଣ କରର ଦାନ ବାମକର ନ ଜାଣେ ତୁମ୍ଭେ, ଦାନୀ !
ତୁମ୍ଭେ ପରକାର କାହିଁ ଏ ଦେଶର ଅଭିମାନ ସ୍ଥାନ ମାଗା ହେ ସୁର !
ନିତ ପୁରୁଥାଅ ବାଗୀସ୍ଵର, ହେ ସୁର !
ଯଦି ସଙ୍ଗରେ ପିତା ଭ୍ରମର, ହେ ସୁର !
ଭର ଅଛନ୍ତି ତୁମ୍ଭେ ପକେର ହେ ସୁର । ୪ ।

ସୁତା ସୁତା ପରେ ଅସିଆନ୍ତି ଅରେ ତୁମ୍ଭେ ମର ଦୁଃଖନ
ବିଷର ଯାଉ ଧର ଦ୍ରବ କମ୍ପରୁଣ ଭେଦକର ଭାବନ ହେ ଦୁଃଖୀ !
ଶୁଭକର ଦେଶେ ସଙ୍ଗମାନ ହେ ଦୁଃଖୀ !
ଅନୁଗତ ନ ବୁଝିନି, ହେ ଦୁଃଖୀ !
ଫେଡ଼ିଲ ନିଜେ ଧା—କିତ ଦେ ଦୁଃଖୀ । ୫ ।

ଶ୍ରୀ ବିଜୟଦେବୀ ଗୀତା ସୁଦ

ହେ କୃତୀଃସନ୍ତାନ !

ହରଷେ ବିହ୍ୱଳା ଆଜି ଉତ୍ତଳ କମଳା,
ହରେକୃଷ୍ଣ ଜନ୍ମୋତ୍ସବେ ମେଲୁଛି ପସର ।
ହେମ କୃଷି ଖେତେ ନାଚେ ରମ୍ୟ ପକ୍ଷୀମାନି,
ହ ଶି ଉଷ୍ମ ହିମ ବିନ୍ଦୁ ସ୍ନେହ ଅପେ ହିମ ।
ଦ୍ରାବ ନାଲୀ ମଣି ସମ (ତବ) ସୁପତ୍ର ଚନ୍ଦ୍ରଚେ,
ହଂସା ବେଷ୍ଟ ମୋହ ବେ ନତ ପଦ ତଟେ ।
ହସର ଲାଞ୍ଜର ତାଜ ଚଢ଼ିକାତ କରେ,
ଦ୍ରାବରୁଦ ହିଂସାଳିକ ଗୁରୁ ମନ୍ତ୍ର ସୁନେ ।
ହିମାଚଳ ସମ ଦୃଢ଼ ପ୍ରଭୁର ମଜ୍ଜା,
ହଟେ କି ସୁସଜ୍ଜ ପେନା ବାଧା ବିଶ୍ୱେ ଶତ ?
ହସି ହସି କାରାଗାରେ ଜୀବନ ଯୌବନ—
ହେୟ କଲ ଦେଶ ପାଇଁ ହେ ବ୍ରତୀ ଯନ୍ତ୍ରାଣ !
ହୁଅ ଚରଣନା କବି ଖ୍ୟାତ ନ ଲୁଚିବ,
‘ହରେକୃଷ୍ଣ ମହତାବ ପ୍ରଧାନ ସଚିବ ।’

ଶ୍ରୀ ଲେଲାସ ଚନ୍ଦ୍ର ହିପାତୀ

ମାଲ୍ୟାପଣ ଗୀତିକା

(ରାଗ କାମୋଦୀ, ତାଳ—ଆଦିତ୍ୟ)

ହେ କଲିଙ୍ଗ ମଣ୍ଡନ ଜାତି ଦୁଷ୍ଟ ଶ୍ରେଣ
ସେନାକର ଏ ମାଳା ଅରପଣ । ପୋଷା ।

ସହସ୍ର ବରଷର ପରାଧୀନତା ଘୋର
ନାଶନେ ନ ସହଜ କି କଷଣ ?

ମୁକୁଟ କଣ୍ଠକର ତୋଳି ସେନା ଶିର
ଦୁଷ୍ଟ ଅଛ ବରି ଅନୁପଣ । ୧ ।

ହୋଇ ତପନ ସମ ପରାଧୀନତା ତମ
ଭୁଷାଏ ଥିବ ବରି ରଣ ରଣ ;

ଦେଶ ଏହୁ ହୁମୁରି ପଦାଳ ଅନୁସରି
କିଣିଛୁ ଅଜାତର ବହୁ ରଣ । ୨ ।

ହୁମୁରି ୫ ଏ ସୁଗର ଶାରବେଳ ମୁକର
ଜାତି ନବ ଗଠନେ କଲ ପଣ,

ନାଶିଲ ସେନାସୁର ତେଲ ଅଭୟ କର
ଭେରକ ଅସୀନ କଲ ଖଣି । ୩ ।

କର କଷ୍ଟ ହୁମୁରି ଜାତି ତା ଭାଗ୍ୟତୋରି
ନିର୍ଭରେ ଅଛ ବରି ଅରପଣ ;

ଗୁରୁତ୍ବ ଜୟନ୍ତୀରେ ସରକତ ମତରେ
ବନ୍ଧୁ, ହୁମୁରି ତାର ହୃଦ ରାଣ । ୪ ।

ଏ ବନ୍ଧନବରଣ ଗଜନାୟକ

संस्कृतम्

अभिनन्दनिका

य श्रोतुकलीय-जनता-खिलसौख्य हेतो-
र्दुर्नीति-दौः स्थ-जड़तादि निराकरिष्णुः ।

घोरं रणं वितनुते सचिवैः समं नोऽ-

मात्याग्रणी विजयते महताव नामा ॥ १

नव्योत्कले नवनवाभिमतक्रियाभिः

स्रष्टा स्वकीयपदवी- सदृशीं प्रतिष्ठाम् । -

भाव्युत्कलीय-जन-मानस-राजहंसः

वन्द्यः स एष महताव उदारचेताः । २

साचिव्य-मुख्यपदवी मधिरुह्य सोऽयम्

पूर्णाङ्गता मभिलपन् निजजन्मभूमेः ।

केन्द्रीय-शासनसभा जनतापुरस्तात्

स्वोक्तेः प्रमाणपटुतां व्यदधा सुयुक्त्या । ३

ज्ञात्वा यो मातरं स्वा मपघन विकलां प्रान्तभागे विभक्ताम्

निर्विण्णो दुःख-दैर्घ्यै विदलितवपुः कातराह्वानदायी ।

एकोकुर्वन् समन्तादिह निखिल-महीपाल-राजन्य-राष्ट्रम्

विस्तार्य प्राज्यराज्यं समलभत यशोऽनन्यसामान्य मेव । ४

न्यायेनैवोत्कलान्त भवितु मिह सदा पटुकलाधीशराज्यम्

कृत्वा सिंहाय भूमिः समुचित मपि तन्मागधैः कूटनीत्या ।

हत्वा वैरायितं यत् तदवधि हृदये यस्य शल्यायितं तत्

प्रोद्धत्तुं चेष्टतेऽन्तः सुविमलमतिमान् कर्मठो मन्त्रिमुच्यः । ५

नव्योत्कलाभिनवराज्य-विधान-कर्म-
 संसाधिका भवितु मर्हति राजधानी ।
 इत्यर्थं मेव समभून् महती प्रचेष्टा
 यस्यैव सा फलवती विदिता च लोके । ६
 कीर्त्तिं तदीय यशसैव कृतप्रतिष्ठा
 स्थापत्य-चारु-वरमन्दिर-मंजु-रूपम् ।
 भूत्वाभिराम-भुवनेश्वर संज्ञितं तत्
 प्रख्यापयत्यभिनवोत्कल-राजधानी । ७
 य श्रोतुकलावनि-समुन्नयनोद्यतः सन्
 प्रारब्धवानभिनवं किल कार्य-जातम् ।
 द्रागेव तानि फलपाकदशा मुपेत्य
 कुर्युश्चिरं तमिह संस्मरणीय-कीर्त्तिम् । ८
 श्रीशे परे सततं मेव करोमि याच्ञा-
 मेपा न लाघवकरी महदन्तिके स्यात् ।
 तं चोत्कलीय-जनमङ्गल-कर्म-दक्षम्
 पायाच्चिरं कर्मणया जगतां नियन्ता । ९

श्री लम्बोदर कर शर्मा,
 साहित्योपाध्यायः

अभिनन्दनम्

पल्लीग्रामे सुदूरे विलसति निखिले भद्र ते साधुनाम
देशे देशे समन्तात् जनहितमतिभिर्गीयते कीर्तिसाम
देशेऽस्माकं विशाले विरचय सुगुणाराम हे स्वर्गधाम
दिव्यायुरेव लब्ध्वा “जयजय महताम्” सर्वलोकाभिराम ॥

देशे प्रीतिर्न तु निजजने रामराज्ये तु निष्ठा
त्थागे तृष्णा न विषयविषे प्रेम शिक्षाप्रदाने
श्रद्धा यस्य श्रमिकनिकरे जीवनं देशसेवा
देशोन्नत्यै स सचिवमणिर्जीवतात् दीर्घकालम् ॥
वाक्ये कार्ये सततसमताऽन्तर्वहिस्तुल्यरूपम्
निन्दास्तुत्योश्चिरसदृशता सर्वतो यस्य दृष्टा
दीने लोके मधुरममता क्षीणतां नैव याति
साधुप्राणः सजयतु सदा मातृकायोग्यपुत्रः ॥
“दुःखिप्रेमी” इति कथनिका विस्तृता यस्यदेशे
यत्राशायी क्षुधितनिवहो देवतादूतवेशे
ग्रामे ग्रामे कृषकनिकरप्रीतिदत्तोपहारः
सोऽयं “मन्त्री” जयतु जनतादुर्दृशाकर्णधारः ॥
हिंसांमार्गे न चलति कदा सत्यमार्गप्रयाता
शत्रौ मित्रे सदृशममता देशकल्याणधाता
स्तौति प्रायः सुचिरमिति यं देशवासी विशिष्य
देशाकाशे स्फुरतु स सदा गान्धिजीयोग्यशिष्यः ॥

श्री रामकृष्ण शारत्री
संपादक, कटकजिला संस्कृतछात्रसंघ

महताब बाबू के साथ एक दिन:—

बान मन् ४६ थी है। ओडिशा सरकारने विशेष कर गजाम जिला बोर्ड ने निश्चय किया था कि जिला बोर्ड के प्रत्येक स्कूल में राष्ट्रभाषा हिन्दी की शिक्षा की व्यवस्था की जाय। यह एक स्तुत्य प्रयत्न था, इसलिये सचका सहयोग इस योजनाको मिलने ही वाला था।

हिजली काटु में तीन माह के लिये 'राष्ट्रभाषा शिक्षण शिविर' की जाँ व्यवस्था की गयी थी, उससे जिला बोर्ड के लगभग ६० शिक्षकोंन भाग लिया था। ओडिशा प्रान्त में राष्ट्रभाषा प्रचार की स्तुत्य व्यवस्था करने वाले राष्ट्रभाषा प्रचार समिति वर्धा के प्रान्तीय सचालक श्री अनसुया प्रसाद पाठक ने अपना और अपने साथियों का पूरा सहयोग इस शिविर को दिया। पढाई की संपूर्ण व्यवस्था श्री पाठकजी ने की थी और श्री बनमाली जी मिश्र तथा श्री रघुनाथ पुरोहित जी जैसे राष्ट्रभाषा शिक्षकों की दक्ष रेल में शिविर में राष्ट्रभाषा अध्यापन का कार्य प्रारम्भ हुआ, उसी समय प्रान्तीय सचालक के विशेष अनुरोधपर इस शिविर के विद्याधियों की विशेष परीक्षा लेने का निश्चय वर्धा समिति ने लिया था। परीक्षा 'मन्त्री के नाते मुझे परीक्षा लेनेकी व्यवस्था करनी थी। परीक्षा ली गई और परीक्षा फल भी घोषित किया गया। शिविर समाप्ति के दिन प्रमाण पत्र वितरणोत्सव का आयोजन किया गया था। अध्यक्षका पद ओडिशा के प्रधान मन्त्री श्री हरेकृष्ण महताब प्रदण करने वाले थे और दीक्षान्त भाषण देनेके लिये इन पक्तियों के लेखक को आमन्त्रित किया गया था।

यों तो एक ही बार पहले भी बटक के स्वराज्य-भवनमें महताब बाबू से भेंट कर चुका था परन्तु उनके रूपक में आनेका और एक दिन उनके साथ रहने का यह पहला मौका था।

महतार बाबू को लोग ओडिशा के प्रधान मन्त्री के रूपमें जानते हैं, अगर पढा (जिला वाले श्वर) के राजपरानेम उत्पन्न एक रईस के रूप में जानने हैं, ओडिशा क प्रति अनन्य प्रेम रखनेवाले एक तपे मजे राष्ट्रीय कार्यकर्ता के रूप में जानने हैं, परन्तु इतना जान लेने मात्रसे ही महताब बाबू का व्यक्तित्व समाप्त नहीं हो जाता।

उद् के किसी पुराने शायर का एक सीधा सादा शेर है—

या ता दुनियाँ में आदमियों की कपी नहीं

मगर दूढ़ने से आत्मी नहीं मिलता।

इस दुनियामें जन सख्या बढ़ रही है, आदमी बढ़ रहे हैं भारत में तो और ही भी अधिक, किन्तु आदमियत कम हो रही है, जो ये दिनरात, हम अपने आम—यास दो पैराले जीवों को घूमते हुए देखते हैं, उनमें बिरले ही आदमी होने हैं। शेषको और कुछ भी कहा जाय, आदमी कहनेमें, मानव कहनेमें सकोच होता है।

महताब बाबू सच्चे अर्थों में एक मानव हैं। विनय और नम्रता, सद्जीवनके भूषण कहे जाते हैं और महताब बाबू में वे दोनों पर्याप्त मात्रा में विद्यमान हैं। हृदय की शुद्धता और जीवन की सादगी—ऐसे दो सदगुण हैं, ऐसे दो पारस पत्थर हैं कि इन्हें छूने ही लोहा सोना बन जाता है कोटि जनो का शूद्रापात्र बन जाता है।

महताब बाबू हृदयके सरल हैं और सादगी तो उनके जीवन की सहचरी है। “प्रभुता पाइ काहि पद नाही” की प्रसिद्ध लोकोक्ति महताब बाबू जैसे व्यक्तियों को देखकर असत्य—सी प्रतीत होने लगती है।

महताब बाबू के जीवनमें कृत्रिमता का स्थान नहीं। परिचयसे सीधा हुआ हमारा यह वर्त्तमान शिष्टाचार बहुत कुछ हृदयहीन हुआ करता है। एक दिनके सहवासमें ही मैं ने यह देखा कि महताब बाबू हृदयके पक्षपाती हैं। महताब बाबू अत्यन्त मिलनसार हैं। एक ओर वे प्रान्तोन्नति की गम्भीर योजनाओं पर अपना अपना अध्ययन और अनुभवपूर्ण मत देने हैं, उन्हें कार्यान्वित करने के लिये मार्ग प्रशस्त करते हैं, दूसरी ओर वे सामान्यसे सामान्य व्यक्तिसे मिलने पर अपना हृदय उडेल देते हैं। बातचीत में, व्यवहारमें कृत्रिमता को तनिक भी स्थान नहीं देते।

उनके विचारों की सादगी उनके जीवन की दिनचर्या पर भी छाई हुई है। उनका वेशभूषा साधारण रहता है। भोजन तो और भी साधारण। जो कुछ जहाँ मिल जाय, उन्हें सहर्ष स्वीकृत होता है।

ओड़िशा एक निधन और अत्यन्त पिछड़ा हुआ प्रान्त है। -कृत्रिम साधनों की वहाँ कमी नहीं। परन्तु धन, परिश्रम और ज्ञान की अत्यधिक आवश्यकता है। महताब बाबू जिस सूक्ष्म और लौकिक के साथ प्रान्तोन्नति की विविध दिशाओं की ओर ध्यान दे रहे हैं, उसे देखते हुये ऐसा लगता है कि यदि उन्हें अवकाश मिला, प्रान्त की सेवा करने को समय मिला तो, पिछड़ा हुआ ओड़िशा आगे आवेगा, निधन ओड़िशा धनसंपन्न बनेगा।

महताब बाबू अपने जीवनके ५० वर्ष समाप्त कर चुके हैं। अपने जीवनकालमें उन्होंने भारत की ओर खास कर अपने प्रान्त की काफ़ी सेवा की है परन्तु उसी भारत और विशेषत ओड़िशा प्रान्तकी अमी उनसे बड़ी बड़ी आशाएँ हैं। इसलिये उनके इस ५१वें वषणाठके दिन हम उनके शतायु होने की शुभकामना करने हैं।

रामेश्वर दयाल दुबे एम.ए. साहित्यरत्न

संस्मरण

१९३२ से मैं महताब बाबू के सम्पर्कमें हूँ। उनकी महानताकी देखना हूँ, सुनना हूँ। एक धनी रईस—जमींदार व्यक्तित्व, इन्हीं सरलता निराङ्गूर और निरभिमानता के साथ चलते शायद ही महताब बाबू के मुकाबिलेमें कोई व्यक्ति मिले। उननैसा अपने कर्त्तव्यपथपर लगनके साथ चलनेवाले भारतमें इन्ने मिले हैं।

महताब बाबू बुद्धिमान, साहसी और घुटुर राजनीतिज्ञ व्यक्तित्व हैं ही साथ साथ सकल राजनीतिज्ञ, साहित्यिक ओर कवि भी हैं, जो ऐसे बहुत कम व्यक्त मिलते हैं। वे बहुत दूर की सोचनेवाले हैं। एक समय की बात है। जानकीनाथ स्वराज-भवनमें कई सज्जन बैठे थे। महताब बाबू के सामने 'हरिजन' था। गान्धी जी को खादी के लिये किसी धनी ने कुछ हजार रुपये दिये थे, आपने उस की समालोचना करते हुए कहा—मीलवाले क्यों खरद पहिनते हैं, खरदको क्यों चाहते हैं? खरद तो उनका विरोधी है, प्रति छद्मी है। गान्धीजी की वक्ष्णन पूर्ण होने पर तो मीलोंमें ताले पड़ेंगे? लोग उनके मुख की ओर ताकने लगे। दाक्षिणमें यह एक अद्भुत प्रश्न था। आपने कहा—यही तरीका है खरदको खतम करनेका। धनी लोग दामी खरद पहिनेंगे। उस के पूषारार्थ रुपये देंगे, मजदूरी के नामपर दाम बढ़ाते जायेंगे, पाटा पूर्ण करते जायेंगे। खरद चुनने वाले अमीरोंसे उनकी टमटमा है, ऐसे बढ़ाने की चिन्ता है। लेकिन भीनोंमें अथक परिश्रम करनेवालों के लिये पैसा बढ़ानेका नाम नहीं। जगद जगद दृढतामें होती है, पैसा क्यों? खरद को खतम करनेका सबसे बड़ा उपाय है।

सोचने की बात है। आज खरद की टालत देखने पर उक्त भविष्यवाणी क्या अक्षरशः सत्य नहीं है?

कटकमें, मुंबई ने सरकारके कामों की आलोचना की कि सरकार नागरिक स्वाधीनता में बाधा देती है। आपने एक विशाल मसामें कहा—कटकके बाजारमें बहुत खरदके घर हैं। उनमें से जो गहरे बीचमें है, उसका मासिक अगर बने कि मैं अपना घर जमा दूंगा। आपने परवा में मानिफ हूँ स्वाधीन हूँ तो क्या पड़ोश

वाले जलाने देंगे या पुलिस आनेके प्रथम ही पीट कर पागल-पानेमें भेज देंगे ? जनना ताली पीटकर आनन्द के साथ हर्ष ध्वनि का । और नागरिक स्वार्थीता की आलोचना वहीं रूतम हो गई । ऐसी अनेक स्मरणीय घटनाएँ हैं ।

महताब बाबूके सम्बन्धमें ऐसी अनेकों बातें हैं । उनके कामको उनके साहसको रणपुर के काण्डसे लोग जानते हैं । वे जो कहते हैं, करके दिखाते हैं । आज जो भारत से सामन्तवाद का लोप देखने हैं उसका श्रेय अगर किसीको मिलना चाहिए तो सरदार श्री के प्रथम महताब बाबूको ।

कुछ लोग यह सोचते हैं कि उनकी इतनी बड़ी वर्षगांठ का पालन करना—जो इतनी कम उम्रमें किसी की भी वर्षगांठ नहीं मनाई गई है—उनकी उन्नतिमें बाधक बनना है । खुद महताब बाबू ने भी मुझसे कहा था—पाठकजी, आप लोगों का यह काम मेरे शत्रु पैदा कर रहा है या मित्र—मुझे मालूम नहीं पड़ रहा है । उत्तर—इस प्रश्न का उत्तर आने वाला समय देगा । लेकिन मुझे शक नहीं होता कि उन्नति की इतिश्री यहीं होती है । बल्कि मुझे विश्वास है कि आज जो कार्य उत्कल करता है, कल वही काम हीरकजयन्ती के नामसे भारत करेगा । लिखनेको दिल और विभागमें बहुत है । लेकिन यही घन्टा है, बस है इस समयके लिये । हमारी आन्तरिक कामना है कि आप दीर्घजीवी हों ।

जयहिन्द

अनमया प्रसाद पाठक

तुमको मेरा चिर नमस्कार

हे नम आशा की अरुण किरण अरुण,
तुम चिर-प्रकाश, तुम चिर-नवीन,
उत्तरल जननी के पुत्र रतन !

माँ की गोदी के ह दुलार
तुम हो मेरा चिर नमस्कार ।

वर मातृ-चरण पर तुम अर्पण
अपनी उमङ्ग, अपना धैर्य,
चल पड़े देश के सैनिक बन

आपन नायक की सुन पुकार ।
तुमको मेरा चिर नमस्कार ।

हैं कटि मोटि जो अर्द्धनग्न,
हैं जीर्ण-शीर्ण जो आशा भग्न,
उनकी सेवा में तुम निमग्न,

ह जन नायक, हे वर्णधार ।
तुमको मेरा चिर नमस्कार ।

हम राजपूत, तुम नगराज अटल,
हम वृष्टि-विदु, तुम सिंधु समल,
हम एक शब्द शिर्या केवल,

तुम नम उत्कल के बलाकार ।
तुमको मेरा चिर-नमस्कार ।

मोहन लास सन्तुका

ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ହରେକୃଷ୍ଣ ମହତାବଙ୍କ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଜୟନ୍ତୀ ଉପଲକ୍ଷେ ଜୟନ୍ତୀ ସମିତିର ଉପସଭାପତି ଶ୍ରୀ ଚିନ୍ତାମଣି ଆଚାର୍ଯ୍ୟଙ୍କର ଛଦ୍ମାଞ୍ଜଳି ଅର୍ପଣ ।

ଉତ୍କଳବାସୀଙ୍କର ଶ୍ରଦ୍ଧାଘ୍ରାଜନ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ମହତାବଙ୍କ !

ଆଜି ଆପଣ ପଞ୍ଚଶ ବର୍ଷ ଶ୍ରେୟ କରି ଏକାବନ ବର୍ଷରେ ପହଞ୍ଚିଲେ । ଏହି ଏକାବନ ବର୍ଷର ପ୍ରଥମ ଦିବସରେ ଆପଣଙ୍କୁ ସମଗ୍ର ଉତ୍କଳବାସୀ ଓ ଉତ୍କଳଭାଷୀଙ୍କ ପକ୍ଷରୁ ମୁଁ ଛଦ୍ମାଞ୍ଜଳି ଅର୍ପଣ କରୁଅଛି । ଆପଣ ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରଧାନ ମନ୍ତ୍ରୀ, କିନ୍ତୁ ଆମ୍ଭେମାନେ ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରଧାନ ମନ୍ତ୍ରୀ ଏ ଶୁଭ ଦିବସରେ ଅଭିନନ୍ଦନ କରୁନାହିଁ; ସମ୍ମାନ ଦେଖାଉ ଅଛୁ, ଛଦ୍ମାଞ୍ଜଳି ଅର୍ପଣ କରୁଅଛୁ, ବହୁଶ୍ରଦ୍ଧାଳବ୍ଧ ଶ୍ରୀମାତ୍ ହରେକୃଷ୍ଣ ମହତାବଙ୍କୁ ।

ମୋର ବନ୍ଧୁ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ମୁଲ୍ଲିକା କାଞ୍ଚା ଗ୍ଲୋଡ଼ା ଓ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଅନସୁୟା ପ୍ରସାଦ ପାଠକ ପେରୁଦିନ ମୋତେ ଆସି କହିଲେ, ମହତାବଙ୍କ ଜନ୍ମ-ଦିବସରେ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଜୟନ୍ତୀ ପାଳନ କରିବାର ଆୟୋଜନ କରାଯାଉଛି, ଆପଣ ଏଥିରେ ଉପଦେଶ ଦେବେ ଓ ଏହା କପରି ସୁସମାହତ ହେବ, ତହିଁରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବେ । ମୁଁ ଏହି ଅନୁରୂପ ଅନନ୍ଦରେ ଗ୍ରହଣ କଲି; କାରଣ ଯୋଗ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ଯଥା ଯୋଗ୍ୟ ସମ୍ମାନ ଦେଖାଇବା ବାସ୍ତବ ସମ୍ମାନ ପ୍ରଦର୍ଶକମାନେ ନିଜ ନିଜର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ପାଳନ କରନ୍ତି; ଏହି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଓଡ଼ିଶାର ବିଭିନ୍ନ ଅଞ୍ଚଳରୁ ପେରୁମାନେ ନିମନ୍ତ୍ରିତ ହୋଇ ଆସିଥିଲେ, ଏବଂ ଏହି ଉତ୍ସବରେ ପ୍ରାରମ୍ଭିକ ବ୍ୟବସ୍ଥା ପାଇଁ ଅଲେକନା କରିଥିଲେ, ସେମାନଙ୍କର ଆଗ୍ରହ ଓ ଉତ୍ସାହ ମୋତେ ଆହୁରି ଉତ୍ସାହୀତ କଲେ । ବିଶେଷତଃ ସମ୍ବଲପୁରର ଓ କାଲିଙ୍ଗର ପ୍ରଭୃତି ଅଞ୍ଚଳର ଭାରମାନେ ପେରୁ ଉତ୍ସାହ ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ ତାହା ମୁଁ ସହଜରେ ପ୍ରକାଶ କରିପାରୁନାହିଁ । ଏହି ଉତ୍ସବର ସଫଳତା ପାଇଁ ପେରୁମାନେ ଉଦ୍ୟମ କରି ଅଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ ତାଲିକା ପ୍ରକାଶ କରି କପ୍ପଲେ କହୁଁ ସମୟ ଲାଗିବ । ସମସ୍ତ ସମାନତାବଳରେ ଅତି ଆଗ୍ରହରେ ଲାଗି-ଅଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଠାକୁର ଅପେକ୍ଷା ପ୍ରସାଦ ସିଂହ କଲକତ୍ତା ପ୍ରକାଶ ହେଲେ ମଧ୍ୟ, ତାଙ୍କର ଉଦ୍ୟମ ପ୍ରଶଂସନୀୟ । ଏଥିରୁ ଆପଣଙ୍କ ପ୍ରତି ସମସ୍ତଙ୍କର ଛଦ୍ମାଞ୍ଜଳି ପରିଗ୍ରହ ।

ଭାତ ମଧ୍ୟରେ ଲବ୍ଧପ୍ରତିଷ୍ଠା ବିଭିନ୍ନ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କୁ ଆଶୀର୍ବାଦପୂର୍ବକ ପେରୁ କାହିଁ ଗୁଡ଼ିକ ପାରିବୁଁ, ତାହା ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଉତ୍ସାହକୁ ଆହୁରି ବଳାଇ ଦେଲା । ଏଥି ମଧ୍ୟରୁ ପ୍ରଧାନ ପ୍ରଧାନ କେତେକ ମୁଁ ଶ୍ରୋତବର୍ତ୍ତକ ଅବତୀ ଲାଗି ପରେ ପ୍ରକାଶ କରିବି; ଅନ୍ୟମାନଙ୍କର ମାନନୀୟ ବେଶ୍ଟିଫକର କହି । ଯଦିକା ଆବଶ୍ୟକ ହେବ ନାହିଁ, କାରଣ ସେ ନିଜେ ଏଠାରେ ଉପସ୍ଥିତ; ତାଙ୍କ ମୁହଁରୁ ତାଙ୍କର ଆଶୀର୍ବାଦ କାଣି ଶୁଣିବା ଭଲ ।

ଭାରତର କେଉଁ ଅଞ୍ଚଳରୁ ପାଞ୍ଚଙ୍କର ପୁରୁ ପୁରୁଷ ଓଡ଼ିଶାକୁ ଆସିଥିଲେ, ସେମାନେ କେତେ ଧନ ବଢ଼ାଇବା କରିଥିଲେ, କେତେ ଚିନ୍ତିତା କରିଥିଲେ, ଆପଣ କେଉଁ ଘର ମୁହଁରେ

ଜଳିଥିଲେ, ଗୋପାଳିତ ପାଟଳ କଜ୍ଜଳ ଦେଖି କି ଭବିଷ୍ୟତ କାଣି କହୁଥାନ୍ତୁ, ଏହି ପିଣ୍ଡ
 ବା ଅଲଗା କରବାର ଅମ୍ବୁମାନଙ୍କର ଅବସ୍ଥା ନାହିଁ, କିମ୍ବା ଅପଣା ନୀର ଗାଧରୁପେ
 କି ସ୍ୱାର୍ଥ ଉଦ୍ଧାର କରନ୍ତି, କି ହେଉଛି ଦେଶପ୍ରିୟ, ଚନ୍ଦ୍ରପ୍ରିୟ ହୋଇ ଅଛନ୍ତି, ଉନ୍ନତ ଦିବ୍ୟଶୀ
 ଜାଣିବା ଲାଗି ପଦ୍ମମାତେ ରହିବ ନାହିଁ । ଛେତର ପକ୍ଷ, ପକ୍ଷ ପାଶେ ପରେ ଚନ୍ଦ୍ର
 ଜଳ ଦିବ୍ୟଶୀ ପଦ କେହି ଅନୁସନ୍ଧାନ କରେ ନାହିଁ, ସୂର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରଭାତ କାଳରେ ଉଦୟ ହୋଇ
 କରଣ ଦାନ କଲପରେ, ସୂର୍ଯ୍ୟର ପୂର୍ବ ଦିବ୍ୟଶୀ ଲେଖି ଅବତେ ଦେବାକୁ ବ୍ୟବସ୍ଥା ହୁଏନାହିଁ ।

ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଭାବରେ ମୋର ଅଜ୍ଞତର ସ୍ମୃତିରୁ ତଥା କହୁବାକୁ ଲାଗେ, ଏହି କଟକ ସହରର
 ବାସକାରୀରେ ଗୋଟିଏ ଶ୍ରେଷ୍ଠ କୋଠାରେ ଫାନ୍ସିଙ୍ଗ୍ ମୁଁ ପେଡ଼ିଦିନ ରେଖଲ, ସେଦିନ ଅପଣା
 ସେଠାରେ ଏକାକୀ ବସିଥିଲି, ଏକ କା ବସିଥିଲି ? ନା, କେତେସ୍ତୁରୀ ଲତାହାସ ଗୁଡ଼ିଏ ଅପଣାଙ୍କର
 ସଙ୍ଗୀଥିଲେ; ମୁଁ ସାଧୁ ଅପଣାଙ୍କର ସେମାନଙ୍କ ସହୁଡ଼ ଅଲଗାତାରେ ଯୋଗଦେଲି । ମୁଁ ସେ ସମୟରେ
 ଓଡ଼ିଶାର ଲତାହାସ ଲେଖିବାକୁ ଉପାଦାନ ସହୁଡ଼ କରୁଥିଲୁ; କେତେକ ଶିଳ୍ପ ଲେଖିଥିଲି । ସେ
 ସମୟରେ ଗରଖିର ସାର୍ କିନ୍ତୁ ହବାକୁ ସେଥିରୁ ପାଣ୍ଡିଂ ଦେଖୁଥିଲି । ମାତ୍ର ଅପଣାଙ୍କ ସହୁଡ଼
 ଅଲଗାତା କରି ଦେଖିଲି ଅପଣାଙ୍କର ଓ ମୋର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଏକ, ଅପଣା ମୋ ଅପେକ୍ଷା ଅଧିକ
 ଉପାଦାନ ସହୁଡ଼ କରି ଅଛନ୍ତି । ଓଡ଼ିଶାର ଲତାହାସ ଯେ ଲେଖୁ ଯିବେ, ପଶ୍ଚାତରେ ଓଡ଼ିଶା ଲତାହାସ
 ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତମାନେ ଲେଖି ସେଥିରେ ଓଡ଼ିଆ ଜାତିର ଚିତ୍ର ସେମାନଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଓ ଛବି ଅନୁସାରେ
 ଲେଖିଛନ୍ତି, ଏପରି ଏକ ଲତାହାସ ଲେଖିବା ଦରକାର ଥିଲା ଯହିଁରେ ଓଡ଼ିଆର ଯଥାର୍ଥ ଚିତ୍ରଣ
 ପ୍ରକାଶ ପାବକ । ମୁଁ ମୋର ସହୁଡ଼ ଉପାଦାନ ଅପଣାଙ୍କୁ ଦେଲି ମୋର ଦାୟିତ୍ୱ ଶେଷ କରିଥିଲି ।
 ଅପଣାଙ୍କର ପ୍ରକାଶିତ ଲତାହାସ ପ୍ରଥମେ ପେଡ଼ିଦିନ ଦେଖିଲି, ସେଦିନକୁ ତାହା ପ୍ରକାଶିତ
 ହୋଇ ନଥିଲେ ମଧ୍ୟ, ମୁଁ ଜୋରଦାର ପ୍ରକାଶକୋଠାରୁ ତାହା ନେଇଥିଲି । କେତେକ ଅଂଶ
 ଏକା ଟେବୁଲରେ ପକିଥିଲି ।

୧୯୪୭ ମସିହାରେ ଅଗଷ୍ଟ ତା ୧୫ ରିଖ ପରେ ପେଡ଼ିଦିନ ଅପଣା ମୋତେ ଅପଣାଙ୍କର
 ବୃତ୍ତନ୍ତର ଓଡ଼ିଶାତ କଲ୍ପନା ଶୁଣାଇଥିଲେ, ସେଦିନ ମୁଁ ରୁହୁଥିଲି, ପେଡ଼ି ବ୍ୟକ୍ତି ଓଡ଼ିଶାର ସୁନ୍ଦର ଲତାହାସ
 ସୁନ୍ଦରଗାଁରକମସୁ ସୁନ୍ଦର ଚିତ୍ର ଦେଖିଥିବା, ଚସନ୍ତି ଏକା ଗଡ଼ଜାତ ସହୁଡ଼ ଓଡ଼ିଶା ମିଶ୍ରକାର କଲ୍ପନା
 କରୁଥିଲେ । ସେତେବେଳକୁ ମାନ୍ୟବର ପଟ୍ଟେଲଙ୍କର ଯେଜନା ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇ ନ ଥାଏ;
 ସ୍ୱାଧୀନାତ୍ମକ ସ୍ୱାଧୀନ କରବାର ଗଡ଼ଜାତ ଶାସନ ଓ ଓଡ଼ିଶା ଶାସନକୁ ଏକତ୍ର କରିବାର କଲ୍ପନା
 ଅପଣାଙ୍କ ମୁଣ୍ଡରେ ଖେଳୁଥାଏ । ଶେଷକଲ୍ପନା ପାଟନା ପ୍ରକୃତର ସ୍ୱାଧୀନାତ୍ମକ ମୋର ମହକଲ ଥିଲେ,
 ସେମାନଙ୍କୁ ଅପଣାଙ୍କ ମତ ଜଣାଇବାକୁ ଅପଣା ଅନୁସେଧ କରିଥିଲେ । ଓଡ଼ିଶାର କେବଳ ନୁହେଁ,
 ଗଡ଼ଜାତର ସ୍ୱାର୍ଥ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ମଧ୍ୟ ସେମାନେ ଅନ୍ୟ ସ୍ୱାଧୀନାତ୍ମକ ମତର ଓଡ଼ିଶାରେ ମିଶିବାକୁ ମତ
 ପ୍ରକାଶ କରନ୍ତୁ ।—ଅପଣାଙ୍କର ଏହାହିଁ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଥିଲା । ମୁଁ ସୁଖି କହେଁ, ଏ ପ୍ରସଙ୍ଗ ଓ ଲତାହାସ
 ପ୍ରକାଶନ ପ୍ରସଙ୍ଗ ଏକତ୍ର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ କରିବାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ହେଉଛି—ପେଡ଼ି ବ୍ୟକ୍ତି ଓଡ଼ିଶାର ଗୋରକମସୁ
 ସୁନ୍ଦର ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖିଥିବା, ସେହି ଏକା ତାହାକୁ କାର୍ଯ୍ୟରେ ପରିଣତ କରିବାକୁ ଉଦ୍ୟମ କରିବା ।
 ସୁନ୍ଦର ତଥା, ସେ କଲ୍ପନା କଲ୍ପନା ବାସ୍ତବରେ ଆଜି ପରିଣତ ହୋଇଅଛି । ତେଣୁ ଅପଣା ବୃତ୍ତନ୍ତର
 ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରଶ୍ନ ।

ଅପଣ କବିତା ଲେଖକ ଓ ଉପନ୍ୟାସ-ଲେଖକ ଭାବରେ ଜଣାଣା ସ୍ୱାଧୀନ ଭାବରେ କବିତା ଲେଖି କରୁଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା, ଐତିହାସିକରୂପେ ବାସ୍ତବ ଜଗତର ମଧ୍ୟ କୃତିତ୍ୱ ଦେଖାଇଅଛନ୍ତି । ଐତିହାସିକ ଲେଖକ, କବି ବା ଔପନ୍ୟାସିକ ହେବା, ବା କବି ବା ଔପନ୍ୟାସିକ, ଐତିହାସିକଲେଖକ ହେବା ସମ୍ଭବ ନ ହେଲେ ମଧ୍ୟ, ଅପଣଙ୍କଠାରେ ତାହା ସମ୍ଭବ ହୋଇ ଯାଉଅଛି ।

ଅପଣ ଦେଶବାସୀଙ୍କର ନିବାସେ ପ୍ରତିନିଧିରୂପେ ଓଡ଼ିଶା ଶାସନ ପରିଷଦକୁ ଅସି ସାମ୍ବାଦିକ ଦଳର ନେତାରୂପେ ପ୍ରଧାନ ମନ୍ତ୍ରୀ ପଦ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ ମଧ୍ୟ, ଦଳଗତ ଭାବରେ ମତଭେଦ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ, ସମସ୍ତେ ସେ ଅପଣଙ୍କୁ ଶ୍ରଦ୍ଧା ଓ ସମ୍ମାନ କରନ୍ତି, ତହିଁର କହୁ ପ୍ରମାଣ ମିଳେ । ଏହି ଜୟନ୍ତୀ ଉତ୍ସବ ସମ୍ମିଳିତର ବିରୁଦ୍ଧ ଦଳର ବୃତ୍ତିତ୍ୱ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କର ସହାନୁଭୂତି ଓ ଅଗ୍ରହ ତହିଁର ସତ୍ୟର ପ୍ରମାଣ । ସେ ହେଉ, ଅପଣ ପ୍ରଧାନ ମନ୍ତ୍ରୀରୂପେ, ଶାସନ କାର୍ଯ୍ୟ କେନ୍ଦ୍ର ସ୍ୱରୂପରୂପେ ଚଳାଇଅଛନ୍ତି, ଦେଶର ସବୁ ଶ୍ରେଣୀର ଲୋକଙ୍କର ପ୍ରିୟପାତ୍ର ହୋଇ ଅଛନ୍ତି କି ନାହିଁ, ତାହାର ବିରୁଦ୍ଧ ଅସୁମାନଙ୍କର ଅବଶ୍ୟକ ନାହିଁ । କାରଣ ଦଳଗତ ଶାସନରେ ପ୍ରଧାନ ମନ୍ତ୍ରୀ ଏକାକୀ ଶାସକ ନୁହନ୍ତି, ମତଭେଦ, ବିଭିନ୍ନ ମତବାଦ ସବୁ ସମୟରେ, ସବୁ ଦେଶରେ, ସବୁ ସେଠାରେ ରହିଥାଏ ଓ ରହିବ । ସେହି ମତବାଦକୁ ସହଜ ସରଳ ଭାବରେ ଗ୍ରହଣ ନ କରି, କେହି କେହି ନାନା ଜଟିଳତା ସୃଷ୍ଟି କରନ୍ତି । ବିରୁଦ୍ଧ ସମାଲୋଚନା କଷ୍ଟା ଯଥାର୍ଥ ଯତ୍ନ; ତହିଁରେ ମନୁଷ୍ୟର ଗୁଣର ଯଥାର୍ଥ ଯତ୍ନ ମିଳେ । ଅନ୍ୟ ଦେଶରୁ ଉଦାହରଣ ନ ଦେଇ, ଭାରତବର୍ଷର କଥା ଭାବିଲେ କଣ ଦେଖାଯାଏ ? ଶ୍ରୀ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ରାମରାଜ୍ୟର ଅଦର୍ଶ ଅଜୟିକା ଅମ ଆଗରେ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ; ତଥାପି ତାଙ୍କର ସମାଲୋଚକ ଥିଲେ, ନିନ୍ଦକ ଥିଲେ; ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ମହାଭାରତ ଯୁଦ୍ଧରେ ଶତ୍ରୁ ମାନବ, କର୍ମବୀର, ବିନାଶକ, ଧର୍ମବୀର ଥିଲେ ମଧ୍ୟ, ତାଙ୍କର କହୁ ନିନ୍ଦକ ଓ ସମାଲୋଚକ ଥିଲେ; ଏବେ ମଧ୍ୟ ପୃଥକର ମହାମାନବ ଗାନ୍ଧିଙ୍କର ବିରୁଦ୍ଧବାଦୀମାନେ ଅସହସ୍ତୁ ହୋଇ ତାଙ୍କର ପ୍ରାଣନାଶ ମଧ୍ୟ କରନ୍ତି । ମନୁଷ୍ୟ ତାହାର ନିଷ୍ଠା, ତାହାର ଚରଣ, ତାହାର ସୁଲୁଚିତ୍ରାସ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଲାଭ କରିଥାଏ । ସ୍ୱଜନାଦିର ବାଟ ଭାରି ଖସନ୍ତି; ‘ଅଜ୍ଞ ସେ ସଜ୍ଜନାସନେ କାଲି ସେ ପକ୍ଷୀ’—ଏଥର କହୁ ଉଦାହରଣ ସଜ୍ଜନାଦି କ୍ଷେତ୍ରରେ ସବୁବେଳେ ରହିଅଛି; ସଜ୍ଜନାଦି କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅପଣଙ୍କର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ମୃତ୍ୟୁ ଯାଉଯାଉ; କିନ୍ତୁ ମନୁଷ୍ୟ ଭାବରେ ଅପଣ ଦେଶପ୍ରିୟ, ଜାତିପ୍ରିୟ, ସାହିତ୍ୟ ପ୍ରିୟ, ଭାଷା ପ୍ରିୟ, ସମ୍ବନ୍ଧି ପ୍ରିୟ ନିଜର ଯେଉଁ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ସଫାଦାନ କରୁଛନ୍ତି, ସେହି ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଚରକାଳ ଅଛନ୍ତି ରହିଥାଏ ।

ଦେଶବାସୀ ଅପଣଙ୍କର ଗୁଣରେ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇ ଅଜଠାରୁ ସମ୍ପାଦକ୍ୟାପୀ ଏ ଯେଉଁ ଜୟନ୍ତୀ ଉତ୍ସବର ଅନୁଷ୍ଠାନ କରିଅଛନ୍ତି, ସେଥିରେ ଅପଣଙ୍କର ଦୀର୍ଘକାଳୀନ କାମନା ସଙ୍ଗେ ଏଥିରେ ପ୍ରଧାନତଃ ତନୋଟି ସାଂସ୍କୃତିକ ଅନୁଷ୍ଠାନ କରାଯାଇଅଛି । ପ୍ରଥମତଃ ପଞ୍ଚାନୁଷ୍ଠାନ; ଏହା ଭାରତର ବୈଦିକ ସମ୍ବନ୍ଧର ଏକ ଅନୁଷ୍ଠାନ । ଦ୍ୱିତୀୟତଃ ଏହି ଉତ୍ସବର ଉଦ୍ଦ୍ୟୋଗୀମାନେ ଏହି ଉତ୍ସବକୁ ଉପଲକ୍ଷ କରି ଯେଉଁ ଅର୍ଥ ସଂଗ୍ରହ କରିଅଛନ୍ତି, ତହିଁରୁ ଏକାଦଶ ହଜାର ଟଙ୍କାର ଗୋଟିଏ ଥରା ଅପଣଙ୍କୁ ଶେଷ ଦେବେ । ଅପଣ ସମସ୍ତ ଉତ୍କଳ ହିତପୀର ବୌଦ୍ଧିସି ସାଂସ୍କୃତିକ ଅନୁଷ୍ଠାନରେ ତାହା ବ୍ୟୟ କରି ଯାଉଛନ୍ତି; ଯେଉଁମାନେ ଏହି ଯତ୍ନକୁ ଅର୍ଥ ଦାନ କରିଅଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଠକ୍କରବାପାଙ୍କ ଦାନ ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ । ମୁଁ ତେ ଅବଶ୍ୟକର ମାସର ଶେଷ ସମ୍ପାଦକରେ ଦିଶିବେ ଧ୍ୟାନବେଳେ ସେ ସ୍ୱରାସ୍ତ୍ର ହୋଇ ଶ୍ରୀଏ ଚିତି ଲେଖି ଏ ଅର୍ଥ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ ।

The Orissa's man of destiny

The name of Mahatab has invariably become a source of inspiration to young workers like me in the public state of affairs since we all came under his leadership. The recent happenings in Orissa, so to say, the change in Orissa's history, needless to describe, have successfully proved him to be a commander in the March of Indian Democracy. His remaining at the helm of Orissa's affairs has become more useful after the achievement of Indian Independence than his other political attainments. These are all based on his immense sacrifice for the Nation at the risk of his individual interests. He is considered to be one of the most successful leaders who can well nigh equal Pandit Nehru and Sardar Patel in the larger context of Indian Affairs.

As a Disciple of Gandhiji—Apart from his political aspects and attachments he is a staunch Disciple of Gandhiji having a keen insight into human nature. Leaving aside the Congress Party to which he belongs Mahatab is a burn-leader of people to fight against corruption and exploitation that blacken the human sentiment. "Human life is not for eating and sleeping but something higher and nobler" has been the mission of his life since the days of Non-Cooperation movement in 1921 when he came in close contact with Gandhiji. Most of his speeches he delivers in different public meetings are generally based on a plea for people to realise their fundamental rights and to use them by means of Non-Violence and Truth, with a view to nationalise the mass mind.

His Dynamic energy and strong determination—He is always young in spirit and manours. His capacity of doing continuous hard work is a great qualification in him. He is a man of strong determination and self-confidence. He talks a few words but those few words command high respect. Once he thinks right to do something for peoples' cause, he begins to translate it into action even at the risk of opposition from all sides. He engages himself till the work is completely done and as a

matter of fact it is accepted by all when it comes to effect. He never waits for anybody's help to begin a work. So there is a belief in some quarters that Mahatma comes to a decision very quickly and thereby he ignores his friends and colleagues. But so far as my own knowledge about him is concerned I know him to be a man of meticulous details and firm decision, he makes a thorough study in the matter before he arrives at any conclusion. So far as I know in these concerns, his decision has always been the final. Some people are afraid of him as they are under the impression that Mahatma is ruthless having no compassion at all.

My associations with him—But I have, during the period of last two years had the fortune and privilege of living with him, closely associated with his day to day personal and public life, and I know as a matter of fact that he at once becomes ruthless or tries to be ruthless when any dishonesty or indiscipline comes to his notice. In no circumstance could he tolerate such things and gets ready to take action or wipe it out irrespective of any personal and cordial relations. He likes no individual but worth and efficiency. But beneath his so called stern exterior he conceals a very kind and soft heart. Though sometimes his manner at first sight appears curt, one learns to like him when he begins to know him. A man of complex character, as he is, very rare to be seen in this world.

‘My life, he says, is for the down trodden of the society and a beggar in the street is my inspiration. I am not only to live, but live to see others living as well. There is nothing in this world in which he is not interested. He has deep thoughts into his feelings and emotions. The industry out of his zeal and unbounded resourcefulness has made him a great success in all concerns. He is fond of reading and discussing different literature. He is more regular than any school student in reading and writing. He writes articles on various subjects and poems too but those are highly appreciated by all for the high idea of its kind. He can sing very well and sometimes he used to play upon the flute. He likes to dance though he could not do it due to lack of leisure. At times he makes humour out of his towering personality to make others laugh, especially amongst a group of young men. He derives pleasure in expressing himself as a young man and does

Mahatabji as I know him

The first of November 1916 was destined to be a fateful day in my humble public career. Without any previous warning I was asked by Thakkar Bapu to reach Cuttack in Orissa on that day to advise the Provincial Government in organising welfare activities for the Hill Tribes of the Province. This had been arranged at the instance of Mahatabji, the Premier of Orissa, whose keen concern and desire to ameliorate the condition of the Hill Tribes and other backward classes of the Province has been since then amply demonstrated in various ways. The percentage of these backward classes in the population of the Province is perhaps the highest in India, and barring a few Tribes in Assam some of them like the Boudi Purojais of Malkangiri, Kutia Khonds of Baligunda and Bissem Cuttack and Lanjia Sioris of Pottasungu and R. Udayagiri areas happen to be the most primitive educationally, socially and economically. As a far seeing, able and sympathetic administrator he detected the weakest spots of Orissa which if left undeveloped and unattended would be a drag and a brake on the general prosperity and around progress of the province.

When I, along with Sri Srikanth our Vice President of the Bil Seva Mandal Dohad in Gujarat, went to see Mahatabji the next day we found in him a man of action and quick decision. Without any loss of time he appointed a special officer for the Backward Classes and arranged for our study tour all over the province. A new separate department for this purpose was started and functioned for a long time under his wise guidance.

When I joined here my knowledge about the province was next to nil. I had read in the ancient Indian history books that it was in Orissa Kalinga of those days where King Ashoka had met with the stiffest opposition and that the great obstruction of life and property and consequent miseries of the people were instrumental in transforming

Members and the Office bearers of Mahatab Suvarna Jayanti Samity.

Right to Left

Sitting—Pandit Anusuyaprasad Pathak, Mr Narayan, Sri D K. Jhunjhunwala
 Sri Chintamonl Acharyya Sri R. K. Bala, Sri Shiv Chand Roy, Sri Lalla N N. Roy.
 Standing—Sri Mohendra Kumar Chauda, Sri Bajrangelal Chokhani, Sri C .V Acharyya,
 Sri Mulji Bhai, Sri Prabhulal Koil

the future career of Ashoka and in changing the course of so to say the subsequent cultural and political history of India and to a large extent of Asia.

I had also read that the scantily dressed skeletons of Orissa had inspired Gandhiji during his memorable Harijan tour to take to langotiloin cloth which transformed him into a 'Naked Fakir.' Thakkar Bapa had also told me something about the poverty not only of the people but of the general administration as well. So when we saw the personality of the Premier we were filled with some hope and enthusiasm and felt that here at least there is one man who with his unbounded zeal, vision and faith in the bright future of his province would succeed in changing the general aspect of the country within less than a generation if hearty co-operation is forthcoming from his colleagues in the Cabinet, officers and countrymen at large.

Even the pessimists and staunchest opponents of the Congress have been now disillusioned by the miracle wrought by Sardar Patel in changing the political map of India. Of the 600 and odd native States hardly a few can now boast of their separate entity. They have been either merged into the neighbouring province or formed into a bigger state union. The autocratic powers of the Rajas and Nubabs have been liquidated. All due credit for this happy consummation rightly goes to Sardarji who ably and tactfully humoured and persuaded the Rajas to accept the inevitable gracefully and patriotically. But here too we must admit and remember that it was Orissa under Mahatabji which started the game. Long before anybody had thought about the merger of native states as a practical proposition Mahatabji had been planning and propagating for the fulfilment of his long cherished dream of 'Akhand Utkal.' The atmosphere was ripe and ready in Orissa, ground had been prepared, and some sort of a foundation laid before Sardarji came; and therefore Mahatabji can justly share the credit for the initial success. Orissa was the pioneer in this field also.

It is said that after the departure of the Britishers there has been a general deterioration and loss of efficiency in administration, more or less in all the Provinces and the centre. The fear of the foreign

master has disappeared, but the vacuum has not been fully filled with a sense of duty and love for the mother country. Persons like Mahatabji can instil amongst the services a spirit of patriotism and a sense of responsibility by example and precept. Unless that is created around our future is doomed and India may have to go the way of nationalist China.

Being a mere educationist and social worker amongst the educationally backward adivasis for a very long time I do not claim to possess any deep political wisdom or insight and hence my surmises may be incorrect or inaccurate, but my general feelings are that if the strong but sympathetic hand of Mahatabji is removed the administration here would suffer; and many officers and secretariat people would be tempted to behave like naughty boys of a village school when the teacher is away. As far as my knowledge and information goes Mahatabji is not only feared but warmly respected even by the highly educated officers and technicians for his broad vision, liberal outlook and sympathetic attitude to all persons and problems. He is also free from any shade of provincialism in him and that endears him to other linguistic and religious minorities. He is gradually ceasing to be a mere provincial leader and developing into an all-India leader of national wide fame.

Nature has bestowed Orissa with abundant natural resources. The land is fertile, rain is plentiful, forests abound in Sal, Bamboo and other useful trees and hills contain valuable minerals in their bosom. These resources have so far remained mostly undeveloped. Mahatabji deserves credit for drawing the attention of the outside world towards this hidden and potential wealth of Orissa and getting good grants from the Central Government for various development projects which when completed will enrich the people of the province and raise their general living standard. It will also substantially add to the provincial coffers and increase the national wealth and production.

According to the Indian calendar Mahatabji was born on the 11th day of the bright half of Margashirsh. It is an auspicious day. It is celebrated all over India as Gita Jayanti day. Gita or the celestial song was preached

by Lord Krishna to Arjun on this day. To be born on such a day is really fortunate, but to base one's life on the teaching of Gita would be still more fortunate. Gita is not meant only for recluses. It is more meant for leaders of society and country like Mahatmaji who have to maintain their balance of mind and go on doing their duty in defeat or victory, pleasure or pain and fame or blame. May Almighty God grant him long life, health, energy, foresight and wisdom to guide the destinies of Orissa, and if need be of India as well.

Ambalal Vyas.

A word on the occasion of Mahatab's Golden Jubilee celebration

I had been a practising lawyer in 1920 and the President of a cultural centre "Bharati Mandir" opened by myself, S. J. Gopabandhu Choudhury (a Deputy Magistrate at that time), S. J. Nabakrushna Choudhuri (then a College student) and found Sreeman N. Chondhuri's College-mate Sreeman Mahatab in our association. In the month of September that year the Congress Special Session of Calcutta had adopted the Programme of Non-Cooperation enunciated by Gandhiji and the said Programme had to be ratified by the Annual General Session at Nagpur in December 1920. Sreeman Mahatab was placed in my lap, so to say, and had accompanied me in a very pleasant trip to Nagpur and thus we had been together for about ten days. The impression that he had left in my mind at that time stands indelible even today. On return from Nagpur Mahatabji and myself had to give a round-about-turn from the situations in which we had been then placed. I gave up practice and Mahatabji his College career and both of us ran headlong after what seemed to many a mirage. Both of us had our rewards in all sorts of persecutions, privations and prison experiences.

Pandit Gopabandhu Das had been certainly leading us. After his death many of us searched for a leadership or at least for creation of a leadership. With the first impression that I had of Mahatabji, as described before, I looked forward to a day when we could have a leader from out of that tall, well-built, well-informed, bright, brilliant and beautiful young man born of a noble aristocratic parentage and at least I should play my humble role in helping make him a leader. The opportunity for maturing my thought came in 1936 when in Haripura Session of the Congress I put in the best efforts—I think I alone of all other delegates from Orissa to get him into the Congress Working Committee and in that connection I now well recollect how I myself and Mahatabji found ourselves walking on the sands of Tapti with Subhas Babu.

The Great Netaji in the severely cold winter morning and of other single-handed efforts of mine in that direction. I have been unexpectedly successful in my efforts. Thank God.

When in 1939 the war broke out and our country, against all sense of democracy, was tagged to the tail-end of British Empire in war efforts the Congress had to offer a left turn and Mahatbji led the movement in our Province, in that respect pretty successfully. The inevitable came to pass, in consequence of the "Quit India" resolution, he found him in Ahmednagar Fort to a great advantage for his self-improvement and I shall not exaggerate if I say that he came back from there in 1945 a completely new man with new mental equipments gained from his association with the best generals of our fight for freedom, viz Sudar Patil, Maulana Azad and Pandit Nehru.

In 1946 I found him the Prime Minister of Orissa. The integration of the Feudatory States with the Province of Orissa and the Mahanadi river valley project which he could bring about with his innate dash, daring, and drive and the way in which he tactfully but strongly confronted the oppositionists in those matters will stand as outstanding events to be written in letters of gold by the future historians of Orissa.

He is still young and I pray that Almighty might grant him returns of many more birthdays during which he would pursue noble ends with nobler means befitting his noble birth and would be crowned with success in taking up new activities, leading new actions, and securing new achievements.

Bhagirathi Mahapatra

Srijut Harekrishna Mahatabji at 51

Srijut Harekrishna mahatabji the author (author of so many Oriya Novels) historian (History of Orissa) the doctor (he has got his own way of treating diseases whether they are in the maharajas, Zamindars or people) and above all a realist as also a restless person in the tireless universe of things to be done, has so much energy in him that keeps age far away from him. His spirit keeps alive the youth in him.

man of Orissa's destiny he has got inherent in him great tact and courage comparable to any of the world's greatest men.

He is rational and cultured and can never tolerate flattery, ignorance and above all inefficiency.

He is stern as well as loving.

The premier gets up at dawn and sticks to deskwork all day, meanwhile fulfilling a barrage of engagements.

His bathroom can be compared to a study room where in he reads most of the books, Newspapers, and sometimes disposes of some important files. He won't waste time and he told me once that all the important decisions regarding merger of states and some more things were taken by him in his bath room.

removed their old Raja from the Gadi. The Adibasis asked him to make " Gandhi Mahaprabhu " (Gandhiji) their Raja. Then he told them that Gandhiji was no more on this earth. Then the Adibasis insisted him to give them a suitable Raja, for, they said, without a Raja it is impossible for them to live. Then he suggested many names including that of Pandit Jawaharlal Nehru and His Excellency Asaf Ali. But those names did not impress them. Then after some thinking he said " I will make Rajaji (His Excellency Sri Raj Gopalachari) your Raja." As if some name like Raja was enough for them the Adibasis agreed to have Rajaji as their ruler. Actually the Adibasis did not know Rajaji but at the same time they accepted him as their Raja because there is some 'Raja' in his name

W. V. N. Swamy

boldly approached the drunken rulers and european officers for the purpose and brought them to senses to consider the people's grievances. Last but the most important is the Bizzelget murder incident at Ranpur State (in Orissa) By the early winter of 1939 the movement in Orissa States was at its highest pitch. Congress was very non-violent. Any violence on behalf of the people would lose the sympathy and succour both of the Mahatma and the Congress. The adviser, too, if he is a high rank congress man, may be taken to disciplinary task if his followers get violent. Both the British Government and the rulers were not only oppressive, but blood thirsty. This was the situation then. As in other states, so also in Ranpur, Mahatahjee was adviser. Hearing that the people of Ranpur have grown uncontrollable and that hence the Political Agent Mr. Bizzelget with armed force has started for Ranpur to take drastic action, he also started for Ranpur from Cuttack by a car. At Khurda he was dismayed to secretly hear that the people of Ranpur had killed Mr. Bizzelget, the Political Agent at Ranpur. He hurried to the spot and saw that the whole small town was silent and no body was found out side the houses the doors of which were hinged and bolted from

European officer had been killed by his followers and that he was going to the midst of the revengful and blood-thirsty military force. Imagine his humanity and unparalleled heroism first to get water and enter in to the military condon. Think of his brave do that within the blood thirsty military condon he is administering water to the wounded and feeling the pulses of the dead european officer. Conceive of his courage that he was, for the sake of humanity and duty, stood in the midst of armed forces whose Chief had been killed by none but his followers. Again imagine the stratagon by which he left the military ring.

Really speaking no human being may singly and unarmedly push forward in to an armed condon made of his bitterest enemy, but it is Sri Harekrishna Mahatab who did it. Am I partial to call him 'Brave' ?

To call him 'Brave', to learn bravery from him and to pray God to make him still braver is my Greeting on his 51st. birth day.

Pabitra Mohan Pradhan.

Brave Mahatab

To-day, the 26th November, is the birth day of Sri Harekrishna Mahatab. On such days blessing and offerings are conferred on the persons whose anniversaries are observed. I have no material property to offer ; nor I am in a position to bless him inasmuch as I am junior to him both in age and national service. What I deem it proper to do, on such occasion, is to recollect one of his best human qualities and pray God that such noble qualities may be manifested in him in hundred fold times so that his admirers and followers may get impetus from the same and set themselves with redoubled vigour to render more service to the mankind.

The caption of this writing is "Brave Mahatab". Bravery, as I studied Mahatabjee, is, among other noble qualities, the pivot of his character and career. My political contact with him came into being from the middle of the year 1938—the year when high pitching political agitations took place in most of the Orissa States, prominent among them being Dhenkanal, Talcher, Nalgiri, Rampur, etc. Congress was the only political party then showing sympathy and succour to and taking initiative of such agitations. But among congress men there were also different groups trying to take the lead in the state-politics with humanitarian purposes. Mahatabjee, as I could study then, had no group for purposes of states movement. Almost all the other groups were engaged in Dhenkanal movement. Mahatabjee was alone. The smaller states like Nalgiri, Talcher and Rampur etc. looked upon Sri Mahatab as their saviour. Pressure of work was a stumbling block on his path of march in the state-movement ; but still he took the responsibility and satisfactorily and successfully completed the march. It is in this march that I have found him brave and extraordinarily brave.

astounding performances. It means discharge of duty with patience and fearlessness at any cost and risk whether by such performance of responsibilities one may incur loss of one's person or position such type of bravery is found in Mahatmajee. He was all along the leader and adviser of the movements in the Orissa States. He is the founder and advocate of the merger-principle of the States in to the province in the whole of India. All though his political march in States movements his actions and decision have been based upon bravery irrespective of criticism either from the friends or foes.

Thus in Dhenkanal when he saw that the popular movement went to the highest pitch by the middle of September 1938, and the political department was manipulating to take the upper hand of this uncontrollable situation by branding this movement communistic one, he bravely and voluntarily offered his mediation and tried to effect a settlement which was mainly responsible for changing the attitude of the British Government in favour of States movement. He was fully aware and conscious that his action of mediation might tell upon his political prestige and both his political friends and foes might suspect his conduct. Really his friends and colleagues did not leave any stone unturned to brand him as re-actionary and pro-royalist in an open protest-meeting at Cuttack. But still he was firm and determined in his efforts and purpose through odds and ends even by incurring the displeasure, suspicion and antagonism of his colleagues. As is known to every body he was the Political Agent of the Mahatmajee in the unprecedented Talcher agitation of the great Exodus problem, I have marked him, whether in weal or woe, or in ebb or tide of the movement, to be firm and determined. He never listened what the mass being inspired and excited demanded ; but he always considered what was real, reasonable and easily ameliorable demand and tried his level best to achieve the same by pacts with the ruler or with the Political department even though the mass would strongly oppose to accept so little of their demand. A close observer can not but be astonished to mark Sri Mahatma push forward to meet the avoiding rulers and european political-officers either in the running train or by stopping their running cars only with the purpose of either persuading or dragging them to settlements with their subjects. More astonishing is the fact that he has

Mahatabji and Muslim Minority

This month we will celebrate the 51st birth day of our popular and beloved leader Sri Harekrishna Mahatab. The eagerness with which the day is being awaited is a tribute to his leadership and a testimony to the esteem with which he is held all over. The yeoman services rendered by him to the country will have for him a permanent place in history.

None can dispute that Sri Mahtab has all those rare qualities of head and heart, that go to make a real leader.

As a member of the Congress High command, he helped in shaping the policy of that great organization, when the country was passing through the most delicate phase of its history.

In 1916 he was unanimously elected to guide the Government of the province.

The situation of the country was literally explosive. Our neighbouring provinces had seen the most shameful fratricide. It required an amount of tact and firmness, not to allow these unfortunate happenings to have even psychological repercussions in ours. Without fear of contradiction it can be assured that Mahatabji succeeded where many others had failed. Again the tact with which he helped in bringing about the amalgamation of the Orissa States, speak in eloquent terms of his statesmanship.

It was probably in his treatment of the minorities that Mahatabji showed himself at his best. At a time when most of the Provincial Governments had made it a policy not to give any status to Muslim League opposition, due to political reasons, he as a true believer in democracy made it his principle to consult that body in matters concerning Muslim interest, because it then represented Muslim public opinion. This pleasing departure from the policy followed by the other provinces displays his courage of conviction so painfully lacking in many. One can safely assert that in his treatment of the minorities he has been not only

just but generous. Had we been so fortunate as to have more leaders of public opinion, with his magnanimity and statesmanship, much of the shameful blood baths, witnessed in this Indo Pak subcontinent could have been averted.

May we see, many return of his birthday and may he be spared to help our country to attain that place in the community of nations which it deserves

THE HON'BLE HARE KRUSHNA MAHATAB,

Premier of Orissa

AN APPRECIATION

BY

Dr. Radha Kumud Mookerjee, M.A., Ph. D. Hony. D. Litt., F.R.I.S.B.

Emeritus Professor of History, Lucknow University,

Lately Member of Bengal Legislative

Council, and of Land Revenue

(Hond) Commission.

It is a matter of pride and privilege to me to be invited to associate myself with the movement to honour and felicitate on the occasion of his completion of the fiftieth year of his life—our distinguished countryman and leader, the Hon'ble Sri Hare Krushna mahatab, Premier of Orissa. But to-day we are honouring him not as a mere Political leader of Orissa nor even as the Prime minister of his Province. For politics is a passing phase in a man's career. We are now honouring him as a man—a man of sterling qualities of head and heart, a man of unimpeachable integrity and moral character which ultimately explains his rapid rise in public life to one of the highest positions of trust and responsibilities to which he has been elected by the suffrage of his people. Indeed, he rules mainly by love and not at all by fear which is in the atmosphere of the exalted office he holds. He has endeared himself to all classes of people committed to his care by his unexampled accessibility and sincere care for their true welfare which is always his supreme and constant concern, as is felt by all who, like my humbleself, have had the privilege of coming into close contact with his personality. I flatter myself that he has some regard for my humble work and worth for which his generous hospitality has been always open to me, and I therefore, have had the rare privilege and opportunity of watching him at close quarters both at work and in leisure. Everyone who knows him cannot but admit

with admiration and be amazed at the fact that though he is the administrative head of his Province, he has hardly any time that he can call his own. He is easily the most hard-working official of his Government, an example of devotion to duty which is hardly equalled anywhere. He rarely comes home for rest before midnight. For, apart from his heavy administrative work of the routine type, he has to carry a heavy burden of responsibility in the sphere of creative and constructive work in different fields of administration and social welfare for which he has always to give his best and most serious thought and call in experts from different quarters for consultation and formulation of schemes of development, material and economic, moral and cultural. To add to this heavy burden of administrative work, he has himself initiated measures for the development of a healthy public opinion as the most potent formative factor of democracy by starting and conducting two daily newspapers one in Oriya and the other in English. Those who are connected with journalism will understand what the conduct of daily newspapers must mean in work and worry but Sri Harekrishna Mahatab is equal to any amount of strain which he endures mainly by his superabundance of physical energy ultimately due to his life of asceticism. But with all his zest and capacity for any amount of work, his friends cannot but feel some concern lest he over-strains his system and brings on a breakdown, but it seems he is determined to spend himself in public service without any care for self-preservation. There is again another kind of public responsibility which he is able to discharge with amazing physical capacity. He does not spare himself in touring the country and acquainting himself personally, and directly, at first hand, with the problems of remote local areas and the country side where mass-meetings are held to be addressed by the Prime Minister according to settled programmes. This programme of mass-contact constitutes a very large part of his programme of work as the Premier of his Province. In Orissa much of its provincial area is inhabited by the aboriginal peoples presenting difficult political, economic, cultural problems, calling for the highest and farsighted statemanship which alone can produce comprehensive and synthetic schemes by which those backward peoples can be gradually assimilated to civilization and cultured life. In addition to this difficult aboriginal problem Orissa presents a no less

difficult problem arising out of its multiplicity of small States and rulerships, each following its own historical and cultural traditions and ways and standards of administration without contributing to the general good of the country as a whole. The Province was thus handicapped by a large part of its area being split up into an number of separate administrations without any pooling of their meagre resources, financial and cultural, by which alone the greatest good of the greatest number could be promoted as the supreme objective of a civilized State. With his prophetic vision Sri Hare Krishna Mahitab, the Statesman, discovered it once that there was no proper future for Orissa as a country and no possibility of its prosperity unless all these separate States were integrated into a Common Government standing for the welfare of the common man. He thus stands out in our national history as the pioneer of the most important political movement by which today under the supreme direction of that administrative genius, the Hon'ble Sardar Vallabhbhai Patel the Minister of States, hundreds of petty princedom distributed throughout the country and encouraged in their separate existence by a foreign imperialism for its own purposes have been